

ВІСНИК

Луганський
державний університет
внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК

Частина 1

3'2010

ВІСНИК

Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

ЕКОЛОГІЯ
ЕКОНОМІКА
ПРАВО

Спеціальний випуск № 3

У двох частинах

Частина 1

Луганськ
2010

УДК 349.6+33+502.3](063)

ББК 67.99(4Укр)407.3+65+28.081]я43

Е-45

ВІСНИК

Луганського
державного університету
внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК № 3-2010

Науково-теоретичний журнал* Виходить щоквартально* Заснований 1997 року* Засновник і видавець: Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка* Ресгр. свід. КВ № 15990-4462 ПР, видане Міністерством юстиції України 20.11.2009 р.* Включений до переліку фахових видань ВАК України з юридичних наук

Редакційна колегія:

<i>Комарницький В.М.</i>	- канд. юрид. наук, доц. (головний редактор)
<i>Козаченко І.П.</i>	- д-р юрид. наук, проф. (заст. гол. редактора)
<i>Левченко О.І.</i>	- канд. юрид. наук, доц. (відповідальний редактор)
<i>Розовський Б.Г.</i>	- д-р юрид. наук, проф., член-кор. АПРН України
<i>Малишева Н.Р.</i>	- д-р юрид. наук, проф., член-кор. АПРН України
<i>Мамутов В.К.</i>	- д-р юрид. наук, проф., акад. НАН України
<i>Бурбело О.А.</i>	- д-р екон. наук, проф.
<i>Лазор Л.І.</i>	- д-р юрид. наук, проф., член-кор. АПРН України
<i>Литвинов О.М.</i>	- канд. юрид. наук, доц.
<i>Заблюдська І.В.</i>	- д-р екон. наук
<i>Гончаров В.М.</i>	- д-р екон. наук, проф.
<i>Богачев В.І.</i>	- д-р екон. наук, проф.
<i>Реус О.С.</i>	- канд. юрид. наук, доц.
<i>Прохорова О.А.</i>	- канд. екон. наук, доц.

Рекомендовано до друку вченою радою Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка (протокол № 3 від 30 жовтня 2009 року)

У спеціальному випуску представлено статті, подані на основі доповідей на всеукраїнській науково-практичній конференції "Екологія. Економіка. Право", яка відбулася в Луганському державному університеті внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка 20 травня 2009 року та була присвячена пам'яті Е.О. Дідоренка – видатного теоретика, науковця і досвідченого практика.

Статті публікуються в авторській редакції.

✉ Україна, 91493, Луганськ, сел. Ювілейне, вул. Генерала Дідоренка, 4.
Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка
☎ 35-11-57, 35-11-40.

© Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 2010

СЕКЦІЯ 1

**ПРОБЛЕМИ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ**

В.М. Комарницький
кандидат юридичних наук, доцент, ректор
(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка)

**ЕВОЛЮЦІЙНІСТЬ РОЗВИТКУ ПРАВА
СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

У дослідженнях питань еколого-правових відносин у центрі уваги завжди була проблематика права спеціального природокористування. За часи існування людства природокористування пройшло шлях від стихійного споживання природних ресурсів до детальної регламентації використання природи, її окремих елементів.

Розвиток правового регулювання відносин, пов'язаних із використанням природних ресурсів, зумовлює постійну потребу у виявленні правової природи тих чи інших аспектів природокористування та можливостей щодо подальшої оптимізації законодавчого регулювання природокористування. Відтак у науковій літературі почали здійснюватися дослідження з питань права користування землею, водами, лісами, надрами й іншими природними ресурсами¹,

¹ Див.: Аксененко Г.А. Земельные правоотношения в СССР. – М., 1958; Колбасов О.С. Теоретические основы права пользования водами в СССР. – М., 1972; Полянская Г.Н. Право государственной собственности на леса в СССР. – М., 1959; Мухидинов Н.Б. Правовые проблемы пользования недрами. – Алма-Ата, 1972.

які з кінця 1960-х років поступово перерости в дослідження права природокористування в цілому¹. Останні мали своїм завданням узагальнити галузеві дослідження природокористування й на цій основі в умовах зростаючої експлуатації природних ресурсів дати рекомендації щодо комплексного використання різних видів природних ресурсів, визначити сферу дії права природокористування й перспективи розвитку відповідного законодавства.

У більшості класифікацій природокористування, які пропонувалися в юридичній літературі до кінця 1980-х років, не йшлося про спеціальне та загальне природокористування. Це, власне, відбувало стан у природоресурсному законодавстві. У великій кількості базових природоресурсних законодавчих актів наводилися лише загальні види природокористування, властиві певному типу природного ресурсу. Наприклад, Лісовий кодекс Української РСР від 13 грудня 1979 року² закріплював такі види лісокористування: заготівля деревини, заготівля живиці, заготівля другорядних лісових матеріалів, побічні лісові користування. Їх здійснення допускалося, як правило, тільки за лісорубним квитком (ордером) або лісовим квитком (ст. 54). Лише водне законодавство (зокрема Водний кодекс УРСР (ст. 29) від 9 червня 1972 року³) передбачало такі види водокористування, як загальне та спеціальне. Однак цю конструкцію права водокористування, яку схвалювали правознавці, котрі займалися проблемами водного права⁴, не підтримували деякі інші науковці.

¹ Див.: Казанцев Н.Д. Природноресурсное право и его пределы как интегрированной отрасли права. - Вестник Моск. ун-та. Сер. 12. Право. - 1967. - № 6. - С. 3 - 9; Балезин В.П. Право природопользования в СССР // Научно-технический прогресс и правовая охрана природы / Под ред. В.В. Петрова. - М.: Изд-во Моск. ун-та. 1978. - С. 39 - 69.

² Див.: Лісовий кодекс Української РСР від 13.12.1979 р. // Звід законів Української РСР. - К., 1984. - Т. 4. - С. 287 - 321

³ Див.: Водний кодекс Української РСР від 09.06.1972 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1972. - № 24. - Ст. 200.

⁴ Див.: Байсалов С. Водное право Казахской ССР. - Алма-Ата, 1966. - С. 80 - 81; Колбасов О.С. Теоретические основы права пользования водами в СССР. - М., 1972. - С. 40 - 89.

На тлі загальної ситуації навколо розроблення класифікацій природокористування виділяється позиція В.Л. Мунтяна¹. Він застосував поділ права природокористування на загальне та спеціальне. За змістом у загальне природокористування (це право гарантує всім громадянам можливість користуватися навколишнім природним середовищем за дотримання встановлених правил охорони природи. Для його виникнення не треба особливих нормативних актів, наявності у природокористувачів правоздатності та дієздатності) було трансформоване загальнодоступне природокористування. Поняття ж права спеціального² природокористування, що переважно пов'язане з використанням природних ресурсів у матеріальному виробництві, дозволило підкреслити його особливий характер. До його ознак віднесено такі: використання природних ресурсів за цільовим призначенням; наявність акта компетентного органу держави про надання в користування тих чи інших об'єктів як підстави виникнення права спеціального природокористування; надання природних ресурсів окремим природокористувачам – підприємствам, установам, організаціям і громадянам (відособлене користування).

Цю модель структури права природокористування й було взято за основу при формуванні сучасного екологічного законодавства. У 1991 році вперше поняття "спеціальне природокористування"³ разом із поняттям "загальне природокористування" було сформульоване в Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища" (ст. 38)⁴. Із цього часу в усіх класифікаціях видів природокористування наводиться поділ його на загальне та спе-

¹ Див.: Мунтян В.Л. Правова охорона природи УРСР. - К., 1982. - С. 54.

² Термін "спеціальний" визначається, як правило, як "особливий, виключно для чого-небудь призначений". Див., зокрема: Ожегов С.И. Словарь русского языка. - М., 1984. - С. 672.

³ У порядку спеціального використання природних ресурсів громадянам, підприємствам, установам і організаціям даються у володіння, користування чи оренду природні ресурси на підставі спеціальних дозволів, зареєстрованих у встановленому порядку, за плату для здійснення виробничої та іншої діяльності, а у випадках, передбачених законодавством, на пільгових умовах.

⁴ Див.: Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України. - Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 41. - Ст. 546.

ціальне. Сьогодні не ставиться під сумнів доцільність такого поділу. Дослідження, присвячені праву природокористування, у тому числі праву спеціального природокористування, визначають сферу його застосування, особливості його правової регламентації та використання в окремих галузях природокористування¹. У деяких дослідженнях акцентується увага на перспективах розвитку права спеціального природокористування з огляду на те, що у виробництві залучаються нові ресурси природи, а також розглядається можливість віднесення до спеціального природокористування видів діяльності, які не підпадають безпосередньо під дію галузевих природоресурсних законодавчих актів, але стосуються споживання корисних властивостей природних ресурсів². Ці дослідження є корисними, проте вони не вичерпали всієї проблематики, пов'язаної з правом спеціального природокористування, адже залишаються дискусійними питання, зокрема, щодо віднесення атмосферного повітря до природних ресурсів, використання яких здійснюється на підставі права спеціального природокористування. Потребують подальшого дослідження й питання поширення права спеціального природокористування на інші сфери життєдіяльності людини, пов'язані зі споживанням ресурсів природи, їх властивостей.

Не можна залишити поза увагою те, що в деяких базових природоресурсних законодавчих актах (Земельному кодексі України, Кодексі України про надра, Законі України "Про охорону атмосферного повітря") не застосовується поняття права загального та спеціального використання відповідних природних ресурсів. Це явище, безумовно, потребує дослідження, адже ст. 38 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища", яка містить принципові положення про право спеціального та загаль-

¹ Див.: Аграрное, земельное и экологическое право Украины. Общая часть учебных курсов: Учебное пособие / Под ред. д-ра юрид. наук, проф. А.А. Погребного и канд. юрид. наук, доц. И.И. Каракаша. - Х.: Одиссей, 2000. - С. 289 - 325; Экологическое право Украины: Курс лекций / Под ред. канд. юрид. наук, доц. И.И. Каракаша. - Одесса: Латстар, 2001. - С. 108; Комарницький В.М., Шевченко В.І., Єлькін С.В. Екологічне право: Навчальний посібник. - 2-е вид. - Луганськ: РВВ ЛАВС, 2005. - С. 48 - 52.

² Див.: Природноресурсове право України: Навчальний посібник / За ред. П.І. Каракаша. - К.: Істина, 2005. - 376 с.

ного природокористування, не передбачає винятків щодо запровадження відповідної моделі природокористування стосовно тих чи інших природних ресурсів. Велике значення для вирішення цієї проблеми має розуміння ролі спеціальних дозволів на природокористування, із якими зазначений закон пов'язує виникнення права спеціального використання природних ресурсів (тобто застосування спеціальних дозволів є ключовою ознакою спеціального природокористування). Тут одразу слід звернути увагу на те, що В.Л. Мунтян, визначаючи право спеціального природокористування, до правових підстав його виникнення відніс акти компетентних органів держави про надання в користування тих чи інших природних об'єктів окремим природокористувачам. Як приклади таких актів він наводить постанови уряду, рішення відповідних виконкомів рад, спеціальні дозволи (на водокористування), лісорубні квитки, акт про гірничий відвід, договір на природокористування (договір про відведення земельної ділянки в місцях для індивідуального житлового будівництва) тощо¹. Отже, спеціальний дозвіл визнається лише одним з актів, із яким пов'язується виникнення права спеціального природокористування. Треба зауважити, що наведене визначення підстав виникнення спеціального природокористування знайшло відображення в деяких природоресурсних законодавчих актах (усупереч ст. 38 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища"). Зокрема, відповідно до Закону України "Про рослинний світ" (ст. 10) власникам і користувачам земельних ділянок (у тому числі орендарям), наданих їм для цільового призначення, не потрібен дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів на цих земельних ділянках. До речі, в еколого-правовій літературі, незважаючи на те, що земельне законодавство не виділяє право спеціального землекористування, визнається, що користування земельними ресурсами в більшості випадків можливе лише на умовах спеціального використання². До уваги береться цільовий характер землеко-

¹ Див.: Мунтян В.Л. Правова охорона природи УРСР. - К., 1982. - С. 54 - 55.

² Див.: Екологічне право України. Академічний курс: Підручник. - 2-е вид. / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. - К.: Юридична думка, 2008. - С. 108.

ристування, надання земельних ділянок у відокремлене користування, наявність спеціальних процедур надання земельних ділянок у власність і користування й інші ознаки, що свідчать про особливий, спеціальний характер землекористування, який набувається в порядку, установленому законом. Отже, з метою приведення ст. 38 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" у відповідність до потреб практики, створення передумов для усунення розбіжностей між ним і природо-ресурсними актами щодо визначення права спеціального природокористування доцільно було б у ньому як підставу виникнення права спеціального природокористування визнати не спеціальний дозвіл, а ті акти, за якими виникає право природокористування (державні акти на право власності та право постійного користування природними ресурсами, договір оренди, спеціальні дозволи тощо). У законодавстві також необхідно чітко визначити застосування спеціальних дозволів на природокористування. Їх основним призначенням має бути забезпечення контролю за відповідністю: а) суб'єкта природокористування – кваліфікаційним, технологічним, фінансовим та іншим вимогам, які мають забезпечувати раціональне, економне використання ним природних ресурсів; б) обсягів запланованої діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів, – екологічним можливостям відповідної території.

Оскільки основне навантаження в регламентації права спеціального природокористування припадає на закони (кодекси), які регулюють використання й охорону окремих природних ресурсів, то відповідні уточнення мають торкнутися їх також. Уважаємо за необхідне для розмежування права загального та спеціального природокористування застосувати конструкцію, яка визначатиме право загального користування певним природним ресурсом, після чого зазначити, що в усіх інших випадках користування природними ресурсами є спеціальним.

Проблематика еволюційності розвитку права спеціального природокористування не обмежується тільки тими аспектами, про які йшлося в цій доповіді, але свідчить, що є ще багато білих плям у дослідженні поставлених питань.

С.В. Кузнецова

кандидат юридичних наук, доцент
старший науковий консультант
(*Головне науково-експертне управління
Апарату Верховної Ради України*)

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Із загостренням фінансової та політичної кризи в Україні першочерговим завданням державних законодавчих та виконавчих органів постає питання впровадження дієвих методів подолання її негативних наслідків, знаходження нових джерел фінансування Державного та місцевих бюджетів України, запровадження правових заходів вдосконалення фінансових правовідносин у сфері охорони навколишнього природного середовища. Мова йде про вдосконалення фінансово-правового механізму, покликаного на вирішення екологічних проблем, зменшення антропогенного впливу на навколишнє природне середовище і здоров'я населення. Відповідний механізм складається із системи правових і фінансових важелів, що застосовуються державними органами різного рівня, визначених обов'язкових вимог та стимулюючих заходів для суб'єктів господарювання у сфері довкілля, які були проголошені законодавством України, але поки що не реалізовані. Так, Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" передбачив створення економіко-правового механізму природокористування, де питання фінансування охорони навколишнього природного середовища є основними. Серед загальних природоохоронних принципів, передбачених у статті 3 цього Закону, слід виділити платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності; поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища; стягнення плати за забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів тощо, що мають стати фінансовими ва-

желями відповідного механізму. Останній принцип відповідає впровадженому у країнах Західної Європи фінансово-правовому принципу "забруднювач платить", відповідно до якого будь-яка особа повинна платити за здійснення негативного впливу на навколишнє середовище. Принцип ґрунтується на створенні умов економічної зацікавленості забруднювачів фінансувати проведення природоохоронних заходів.

Для успішного функціонування фінансово-правового механізму необхідна відповідна ефективна нормативно-правова база, яка б могла регулювати питання платності природокористування та забруднення навколишнього природного середовища, оскільки чинне законодавство містить невідповідність між нормами екологічного та податкового законодавства. Так, за вимогами Закону України "Про систему оподаткування" ставки, механізми справляння і пільги щодо оподаткування не можуть встановлюватися або змінюватися іншими законами України, крім законів про оподаткування, а податки і збори, справляння яких не передбачено цим Законом, сплаті не підлягають. Статті 14-15 цього Закону містять вичерпний перелік загальнодержавних та місцевих податків і зборів (обов'язкових платежів), серед яких до зборів, що відносяться до сфери екології, Закон виділяє наступні: плата (податок) за землю, збір за спеціальне використання природних ресурсів, збір за забруднення навколишнього природного середовища, збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету. Проте, цей Закон не включає передбачені екологічним законодавством збори за спеціальне використання водних, лісових ресурсів, об'єктів тваринного світу тощо, більшість із яких стягується на підставі постанов Кабінету Міністрів України, чим порушується конституційна норма про обов'язковість регулювання законами України засад використання природних ресурсів. Стаття 92 Конституції України встановила, що виключно законами України визначаються засади використання природних ресурсів. Екологічне законодавство встановлює тільки загальний перелік екологічних зборів, а механізм їх сплати регулюється підзаконними актами, прийнятими на рівні Кабінету Міністрів України та відповідних відомств.

Зарубіжна практика та деякі країни СНД (Російська Федерація, Молдова, Беларусь, Латвія) ідуть шляхом встановлення платежів за спеціальне природокористування на підставі законів, наприклад, Закон Латвії "Про податок на природні ресурси" (1996), Федеральний Закон РФ "Про плату за користування водними об'єктами" (1998) та ін. Окремим законом мають регулюватись і збори за забруднення навколишнього природного середовища, до яких в Україні входять збори за викиди (скиди) забруднюючих речовин в атмосферне повітря та водні об'єкти, розміщення відходів, утворення та тимчасове зберігання радіоактивних відходів. Прикладом такого акту є Закон Республіки Молдова "Про плату за забруднення навколишнього середовища" (1998), покликаною створити таку систему виробничо-господарської діяльності, при якій вкрай не вигідним стає нанесення шкоди довкіллю. Проект Федерального Закону "Про плату за негативний вплив на навколишнє середовище" розроблено в Російській Федерації, концепція якого передана на обговорення у колі науковців та фахівців відповідної сфери.

Для вдосконалення системи платного природокористування необхідно також збільшити базу оподаткування та розширити перелік платежів і зборів природоохоронної спрямованості. Законодавча практика країн Центральної та Західної Європи йде шляхом встановлення екологічних зборів на продукцію, що є об'єктом підвищеної екологічної небезпеки. Таким прикладом є оподаткування певних товарів, що утворюють тверді побутові відходи, чинять інший негативний вплив на довкілля (збори на моторне та інші види палива); пов'язані з транспортними засобами; на пестициди та добрива; на окремі товари і предмети побуту, наприклад мастильні матеріали тощо. Розширення бази оподаткування об'єктів, що негативно впливають на довкілля, має збільшити джерела надходжень до Державного фонду охорони навколишнього природного середовища.

Метою прийняття таких законів є скорочення використання природних ресурсів та зменшення забруднення довкілля, обмеження виробництва та продажу продукції, шкідливої для навколиш-

нього середовища, стимулювання стратегії сталого розвитку національної економіки та створення бази для фінансування діяльності у природоохоронній сфері.

Норми законів мають більшу юридичну силу, у порівнянні із підзаконними актами, і для здійснення цільового фінансування природоохоронних заходів. За вимогами екологічного законодавства збори та платежі за спеціальне використання природних ресурсів (водних, земельних, тваринного та рослинного світу, надр тощо), що надходять до місцевих бюджетів, республіканського бюджету Автономної Республіки Крим та Державного бюджету України, мають витратитись на відтворення та підтримання цих ресурсів у належному стані, а збори за забруднення навколишнього природного середовища, що надходять, як правило, до фондів охорони навколишнього природного середовища, що знаходяться при відповідних бюджетах різних рівнів, можуть використовуватись тільки для цільового фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, у тому числі наукових досліджень з цих питань, ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також заходів для зниження негативного впливу на довкілля та здоров'я населення тощо. Однак, на практиці ці кошти використовуються на інші, ніж природоохоронні цілі, чим постійно порушується зазначений принцип. Саме цільове фінансування коштів на потреби екології є важливим засобом подолання загрозливих ситуацій, що все частіше виникають у країні при поводженні з відходами, небезпечними речовинами та хімікатами, в інших сферах.

Крім того, у зв'язку з участю України в різних формах європейської інтеграції суттєво мають змінитися і підходи до фінансування природоохоронних заходів. Зокрема, за період наближення до ЄС мають бути вирішені питання найближчої та віддаленої перспективи шляхом прийняття стратегії фінансування, яка має передбачити більш широку правову регламентацію існуючих джерел, виявити можливі нові, притаманні ринковій економіці, механізми фінансування. Першочергове значення має вирішення питання цільового фінансування природоохо-

ронної діяльності, інтеграції природоохоронних аспектів у всі сфери діяльності, що мають вплив на довкілля. Серед джерел фінансування основне значення для України залишається бюджетне фінансування, яке має направлятися на пріоритетні цілі у відповідній сфері; фонди охорони навколишнього природного середовища повинні бути реформовані у більш структуровану систему з розширенням можливостей здійснення фінансово-кредитних операцій. Значну підтримку при цьому можуть надавати і Міжнародні фінансові установи, для отримання допомоги яких Україна має вирішити на законодавчому рівні низку вимог, зокрема, щодо виконання нормативів ЄС у сфері екологічного законодавства, повного впровадження принципу "забруднювач платить", вирішення питання відповідальності за минулу шкоду довкіллю тощо. Однак, усі надані кредитні кошти прийдеться повертати, а в нагоді для країни вони можуть стати тільки за умови їх прозорого та цільового використання на потреби довкілля.

И.Н. Козьяков

кандидат юридических наук, доцент,
старший советник юстиции, проректор академии –
директор института повышения квалификации кадров
(*Национальная академия прокуратуры Украины*)

ОПАСНОСТИ И УГРОЗЫ В СФЕРЕ ПОЛЬЗОВАНИЯ НЕДРАМИ: ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

Недрам как верхней части литосферы свойственны специфические, только им присущие проявления опасностей и угроз, не характерных для иных геосфер. Являясь результатом действия природных геологических сил или антропогенных негативных действий, опасные проявления влияют на человека и окружающую природную среду, а значит – требуют эколого-правового осмысления, оценки и выработки мер их устранения. Поэтому данные обстоятельства, безусловно, приобретают юридическое значение и тре-

буют правового закрепления их в качестве юридических фактов и составов, обуславливающих возникновение правоотношений, направленных на обеспечение безопасности недропользования. Эти факты и составы предусматривают возникновение специфических обязанностей государства по гарантированию безопасности от проявления природных геологических факторов, а также от деятельности недропользователей, осуществляющих опасные виды деятельности и эксплуатирующих опасные объекты, связанные с использованием недр.

Таким образом, можно говорить об объективно существующих общественных отношениях в области недропользования, требующих всестороннего правового регулирования, но по характеру возникновения и составляющим элементам не вписывающихся в рамки отношений по изучению и использованию недр, а также охраны окружающей природной среды.

Одним из путей наполнения правового содержания понятия безопасности недропользования является выделение типологических признаков опасностей и угроз, возникающих в этой сфере общественных отношений. С точки зрения логики это близкие по смыслу, но не тождественные понятия.

Прежде всего опасность понимается как одновременное наличие и действие реальных или потенциальных сил и факторов, которые могут стать дестабилизирующими для личности, общества или природной системы, с причинением им ущерба, дезорганизацией или полным уничтожением. По мере актуализации опасности и преобразовании из возможности в действительность, она может проявляться в форме угрозы чему-нибудь или кому-нибудь.

Под угрозой безопасности понимается совокупность условий и факторов определенной сферы, создающих опасность жизненно важным интересам личности общества и государства; а под рисками безопасности подразумевается возможность нежелательных последствий какого-либо процесса, явления или факта, измеряемая вероятной величиной потерь [1]. Кроме того, риск рассматривается как количественное и качественное выражение уг-

розы, этап и меру угрозы возникновения негативных явлений и их последствий [2].

Любую угрозу характеризуют как минимум четыре главных существенных признака. Во-первых, она является наивысшей степенью преобразования опасности из вероятности в действительность. Во-вторых, угроза – восприятие субъектом реальности допустимого риска, а также наступления связанного с ним ущерба и других негативных последствий. В-третьих, это наличие объективно существующей реальной опасности, несущей потенциал по причинению ущерба. И, наконец, это – динамизированная опасность, реализующаяся по мере поступательного движения в направлении охраняемых интересов личности, общества и государства.

Поэтому угроза – это актуализированная форма опасности в процессе ее преобразования из возможности в действительность, сопровождаемом субъективной готовностью субъектов понести ущерб или испытать другие негативные последствия.

В правовом аспекте логично предположить, что факторами, создающими угрозу законным интересам личности, общества и государства в отношениях недропользования, являются разнообразные проявления или действие предметов и явлений окружающей среды (вредоносные воздействия), создающие возможности причинения вреда интересам указанных объектов.

А.И. Стахов отмечает, что "угроза безопасности как категория правовой системы должна отождествляться с формально определенными условиями и факторами окружающей среды, которые не в полной мере подвержены воздействию права и, следовательно, создают высокую вероятность причинения вреда конституционным и иным законным интересам личности, общества, государства и нации". Под такими факторами указанный автор понимает разнообразные физические, химические и биологические проявления и действия предметов, явлений и процессов природной среды и техногенной системы, способные причинить (причиняющие, причинившие) вред интересам личности, общества и государства [3].

Можно сделать вывод о том, что любая угроза безопасности недропользования носит комплексный, собирательный, полифункциональный характер. Она охватывает совокупность формально определенных факторов и условий (ситуаций) окружающей среды, которые не в полной мере подвержены воздействию права и создают высокую вероятность причинения вреда охраняемым интересам.

Следовательно, угрозу безопасности недропользования составляют формально определенные вредоносные природные и техногенные факторы окружающей среды, связанные с подлежащими официальной оценке со стороны государства правомерными действиями (деятельностью) субъектов права недропользования по использованию предметов, процессов и явлений – техногенных и природных источников опасности для законных интересов личности, общества и государства, а также правонарушения и юридические казусы, способствующие возникновению и (или) развитию данных факторов.

Наиболее полное представление о правовой характеристике опасностей и угроз, возникающих при горных и других работах в сфере пользования недрами, нам дает структурно-логический анализ ст. 26 Горного закона Украины. В этой связи можно выделить: взрывы газа и пыли; обрушение пород и завалы горных выработок; газодинамические явления (внезапные выбросы газа, полезного ископаемого и породы); пожары; затопление горных выработок, выделение и проникновение в них опасных и вредных субстанций; разрушения и катастрофы на горно-рудничном транспорте; аварии и катастрофы в вертикальных стволах и на подъемных комплексах.

Геологоразведочные и горные работы непосредственно связаны с проведением и поддержанием горных выработок и выемкой горных пород в условиях нарушения природного равновесия. Поэтому в процессе этих работ, связанных с недропользованием, происходит повреждение геологической среды (горного массива) при добыче полезных ископаемых, строительстве подземных сооружений и т.д., что связывается с возникновением литосферной опасности (опасности геологической среды).

Кроме того работы, проводимые в связи с недропользованием, влияют на состояние земной поверхности, естественные ландшафты и другие геоморфологические структуры. При этом происходит нарушение энергетического (геомеханического) состояния верхней оболочки недр, обуславливающее возникновение техногенных землетрясений, горных ударов, газопылевых выбросов, оползней, подтоплений, просадок грунта и других нарушений и преобразований горного массива. В результате деформаций земной поверхности происходит повреждение или разрушение зданий, сооружений, оборудования и компонентов инфраструктуры на горном объекте и окружающей его территории, подвергнутой влиянию горных и других работ, связанных с недропользованием.

Горные работы также связаны с изменениями геомеханического и геодинамического состояний массива горных пород и его проявлений в виде эрозионных форм и термокарстовых образований, трещин, обрушений, провалов, проседаний и сдвигов поверхности; загрязнение грунтовых и подземных вод, изменение их химического состава в результате техногенно обусловленного водообмена между водоносными горизонтами; гидрологического режима и уровня подземных и грунтовых вод под влиянием антропогенной деятельности.

Угрозы возникают одновременно с формированием определенных потенциально неблагоприятных социальных ситуаций (опасностей). В отношении недропользования формирование таких опасностей выражается прежде всего в наличии несовершенных механизмов реализации права собственности на недра, конституционных прав, в частности экологических, и свобод личности, воспроизводства минеральной сырьевых ресурсов как ценностей общества, сохранения конституционного строя, суверенитета и территориальной целостности государства, одним словом, в уязвимости условий, с которыми связаны жизненно важные интересы личности, общества и государства в области изучения, использования и охраны недр.

Подчеркивая геосферную уникальность недр, мы выделяем ряд присущих только им опасностей, которые возникают при ант-

ропогенном воздействии на верхнюю часть литосферы. Учитывая группы характеристик, свойственных этим опасностям, а также особенности их возникновения и проявления, предлагаем следующую классификацию:

- геоморфологические опасности (нарушения ландшафтов, проседания и провалы поверхности и др.);

- литосферные опасности (загрязнение и повреждение недр, другие опасности для геологической среды);

- геодинамические опасности (обрушения и завалы выработок, горные удары, сходы уступов и разрушения бортов карьеров, слом скважин, проявления аномальной геодинамики массива недр);

- газодинамические опасности (внезапные выбросы газа и полезного ископаемого; повышенное газовыделение, ухудшающее рудничную атмосферу; скопление в горных выработках и подземных сооружениях опасных для здоровья человека газов радоновой группы);

- гидродинамические опасности (затопления горных выработок, прорывы в них воды, глины, пульпы и других вредных субстанций);

- опасности взрывов газа и пыли;

- подземные пожарные опасности (эндогенные и экзогенные горные пожары);

- геоклиматические опасности (негативное влияние на человека температурного градиента, климата горных выработок и др.).

- гепатогенные опасности (эту группу опасностей образует негативное влияние на здоровье и жизнедеятельность человека полей биоактивного диапазона геоэлектрической природы, генетически связанных с сетью тектонических разломных структур верхней части земной коры [4]. Кроме того, не до конца выяснены процессы, происходящие в глубинах недр, "на которых уже не могут существовать в ее естественных условиях никакие формы жизни", наличие там особых форм жизни, их влияние на здоровье и жизнь человека [5].

Безопасность в современном техногенном обществе - достаточно условное понятие, которое характеризует преимущественно не отсутствие опасности, а безопасность, основанную на знании

существующего комплекса опасностей, мер и средств защиты от них.

Этим должно предопределяться наличие правового защитного комплекса в любом месте и ситуации техногенной деятельности, где присутствует комплекс потенциальных опасностей.

Использованная литература:

1. Бакаев С, Круглова И., Рижская Т., Сосунова И., Чепурнов В. Социальная сфера жизнедеятельности государства и стратегические риски: среда безопасности // Журнал личной, национальной и коллективной безопасности. - 2003. - № 1 (11). - С. 336.
2. Simak L. Krizovy menazment vo verejnej sprave, Zilinska unsverzita, Zilina, 2001. s.39.
3. Стахов А. И. Право безопасности как под отрасль административного права: учеб. пособ / А.И. Стахов. - М: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. - С. 13-14.
4. Осипов В.И. Природные катастрофы на рубеже XXI века / В.И. Осипов // Вестник Российской Академии Наук. - Т. 71. - 2001. - №4. - С. 291-302.
5. Виленская Э. В. Правовая охрана человека в окружающей среде : монография / Э.В. Виленская, Э.А. Дидоренко, Б.Г. Розовский. - Луганск: РИО ЛИВД, 1999. - С. 121.

В.М. Гончаров

профессор, доктор економічних наук
(Луганський національний аграрний університет)

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Результати господарської діяльності підприємств АПК мають прямий вплив на продовольчу безпеку країни, яка є складовою її загальноекономічної безпеки. Пріоритетом розвитку аграрного виробництва є забезпечення потреб населення в якісних, екологічно-безпечних товарах. АПК є одним з найбільших споживачів трудо-

вих ресурсів, результати роботи підприємств галузі суттєво впливають на рівень життя в окремих населених пунктах. Агропромислові підприємства також мають значний експортний потенціал, що обумовлюється постійно зростаючими продовольчими потребами людства. В той же час, спостерігається стагнація в сільськогосподарському виробництві, рівень якого після суттєвого зменшення на початку 90-х років знаходиться на доволі низькому рівні (рис. 1).

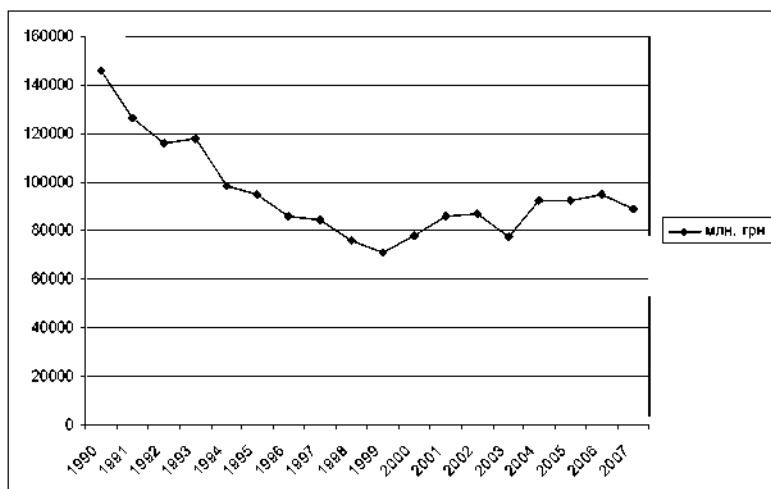

Рис. 1. Валова продукція сільського господарства (1990-2007 р.р.) [1]

Сільське господарство є основою АПК, але відносна частка його продукції, що йде на безпосереднє споживання дорівнює лише 20 - 25%, в той час як 50 - 60% продукції йде на промислову переробку. Таким чином, насичення ринку продовольчих товарів здійснюється переважно продукцією підприємств III сфери (харчова і переробна промисловість). Підприємства III сфери є завершальною ланкою в АПК, стагнація їх розвитку лише посилює кризові явища в I та II сферах аграрного виробництва та обумовлює низькі темпи розвитку галузі. Серед наслідків цього можливо виокремити падіння обсягів аграрного виробництва та рівня якості продовольчих товарів, погіршення структури споживання продуктів

харчування населенням. Перераховані чинники обумовлюють зниження продовольчої безпеки країни [2, с. 10].

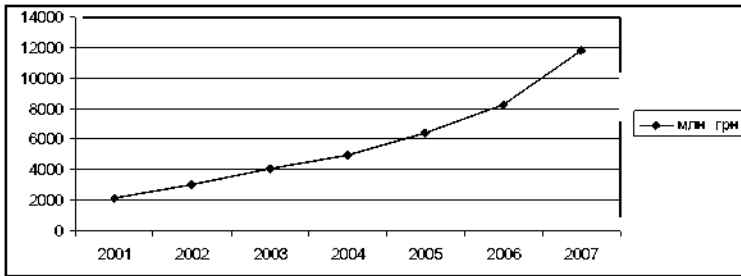

Рис. 2. Інвестиції в основний капітал підприємств-виробників харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів

Падіння рівня виробництва обумовлює зростання частки імпортованих товарів на продовольчому ринку. Україна є нетто-імпортером (далі у дужках наведено обсяг імпорту по кожній товарній групі в 2007 р., тис. дол. США) м'яса та харчових субпродуктів (163930,8), групи інших продуктів тваринного походження (11783,0), готових харчових продуктів (2090922,0), зокрема: продуктів з м'яса та риби (123048,8), продуктів переробки овочів та плодів (249696,5), групи інших харчових продуктів (432559,8). Імпорт продуктів із зернових культур дорівнює 109690,5 тис. дол. США, алкогольних, безалкогольних напоїв та оцету 279935,9 тис. дол. США, продукції борошномельно-круп'яної промисловості 71065,1 тис. дол. США. В той же час, Україна є нетто-експортером (далі у дужках наведено обсяг експорту по кожній товарній групі в 2007 р., тис. дол. США) зернових культур (763729,4), насіння і плодів олійних рослин (666821,7), овочів і коренеплодів (70691,8). Аналіз структури та обсягів експорту та імпорту продукції переробних підприємств АПК визначає наявність можливостей збільшення обсягів переробки сільськогосподарської продукції за рахунок заміщення імпорту та переробки на українських підприємствах сировини, що експортується.

Досвід розвинутих країн світу підтверджує, що висока ефективність функціонування сфери агробізнесу обумовлена значним рівнем розвитку III сфери (харчова і переробна промисловість),

що забезпечує приріст кінцевого продукту галузі на 5-8% на кожні 2-3% приросту продукції аграрного сектора. Нерозвиненість даного сектора викликає втрати сільськогосподарської сировини в розмірі 25-30%. [2, с. 11]

Розвиток АПК, як і інших галузей народного господарства, потребує інвестицій. Конкуренентоспроможність на продовольчих ринках, особливо в умовах членства в СОТ може бути забезпечена за умови якісного переоснащення підприємств галузі, що потребує значних інвестиційних ресурсів. Інноваційний розвиток АПК також пов'язаний зі значними видатками на НДДКР, фінансування яких в сучасних умовах знаходиться на низькому рівні.

Незважаючи на загальну позитивну динаміку інвестицій в основний капітал підприємств-виробників харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (рис. 2.) їх структура та обсяги не відповідають умовам стійкого розвитку галузі.

У 2007 році понад 40% інвестицій було спрямовано на підприємства, що виробляють тютюнові вироби та напої. В той же час, інвестиції в виробництво м'яса та м'ясних продуктів, олії та тваринних жирів, молочних продуктів та морозива, продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалю та крохмальних продуктів, готових кормів для тварин, перероблення та консервування овочів та фруктів склали 4,7 млрд. грн. або 37% від загальних інвестицій в цьому секторі. При цьому в перерахунку на 1 підприємство інвестиції склали 1,19 млн. грн. та 11 тис. грн. на 1 працівника, а інвестиційну діяльність здійснювали в середньому тільки 35% підприємств. Для порівняння, середній розмір інвестицій на одного працівника підприємств-виробників напоїв та тютюнових виробів склав 55 тис. грн, а інвестиційну діяльність здійснювали понад 50% цих підприємств.

Слід також звернути увагу на динаміку введення в дію виробничих потужностей деяких підприємств, що здійснюють переробку сільськогосподарської продукції (табл. 1.). Порівняння динаміки цих показників з загальним показником інвестицій на підприємствах-виробниках харчових продуктів свідчить про відсутність збігу введення виробничих потужностей з загальногалузевими інвестиційними тенденціями.

Таблиця 1

**Динаміка введення в дію виробничих потужностей
переробних підприємств АПК (2001 - 2007 рр.)**

Введення в дію виробничих потужностей	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
М'яса, т за зміну	22,8	25,5	9,2	0,4	20,4	36	3,7
Продукції з незбираного молока, т за зміну	31	70	11,4	-	7,1	16,4	13,4
Сиру, т за зміну	2,5	40,1	0,5	0,5	1,2	20,3	5,3
Олій, т переробки опієнасія на добу	83	106,5	3,5	442,9	503,4	21,9	75,1
Плодоовочевих консервів, млн. умовних банок	50,3	0,02	25,9	0,05	11	-	6,1
Цукру-піску, тис. ц переробки буряків на добу	-	-	0,4	4,0	0,3	-	-

Якщо порівняти продуктивність виробничих потужностей деяких переробних підприємств АПК, що були введені в дію в період з 2001-2007 рр. з обсягом сільськогосподарської продукції, то ми отримуємо наступні дані (табл. 2.).

Таблиця 2

**Переробка сільськогосподарської продукції на підприємствах
з використанням виробничих потужностей,
що були введені в дію в 2001-2007 рр.**

	Продуктивність вироб- ничих потужностей, що були введені в дію в 2001-2007 рр. (тис. т на рік)	Обсяг сільськогосподарської продукції, що поступила на переробні підприємства в 2007 р. (тис. т)	% сільськогосподарської продукції, яка переробляється на виробничих потужностях, що були введені в дію в 2001-2007 рр.
Переробка м'яса	138	1330	10,3
Переробка молока	161	6039	2,6

Продовження таблиці 2

Переробка олієнасіння	445	4174	10,6
Переробка цукрових буряків	171	15597	0,01

Зауважимо, що при розрахунку продуктивності виробничих потужностей, що були введені в дію в 2001-2007 рр. (табл. 2.) було припущено, що процес виробництва йде в три зміни 365 днів на рік. Зі змісту табл. 2. видно, що навіть за умови повної завантаженості відносно нових (строк служби обладнання 1 - 7 років) виробничих потужностей переробних підприємств, на них може бути здійснено переробку максимум 10% деяких видів сільськогосподарської продукції. Як наслідок, можливо стверджувати про значний вік більшої частини основних фондів в галузі.

Використана література:

1. Статистичний щорічник України за 2007 р. : [За ред. Осауленко О. Г.], - К. : Держкомстат, 2007. - 572 с.
2. Федюніна С.Д. Управління інвестиційною діяльністю підприємств агропромислового комплексу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.02. "Підприємництво, менеджмент та маркетинг" / С. Д. Федюніна. - К., 2002. - 22 с.

Н.Л. Недодаєва

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економічної безпеки
(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка)

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА

Актуальність переходу України на умови стійкого розвитку, за якими розвивається переважна більшість країн світу, обумовлена

прогресуючим загостренням глобальних, національних і регіональних екологічних і соціальних проблем, які не можуть бути вирішені в межах традиційних правових та соціоекологічних підходів. З часу створення України як суверенної держави була розроблена економіко-екологічна правова база, яка включає ряд законів та кодексів. Даний період характеризувався ратифікацією великої кількості міжнародних конвенцій та угод. Приєднання України до Кіотського протоколу, рішень Всесвітніх самітів у Ріо-де-Жанейро (1992 р.) і Йоганнесбурзі (2002 р.) про принципи стійкого розвитку стали новим витком у формуванні національної стратегії еколого-економічної політики і системи законодавства [1, 2, 3].

Стратегія стійкого розвитку вимагає урахування екологічної складової у ВВП як індикатора національної конкурентоспроможності і гармонізації природокористування, але даний підхід ще не знайшов широкого розвитку у вітчизняних наукових виданнях та в практиці законодавчої діяльності.

Мета даного дослідження: теоретичне обґрунтування правового та економічного підходу до екологізації виробництва, в основі якої покладено оптимальне співвідношення обсягів нарощування виробничих потужностей та навантаження на навколишнє середовище.

Екологічний розвиток України протягом багатьох років супроводжується незбалансованою експлуатацією природних ресурсів. Створилися небезпечні передумови погіршення поступового економічного розвитку країни внаслідок виснаження ресурсного потенціалу, зростання витрат на екологічний захист населення і територій, необхідність ліквідації наслідків антропогенного навантаження і відновлення природних умов існування.

Для істотного зниження антропогенного навантаження на навколишнє середовище необхідно корінним чином змінити існуючу практику господарювання, впровадивши концепцію стійкого розвитку. Існує ряд підходів до концепції стійкого розвитку [4, 5]. Всі вони знаходяться в стані дискусій з погляду визначення рівня рішення стратегічних задач ресурсозбереження і охорони навколишнього природного середовища і урахування цих чинників в стратегічному плануванні розвитку економіки. Аналіз наведених підходів

свідчить про необхідність створення умов для збалансованого природокористування шляхом перетворення еколого-економічної складової в державній системі управління.

По-перше, необхідно на законодавчому рівні змінити практику ведення господарства, відмовившись від "нульової" вартості природних ресурсів.

Слід підкреслити, що на сучасному етапі розвитку України гостро стоїть проблема адекватного відображення реальних екологічних втрат та створення достатньої фінансової бази природоохоронної діяльності. Установлений на законодавчому рівні механізм сплати за забруднення не враховує всіх економічних та соціальних втрат внаслідок господарчої діяльності. Розмір екологічних зборів не забезпечує в повному обсязі покриття природоохоронних потреб.

По-друге, необхідно оцінювати рівень економічного розвитку країни з урахуванням екологічної складової. В кожній державі сформувалася своя правова система у сфері екології. Основним недоліком вітчизняної системи формування і реалізації еколого-економічної політики є відсутність об'єктивного інструменту оцінки рівня економічного розвитку країни з урахуванням збитку, що наноситься природним ресурсам. У національній статистиці і в побудованих на її основі моделях розвитку економіки, вичерпання природних ресурсів і руйнування біосфери ігнорується.

Загальноприйнятою шкалою оцінки балансу внутрішнього виробництва та споживання виступає ВВП. Ріст ВВП є інструментом стійкого розвитку держави, тому врахування екологічних і ресурсних наслідків повинне відображатись у вимірюваній частині національного доходу. Критерієм стійкого розвитку суспільства повинен стати не поточний приріст обсягів виробництва, а потенціал його зростання в умовах збереження і переходу до поліпшення якісних показників навколишнього природного середовища, що є підґрунтям екологізації виробництва. Крім того, є правомірним погляд, що економічний механізм екологічного регулювання доцільно вдосконалювати винятково шляхом зміни конкретних форм виробничих відносин (прибуток, ціна, податки, платежі за користування надрами та ін.), тобто стимулюючи і кредитуючи природоохоронні заходи і застосовуючи санкції за екологодеструктивне господарю-

вання [6]. Ефективність екологічного регулювання залежить від заохочень до еколого-конструктивної діяльності підприємств у разі зниження ними кількості і складу викидів, у тому числі, і за допомогою залишення частини нарахованих платежів на екологічні цілі у розпорядженні суб'єктів господарювання.

По-третє, вкрай важливо сформуванню еколого-економічний світогляд, націлений на глобалізацію екологічних відносин та впровадження екологічних імперативів в стратегію розвитку національної економіки. У зарубіжних наукових джерелах неодноразово висловлюється думка, що причина планетарної екологічної кризи полягає в застарілих стереотипах мислення, не здатних побачити недосконалість фундаменту ринкових відносин. Закони ринкової економіки не передбачають включення до вартості товару збитку природному середовищу і можливих економічних наслідків цього збитку. Внаслідок такого підходу безгосподарське витрачання природних ресурсів приймається за економічний розвиток.

Також доцільно корінним чином змінити світогляд щодо цінності відходів та ресурсного потенціалу, а саме, відходів вугільного виробництва, тому що можливості використання відходів вугільного виробництва як товару, не перевищує 7%, загальна маса відходів, що нагромадилися, складає 3 млрд. тон, а споживання породи коливається у межах тільки 1,5...2,0 млн. тон на рік.

Аналіз законодавчої бази природокористування довів, що для створення дієздатного ринку продуктів комплексної переробки відходів необхідно сформуванню відповідні економіко-правові умови, які усунуть наявні перешкоди і будуть сприяти конкурентоспроможності відновленого ресурсу. Перш за все, природоохоронне законодавство зобов'язане забезпечувати баланс еколого-економічних інтересів держави як власника ресурсів і виробника як споживача даних ресурсів, використовуючи для цього економічний механізм виробничих відносин. Слід законодавчо передбачити систему еколого-економічних пільг і заохочень для суб'єктів господарської діяльності за споживання і комплексну переробку відходів як додаткового природного ресурсу.

Таким чином, оцінюючи еколого-економічну політику України слід відмітити, що в останні роки активізувалася правова діяль-

ність, націлена на умови стійкого розвитку. Разом з тим, економічні та правові підходи не враховують екологічну складову у ВВП, законодавчі правові акти загалом ліберально ставляться до суб'єктів підприємницької діяльності, забруднюючих навколишнє середовище. Антропогенне забруднення навколишнього природного середовища є домінуючою глобальною проблемою і потребує виваженої стратегії держави щодо розвитку техногенно забруднюючих галузей шляхом впровадження концепції екологізації виробництва, яка передбачає встановлення закономірностей між темпами розвитку виробництва і забезпеченням нормальної життєдіяльності у багаторівневому інтернаціональному просторі.

Критерієм стійкого розвитку суспільства повинно стати не поточне нарощування обсягу виробництва, а потенціал його зростання в умовах збереження і поліпшення навколишнього середовища.

Доцільно вдосконалити економічно-правовий механізм екологічного регулювання шляхом пільгового оподаткування природоохоронних заходів, заохочень еколого-конструктивної діяльності підприємств у разі зниження ними кількості і складу викидів.

Необхідно змінити економіко-екологічний світогляд щодо цінності природних відходів. Вторинні матеріальні ресурси слід розглядати як певну економічну категорію. Внаслідок цього виникає потреба їх оцінювання як продукту, що має вартісну форму. Слід законодавчо передбачити систему еколого-економічних пільг і заохочень для суб'єктів господарської діяльності за споживання і комплексну переробку, відходів як додаткового природного ресурсу.

Використана література:

1. Закон України "Про охорону навколишнього середовища" від 26 червня 1991 р. (зі змінами та доповненнями). – Інфодиск. – 2008. – № 12.
2. Проблеми і стратегія виконання Україною Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату / В.Я. Шевчук, І.В. Трофімова та ін. – К.: УІНСІП, 2001. – 96 с.
3. Закон України "Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 - 2015 р." від 21.09.2000 № 1989-111 // Відомості ВРУ. – 2000. – № 47.

4. Буркинський Б.В., Степанов В.М., Харічков С.К. Еколого-економічні орієнтири стратегії сталого розвитку України // Проблеми сталого розвитку України. - К.: БМТ. - 1998. - С. 81 - 92

5. Глобальная экологическая перспектива: прошлое, настоящее, будущее (ЮНЕП) / Пер. с англ. ред. Г. Голубев. - М.: "Интердиалект", 2002. - 504 с.

6. Веклич О. Современное состояние и эффективность механизма экологического регулирования // Экономка Украины. - 2003. - № 10. - С. 62 - 70.

В.А. Устименко

доктор юридических наук, доцент
*(Институт экономико-правовых
исследований НАН Украины)*

АНТИКРИЗИСНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ХОЗЯЙСТВЕННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Общеизвестно, что экономическая и финансовая системы нашей страны испытывают влияние мирового кризиса. Это обусловлено, в частности, интегрированием украинской экономики в мировую.

В связи усугублением в мировой экономике кризисных явлений все чаще возникает необходимость исторических сравнений, причем не только и не столько масштабов негативных последствий, сколько используемых разными странами правовых средств по их устранению. Широко упоминаем на сегодняшний день "Новый курс" проводимый администрацией Франклина Рузвельта начиная с 1933 года в целях выхода из масштабного экономического кризиса, охватившего США в 1929-1933 годы. Следует отметить, что он был основан на заимствованных из Советского Союза принципов планирования, хотя многие об этом предпочитают не упоминать.

Как известно, основным методом борьбы с кризисом стало государственное регулирование многих аспектов социально-экономической жизни страны, предусмотренное всего лишь несколькими нормативными актами. Рузвельт видел выход из экономического

кризиса только посредством регулирования правительством экономических отношений и восстановления покупательной способности рядовых американцев. Существенный акцент был сделан на должное функционирование сферы социальной защиты, контроль над производством и сбытом продукции.

Борьба с мировым финансовым кризисом в долгосрочной перспективе вынуждает пересматривать экономическую политику отдельно взятых государств и их союзов.

Современные подходы к преодолению кризисных явлений состоят в разработке разнообразных планов, программ, являющихся также документами, имеющими характер планов. В этой связи следует подчеркнуть, что на последнем саммите представители "большой двадцатки" указывали на крах идеи либерального капитализма, в значительной части ориентировавшегося на саморегуляцию рынка.

В этой связи возникает вопрос о правовом обеспечении выхода из кризиса как отдельных предприятий, так и экономики Украины в целом, а так же об анализе причин, способствующих кризису и приведших к нему. Естественно, речь идет о правовых средствах.

Одним из наиболее важных и, следует заметить, активно применяющихся в развитых странах, особенно в последнее время, является институт планирования. Хозяйственный кодекс Украины планированию и прогнозированию посвящает статью 11 "Прогнозирование и планирование экономического и социального развития". Планирование присуще любой деятельности в экономике. Высшей формой планирования является государственное и надгосударственное планирование.

Другая статья Хозяйственного кодекса Украины (далее - ХК) - 9 регламентирует наличие в сфере хозяйствования долгосрочной (стратегической) и текущей (тактической) экономической и социальной политики, основной целью которых должно являться оптимальное согласование интересов субъектов хозяйствования и потребителей, разных общественных слоев и населения в целом.

Можно ли говорить о соблюдении этой нормы законодательства в нынешних условиях? Представляется, что нет. Экономическая политика размыта, предприниматели, да и государственные орга-

ны, призванные регулировать экономические отношения, находятся в неведении о перспективах своей деятельности, о процессах, которые необходимо стимулировать в народнохозяйственном комплексе страны.

Законодательство, направленное на преодоление последствий кризиса, фрагментарно, противоречиво, в ряде случаев противоречит принципам антимонопольного регулирования экономики, принципам регуляторной политики, принципам сбалансированности бюджета.

В Конституции страны нет закрепления основ экономической системы, а следовательно нет "фундамента", на котором необходимо строить систему экономического законодательства [1]. Инициативы народных депутатов, партий, правительства носят разновекторный характер, меняются со сменой политической элиты общества, а это происходит практически ежегодно. Закрепление в Конституции основных программных принципов развития экономики могло бы прекратить подобное "броуновское движение" в законодательном регулировании экономики.

Хозяйственное законодательство предусматривает плановость и в законотворчестве, системный подход к совершенствованию действующих нормативных актов. На это, в частности, направлен Закон Украины "Об основах государственной регуляторной политики в сфере хозяйственной деятельности". В нем достаточно подробно расписана процедура планирования, подготовки, общественного обсуждения проектов регуляторных актов, одной из важнейших целей названа недопущение принятия экономически необоснованных и неэффективных нормативных актов. Отдельно оговорены права граждан, субъектов хозяйствования, общественных организаций, научных учреждений в обсуждении проектов подобных актов, права на внесение предложений, связанных с изменением их содержания и другие. Однако, как показывает практика, перечисленные выше субъекты власти (в отличие от местных органов государственной власти и местного самоуправления) не публикуют планы принятия регуляторных актов на предстоящий год, не информируют общественность о проектах регуляторных актов, не разрабатывают и не публикуют анализы регулятор-

ного влияния, не отслеживают результативность принятых актов и т.д. Однако, мы видим, что регуляторная политика так и не стала в Украине необходимым инструментом государственного влияния на экономику [2].

Подтверждением того служит тот факт, что у нас нет годовых планов подготовки нормативных актов Верховной Рады, Кабинета министров, основных министерств и ведомств. Это создает предпосылки для непродуктивного нормотворчества указанными субъектами и не позволяет учесть предложения по совершенствованию проектов подобных актов.

В связи с изложенным представляется необходимым:

1. Закрепить в Конституции Украины основы экономической системы. Теоретической основой разработки соответствующего раздела Конституции может служить разработанная в ИЭПИ НАН Украины "Концепция конституционного обеспечения экономической системы государства (как основы законодательного обеспечения экономической политики)".

2. Обеспечить полноценное применение требований Закона Украины "Об основах государственной регуляторной политики в сфере хозяйственной деятельности" в нормотворческой деятельности Верховной Рады, Кабинета Министров и Президента Украины, предусматривающее планирование нормотворческой деятельности, системный подход к совершенствованию законодательства. Такой подход должен предусматривать в первую очередь наполнение содержанием существующих законодательных (особенно кодифицированных) и других нормативных актов, серьезную аналитическую работу на стадии разработки и обсуждения проектов актов, отслеживание результативности существующих актов.

3. Обеспечить выполнение требований ХК Украины в части планового и систематизированного регулирования экономики Украины.

Считаю, что указанные предложения позволят быстрее преодолеть кризисные явления в нашей стране.

Использованная литература:

1. Напрями оновлення господарського законодавства України. Збірник наукових праць. Донецьк. Юго-Восток, 2008, с. 205

2. Малига В.А. Эффективность государственной регуляторной политики. Материалы международной научно-практической конференции 16-17 апреля 2009года. Донецк, Юго-Восток, 2009 с. 29

О.В. Шаповалова

доктор юридичних наук, професор,
завідувачка кафедри господарського права
(*Східноукраїнський національний університет імені В. Дзюла*)

КОНЦЕСІЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ: АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Використання природних ресурсів на засадах концесії знаходиться в органічному зв'язку із завданням забезпечення державою соціальної спрямованості економіки природокористування. Використання зазначеної засади виявляється найбільш ефективним, якщо всі правові вимоги до заходів залучення виокремити в автономний галузевий комплекс норми, які закріпили б в господарському законодавстві цільове призначення його норм для забезпечення розвитку економіки природокористування.

Практична значущість такого виокремлення полягає у створенні правових умов. Зокрема для: 1) концентрації відносин у сфері господарського користування природними ресурсами; 2) диференціації засобів правового впливу на них; 3) подолання протиріч між нормами права, які, з одного боку, декларують визнання права власності на надра за народом України, а з іншого – дозволяють привласнювати корисні копалини, що видобуваються з надр, суб'єктам (користувачам), які мають статус недержавних суб'єктів господарювання і, зазвичай, безпосередньо не забезпечують розвитку галузі.

В Україні, завдяки запровадженню концесійних форм господарського користування надрами, можна розраховувати на значне збільшення надходжень до державного і місцевого бюджетів. Зараз з державного організаційно-майнового впорядкування майже виведено процес видобутку корисних копалин. Значна частина здобутків галузі надрокористування осідає у власника активів,

які були застосовані для видобутку їх з надр. Зазвичай це – підприємці-інвестори або їх об'єднання. За географією – здебільшого з інших країн.

В.В.Поєдинок уявляє правову форму інвестиційної діяльності як деяку сукупність інвестиційних відносин, що характеризується особливостями суб'єктно-об'єктного складу та/або змісту, структури зв'язків між суб'єктами цих відносин, що в комплексі обумовлює певний правовий режим таких відносин.

Можна погодитись з авторським визначенням основних форм інвестиційної діяльності в Україні: капітальне будівництво; концесійна діяльність; діяльність на підставі угод про розподіл продукції; корпоративна (у т.ч. акціонерна) форма вкладення коштів в акції підприємств (акціонерних товариств), до статутних фондів (майна) інших підприємницьких організацій корпоративного типу; інноваційна діяльність [164, С.19-20].

Стимулювання привабливих для державного сектора економіки форм інвестування і згортання явно збиткових або невігідних організаційно-правових зв'язків – є шляхом подолання неадекватності окремих положень господарського законодавства конституційному обов'язку із забезпечення соціальної спрямованості економіки. Неадекватність проявляється в тому, що залишаються нерозвиненими і недостатньо узгодженими наявний правовий простір і регулятивне середовище, що необхідно для створення прозорих умов господарського використання надр інвесторами.

Сучасне вітчизняне законодавство вперше закріпило ознаки інвестиційних зв'язків і відносин на засадах концесії (концесійних договорів) в ст.22 Закону України від 19.03.1996р. "Про режим іноземного інвестування". Зокрема в нормі вказаної статті зазначалося, що іноземним інвесторам може бути надане право на розробку й освоєння відновлюваних і невідновлюваних природних ресурсів на основі концесійних договорів.

При вивченні шляхів адаптації господарського законодавства до умов стабільного розвитку важливо встановити теорію концесійного залучення, на засадах якої організаційно-майновий процес господарської експлуатації корисних властивостей природних

ресурсів відбувається на паритетних началах договору двох власників: 1) народу України – стосовно тих ресурсів, які не видобуті з надр; 2) і користувача, який отримав право власності на певну частину, або всі природні ресурси, які видобув з надр. Умови такого договору різноманітні і багатогранні, однак в системі концесії їх вдається узагальнити і систематизувати за наявністю ознак господарсько-правової природи.

Задоволення потреби в господарсько-правовому заохоченні раціональних форм експлуатації природних ресурсів унаслідок концесійного залучення їх у господарський оборот обумовлене необхідністю створення умов для відтворення національного господарства нашої країни і її регіонів. У період НЕПу режим концесії був визнаний вчасним і раціональним прийомом підтримки розвитку господарювання.

Нинішніми претендентами у концесіонери вивчаються умови водопостачання, відведення та очищення стічних вод у Дніпропетровській, Донецькій, Луганській областях, місті Бердянськ тощо. Держадміністраціями Донецької та Херсонської областей запропоновано у концесію вітрові електростанції.

Наприкінці 2004 року органами місцевого самоврядування та Кабінетом Міністрів України було запропоновано інвесторам та потенційним концесіонерам проекти на розвиток комунального комплексу Києва та інших міст (наприклад, проект "Європа плюс Франс", "Європа плюс Україна" та ін.).

В цих умовах з'являються нові форми організації діяльності з використання природних ресурсів не лише у надрокористуванні, але й водному і лісовому господарстві. Помітно збільшуються обсяги, деталізується об'єкт та в цілому розширюється коло господарських відносин. Водночас практика вимагає удосконалення правового регулювання організаційно-господарських і господарсько-виробничих відносин у даній сфері. Тому лише новелізація законодавства (зокрема, положення глави 15 Господарського кодексу) не в змозі викорінювати правовий нігілізм, суб'єктивізм і волюнтаризм рішень, що приймаються, як підстави для залучення в обіг та експлуатації природних ресурсів. Але наявність негативного досвіду та відсутність позитивного стосовно запровадження кон-

цесій природокористування та змішаних (інфраструктурних з сировинними) концесій в нашій країні призводять до невпевненості концесіодавця. Почасти вона виправдана суттєвими недоліками концесійного законодавства. Зокрема, в аспекті достатності засобів контролю за діями концесіонера стосовно збереження якості та доступної вартості соціально значимих послуг споживачу. Тому було продовжено пошук нових шляхів вдосконалення правових засад концесійного використання природних ресурсів в господарському обороті. Зокрема, в частині контролю за діями природокористування концесіонера у зв'язку з необхідністю забезпечення державою соціальної спрямованості економіки природокористування.

В органічному зв'язку із завданням забезпечення державою соціальної спрямованості економіки природокористування знаходиться такий засіб, як моніторинг наслідків господарювання концесіонера.

Як доводять результати проведеного дослідження, використання зазначеного інструменту виявляється найбільш ефективним, якщо всі правові вимоги до заходів залучення виокремити в автономний галузевий комплекс норми, які закріпили б в господарському законодавстві цільове призначення його норм для забезпечення розвитку економіки природокористування приймаючої сторони.

Практична значущість моніторингу наслідків господарювання полягає у створенні правових умов. Зокрема, для: 1) концентрації відносин у сфері господарського користування природними ресурсами; 2) диференціації засобів правового впливу на них; 3) подолання протиріч між нормами права, які, з одного боку, декларують визнання права власності на надра за народом України, а з іншого – дозволяють привласнювати корисні копалини, що видобуваються з надр, суб'єктам (користувачам), які мають статус недержавних суб'єктів господарювання і, зазвичай, безпосередньо не забезпечують розвиток галузі.

В науці господарського права не було розкрито цінності вказаного інструменту в аспекті активізації інвестиційної підтримки галузей надрокористування.

Отже, необхідно встановити, чи існують практичні потреби в інституціалізованій деталізації і розвитку конституційних зобов'язань держави у забезпеченні соціальної спрямованості економіки, коли йдеться про залучення до господарського обороту користування природними ресурсами на засадах концесії.

Гіпотеза про інституціональну цінність цільового комплексу норм, що пропонується імплементувати у систему господарського законодавства як інститут господарського використання природних ресурсів виправдана необхідністю прояву юридичної сили інституту для приведення в узгодженість правового простору та регулятивного середовища. Зокрема, для попередження вчинків неефективної діяльності суб'єктів паливно-енергетичного комплексу (недоцільних угод та сумнівних операцій з інвесторами), які навіть загрожують банкрутством НАК "Укранафтогаз". Наприклад, починаючи з 2004 року (за матеріалами КРУ протягом 3-х років) фахівці виводять загальну суму збитку економіки природокористування – близько 2 млрд.грн.

Також наявними є прояви протиріччя ліцензійних засад надрокористування. Вони дозволяють інвестору видобути з надр корисні копалини закріплювати за собою як за користувачем, що в цілому не сприяє примноженню добробуту власника надр, коли ліцензії відкривають шлях до тіньових (коротких за часом) угод. Завдяки довгостроковим угодам складніше приховати невиправдано великі обсяги привласнених без належних правових підстав корисних копалин.

Впровадження в практику фактичної інвестиційної підтримки галузей надрокористування без подолання протиріч господарського законодавства затримується. Те, що наука цивільного права ще не звільнилася від деяких оман, відмовляючись від запозичення у свій арсенал методів суміжних наук, приводить до відмовлення передачі надр, шельфу, лісів і вод у господарське володіння. Як наслідок, домінує ліцензійне встановлення прав на користування надрами і шельфом. Цей підхід збитковий для української економіки своєю усіченістю у реалізації публічних прав на розвиток і помножує господарські правопорушення. Так, у 2005 р. було анульовано 400 ліцензій з моти-

вів невиконання умов на розробку і видобуток корисних копалин, а також неосвоєння свердловин та інших родовищ протягом двох років. На початку 2006 р. також встановлено факти безпідставного заморожування надрокористування й анульовано ще 34 ліцензії.

Для доведення обґрунтованості твердження про те, що передумовою зовнішньої стабільності у здійсненні господарської діяльності є попередження протиріч в інвестиційних зв'язках і відносинах, була винайдена і відібрана така аргументація.

Отже, одним з ключових аргументів на користь створення відокремленого цільового комплексу норм в системі господарського законодавства є необхідність регулювання поведінки державного суб'єкта господарювання з інвестиціями в надрокористування на рівні вчинку. В науці господарського права ще не було розкрито цінності вищевказаного інструменту в аспекті активізації інвестиційної підтримки галузей надрокористування, але для прогнозування перспектив розвитку концесії природокористування зазначений напрямок дослідження є актуальним.

М.Ф. Дзюбинський
начальник Головного управління агропромислового розвитку, кандидат сільсько-господарчих наук
(Луганська облдержадміністрація)

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИСНАЖЕННЯ ҐРУНТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ КУЛЬТУРАМИ

Як відомо, винос елементів живлення відбувається лише основною частиною урожаю - зерном [Лихочвор, 2008], або зеленою масою кормових культур.

Для аналізу впливу вирощування тих чи інших сільськогосподарських культур щодо збіднення ґрунту Луганщини на поживні речовини була розрахована середньообласна урожайність за останні 10 років (1999 - 2008) семи зернових, а також по одній зернобобовій, олійній та кормовій культурах (таблиця).

Таблиця 1

Відчуження поживних елементів з ґрунту Луганської області
урожаєм сільськогосподарських культур (за 1999 – 2008 рр)

Культура	Середня урожайність ц/га	Середній вміст, %			Відчуження поживних речовин, кг/га			Потреба в аміачній селітрі для заміщення відчуження азоту, ц/га
		N	P	K	N	P	K	
Озима пшениця	23,0	2,25	0,92	0,65	51,8	21,2	15,0	1,50
Жито	16,8	1,60	0,85	0,60	26,9	14,3	10,1	0,78
Ярий ячмінь	15,5	1,90	0,85	0,55	29,4	13,2	8,5	0,85
Овес	14,9	2,10	0,85	0,50	31,3	12,7	7,4	0,91
Кукурудза на зерно	23,0	1,90	0,57	0,37	43,7	13,1	8,5	1,27
Просо	10,7	1,85	0,65	0,50	19,8	7,0	5,4	0,57
Гречка	6,3	1,80	0,57	0,27	11,3	3,6	1,7	0,33
Горох	13,6	4,50	1,00	1,25	61,2	13,6	17,0	1,77
Соняшник	10,9	2,61	1,39	0,96	28,4	15,2	10,5	0,82
Кукурудза на зелений корм та силос	98,0	0,45	0,10	0,28	44,1	9,8	27,4	1,28

Вміст поживних речовин (N, P, K) у тій частині урожаю, яка видаляється з поля (зерно, зелена маса) взятий за [Лісовал А.П. та ін., 1989], при цьому по зерну озимої пшениці та кукурудзи брались середні значення вмісту із двох наведених.

Проведені розрахунки свідчать про те, що в середньому за кожен рік останнього десятиліття з гектару поля із урожаєм відчувалось азоту від 11,3 кг після гречки до 61,2 кг після гороху. Аналогічне явище спостерігалось і по виносу фосфору – від 3,6 кг після

гречки до 21,2 кг з поля, де вирощувалась озима пшениця. Максимальне видалення калію (27,4 кг/га) характерне для посівів кукурудзи на зелений корм та силос, тоді як мінімальне – 1,7 кг/га – знову ж таки після гречки.

Зважаючи на те, що у підвищенні врожайності основну роль відіграє наявність у ґрунті рухомих форм азоту, виявлено, що найбільше збіднення на цей елемент живлення відбувалось після вирощування кукурудзи як на зерно, так і на силос (біля 44 кг/га), озимої пшениці та гороху відповідно 51,8 та 61,2 кг/га. У групу культур, з урожаєм яких найменше відчужувався азот, входять круп'яні (11,3 – 19,8 кг/га). Інші (жито, ярий ячмінь, овес та соняшник) слід віднести до групи із середнім виносом азоту з урожаєм.

Отже, поширена думка про те, що основним виснажувачем ґрунту в Степу України є соняшник [Дрига А.І., 2007], не підтверджується наведеними розрахунками ні по азоту, ні по сумарному вносу NPK (54 кг/га проти 81-92 кг/га після озимої пшениці, кукурудзи на силос та гороху).

Для того, щоб повернути в ґрунт відчужений із урожаєм азот, необхідно внести після вирощування озимої пшениці та гороху від 1,5 до 1,8 ц/га аміачної селітри, після кукурудзи обох видів використання – 1,25 – 1,3 ц/га, і від 0,75 до 1,0 ц/га цього виду добрив після соняшнику, вівса, ярого ячменю та жита. Найменше аміачної селітри (0,3 – 0,6 ц/га) потребували поля після круп'яних культур.

Якщо взяти до розрахунку середні площі вирощування цих культур в останнє десятиріччя (1999 – 2008), а саме: озимої пшениці – 203,8 тис. га; жита – 18,6; ярого ячменю – 120,6; вівса – 23,2; кукурудзи на зерно – 52,8; проса – 22,4; гречки – 8,1; гороху – 4,4; соняшнику – 256,3 та кукурудзи на силос і зелений корм – 48,9 тис. га (в сумі це 759,1 тис. га, що складає біля 80% всіх посівних площ), то для повернення в ґрунт винесеного з урожаєм азоту слід було щорічно застосовувати 27,9 тис. тонн поживної речовини азоту, що в перерахунку на аміачну селітру складає 96,2 тис. тонн.

За даними статистичної звітності (форма 9 бсг), у кожен із років останнього десятиліття вносилося в середньому по 12,0 тис. тонн поживної речовини азоту, або по 41,4 тис. тонн аміачної селітри, що складає 43% до відчуженого обсягу.

При цьому в 2007 – 2008 роках обсяг внесення поживної речовини азоту склав у середньому 21,5 тис. тонн, або 58% до виносу (36,9 тис. тонн).

Слід також зазначити, що в процесі нітрифікації ґрунт щорічно продукує той чи інший обсяг рухомого азоту, який використовується на потреби росту рослин. Тому, з врахуванням цього природного явища, в останні роки компенсація втрат ґрунтової родючості із-за відчуження азоту з урожаєм сільськогосподарських рослин внесенням мінеральних добрив наближається до необхідного рівня.

Отже, в 1999 – 2008 роках ґрунти Луганської області найбільше збіднювались на азот від вирощування гороху та озимої пшениці (відповідно на 61 та 52 кг/га щорічно).

Компенсація втрат азоту із урожаєм сільськогосподарських культур внесенням мінеральних добрив складала від 43% (за останнє десятиліття) до 58% (в 2007 – 2008 роки).

Використана література:

1. Дрига А.І. Охорона земель – важлива справа земельної реформи. Зб. наук. праць Луганського національного аграрного університету. Екологічні аспекти Луганщини в контексті сталого розвитку. – Луганськ: Вид-во ЛНАУ, 2007.–С.5-9.
2. Лисовал А.П., Макаренко В.М., Кравченко С.Н. Система применения удобрений. – К.: "Вища школа", 1989, С.296-299.
3. Лихочвор В.В. Мінеральні добрива та їх застосування.–Львів: НВФ "Українські технології", 2008, С.306.

О.А. Арапов

начальник

*(Державне управління охорони навколишнього
природного середовища в Луганській області)*

ОСНОВНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Луганська область – один з найбільш урбанізованих, індустриальних та екологічно напружених регіонів України. Тут створе-

но потужний індустріальний регіон, де представлені всі основні галузі української економіки, зосереджена значна частина промислового потенціалу країни. Сформована структура промислового виробництва і її багатогалузева спрямованість зумовили виникнення масштабних і різнорівневих екологічних проблем, основними з яких є: надмірне забруднення атмосферного повітря, забруднення водних об'єктів зливовими та стічними водами, накопичення великого обсягу непридатних або заборонених до використання пестицидів, несанкціоноване надкористування. Розглянемо умови виникнення цих причин та шляхи покращення ситуації.

Проблема:

Забруднення атмосферного повітря, у тому числі продуктами горіння породних відвалів.

За обсягами викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря Луганська область посідає третє місце після Донецької та Дніпропетровської областей.

На території області знаходиться 7 екологічно-небезпечних об'єктів загальнодержавного значення СО "Луганська ТЕС" ТОВ "Східенерго", ВАТ "Алчевський металургійний комбінат", ТОВ "Северодонецьке Об'єднання "Азот", ВАТ "Алчевськкокс", ТОВ "ЛИНІК", ВАТ "Лисичанська сода", ТОВ "Рубіжанський Краситель". Основними забруднювачами атмосферного повітря в регіоні залишаються теплові електростанції, підприємства чорної металургії та вугільної промисловості, на які припадає майже 25% викидів всіх шкідливих речовин.

Вугледобувна промисловість завжди була основою стабільності в області, але сьогодні вона перебуває у критичному стані. Значну небезпеку в регіоні представляють порідні відвали шахт. На території області знаходиться 537 породних відвалів, з них 77 відвали, що горять. За експертною оцінкою один відвал, що інтенсивно горить є джерелом виділення в атмосферне повітря від 25 до 250 т/рік забруднюючих речовин, які в десятки разів перевищують допустимі норми.

Значним забруднювачем повітряного басейну Луганської області є транспортна галузь. Найбільшу кількість автотранспорту

зосереджено в обласному центрі – 29% всього парку автомобілів області.

Шляхи вирішення проблеми:

- Основний шлях до істотного зниження викидів і поліпшення якості атмосферного повітря в промислово розвинутих містах області – реалізація традиційного напрямку зниження викидів – будівництво нових, реконструкція й удосконалення існуючих очисних споруд, впровадження передових технологічних процесів і устаткування, які відповідають вимогам промислової екології.

- Одним з основних важелів вирішення завдань захисту атмосферного повітря, в плані наближення до міжнародних стандартів якості повітря і усунення суперечностей між економічним зростанням і підвищенням техногенного навантаження, є впровадження нової системи регулювання промислових викидів.

- Проблема діючих та не діючих відвалів, що горять потребує вирішення на державному рівні шляхом розробки Плану заходів щодо зменшення негативного впливу об'єктів зберігання відходів видобутку та збагачення вугілля на стан довкілля, або цільового спрямування державою коштів на екологічну реабілітацію вугільних регіонів області.

- Основними заходами щодо захисту навколишнього середовища області від впливу автотранспортних засобів можуть стати:

- а) будівництво об'їзної дороги в м. Луганську;
- б) використання альтернативних видів палива для автомобілів.

Проблема:

Забруднення та виснаження поверхневих вод.

Сучасний стан поверхневих водойм області характеризується антропогенним тиском суб'єктів господарювання.

Потребують негайної заміни чи реконструкції 40% водопровідних мереж. Витрати свіжої води при транспортуванні в галузі житлово-комунального господарства складають 40-60% (при допустимих 30%).

Значний вплив на формування якості поверхневих вод здійснюють води шахтного водовідливу. Разом з ними скидається по-

над 70% забруднюючих речовин від загальної маси скинутих по області.

Основним фактором негативного впливу на стан вод є не дотримання режиму господарської діяльності у прибережних смугах, неорганізоване скидання забруднених стічних вод.

Шляхи вирішення проблеми:

З огляду на те, що пріоритетними питаннями, як і раніш, залишається поліпшення екологічного стану річок, потребують вирішення питання щодо:

- впровадження підприємствами вугільної галузі (у тому числі закритих шахт) заходів з демінералізації шахтних вод;
- створення водоохоронних зон та прибережних захисних смуг вздовж водних об'єктів, де вони відсутні;
- впорядкування водовідведення із забудованих територій;
- подальшої реалізації заходів по створенню водозберігаючих та очисних технологій промисловими підприємствами;
- впровадження новітніх технологій при реконструкції та будівництві очисних споруд підприємств житлово-комунального господарства.

Проблема:

Накопичення великого обсягу непридатних або заборонених до використання пестицидів.

Непридатні та заборонені до використання хімічні засоби захисту рослин (пестициди й отрутохімікати) становлять особливу групу небезпечних відходів. За даними інвентаризації на території Луганської області виявлено 412,43 т отрутохімікатів, які зберігаються у 87 складських приміщеннях. Їх знищення залишається складною проблемою, а стан багатьох сховищ, де зберігаються ці пестициди й отрутохімікати, та умови їх зберігання є незадовільними.

Шляхи вирішення проблеми:

- У зв'язку з відсутністю в області спеціалізованих підприємств по знешкодженню небезпечних відходів виробництва, нарізла необхідність якомога скорішого вивозу та повного знищення всіх отрутохімікатів, накопичених в області. Організація та впровадження таких заходів можлива на принципах кооперації з участю, як

органів державної влади, так і окремих підприємств-об'єктів утворення відходів.

У 2009 році Управлінням ініційовані зміни в рішенні обласної ради і за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища розпочато вивіз і ліквідацію агрохімікатів з територій 5 районів області (Антрацитівського, Краснодонського, Лутугинського, Новоайдарського, Слов'яносербського) і м. Луганська. Ця робота вимагає свого продовження і в наступному році, до повного вирішення проблеми.

Проблема:

Несанкціоноване надкористування.

На початок 2009 року на території нашої області налічується 648 родовищ, з яких 269 родовищ розробляються. Мінерально-сировинна база Луганщини на 63% складається з паливно-енергетичної сировини (кам'яне вугілля, вільний газ, метан), на 22% - з сировинної бази будматеріалів, 15% - з підземних вод. Третю частину від загального видобутку в Україні складає видобуток кам'яного вугілля (у 2008 році - 17,904 млн. тонн).

Протягом останніх років у зв'язку з економічними причинами на території Луганської області набули значного розповсюдження факти незаконної розробки корисних копалин, у тому числі вугілля, піску, пісковика. Видобуток здійснюється як кустарним способом, так й із застосуванням спеціальної техніки. Випадки самовільної розробки вугілля зафіксовані в багатьох районах Луганської області.

Несанкціонований видобуток корисних копалин супроводжується чисельними порушеннями земельного законодавства, що призводить до деградації земель і інших негативних екологічних наслідків.

Дана проблема стосується не лише природоохоронних органів, а в рівній мірі і правоохоронних, і інших: МВС, СБУ, прокуратури, податкової адміністрації, держнагляд охорони праці, органів місцевої влади. Лише спільними і цілеспрямованими зусиллями всіх органів можливо поліпшити ситуацію у сфері надкористування.

Шляхи вирішення проблеми:

- Внесення змін в чинне законодавство. Недосконалість законодавчої бази і ряд інших об'єктивних причин ускладнює вжиття конкретних заходів по припиненню незаконної розробки надр.

- Забезпечення дієвого державного контролю за охороною і використанням надр на території регіону.

Проблема підтримки рівня якості навколишнього середовища ставить задачу забезпечення екологічної безпеки виробництва шляхом технічного і технологічного переозброєння промисловості, всебічного врахування екологічного фактору в усіх аспектах виробничої діяльності.

Більшість промислових підприємств проводять значну роботу з модернізації виробництва, але в основному лише обтяжені платежами за поточне забруднення навколишнього середовища. Окремі складові інфраструктури гірничорудних підприємств (наприклад, шахтні), які закінчили свою діяльність, передаються державі без проведення відповідної рекультивації земельних ділянок, без вкладання у цей процес потрібних матеріальних і фінансових витрат.

Реальні процеси організації екологічної діяльності на промислових підприємствах можливі при наявності науково обґрунтованої бази. Запровадження на підприємствах системи контролю управління якістю довкілля, здійснення моніторингу довкілля, проведення екологічного аудиту дасть змогу забезпечити поетапне планування екологічної діяльності підприємства, визначити напрямки екологізації; використати результати оцінки для розробки довгострокових екологічних програм.

Екологічна мотивація промислових підприємств з використанням запропонованих принципів полягає у підвищенні результативності екологічної політики підприємств, оскільки мінімізується можливість виникнення надзвичайних екологічних ситуацій і аварій на підприємстві; забезпечується виконання вимог природоохоронного законодавства, а також підвищується конкурентоспроможність та ріст інвестиційної привабливості підприємства на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Т.В. Бабкинис

заместитель начальника отдела
*(Государственная экологическая
инспекция в Луганской области)*

ПРОБЛЕМЫ АРЕНДЫ ВОДНЫХ ОБЪЕКТОВ

В нашей области остро стоит проблема аренды водных объектов, особенно прудов (так называемых ставок). Наверное, в последнее время большая часть населения, особенно поселков, сел и небольших населенных пунктов ощутили эту проблему на себе. В первую очередь летом, когда стояла очень жаркая погода. Хочется выехать на природу, к водоему, поплескаться, позагорать. Ан нет! К ставку-то не пускают охранники. Как же так? Ведь отдохнуть же здесь еще детьми со своими родителями! А что же теперь? Оказывается, у ставка появился хозяин, и он теперь здесь устанавливает свои правила: купаться нельзя, рыбу ловить нельзя. Неужели, это законно, спросите вы. Вот и попытаемся разобраться.

Во-первых, есть Закон, а вернее Водный кодекс Украины, который регулирует все отношения при использовании водных ресурсов. Статья 51 гласит "Использование водными объектами на условиях аренды осуществляется в соответствии с требованиями водного законодательства и регулируется этим Кодексом и другими актами законодательства Украины".

И есть в нем статья 47 "Право общего водопользования", которая определяет, что "Общее водопользование осуществляется гражданами для удовлетворения их потребностей (купание, плавание, на лодках, любительское и спортивное рыболовство, водопой животных, забор воды из водных объектов без применения сооружений или технических устройств и из колодцев) бесплатно, без закрепления водных объектов за отдельными личностями и без предоставления соответствующих разрешений". То есть купайся, лови рыбу сколько угодно?!

Тоже не все так просто. Есть продолжение у этой статьи. Оказывается, что с целью охраны жизни и здоровья граждан, окружающей природной среды районные и городские Советы устанавли-

вают места, где ограничивают общее водопользование на водных объектах, расположенных на их территории.

Кроме этого, на водных объектах, предоставленных в аренду, допускается общее водопользование на условиях, установленных водопользователем (то есть хозяином ставка), но по согласованию с органом, который предоставил водный объект в аренду. Казалось бы, вот и обоснование для арендаторов. Однако дочитаем эту статью Водного кодекса все же до конца.

"Местные Советы обязаны сообщать населению об установленных ими правилах, ограничивающих общее водопользование. Водопользователь, который взял водный объект в пользование на условиях аренды, обязан сообщать населению условия водопользования, а также о запрещении общего водопользования на водном объекте, предоставленном в аренду. Если водопользователем или соответствующим Советом не установлено таких условий, общее водопользование признается разрешенным без ограничений"

Вот и "забывают" наши местные власти и, конечно же, арендатор ставка сообщать населению об ограничениях, установленных на отдельном водном объекте.

Есть еще другая сторона аренды – разведение и ловля рыбы. Запустил арендатор в ставок малька отдельного вида рыбы (зачастую, толстолоба или карася), а ловить запрещает рыбу любого вида, то есть в принципе ловля рыбы запрещена. А законно ли это? Ведь остальные виды рыб разводит не он, а ловили их там еще лет 20 назад (в разрешенный период, конечно). А как может проверить обычный рыбак, какую рыбу разводит арендатор, а какую можно ловить, если его вообще не допускают и близко подходить к арендуемому ставку?

Еще вопрос. Как быть с гидротехническими сооружениями, то есть плотинами? Кто их должен ремонтировать и вообще следить за их состоянием? Зачастую в договоре аренды этот вопрос вообще не отражается. Сдается в аренду ставок, но не земельный участок под ним.

Существует также такое понятие в Водном кодексе, как прибрежные защитные полосы, которые выделяются с целью охраны поверхностных водных объектов от загрязнения и засорения и сохранения их водности. Прибрежные защитные полосы устанав-

ливаються для прудов площею менше 3 гектаров – 25 метров, для прудов площею свйше 3 гектаров – 50 метров.

Прибрежные защитные полосы являются природоохранной территорией, где запрещается строительство любых сооружений, в том числе баз отдыха, дач, гаражей и стоянок автомобилей, мойка и обслуживание транспортных средств и техники. Что видим на деле? Арендаторы устраивают и стоянки для автомобилей, и основательные сооружения для охраны и других своих сотрудников и многое другое.

А куда же смотрят местные власти? Ведь в том же Водном кодексе статьей 10 определена компетенция поселковых, сельских, городских Советов в отрасли регулирования водных отношений на их территории. В частности Советы обязаны проводить контроль за использованием водных ресурсов, а также в их полномочиях установление правил общего пользования водными объектами и даже ограничение, временное запрещение (остановка) деятельности предприятий и других объектов, в случае нарушения ими требований водного законодательства в пределах своей компетенции. Что же мешает им урегулировать этот вопрос хотя бы на своей территории?

Хотя уже назрела необходимость, по моему мнению, тщательно разработать и утвердить законодательно Правила использования водных объектов, где как раз и оговорить все эти моменты. А уж частности пусть устанавливают местные советы. Но это мое личное мнение.

С.К. Черних

заступник голови президії
(Луганська обласна організація
Українського товариства охорони природи)

РОЛЬ ЛУГАНСЬКОГО ТОВАРИСТВА ОХОРОНИ ПРИРОДИ У ПРОВЕДЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ТА МОЛОДІ В ПЕРІОД СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Особливе значення для розвитку сучасного суспільства України набуває проблема формування екологічної культури особис-

тості, яка б повною мірою відповідала головним принципам концепції сталого розвитку.

Провідна роль у формуванні екологічного світогляду майбутнього покоління належить системі освіти. Генеральний директор ЮНЕСКО Ф. Майор вважає, що найважливішим фактором вирішення екологічних проблем повинно стати Глобальне Виховання, яке передбачає поставити екологічні питання у центр усіх навчальних програм, починаючи від дитячих дошкільних закладів і закінчуючи вищими навчальними закладами, підготовкою учителів та управлінського апарату. Стратегія прогресу спирається на інтеграцію загальної та екологічної освіти.

В контексті екологізації освіти необхідно приділяти увагу екологічній підготовці не лише учителів географії та біології, які традиційно займаються екологічною освітою та вихованням учнів, але й учителів інших спеціальностей, а також вихователів, психологів, соціальних працівників, тобто всіх, хто бере участь в навчально-виховному процесі. Таким чином, головним завданням екологічної освіти у вищих навчальних закладах має стати формування екоцентричного мислення.

Ефективне вирішення цього завдання потребує пошуку нових шляхів і підходів до формування екологічного світогляду. Ця проблема повинна вирішуватися як в ланках формальної екологічної освіти, так і неформальної. Особливу роль в останній відіграють громадські організації. Вони мають значний потенціал для організації та ефективного проведення екологічної просвіти широких верст населення, зокрема молоді. Так, значні можливості для такої роботи мають, наприклад, Луганська обласна організація Українського товариства охорони природи, які здійснюють не лише просвітницьку роботу, але й проводять природоохоронні заходи, що дозволяє в процесі безпосереднього спілкування з природою формувати відповідну екологічну культуру населення.

Одним з пріоритетних напрямків екологічного навчання та виховання населення особливо молоді являється народний університет "Природа" та шкільний університет "Рідна природа", які були створені при президіях обласної, міських та районних організацій Товариства, а також в первинних осередках промислових, сіль-

ськогосподарських підприємств усіх форм власності, в організаціях, установах, учбових закладах усіх рівнів.

У 70 роки минулого століття в період розвитку промисловості, сільського господарства виникла потреба в кваліфікованих фахівцях-екологах. Вперше президія Краснолучської міської організації УкрТОП на базі гірничого технікуму для майбутніх фахівців вугільної промисловості відкрили народний університет "Природа" (ректор – викладач Івушкіна В.С.), де на факультеті "Охорона навколишнього природного середовища" навчалося 50 студентів. Лекції читали викладачі, учителя, лікарі, працівники сільського господарства. Крім того, слухачі університету приймали участь в практичних природоохоронних заходах – в благоустрою територій, парків, скверів, озелененні териконів шахт: "Миусінська", "Богдан", "Краснолучська".

Кожний рік слухачі університету, студенти, школярі на териконах висаджували біля сорока тисяч дерев, кущів, сіяли багаторічну траву. Заслуговує повагу учитель Ліхотворик С.І. первинної організації СШ № 2 м. Красний Луч який на протязі 10 років залучав учнів на проведення озеленіння терикона шахти "Богдан". Терикон знаходиться в центрі міста Красний Луч, який задавав великої шкоди населенню. На сьогодні терикон на 80 відсотків озеленений.

Розроблені і втілюються в життя різні форми пропаганди екологічно грамотного природокористування, чимало концепцій, програм та методик екологічної освіти і виховання.

Одним з таких форм є екологічні табори, загони, експедиції. Саме на них спрямована дія обласної, міських та районних організацій Українського товариства охорони природи. Протягом багатьох років при обласному Будинку природи працює народний університет "Природа", в якому поглиблюють екологічну освіту учні СШ № 11 м. Луганська, СШ № 37, Зимогор'явської № 1 і Лозовської середньої школи Слово'яносербського району, гуртківці облЕНЦ. Працюють з дітьми провідні екологи області, вчені, керівні і громадські діячі, які висвітлюють екологічні програми і екологічну ситуацію в регіоні. Проводять екскурсії в філіал Станично-Луганського Державного заповідника, в дендропарках агролісомеліора-

тивної науково-дослідної станції, Луганські міські очисні споруди, обласну санепідстанцію, знайомлять слухачів університету з роботою лабораторій, організують практичні заняття. З задоволенням діти відвідують зоологічний, геологічний музеї ЛНПУ імені Т.Шевченка та зимовий сад Луганської середньої школи № 11. Так готуються діти до роботи і відпочинку в оздоровчому дитячому таборі "Зоря" Біловодського району.

На підсумковому занятті університету формується екологічний завіт "Докучаєвець", який носить ім'я видатного вченого, професора В.В.Докучаєва, під керівництвом якого у свій час були створені захисні лісосмуги та штучні лісові урочища в степовій зоні Біловодського району. Таким чином, заключні заняття юні екологи шкіл області проводять в Біловодському районі в оздоровчому дитячому таборі "Зоря", а науково дослідницькі роботи опрацьовують в заказнику "Урочище Юницького", де і сьогодні вчені – спеціалісти продовжують справу В.В.Докучаєва і К.І. Юницького. Під керівництвом вчених Т.М. Косогової, О.С. Ніколаєвої, В.В. Гричухи, Т.В. Сиви юні екологи вивчали типові ландшафти та стійкі біоценози області, ділянку цілинного степу, флори і фауни заказника, проклали і описували екологічні маршрути. Поєднують теоретику наукову роботу з практичною і природоохоронною. Члени Луганського територіального відділення МАН України виконують індивідуальні завдання за обраними темами.

Членами екологічної експедиції "ЕКОДЕНС-2005" була проведена робота по контролю за виконанням заповідного режиму на території дільниці "Провальський степ" Луганського природного заповідника НАН України. В процесі експедиції було виявлено антропогенну дію на екосистему заповідника: випас худоби, наявність транспортних мереж, браконьєрство, неорганізований відпочинок, виникнення пожеж, контрабандні дороги, особливо з боку Росії на Грушевській ділянці. За підсумками екологічної експедиції президія обласної ради Товариства охорони природи вийшла з пропозицією до Національної Академії наук України про надання допомоги в усуненні недоліків на території філіалу.

При обласному Будинку природи в 2004-2005 навчальному році працювало 3 факультети, де навчалось 170 учнів із СШ № 11,

37, 48, 53, 57 м. Луганську, члени клубу "ЕКОДЕНС-2005". Крім цього, проводилось навчання вчителів біології та географії.

За підсумками занять в шкільному університеті на базі Іванівського ДЛМГ в Антрацитівському районі і оздоровчого табору "Золотий колос" у липні місяці працював екологічний загін "ЕКОДЕНС-2006" в кількості 18 осіб – членів МАН України, студентів екологічних та природничих факультетів з міст: Луганська, Алчевська, Красного Луча та Сватівського району, які займалися вивченням екосистеми урочища "Лоби". Крім цього проводився ряд заходів, спрямованих на формування мислення, біологічної громадськості, громадської позиції учасників експедиції. Проводилися акції "До чистих джерел", "Мурашник", бесіди про юридичні та правові аспекти природоохоронного законодавства.

В 2008-2009 навчальному році продовжує свою роботу народний університет "Природа" на 3-х факультетах "Екологія регіона", "Екологія і право", "Краєзнавство з основами екології".

Однією з важливих функцій народного університету "Природа", де навчається молодь (студенти, ліцеїсти, члени МАН, юні екологи) – формування у молоді свідомого сприйняття довкілля, почуття особистої соціальної та правової відповідальності за діяльність, упевненості в необхідності бережливого ставлення до природи, розумного використання її багатств.

А.О. Собакарь

кандидат юридичних наук, доцент
*(Донецький юридичний інститут
Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка)*

ШКІДЛИВИЙ ВПЛИВ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ НА ДОВКІЛЛЯ І ШЛЯХИ ЙОГО ЗМЕНШЕННЯ

Транспортно-дорожній комплекс є могутнім джерелом забруднення природного середовища. Транспорт також виступає найважливішим складовим елементом економіки України. Проте функ-

ціонування транспорту супроводжується могутньою негативною дією на природу. Дія транспорту і забезпечуючої його функціонування інфраструктури супроводжується значним забрудненням навколишнього середовища. При цьому дія транспорту на екосистеми виражається:

- в забрудненні атмосфери, водних об'єктів і земель, зміні хімічного складу ґрунтів і мікрофлори, утворенні виробничих відходів, у тому числі токсичних і радіоактивних, шлаків, котельних шлаків, золи і сміття; забруднюючі речовини негативно впливають на створені людиною системи, особливо на будівельні матеріали, історичні архітектурні і скульптурні пам'ятники та інші витвори мистецтва, викликаючи корозію металів, псування шкіряних і текстильних виробів;

- в споживанні природних ресурсів – атмосферного повітря, необхідного для протікання робочих процесів в двигунах внутрішнього згорання транспортних засобів; нафтопродуктів і природного газу, що є паливом для двигунів внутрішнього згорання; води для систем охолодження двигунів і миття транспортних засобів, виробничих і побутових потреб підприємств транспорту; земельних ресурсів, відчужуваних під будівництво автомобільних і залізничних шляхів, аеропортів, трубопроводів, річкових і морських портів та інших об'єктів інфраструктури транспорту;

- у виділенні тепла в оточуюче середовище при роботі двигунів і паливоспаляючих устаткувань в транспортних виробництвах;

- в створенні високих рівнів шуму і вібрації;

- в можливості активізації несприятливих природних процесів типу водної ерозії, заболочування місцевості, утворення селевих потоків, оповзнів, обвалів;

- в травматизмі і загибелі людей, тварин, нанесенні значного матеріального збитку при аваріях і катастрофах;

- в руйнуванні ґрунтово-рослинного покриву і зменшенні врожайності сільськогосподарських культур.

До основних видів негативної дії транспорту відносять: забруднення атмосферного повітря, вплив на глобальний клімат, дію шумів.

Щорічний екологічний збиток від транспортного комплексу складає близько 1,5% валового національного продукту України. Найбільший внесок в екологічний збиток (62,7%) вносить автотранспортний комплекс, внесок залізничного транспорту досягає 27,7%, повітряного – 4,5%, морського – 3,6% і річкового – 1,5%. У всіх видах негативної дії "лідирує" автомобільний транспорт (шум – 49,5%, дія на клімат – 68%, забруднення атмосферного повітря – 71%), за ним йде залізничний транспорт.

Викиди від автомобільного транспорту в Україні складають близько 22 млн.т на рік. Відпрацьовані гази двигунів внутрішнього згорання містять більше 200 найменувань шкідливих речовин, у тому числі канцерогенних. Нафтопродукти, продукти зносу шин і гальмівних колодок, хлориди, що використовуються як антиобморожувачі дорожніх покриттів, забруднюють придорожні смуги і водні об'єкти.

Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від автомобільного транспорту перевищує аналогічний від всіх інших джерел, особливо в великих містах. Дана обставина негативно позначається на здоров'ї міського населення.

Експлуатовані в країні автомобілі не відповідають сучасним європейським обмеженням по токсичності і викидають шкідливих речовин суттєво більше ніж зарубіжні аналоги. Існує декілька найважливіших причин відставання України в цій сфері:

- низька культура експлуатації автомобілів. Кількість несправних автомобілів, що перебувають в експлуатації до цих пір дуже значне;

- відсутність жорстких законодавчих вимог до екологічних якостей автомобілів. З початку 90-х років стандарти, що збереглися протягом 10 років майже без змін, почали суттєво відставати від європейських норм. За відсутності достатньо жорстких вимог стосовно токсичності викидів, споживач не зацікавлений купувати екологічно більш чисті, але при цьому більш дорогі автомобілі, а виробник не схильний їх випускати;

- невідповідність інфраструктури експлуатації автомобілів, обладнаних відповідно до сучасних екологічних вимог;

- на відміну від європейських країн, у нас в країні до цих пір ускладнено впровадження нейтралізаторів.

Не менш проблемним з погляду забруднення навколишнього природного середовища є використання повітряного транспорту. Сумарний викид токсичних речовин в атмосферу літаками безперервно зростає, що обумовлено підвищенням витрати палива до 20...30 т/ч і неухильним зростанням числа експлуатованих літаків. Відмічається вплив двигунів літаків на озоновий шар і накопичення вуглекислого газу в атмосфері.

Забруднення повітряного середовища транспортом з ракетними двигунами відбувається головним чином при їх роботі перед стартом, при зльоті, при наземних випробуваннях в процесі їх виробництва або після ремонту, при зберіганні і транспортуванні палива. При старті ракетні двигуни несприятливо впливають не тільки на приземний шар атмосфери, але і на космічний простір, руйнуючи озоновий шар Землі. Масштаби руйнування озонового шару визначаються кількістю запусків ракетних систем і інтенсивністю польотів надзвукових літаків.

У зв'язку з розвитком авіації і ракетної техніки, а також інтенсивним використанням авіаційних і ракетних двигунів в інших галузях народного господарства суттєво зріс загальний викид шкідливих домішок в атмосферу. Проте на частку цих двигунів доводиться поки не більше 5% токсичних речовин, що поступають в атмосферу від транспортних засобів всіх типів.

Дослідження, що проводяться з метою зниження транспортно-го забруднення атмосферного повітря, показують, що розв'язання цієї проблеми сьогодні вимагає вживання комплексних заходів. Зменшення інтересу останнім часом до цієї проблеми пояснюється декількома причинами:

По-перше, зростання кількості автотранспорту в містах нашої країни різко збільшилося лише останніми роками. Звідси і сама проблема забруднення атмосферного повітря вихлопними газами автомобілів загострилася і загострюється останнім часом;

По-друге, багато хто просто ще і не знають шляхи розв'язання проблеми зменшення кількості забруднення атмосферного повітря відпрацьованими газами автомобілів. В кращому випадку ці захо-

ди асоціюються з діяльністю ДАІ, а ця структура, як відомо, більше опікується проблемами безпеки дорожнього руху, ніж оздоровленням навколишнього середовища від автотранспортного забруднення;

По-третє, формуванню більш терпимого відношення до проблем охорони атмосферного повітря від автотранспортного забруднення, мабуть, сприяла і відсутність конкретних і досить жорстких вимог із цього приводу в Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища", який в основному і регулює всі найважливіші напрями діяльності в сфері охорони навколишнього природного середовища, у тому числі і атмосферного повітря. Але в цьому Законі не знайшлося жодної статті для того, щоб викласти екологічні вимоги по відношенню до автомобільного забруднення навколишнього середовища.

Тим часом проблема охорони атмосферного повітря від транспортного забруднення актуалізується з кожним днем. Причому з'ясується, що якщо не вживати належних заходів, то в недалекому майбутньому в містах буквально не буде чим дихати, і в першу чергу саме від вихлопних газів автомобілів.

До того ж більш уважне вивчення проблеми погіршення стану довкілля від транспортного забруднення дозволяє встановити, що на відміну від колишніх наших уявлень, зафіксованих як в юридичній літературі, так і в нормативно-правових актах, сьогодні до цієї проблеми необхідно підійти як до комплексу декількох цілеспрямованих заходів, потребуючих в одночасному дозволі. Для розв'язання цієї проблеми, зокрема, необхідно удосконалювати містобудівне законодавство; законодавство, що відноситься до автомобілебудування і сертифікації всіх видів транспортних засобів; законодавство, що відноситься до сфери виробництва і реалізації моторного палива, мастил і добавок до них, а також законодавство, що відноситься до сфери організації і контролю за станом забруднення повітряного простору всіма видами транспорту.

При цьому таке удосконалення законодавства сьогодні доводиться здійснювати не тільки в умовах збільшення транспорту (особливо автомобільного), але і переходу економіки країни на ринкові відносини. Тому йдеться не тільки про поточне вдосконалення

законодавства, розрахованого на охорону навколишнього середовища від транспортного забруднення, але і про суттєве переосмислення цього законодавства, його перегляд, розробку нових концептуальних документів та відповідних державних програм.

А. М. Шульга

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В СИСТЕМІ ОБ'ЄКТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Чинне кримінальне законодавство забезпечує охорону найбільш цінних та значимих об'єктів, зокрема, життя, здоров'я людей, їх честь та гідність, права та свободи, статеву недоторканість, власність державний устрій, громадській порядок та громадську безпеку тощо. Серед таких об'єктів особливе місце посідає довкілля.

Охорона довкілля є одним з видів практичної діяльності людей. Тому для виявлення об'єкта злочинів проти довкілля в цілому важливо з'ясувати специфіку цих відносин та визначити їх межі. Проблема охорони довкілля є достатньо динамічною і для її розуміння, насамперед, необхідний історичний підхід. Інтенсивний розвиток соціальних факторів (виробництво, споживання та ін.), підвищення рівня антропогенного впливу на довкілля призводить до постійного погіршення екологічної ситуації у всьому світі, окремих регіонах та країнах. Потреба суспільства в охороні довкілля та розробка необхідних заходів по її вдосконаленню зумовлена поступовим зниженням біологічного різноманіття та запасів природних ресурсів в процесі природокористування.

Одним з найважливіших елементів довкілля є земля. Її розглядають у декількох аспектах: по-перше, земля – як об'єкт природи; по-друге, земля – як об'єкт власності; по-третє, земля – як об'єкт

господарювання; по-четверте, земля – як місце розташування об'єктів життєдіяльності людини тощо. Земля виступає першоджерелом усіх багатств суспільства, просторовою базою розміщення виробничих сил і поселень людини.

В науці кримінального права залишається дискусійним питання визначення об'єкта злочину та його ієрархії. Кожна з існуючих теорій має свої переваги та недоліки.

Трансформація об'єкту злочинів проти довкілля явище об'єктивне і цілком реальне. Існуючі в сучасних умовах природоохоронні відносини розглядаються як складова екологічних. Екологічні відносини за своїм змістом являються різноманітними, але взаємопов'язаними. Їх єдність обумовлюється існуючим нерозривним зв'язком усіх природних об'єктів між собою. Цей зв'язок свідчить про існування єдиної екологічної системи, що включає будь-які природні системи, в межах яких реалізуються явища, виникають зв'язки та здійснюються процеси, що мають екологічний характер [1, с. 21].

У кримінально-правовій літературі зустрічається як трьохступенева, так і чотириступенева класифікація об'єктів. У першому випадку виділяють загальний, родовий і безпосередній об'єкти злочину. У другому – загальний, родовий, видовий та безпосередній. Трьохступенева класифікація більш поширена. Саме її покладено в основу систематизації Особливої частини чинного КК України.

Кримінально-правова доктрина розглядає об'єкт екологічних злочинів, по-перше, в контексті трьохступеневої класифікації об'єктів кримінально-правової охорони; по-друге, переважно з позицій природоресурсового, природоохоронного підходу до з'ясування його сутності без "виходу" на людину, суспільство; по-третє, за рідким винятком, автори виходять з того, що об'єктом цих злочинів є суспільні відносини [2, с. 104; 3, с. 5-11]. Однак, окремі автори пропонують відхід від концепції "об'єкт злочину – суспільні відносини" у бік визнання об'єктом злочину "правового блага". Так, зокрема, С.Б. Гавриш визначає, що об'єктом екологічних злочинів є охоронюване кримінальним правом благо: природа, природні об'єкти, екологічна безпека, як особливо важливі цінності, що належать

народу України і потребують захисту від злочинних посягань [4, с. 62-85].

Про чотирьохступеневу класифікацію об'єкта кримінально-правової охорони говорить той самий С.Б. Гавриш. Він визначає наступну градацію об'єктів екологічних злочинів: 1) об'єктом екологічних злочинів є охоронюване кримінальним правом благо: природа, природні об'єкти, екологічна безпека як особливо важливі цінності, що належать народу України і потребують захисту від злочинних посягань; 2) родовий об'єкт екологічних злочинів утворюють три самостійні групи природних об'єктів: а) природне середовище України в межах біосфери; б) природне середовище України поза межами біосфери на територіях і площах, на які поширюється національне законодавство; в) об'єкти природи як у межах біосфери, так і поза нею, вплив на які регулюється нормами міжнародного права; 3) людина виступає поряд з іншими елементами біосфери органічною частиною об'єкта; 4) безпосереднім (конкретним) об'єктом екологічних злочинів виступає передбачений відповідною статтею кримінального закону природний об'єкт, що піддається посяганням небезпечною поведінкою суб'єкта [4, с. 62-85]. Така точка зору заслуговує на увагу.

Цікавою вбачається позиція В. М. Куца, котрий пропонує вважати загальним об'єктом кримінально-правової охорони особу, суспільство, необхідні умови їх існування, державу та міжнародний правопорядок у їх сукупності. Кожна із зазначених складових загального об'єкту виступає родовим об'єктом кримінально-правової охорони, який, у свою чергу, складається з видових об'єктів, утворених із кількох безпосередніх. Така класифікація дозволяє більш чітко та детально систематизувати Особливу частину кримінального законодавства. Спочатку в ній за родовим об'єктом виділяють розділи, далі, за видовим об'єктом – глави, зміст яких "всередині" упорядковується з врахуванням безпосереднього об'єкту. Запропонована класифікація об'єктів та систематизація Особливої частини КК України заслуговує на увагу. Вона в більшій мірі, ніж існуюча, дозволила б упорядкувати законодавчий матеріал і зробити кримінальний кодекс більш зрозумілим та зручнішим для застосування. Однак цю класифікацію слід розглядати лише як

один із можливих варіантів серед інших. Започаткована дискусія щодо системи об'єктів злочинів потребує подальших теоретичних розвідок у цьому напрямку, як зазначається в літературі [5, с. 148-155].

Теорія чотирьохступеневої класифікації об'єкта злочину для злочинів проти довкілля є найбільш прийнятною. Довкілля – поняття родове. Воно складається з окремих елементів, природних ресурсів, ландшафтів, різноманітних екологічних систем та ін. Усі складові навколишнього природного середовища взаємопов'язані об'єктивно існуючими зв'язками. Тому маючи один родовий об'єкт усі злочини, що закріплені у Розділі VIII Особливої частини мають кілька видових об'єктів. Наприклад, для злочинів описаних у ст.ст. 236-238 КК та ст. 253 КК видовим об'єктом треба вважати існуючий порядок забезпечення екологічної безпеки та усунення екологічної небезпеки; для злочинів, описаних у ст.ст. 242-244 КК – порядок раціонального використання та охорони водних об'єктів; для злочинів, описаних у ст.ст. 245-248 КК – порядок раціонального використання та охорони лісового та рослинного комплексу; для злочинів, описаних у ст.ст. 248-252 КК – порядок раціонального використання та охорони об'єктів живої природи тощо.

Самостійний видовий об'єкт також мають злочини предметом яких є земельні ресурси – це злочини передбачені ст. 239 та ст. 254 КК. Видовим об'єктом цих злочинів треба вважати існуючий порядок раціонального використання та охорони земельних ресурсів.

В основі раціонального використання та охорони земельних ресурсів знаходиться система заходів спрямованих на забезпечення належного як з економічної так і з екологічної точки зору використання земельних ресурсів людиною для своїх потреб. Питання раціонального використання та охорони земельних ресурсів регламентуються Земельним кодексом України, законами України "Про охорону земель" і "Про державний контроль за використанням та охороною земель" від 19 червня 2003 р. та іншими документами у сфері охорони земель.

У процесі здійснення раціонального використання та охорони земель державними органами виконуються чотири основні функ-

ції: регулятивна, стимулююча, контрольна та каральна [6, с. 220]. Саме каральна функція полягає у застосуванні до порушників правил раціонального використання та охорони земельних ресурсів заходів адміністративно-правового чи кримінально-правового впливу. Підставою застосування таких заходів виступає склад відповідного правопорушення, центральним елементом якого є об'єкт правової охорони. Тому визначення об'єкта правопорушення напряму впливає на вид юридичної відповідальності.

Використана література:

1. Кучерявий В.П. Екологія. - Львів: Світ, 2001. - 480 с.
2. Дубовик О.Л. Экологическое правонарушение: понятие и виды // Окружающая среда под охраной закона: Сб. статей. - М., 1982. - 146 с.
3. Повелицына П.Ф. Уголовно-правовая охрана природы в СССР: Учебное пособие. - М., 1991. - 88 с.
4. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку у кримінального законодавства. - К.: Верховна Рада України; Ін-т зак-ва, 2002. - 635 с.
5. Зелінський А.Ф., Куц В.М. Об'єкт злочину і структура Особливої частини Кримінального кодексу // Вісник університету внутрішніх справ. - Випуск 2. - Харків. - 1997. - С. 148 - 154.
6. Земельне право України: Підручник / За ред. М.В. Шульги. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - 368 с.

В.А. Яковлев

директор

*(Луганський обласний центр
еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді)*

ІНТЕГРАЦІЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОЇ РОБОТИ В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЛУГАНЩИНИ

В умовах реформування та розбудови системи освіти України відповідно до сучасних вимог позашкільна освіта, як її невід'ємна складова, також повинна активно реформуватись.

Незважаючи на багаторічний позитивний досвід роботи та класичні педагогічні основи, позашкільна еколого-натуралістична робота, яка дісталася у спадок від колишнього СРСР, не у повному обсязі відповідає сучасним вимогам та не завжди адекватно спроможна відреагувати на виклики сьогодення. Враховуючи те, що Україна постраждала від найбільшої техногенної катастрофи (аварія на ЧАЕС) та входить у пору можливих нових техногенних катастроф; існують проблеми розвитку АПК; енергетична криза та інші фактори, не викликає сумніву збереження еколого-натуралістичного напрямку роботи для формування нової генерації хазяїв країни, здатних вирішувати існуючі проблеми та не допускати їх створення у майбутньому.

Попри те, що країна переживає демографічну кризу та має перехідну економіку з обмеженими фінансовими ресурсами, відповідно до законодавчих та нормативно-правових актів і міжнародних зобов'язань України у галузі освіти, всі учні мають право та рівний доступ до якісної освіти, а відповідно і до позашкільної. Існуюча мережа спеціалізованих позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного спрямування, не тільки в Луганській області, а і в інших регіонах України, не в змозі забезпечити рівні умови отримання цієї освіти для всіх учнів.

Створення нових позашкільних навчальних закладів в умовах коли перед країною встали демографічні, соціальні, економічні, культурологічні, екологічні та інші виклики неможливе. Багато інших невідповідностей не дозволяє оперативного реагувати на потреби учнів, сім'ї, держави та суспільства. Тому педагогічний колектив Луганського облЦЕНТУМ, вирішив шукати інтенсивні методи та шляхи реалізації поставленого завдання.

Сьогодні в області за напрямком працює: 3 міські і 1 обласний еколого-натуралістичні центри учнівської молоді; 4 міські станції юних натуралістів; 4 натуралістичні відділи при Будинках творчості дітей та юнацтва; 3 шкільних еколого-натуралістичних центрів; понад 20 шкільних лісництв; понад 20 спеціалізованих загальноосвітніх навчальних закладів природничого циклу; більше 80 шкільних та дитячих екологічних громадських організацій, рухів, інших об'єднань учнівської молоді на громадських засадах тощо.

Луганський облЦЕНТУМ плідно співпрацює з науково-дослідними та вищими навчальними закладами, серед яких Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Луганський національний аграрний університет, Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, Луганський природний заповідник НАН України, ботанічний сад імені Н.А. Гришка НАН України, Луганська агролісомеліоративна дослідна станція, Луганський інститут агропромислового виробництва та інші. Серед партнерів облЦЕНТУМ державні та громадські установи та організації: Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Луганській області, обласне товариство охорони природи, ЛОО "Зелений світ", Українське товариство охорони птахів, Всеукраїнський благодійний фонд "Паросток", Київський еколого-культурний центр, обласний благодійний фонд регіональних ініціатив "Благівіст", громадська організація "Діти Чорнобіля", обласні дитяча та юнацька бібліотеки, обласний краєзнавчий музей тощо. Ми співпрацювали і продовжуємо співпрацювати з такими міжнародними та закордонними організаціями та фундаціями: Корпус Миру США в Україні, програма Tacis, фонд "Наукова зміна".

Накопичений багаторічний досвід проведення екологічних експедицій, зборів юних екологів в природі, екологічних конференцій учнівської молоді, реалізації дослідницьких проєктів, природоохоронних акцій та масових заходів. Узагальнюється та поширюється передовий педагогічний досвід та багато іншого. Центром вже реалізовано (взяли участь) 15 навчально-дослідницьких та педагогічних проєктів, ще 4 проєкти знаходяться в стадії розробки.

Педагогічний процес забезпечують 12 висококваліфікованих спеціалістів з вищою педагогічною та біологічною освітою. П'ять працівників є "Відмінниками освіти України", ще троє нагороджені Почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, один нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України та є лауреатом премії Верховної Ради України в галузі освіти за 2007 рік.

Розроблений педагогічним колективом Луганського облЦЕНТУМ педагогічний проєкт "Інтеграція позашкільної еколого-натуралістичної роботи в освітній простір Луганщини" являє собою

своєрідну програму розвитку позашкільної (позакласної) еколого-натуралістичної роботи з учнівською молоддю у всіх типах навчальних закладів області відповідно до сучасних вимог до якості освіти в Україні. Основним завданням проекту є надання рівного доступу до якісної позашкільної (позакласної) еколого-натуралістичної всім учням, незалежно від типу та місця розташування навчального закладу та створення відповідних організаційних, матеріальних, педагогічних та методичних умов. При реалізації проекту активно використовується передовий педагогічний досвід у галузі позашкільної освіти, який накопичений в Україні та області; враховується специфіка регіону та реальні потреби у різних напрямках роботи і формах їх реалізації.

Проект передбачає:

1. Презентацію проекту на науково-практичній конференції, присвяченій 90-річчю позашкільної освіти України у грудні 2008 року;
2. Презентацію проекту широкій педагогічній громадськості області і України протягом 2009 року;
3. Проведення обласного конкурсу на кращу модель позашкільної (позакласної) еколого-натуралістичної роботи у 2009-2010 роках;
4. Постійну індивідуальну роботу з керівниками органів управління освітою в регіонах щодо відкриття відповідних центрів та реалізації регіональних моделей позашкільної (позакласної) еколого-натуралістичної роботи з учнівською молоддю;
5. Створення експериментальних педагогічних майданчиків;
6. Розробка методичних рекомендацій щодо розвитку позашкільної (позакласної) еколого-натуралістичної роботи з дітьми та учнівською молоддю в різних типах навчальних закладах: дитячих садках; навчальних закладах інтернатного типу, з урахуванням специфіки закладів та психофізичного стану вихованців; навчальних закладах профтехосвіти та вузів;
7. Організацію педагогічної практики на базі облЦЕНТРУМ та інших позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного спрямування студентів педагогічних спеціальностей природничого факультету Луганського національного університету імені Тараса Шевченка інших вузів області;

8. Створення обласних спеціалізованих сайтів, організація виїзних форм навчання для учнівської молоді та педагогічної громадськості.

На чому базується впевненість у тому, що ми зможемо реалізувати проект?:

1. Накопичений багаторічний позитивний досвід роботи за напрямком в області та Україні.

2. Знання реального стану розвитку напрямку роботи (постійний моніторинг) та потреб у його розвитку.

3. Підтримка з боку управління освіти і науки облдержадміністрації, державних та громадських організацій екологічного спрямування, наукових установ, педагогічної громадськості області.

4. Вже існуючі певні досягнення в реалізації окремих складових проекту.

5. Наявність потужних методичних центрів (НЕНЦУМ, ЛОППО).

На даний момент Луганським облЦЕНТУМ, як координатором еколого-натуралістичної роботи в області, вже зроблені певні кроки для вдалої реалізації проекту:

1. Проведений моніторинг стану та динаміки розвитку позашкільної (позакласної) еколого-натуралістичної роботи в області;

2. Створене інформаційне поле з популяризації напрямків реалізації проекту;

3. Реалізовані окремі проекти, спрямовані на реалізацію проекту;

4. Відпрацьована регіональна модель позашкільної (позакласної) еколого-натуралістичної роботи на базі Лутугинського району;

5. Створено 3 шкільних еколого-натуралістичних центри;

6. Створена ЛО ДГЕО "Світанок України";

7. Розроблені "Нормативно-правові та організаційно-методичні засади створення та функціонування еколого-натуралістичних центрів учнівської молоді на базі різних типів навчальних закладів" тощо.

Кінцевою метою технологічної та педагогічної частини реалізації проекту є наступне:

1. Створення багаторівневої системи позашкільної (позакласної) еколого-натуралістичної роботи у всіх типах навчальних закладів:

"Дитячий садок - школа - заклад профтехосвіти - вузи всіх рівнів акредитації", у яких будуть існувати відповідні структури (об'єднання) еколого-натуралістичного спрямування.

2. Підготовка (перепідготовка) нової генерації педагогів різних категорій, здатних реалізовувати відповідні завдання та інтегрувати еколого-натуралістичну роботу в освітньо-виховний процес своїх навчальних закладів.

3. Впровадження інноваційних форм навчання з учнівською молоддю за напрямком роботи. Узагальнення та поширення передового досвіду.

4. Ініціювання та прийняття відповідних нормативно-правових та законодавчих актів, які б сприяли динамічному розвитку позашкільної освіти в загалі та еколого-натуралістичної безпосередньо.

Після реалізації ми очікуємо отримати наступні результати:

1. Підвищення рівня якості позашкільної (позакласної) еколого-натуралістичної роботи з учнівською молоддю в Луганській області.

2. Створення розгалуженої мережі різних форм позашкільної (позакласної) еколого-натуралістичної роботи з учнівською молоддю у всіх типах навчальних закладів Луганської області, з урахуванням їх спеціалізації, специфіки навчально-виховного процесу, стану здоров'я та психофізичних особливостей дітей тощо.

3. Формування нової генерації педагогічних кадрів та управлінців, здатних органічно інтегрувати позашкільну (позакласну) еколого-натуралістичну роботу у навчально-виховний процес різних типів навчальних закладів.

4. Зростання рівня практичного вирішення місцевих екологічних і природоохоронних проблем із залученням учнівської молоді та підтримка при їх реалізації з боку органів місцевого самоврядування.

5. Підвищення рівня профорієнтаційної роботи у всіх типах навчальних закладів з орієнтацією на "чисті" та "зелені" професії, екологічної освіченості учнівської молоді тощо.

6. Зниження рівня агресії та конфліктності, з одночасним підвищенням рівня толерантності у учнів шляхом впровадження інвайронментальної освіти і виховання тощо.

7. Підвищення іміджу Луганської області, як регіону не тільки розвиненої промисловості, а і здатного реалізовувати найсучасніші екологічні проекти, які б відповідали кращим світовим стандартам тощо.

А.З. Сурков

сотрудник

*(научно-исследовательский центр
"Луганскагропромпродуктивность")*

С.В. Гнутова

сотрудник

*(научно-исследовательский центр
"Луганскагропромпродуктивность")*

ИТОГИ, ПРОБЛЕМЫ И УРОКИ РЕФОРМИРОВАНИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА ЛУГАНЩИНЫ

Агропромышленный комплекс Луганской области переживает не простые времена. Изменились социально-экономические отношения на селе, сформированы организационно-правовые структуры нового рыночного типа, основанные на принципах частной собственности на землю, идет активный поиск приемов и технологий повышения эффективности производства с целью создания научно-обоснованной рыночной среды.

История развития государственных отношений наглядно показывает, что земельные ресурсы, как бесценный природный дар, являются базисом существования государства, необходимым условием обеспечения национальной безопасности, суверенитета и территориальной целостности государства. Реформирование аграрного сектора экономики – это тернистый и сложный этап в системе демократических преобразований общества.

Надо всем и всегда помнить, что руководящая верхушка всегда стремилась создать видимость бурной деятельности во благо народа, однако на самом деле все сводилось к простому переделу собственности и к беспощадной жестокой эксплуатации земельных ре-

сурсов – главного средства производства, базиса существования общества, источника жизни на земле.

Стабильная социально-экономическая обстановка, крепкий отечественный товаропроизводитель, эффективные сельские подворья, платежеспособный внутренний рынок – основные составляющие, делающие государство богатым и процветающим.

Какие же итоги реформирования сельскохозяйственного производства Луганщины?

До 1991 года в агропромышленном комплексе Луганской области стабильно работало 175 колхозов, 158 совхозов, 44 межхозяйственных предприятий, которые использовали 1,8 млн. га сельхозугодий, в том числе 1,4 млн. га пашни, средний размер хозяйства составил 4,77 тыс. га. Стоимость основных фондов составляла 2,3 млрд. рублей, фондообеспеченность – 127,5 тыс. рублей на 100 га сельхозугодий. В аграрном секторе работало 146,5 тыс. человек, из них непосредственно в сельском хозяйстве – 115,6 тыс. человек.

Производство зерна в 1990 году составляло 1876 тыс. тонн, молока – 827 тыс. тонн, мяса – 171 тыс. тонн, яиц – 574 млн. штук, в хозяйствах области содержалось крупного рогатого скота – 778 тыс. голов, в том числе: коров – 262 тыс. голов, свиней – 530 тыс. голов и птицы – 6,8 млн. голов. В структуре производства валовой продукции сельского хозяйства доля животноводческой продукции была равна 57%. По результатам работы за 1990 год по отрасли животноводства был получен доход 81,3 млн. грн., рентабельность составляла 23%.

На основании материалов агрохимического обследования почв применялись научно-обоснованные нормы внесения минеральных удобрений, которые позволяли получать стабильные урожаи сельскохозяйственных культур и обеспечивать животноводство кормами. В этот период ежегодно вносилось по 7-8 тонн органических удобрений на 1 га пашни, что позволяло поддерживать бездефицитный баланс гумуса в почве.

Из государственного бюджета финансировались лесомелиоративные и гидротехнические мероприятия, культуртехнические работы, проводилась рекультивация и мелиорация земель. Хозяйства получали государственные дотации на производство отдельных

видов продукции растениеводства и животноводства, датировались семеноводство и племенное дело.

За время реформирования земельных отношений (1991-1999 годы) были разрушены сложившиеся землепользования за счет создания специальных земельных фондов – для развития крестьянских (фермерских), личных подсобных хозяйств граждан, коллективно-садоводства и огородничества, различных резервных фондов.

На конец 1999 года в области было организовано 1467 фермерских хозяйств на площади 84,7 тыс. га пашни, коллективные сады и огороды занимали 23 тыс. га, личные подсобные хозяйства – 38,3 тыс. га. Остальные сельскохозяйственные угодья площадью около 1,1 млн. га были распаеваны и 162,7 тыс. селян получили право на земельную долю (пай).

В соответствии с Указом Президента Украины от 03.12.1999 года "О неотложных мерах по ускорению реформирования аграрного сектора экономики" на базе 302 коллективных сельскохозяйственных предприятий было создано 679 негосударственных сельскохозяйственных предприятий на площади 1387 тыс. га и продолжали существовать 96 государственных сельскохозяйственных предприятий на площади 105 тыс. га. На этот период средний размер новых агроформирований составлял уже 2,04 тыс. га, а государственных – 1,09 тыс. га. Получили путевку в жизнь в основном такие новые формы негосударственных агроформирований, как общество с ограниченной ответственностью, частное сельхозпредприятие, сельское фермерское предприятие, открытое акционерное общество, основанные на принципах частной собственности на землю и имущество.

Анализ государственного учета земель показывает, что за период становления новых форм агроформирований произошли значительные изменения как в их количестве, так и в занимаемых ими площадях. По состоянию на 01.01.2009 года в области функционирует 432 сельскохозяйственных предприятия на площади 762,0 тыс. га, из них: негосударственных – 371 на площади 732,7 тыс. га, государственных – 59 на площади 29,0 тыс. га и 2 межхозяйственных на площади – 0,3 тыс. га; а было на 01.01.2001 года 777 сельхозпредприятия на площади 1492 тыс. га, в том числе: негосударственных – 679 на

площади 1387 тис. га, державних – 96 на площі 105 тис. га. За цей період площа фермерських господарств збільшилася за рахунок оренди земельних паїв на 175 тис. га, особистих господарств громадян – на 16 тис. га. Простий арифметичний аналіз показує, що з активного сільськогосподарського обороту зникло близько 540 тис. га земель сільськогосподарського призначення.

Виникає питання: це изъяни державного обліку земель чи це державна політика по створенню земельних фондів для збагачення чиновників і корупції? Поки відповіді на це питання ніхто не може дати.

Не досягнута головна мета реформування аграрного сектора, не створено ефективний власник – господар землі, ліквідовано крупнотоварне виробництво, ліквідовані оптимальні землекористування, в умовах області втрачені севообороти і протиерозійна система землеробства з контурно-меліоративної організацією території. Через диспаритет цін на паливо і сільськогосподарську техніку не обробляється більше 400 тис. га еродованих і ерозійнонебезпечних земель.

Керівники нових агроформувань беруть в оренду кращі пахотні землі з високим рівнем родючості, а сільськогосподарські землі з низьким рівнем родючості і пасовища залишаються не востребованими. Зігнорено дуже важливе питання з точки зору правильного господарювання на землі – це питання відповідальності за нерациональне і неефективне використання земель сільськогосподарського призначення. Отримавши право власності чи оренди на землю, власник повинен брати на себе і зобов'язання збереження і підвищення родючості цих земель, а він таких зобов'язань не бере, ніяким документом стан орендованих площ і рівень їх родючості не фіксується.

Відповідальність і низька культура землеробства в більшості господарств толкає їх керівників на екстенсивний шлях розвитку – це збільшення виробництва продукції за рахунок розширення посівних площ. Так, в 2008 році посіви соняшника по області склали 333 тис. га, цей показник в 3 рази вище оптимального рівня, а урожайність його склала 13,8 ц/га, при цьому, що передові господарства при дотриманні всіх агро-

технических требований получают урожайность подсолнечника 27-30 ц/га.

Значительно сокращены площади внесения органических удобрений, их просто нет. Основной поставщик органики - животноводческая отрасль, практически уничтожена. поголовье крупного рогатого скота в 2008 году по сравнению с 1990 годом сократилось в 6,2 раза, коров - в 4,7, свиней - в 5,2, птицы - в 1,9 раза. Постоянно сокращаются работы по агрохимическому обследованию земель, уникальные специалисты почвоведы-агрохимики пополняют ряды безработных.

Все эти действия порождают безответственность, создают условия для взяточничества и коррупции в обществе. Это преступление перед будущим поколением, перед нашими детьми и внуками.

Луганская область относится к зоне рискованного земледелия и имеет ограниченные водные ресурсы, до 1990 года в области уделялось особое внимание мелиорации земель. Строились крупные оросительные системы, развивалось "малое орошение", проводилось локальное осушение пойменных земель. На конец 80-х годов прошлого столетия в хозяйствах области было более 100 тыс. га орошаемых и более 10 тыс. осушенных земель. Уничтожение колхозов и совхозов, ввод платного водопользования, обезличка материальных ценностей сельского хозяйства привели к тому, что "малое орошение" и отдельные государственные системы разграблены и сданы в металлолом, а мелиорируемые земли просто-напросто заброшены. В настоящее время в области числится 60,7 тыс. га орошаемых земель, а подготовлено к поливу только 15,5 тыс. га.

Основой эффективного ведения растениеводческой отрасли являются севообороты. При внедрении и освоении севооборотов должен неукоснительно соблюдаться принцип плодосмены, выдерживаться оптимальные сроки возвращения сельхозкультур на прежнее поле, чувствительных к этому условию. Это озимая пшеница, подсолнечник, горох и т.д. Следует творчески подходить к особенностям предшественников, агротехническим требованиям, направленным на повышение плодородия почвы.

За 18 лет независимости Украины не проведено научно-обоснованное землеустройство территорий общегосударственного, регио-

нального и местного уровней, что ведет к росту нарушений земельного законодательства и коррупции при решении земельных вопросов. На государственном уровне не ведется формирование у каждого члена общества и особенно у молодежи чувства бережного отношения к земле, ответственности за использование и охрану земельных ресурсов, как составную часть биосферы.

Мировой опыт показывает, что аграрный сектор экономики не может успешно развиваться без стабильной государственной кредитной поддержки, и это особенно остро ощущается в переходной период.

В последние годы бюджетная поддержка сельского хозяйства Луганщины составила около 7 долларов США в расчете на 1 жителя области, в то время когда этот показатель в США – 350, в странах Евросоюза – 336, Чехии – 100, России – 60 долларов США.

С землей-матушкой, землей-кормилицей сельский труженик всегда связывал свои надежды на будущее. Народная мудрость гласит: "Труд – отец богатства, земля – его мать". Это наглядно подтверждает история земельных отношений и нелегкий труд хлебороба.

По нашему глубокому убеждению, чтобы сельскохозяйственное производство и перерабатывающие отрасли стали локомотивом экономики необходимо:

- определить конкретные меры государственной поддержки села, защиты внутреннего аграрного рынка, совершенствования биржевой торговли продовольственными ресурсами, повышение конкурентоспособности сельскохозяйственного производства и привлечение как отечественных, так и зарубежных инвестиций;

- в школах, высших и средних учебных заведениях у молодого поколения воспитывать чувство рачительного хозяина земли, создавать психологическую, экономическую и законодательную аура престижности труда хлебороба;

- разработать схемы обустройства территориальных громад с комплексом всех необходимых мероприятий, направленных на рациональное использование земельных ресурсов;

- провести индексацию денежной оценки земель с целью увеличения ее стоимости минимум в 10-15 раз против действующей;

- законодательно урегулировать права и обязанности собственников и арендаторов земли, определив действенные механизмы ответственности за нерадивое отношение к ценнейшему дару природы – земле;

- поднять уровень оплаты сельского труда и создать рыночные условия для реализации сельскохозяйственной продукции от производителя, исключив различного рода посредников.

По нашему глубокому убеждению пока государство не будет уделять действенного внимания сельскому хозяйству ждать результата бесполезно, однако и мы, Великий, Могущественный Украинский Народ обязаны сказать свое веское слово в этом важном государственном деле, потребовать от каждого члена общества и особенно от государственных чиновников постоянно проявлять заботу о земле, преумножать ее плодородие, повышать эффективность ее использования – это главная задача государства для выживания в условиях жесточайшего экономического кризиса.

Надо так жить и работать, чтобы будущее поколение, наши внуки и правнуки, вспоминати нас не злым, тихим словом.

О.М. Литвинов

кандидат юридичних та філософських наук,
доцент кафедри філософії права,
історії та культурології

*(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка)*

**ПРО РОЗПОДІЛ ПЛОК ВЛАДИ "ПО-УКРАЇНСЬКИ":
ПРОПОЗИЦІЯ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ
ПОЛІТИКО-ПРАВОВОГО ПРОСТОРУ В ДЕРЖАВІ
З УРАХУВАННЯМ КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ І РЕАЛІЙ**

Спочатку невеликий культурологічний вступ у філософсько-правовому аспекті. Ситуацію в Україні, яку можна оцінювати як постійну політичну кризу, важко пояснити навіть такими популярними сьогодні в політико-правовому дискурсі поняттями "перехідний період", "трансформація", "модернізація" тощо. Рациональ-

ному мисленню стає зрозумілим неприродність такого стану, коли невпевненість у тому, що *може* – а часто і *має* – відбутися у прямому сенсі слова "завтра", демонструє якості нашого життя, які не є підкореними суто політиці, а є відбиттям його, нашого життя, способу, іншими словами – нашої культури. Культури у розумінні "способу буття людини у світі", як то її визначають вітчизняні філософи, ставлячи у центр її розуміння особу й особистісне ставлення до світу¹. Навіть якщо звернутися до такого популярного терміну, як "національне", то знайдемо силу-силенну прикладів, що підтверджують: йдеться про культуру національну, нашу, українську. Для збереження часу, який потрібен, щоб прочитати цей текст, і для місця, яке він займе на сторінках цього видання, просто наведемо відому приказку: "Два українця – три гетьмани". Не будемо пояснювати, що є фольклор як вираження народної мудрості, оскільки про це сказано у підручниках ще шкільних.

Однак зазначимо: оскільки обговорюватися будуть питання, які до політики мають безпосереднє відношення, тому слід підкреслити, що вона – політика – стала у культурному житті нашої країни займати надто багато місця, вичавлюючи інші, більш природні для людини орієнтири та цінності: освіту, релігію, мистецтво, навіть іноді сім'ю та побут. З одного боку це добре, якщо розуміти політику як спосіб вирішення проблем загалом, тобто загальні, державні проблеми, і це хвилює майже кожного громадянина. Але, з іншого боку, якщо політика стає технологією, тобто технологією здобуття особистісних переваг, перекручуючи сам зміст політичного як такого (а на це ми дивимося вже багато років), то тоді нагальною потребою стає впорядкування політичного й забезпечення відповідності його понятійного (категоріального) змісту – змісту фактичному. Інструментом, за допомогою якого є можливим вирішення цієї задачі, може бути тільки імперативно-вимагаюча система з відповідними важелями дії (відповідними – значить, у такому контексті, примусови-

¹ Див.: Бытие человека в культуре (опыт онтологического подхода) / Быстрицкий Е.К., Козловский В.П., Пролеев С.В., Малахов В.А.: Отв. ред. Е.К. Быстрицкий. - К.: Нак. думка, 1991. - С.10-11.

ми), іншими словами йдеться про право. Але у цих рядках буде й апеляція до його узагальнюючих підмурків, до перших букв його абетки – до правознавства.

Тепер основна частина статті, де головною тезою є така: однією з домінуючих причин нашої перманентної політичної кризи є концентрація влади в одному місці, тобто в столиці. Звичайно, такий стан є відбиттям стану загального, коли практично всі важелі впливу досить великої країни, якою є Україна, зосереджені в Києві. Про це йдеться, й досить жваво, насамперед у засобах масової інформації, але предметом дискусії є майже виключно питання фінансово-економічні, питання повноважень владних торкаються при обговоренні проблем місцевого самоврядування і коротко це звучить так: більше коштів і повноважень віддати на місця. Втім, поки що реального руху в цьому напрямку ми не бачимо і є великі сумніви, що буде зроблено більш-менш раціонально обґрунтовані кроки, хоча політична і правова думка цю тему розробляє, насамперед у контексті конституційного процесу¹. Пояснення такого стану клановими економічними інтересами не можуть сприйматися науковою думкою як задовільні та достатні, оскільки перевага часткового в інтерпретації державницьких процесів є шляхом до руйнування цілого, тобто самої держави. Так ми обґрунтуємо актуальність теми цієї статті, оскільки організація державного управління є проблемою для України очевидною.

Досліджуються світоглядно-філософські та теоретичні засади відповідних процесів, насамперед у вітчизняній суспільство-

¹ Див.: Батанов О.В. Діалектика місцевого самоврядування та прав людини: від стереотипів минулого до сучасного розуміння // Конституція і конституціоналізм в Україні: вибіркові проблеми. Збірник наукових праць членів Товариства конституційного права з нагоди десятої річниці Конституції України, Конституційного Суду України та самого Товариства / Відп. ред проф. Мартиненко П.Ф. та доц. Кампо В.М. - К.: "Купріянова", 2007. - С.184-206; Корнієнко М.І. Якою має бути реформа місцевого самоврядування та його органів? // Там само. - С.207-219; Серьогіна С.Г. Конституційно-правове регулювання місцевого самоврядування в Україні та шляхи його вдосконалення // Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. - Х.: Право, 2008. - Т.2. Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / за заг. ред. Ю.П. Битяка. - С.192-228; ін.

знавчій думці¹. Важливим аспектом вирішення цієї проблеми є також необхідність внесення відповідних змін до Конституції. Сьогодні широко обговорюється питання внесення змін до Основного закону, провідні правознавці прямо висловлюються про реформування конституційних засад державного ладу України в цілому². Президент Академії правових наук України В.Я. Тацій серед суттєвих проблем реалізації норм чинної Конституції України називає й "недосконалість існуючої форми правління та форми державного устрою, їх неефективність; тяжіння до зайвої централізації в державному управлінні", а також "недосконалість існуючої системи місцевого самоврядування та її взаємовідносин з органами виконавчої влади на місцях, її невідповідність європейським стандартам (зокрема, вимогам Європейської хартії місцевого самоврядування)"³. Висуваються слушні пропозиції щодо вдосконалення організації влади, втім ціла група проблем, як справедливо зазначається академіком В.Я. Тацієм, "можуть бути вирішені тільки у ході суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку в цілому"⁴, а не під час нормотворчої діяльності. А ця група проблем і включає такі, які значною мірою є вираженням загальнокультурних інтенцій та культурно-історичних традицій: низький рівень правосвідомості населення, відсутність усталених демократичних традицій, корумпованість і неефективність влади, бюрократизм апарату всіх рівнів, слабкість інститутів громадянського суспільства тощо.

Складність ситуації полягає у тому, що сподівання на вирішення проблем, пов'язаних із урядуванням, не можуть бути механістично виконаними шляхом простої процедури передачі пев-

¹ Див., напр.: Кампо В.М. Конституційна держава і місцеве самоврядування в політичній філософії України XIX-XX століть // Конституція і конституціоналізм в Україні: вибіркові проблеми. Збірник наукових праць членів Товариства конституційного права з нагоди десятої річниці Конституції України, Конституційного Суду України та самого Товариства / Відп. ред проф. Мартиненко П.Ф. та доц. Кампо В.М. - К.: "Купріянова", 2007. - С.166-183.

² Див.: Тацій В. Проблеми реформування конституційних засад державного ладу України // Вісник Академії правових наук України. - 2007. - №3. - С.3-10.

³ Там само. - С.7.

⁴ Там само. - С.9.

них повноважень на місця, навіть з їх матеріальним (фінансовим) забезпеченням. Але без пошуку засобів приближення цих дій до потреб тих, хто сплачує податки і фактично створює нашу державу, говорити про належним чином про розбудову правової держави в Україні буде зайвим. Тому додатковою аргументацією на користь ідеї, що пропонується на цих сторінках, може слугувати досвід провідних країн Західної Європи, де передача владних повноважень "на місця", що пропонується сьогодні майже як панацея від усіх бід та негараздів, не тільки не вирішила проблеми ерозії державності, а й, за оцінками фахівців, навіть сприяла їй. Наведемо фрагмент статті директора Фонду Міжнародного Партнерства (США) Шарлоти Ватсон, де обговорюється аналогічна проблема (корупція як суспільний феномен): "Політичні скандали струсували нещодавно і Францію (перед цим йшлося про Італію. - О.Л.). Половина звинувачених - політики, що отримали хабаря за підтримку політичних кампаній. Інша половина - бізнесмени, які платили місцевим органам влади за одержання контрактів за громадські роботи. В обох випадках відповідальність за корумповану систему покладається на недавню децентралізацію (передачу повноважень від центральних до місцевих органів), що не призвела до змін у середовищі реальних утримувачів влади. (Див.: *International Herald Tribune*, Sept. 17-18, 1994)"¹. Таким чином можна з великою часткою впевненості говорити про те, що сподівання лише на передачу певних повноважень та ресурсів з центру в регіони не вирішить проблеми організації та регулювання різних сфер життя у тій мірі, на яку розраховує громадськість. Бо ірраціональна забюрократизованість та значна вага соціального паразитизму характеризує не тільки центр, тобто столицю (хоча її - у значно більшій мірі, ніж провінцію), а все суспільство, нашу культуру в цілому, наш "спосіб буття у світі".

Зрозуміло, що і загальне становище в країні в указаних аспектах, і особливо гіпертрофована роль столиці, це є і безпосереднім наслідком зовсім недавнього тоталітаризму, і відсутністю культур-

¹ Ватсон, Шарлота. Капіталізм і мафія: корупція в Італії та Франції // Політична думка: Український науковий журнал. - 1994. - №4. - С.26.

но-історичного підґрунтя раціонального й демократичного вирішення суспільних проблем, яке формулюється у науковій літературі як несформованість громадянського суспільства та залишення непропорційних (стосовно можливостей держави) привілеїв можновладців, хоча саме у цьому плані вона повинна значно себе обмежувати¹. Важливим у цьому контексті є також постійний вплив кримінальних способів взаємозв'язку та взаємодії у всіх сферах життя, особливо у "фінансово-насичених" і навіть у коридорах влади². Постійна апеляція до соціально-економічних причин та навіть природності політичних процесів на межі легалізації злочинності із посиланням на факти світової історії³ не витримує критики хоча б тому, що стосується не тільки природних ресурсів, а результатів праці мільйонів людей, а також тому, що живемо ми не у XVIII чи XIX столітті, а у XXI. Таким чином можна говорити про пошуки вирішення наших проблем, звісно, з урахуванням світового досвіду, але обов'язково виходячи з реалій нашого життя, умов становлення та рівня розвитку правової та політичної культури тощо.

Тому наступною тезою буде така. Зважаючи на наші ментальні й взагалі культурні характеристики, де схильність до надання частковому статусу загального (приватизація влади, корупція, інші прояви відношень примітивного, тобто спрощеного типу, наприклад, перевага кривно-родинного або племінного у формуванні струк-

¹ Див. праці А. Засця, М. Козюбри, В. Копейчикова, П. Рабіновича, О. Скрипнюка, А. Селіванова, В. Тація, Ю. Тодики, Ю. Шемшученка та ін.

² Див.: Євдокимов В. Світло і тінь "п'ятої влади" // Розбудова держави. - 1997. - №2. - С.16.

³ Тут є потрібною така примітка. Звичайно використовується поняття "первісно-го накопичення капіталу", але аналогії з часами двохсотрічної та трьохсотрічної давнини є здебільше ідеологічними спекуляціями для виправдання легального існування нуворішів та кримінально зафарбованих "бізнесменів", скоріше посттоталітарне минуле відверто розкрило істинне обличчя можновладців, які традиційно, у черговий раз пограбували свій (тобто - наш) народ. Це, до речі, ще один незаперечний факт, який потужно свідчить про східні, деспотичні підмурки нашої культури, а значить і про те, що "Україна - європейська країна" є гаслом, а не обґрунтованим положенням, як на тому наполягають замовні пропагандисти та науковці, значна кількість яких нещодавно як такі ж наукові положення доводила суспільству й гасла радянського зраку.

тури державного управління та інших владних установ - протекціонізм та т.і.), зробимо спробу обґрунтувати проєкт розподілу влади, де важливим його чинником має стати просторовий. Гранично коротко це можна висловити як пропозицію залишити в столиці виконавчу, тобто оперативну владу, у Львів перенести владу законодавчу, у Харків - судову.

Обґрунтування побудуємо так. Спочатку про кожен з трьох пунктів, потім загальне. Почнемо з останнього, оскільки воно не потребує надто великих зусиль для доведення доцільності саме такого кроку. Логіка є досить простою й очевидною: Харків - визнана "юридична столиця" України, тут зосереджено основний потенціал юридичної думки, який і формально є організованим в державну Академію правових наук, яка має досить розгалужену, потужну і добре організовану систему науково-дослідницьких установ. Іншими словами, для судової гілки влади, тобто знаходження вищих судових інстанцій, а можливо й деяких правоохоронних (наприклад, Генеральної прокуратури) тут буде природним й органічним. Природно скоротиться й шлях втілення новітніх правознавчих та державознавчих ідей у практику, оскільки над-бюрократизована столиця вже не буде мати того впливу (насамперед політичного), який вона має сьогодні, як мінімум, цей вплив буде значно зменшений. На цьому ствердженні можна наполягати, враховуючи особливості менталітету та певні негативні традиції, які впливають на діяльність судових та правоохоронних органів і відверто заважають процесам розбудови правової держави.

Тепер стосовно гілки влади законодавчої. Львів і географічно, й історично є найбільш наближеним до Європи містом. Навіть фізично-просторова належність до територій, які мали величезний вплив європейської культури в усіх її проявах, може бути вагомим аргументом на користь надання цьому місту статусу парламентського. У цьому сенсі є перевага лише в Ужгороді, яка підкріплюється унікальним кордоном відразу з п'ятьма державами та відомою етнопатрістичною толерантністю, але кандидатура старовинного міста Лева - не тільки центра Галичини, "українського П'ємонта", але й одного з найважливіших центрів української духовності виглядає такою, що саме їй треба надати перевагу, оскільки масш-

табно він безперечно є більш репрезентативним¹. До того ж наявність повноважних представників усієї країни примусить зменшити агресивність праворадикальних націоналістичних течій, що буде потрібним хоча б для того, щоб демонструвати Європі свою "європейськість" та відданість ідеалам та принципам співтовариства демократичних держав. Можна навести ще аргументи на користь цього славного міста, наприклад, звернутися до історико-культурної біографії міста, але достатньо й цих, достатньо для того, щоб зрозуміти суть ідеї в цілому.

Тепер про столицю. Київ з самого початку незалежності почав інтенсивно перебирати на себе функції радянської столиці Москви, заодно копіюючи й форми їх виконання. Фактично створився інший імперський центр, а точніше дуже складний конгломерат відносин, який має ознаки архаїчного, феодального, тоталітарного, буржуазно-демократичного міста, яке демонструє, часто у досить нахабній формі, свій гедонізм, що дивує стриману та раціональну Європу. Закріпачена провінція намагається використовувати демагогічну риторику центру, однак без старих методів "вирішення питань" переважно через особистісні контакти та традиційні "умашення" чиновників мало чого вдається зробити навіть для благої та загальної справи.

Є, і досить багато, й позитивних зрушень, у тому числі у сфері політико-правовій, але про це написано й сказано досить багато, у цих рядках ми зосередимося на проблемах та їх аспектах, які можуть обґрунтувати пропозиції щодо просторової організації державного життя як одного з інструментів подолання хоча б частини негараздів, що переслідують нас останні роки. Крім того, можна говорити ще й про "розчищення" величезної кількості ініціатив, проєктів та пропозицій, а також навіть намагань інших допомогти нам у цьому дуже складному і, на жаль, часто агресивному соціальному середовищі, що створилося як результат історичного шляху країни і народу, шляху трагічного й надто важкого. Але подолання насамперед внутрішніх перешкод до від-

¹ Сьогодні за великою кількістю ознак Львів називають "культурною столицею України", для цього є достатньо підстав.

родження найкращого в історії та культурі потребує насамперед їхнього критичного осмислення і спокійної, систематичної роботи з розробки відповідного правового інструментарію організації спільного життя.

Залишивши столиці владу виконавчу, ми відразу зможемо вказати на необхідність зосередження на реальних проблемах, які потребують практичного вирішення і просто технічного підходу. Це певною мірою повинно сприяти й розумінню влади не як засобу панування та ще й особистісно-корисливим відтінком, а як інструменту вирішення нагальних питань життя населення, для якого уряд є найманими працівниками – менеджерами, тобто організаторами. Значно зменшиться кількість спокус "візантизму", які демонстративно втілюються у східно-деспотичних принципах неподільності влади та власності, що дозволяє владними засобами присвоювати результати праці інших і що є основою зухвалої поведінки столиці, точніше столичного чиновництва.

Зрозуміло, що така просторова реорганізація влади в країні потребує досить значних зусиль економічного, правового тощо характеру, але ж, як уявляється, є як мінімум підстави для обговорення такої пропозиції, підстави, обумовлені саме нашою перманентною кризою.

О.А. Прохорова

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіко-правових дисциплін
*(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.А. Дидоренко)*

ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ: СУЩНОСТЬ И ФОРМЫ ЕГО РАЗВИТИЯ

Характерной чертой современной экономики является функционирование экологического механизма хозяйствования. Решение экологических проблем в условиях перехода к устойчиво-

му розвитку можливо лише при комплексному, системному підході в рамках діяльності екологічного механізму господарювання, представляючого собою систему екологічних форм, методів і інструментів організації господарської діяльності, за допомогою яких реалізується інтелектуальна власність.

Ще в сімдесяті роки вітчизняні вчені В. Мамутов, Ю. Шемшученко, Б. Розовський, В. Мунтян, російські – В. Петров, О. Колбасов, Г. Полянська, І. Іконицька і інші звернули увагу на питання комплексного правового регулювання екологічно безпечного господарювання.

В останні десятиліття розвиток світової економіки ставить світове суспільство в цілому і в кожну країну окремо перед необхідністю пошуку способів, за допомогою яких при задоволенні економічних інтересів враховувалося б право громадян на безпечну навколишню природну середовище. Одним з найбільш ефективних способів є розвиток екологічного механізму господарювання, який на сьогоднішній день складається з: екологічних методів (екологічна експертиза, екологічне інспектування і т.п.); екологічних інструментів (субсидії, податкові пільги, кредити і забори і т.п.); ідеологічного забезпечення (наличие екологічної ідеології в вигляді теорії сталого розвитку, екологічного світогляду); політичного забезпечення (наличие екологічної політики); правового забезпечення (наличие екологічного права – законодавчих і інших правових актів, регламентуючих екологічну діяльність); економічного забезпечення (наличие прав власності, джерел фінансування, екологічних програм, матеріально-технічної бази, будівництво і реконструкція водочистних споруд, установок по очищенню викидів в атмосферу і т.д.); інформаційного забезпечення; соціального забезпечення (наличие соціальних норм і стандартів, регламентуючих стан екології); морального забезпечення (наличие екологічної культури, для переходу до сталого розвитку необхідно формування екологічної культури у населення

путем совершенствования экологического образования и воспитания, обеспечения населения экологической информацией); нормативного обеспечения (развитие системы экологических стандартов и норм, улучшение экологического контроля); методического обеспечения (наличие методических указаний, инструкций по экологической деятельности).

Концептуальной основой экологической идеологии служат неоклассический микроэкономический анализ, экономическая теория благосостояния, теория общественного выбора, базисные идеи институциональной и неинституциональной экономико-правовых школ.

Важнейшим элементом экологического механизма хозяйствования является экологическая политика. В современной хозяйственной политике появляется новая и исключительно важная составляющая – гармонизация социально-экономического и экологического развития, обеспечение их коэволюции [3,278]. Экологический кризис явился результатом во многом нерациональной современной хозяйственной политики, когда целью производства провозглашалось получение прибыли за счет хищнического использования природных ресурсов, загрязнения окружающей среды, нанесения ущерба здоровью людей. Переход к устойчивому развитию требует формирования нового мировоззрения: пересмотра роли человека в мире, самой сути взаимоотношений человека и природы, реформации основных принципов жизнедеятельности, материальной и духовной культуры, социальной практики в целом, переосмысления целей развития общества, главными из которых становятся сохранение биосферы и развитие человеческого рода. При переходе к устойчивому развитию целью производства должны стать безопасные для людей условия труда, экономное использование ресурсов, стимулирование производителей, внедряющих природосберегающие технологии.

Основные принципы экологической политики сформулированы в материалах Конференции ООН 1992 г. в Рио-де-Жанейро [4, 143]. К ним относятся: минимизация воздействия на окружающую среду; активное сотрудничество с заинтересованными сторо-

нами; экологическая прозрачность; выполнение требований природоохранного законодательства; высокая эффективность экологической деятельности; рациональное использование ресурсов; обеспечение охраны здоровья и безопасности персонала и населения; последовательное улучшение во всех областях экологической деятельности.

Политический экологический механизм хозяйствования современной Украины ориентирован на достижение следующих стратегических целей: обеспечение стабильности и поддержание устойчивого равновесного состояния экосистем регионов и страны в целом как части глобального экологического равновесия; формирование благоприятной экологической обстановки как фактора улучшения среды обитания человека; формирование эколого-ориентированной экономики, характеризующейся минимальным негативным воздействием на окружающую среду, высокой ресурсо- и энергоэффективностью; обеспечение глобальной устойчивости биосферы.

Экологическое право (эколого-правовая экономика) начало формироваться в 60-70-е годы. Его основателем стал Рональд Коуз. Развитию эколого-правовой экономики способствовало включение в "Пятую программу действий по охране окружающей среды", принятую странами Евросоюза в 1993 году, гражданско-правовой ответственности в качестве одного из инструментов экологической политики. Право экологической ответственности представляет собой особый свод правил, которым устанавливается, при каких условиях и в каком объеме виновник внешнего отрицательного эффекта должен возместить соответствующий ущерб потерпевшему лицу. С экономической точки зрения, право экологической ответственности представляет собой стратегию интернализации экологических внешних эффектов.

В настоящее время применяются три основных режима реализации экологической ответственности: экономический (прямые рыночные переговоры без государственного вмешательства по Р. Коузу, а также экологические платежи и налоги по Пигу); административный; уголовный.

Критерием выбора инструментов реализации экологической ответственности является минимизация издержек, сопутствующая различным режимам реализации этой ответственности. Основными моментами режима экологической ответственности являются: правила, включающие ответственность за вину и за опасность; масштаб ответственности (определение опасных видов деятельности, правовое определение наносимого ими ущерба); правовая идентификация ответственного лица (собственника компании, "родительской" корпорации, кредитных учреждений и др.).

Реализация экологической ответственности имеет особенности в различных странах. Например, в Украине нет специального законодательного акта об экологической ответственности, отсутствуют и специальные законы, помогающие точно определить ущерб от загрязнения окружающей природной среды. Общие принципы реализации ответственности и возмещения вреда зафиксированы ст. 1162 Гражданского кодекса Украины. Статьей 69 Закона Украины "Об охране окружающей природной среды" (1991г.) установлена имущественная, дисциплинарная, административная и уголовная ответственность за нанесение вреда окружающей природной среде. При этом на виновников возлагается возмещение ущерба в полном объеме. Компенсации вреда осуществляются либо добровольно, либо по решению суда. Административная ответственность предусмотрена главой 7 Кодекса об административных правонарушениях в виде штрафа. В Уголовном кодексе Украины (раздел 8) предусмотрена уголовная ответственность за экологические правонарушения, доля которых в общем числе преступлений приближается к 15-23%.

Важнейшей функцией экологического механизма хозяйствования является экологизация экономики, которая требует учета природных факторов при принятии любого хозяйственного решения, обеспечения воспроизводства природных ресурсов. Основными направлениями экологизации экономики служат: перевод экономики на природосберегающую основу; создание замкнутых производственных циклов; создание экономических условий для рационального природопользования и др.

Формами реализации экологического механизма хозяйствования являются экологическая культура и экологическая этика. Экологическая культура представляет собой такой способ соединения человека с природой, который примиряет его с ней на основе более глубокого ее познания. Главной парадигмой экологического мировоззрения становится осознание того, что люди существуют на Земле не ради самих себя, а для выполнения определенной биосферной функции. С помощью экологической культуры осуществляется передача опыта экологической деятельности и появляется возможность использовать накопленные экологические знания. Эти знания и социальный опыт предшествующих и настоящих поколений позволяют выявить наиболее приемлемые пути для решения экологических проблем.

Несомненно, эффективный экологический механизм хозяйствования в Украине должен опираться как на экономические так и на социально-политические, психологические, морально-нравственные и другие инструменты, используемые для улучшения состояния окружающей природной среды, а экономический рост и политическая стабильность создадут предпосылки для применения наиболее действенных инструментов экологической политики.

Использованная литература:

1. Закон Украины "Об охране окружающей природной среды" от 25.06.1991//Ведомости Верховной Рады Украины.-1991.-№41.-Ст.546.
2. Основные направления государственной политики в сфере охраны окружающей природной среды, использования природных ресурсов и обеспечения экологической безопасности. Утверждены Постановлением Верховной Рады Украины от 5.03.1998 №198/98-ВР // Экологическое законодательство Украины.-Х.: Одиссей, 2000.-с.76-139.
3. Моисеев Н.Н. Быть или не быть человечеству? - М.: 2000.- 395 с.
4. Программа действий. Повестка дня на XXI век и др. документы Конференции в Рио-де-Жанейро. - Женева, 1993. -391 с.
5. Мамедов Н.М. Основы социальной экологии. - М.: Ступени, 2003. - 386с.

О.В. Пефтієв

викладач кафедри адміністративного
права та адміністративної діяльності
*(Донецький юридичний інститут
Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка)*

ЕКОЛОГІЧНА НЕБЕЗПЕКА АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ – ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Із збільшенням великих міст виникає все більша необхідність в перевезеннях, як вантажів, так і пасажирів, тому в сучасних умовах автомобіль відіграє величезну роль в житті людини. Проте збільшення автомобільного парку породжує і екологічні проблеми. Як відомо, автомобільний транспорт є основним джерелом забруднення повітряного басейну міст і населених пунктів. Тому перед суспільством постає життєво важливе питання щодо зниження впливу автомобільного транспорту на повітряний басейн міських конгломерацій. В масштабах країни частка транспорту в сумарних викидах забруднюючих речовин в атмосферу від всіх джерел досягає 45%, у викидах парникових газів – приблизно 10%, в масі промислових відходів – 2%, в скиданнях шкідливих речовин із стічними водами – близько 3%, в споживанні озоноруйнуючих речовин – не більше 5%. Частка транспорту в шумовому впливі на населення складає 85-95% на різних територіях.

Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від автомобільного транспорту перевищує такий від всіх інших джерел, особливо в великого містах. Дана обставина негативно позначається на здоров'ї міського населення.

Для України екологічні проблеми автомобільного транспорту стали особливо актуальними в останнє десятиріччя.

Питома вага автомобільного транспорту в забрудненні атмосфери великого міст світу за останні роки значно зросла і складає вже 40-60%, а вміст токсичних речовин не тільки перевищує гранично допустимі концентрації (ГДК), безпечні для здоров'я людини, але і продовжує неухильно зростати. Токсичні речовини вики-

даються автомобілями в населеній зоні і представляють безпосередню небезпеку для здоров'я людей.

В даний час боротьба із забрудненням повітря є однією з найгостріших проблем сучасності. Забруднення атмосфери токсичними речовинами завдає величезного соціально-економічного збитку народному господарству.

В цілях захисту навколишнього середовища від забруднення продуктами згорання в багатьох країнах введені закони, що обмежують допустимий вміст токсичних речовин у відпрацьованих газах. З кожним роком ці законодавчі норми стають все більш жорсткими.

Практично у всіх країнах Європи з розвинутою автомобільною промисловістю та інтенсивним рухом до складу відпрацьованих газів пред'являють єдині вимоги, засновані на регламентованих правилах Європейської Економічної Комісії ООН. Число країн, що вводять подібні обмеження, продовжує збільшуватися. Введення законодавчих норм зробило істотний вплив на подальший розвиток і вдосконалення конструкцій автомобілів і двигунів, а також задало підвищення культури технічної їх експлуатації. Для оздоровлення повітряного басейну в нашій країні і за кордоном ведуться пошуки раціонального розв'язання проблеми зниження токсичності відпрацьованих газів в умовах інтенсивного розвитку транспортних засобів.

Реалізація досягнень науково-технічного прогресу на автомобільному транспорті і в автомобільній промисловості дозволила за останні п'ять років зменшити викид токсичних речовин на одиницю шляху (г/км) по основним - компонентам: окиси вуглецю (CO) на 45%, вуглеводороду (CH) на 25% і оксиди азоту (CO_x) на 12%. Сумарний викид токсичних речовин автомобільним транспортом також зменшився на 30%.

Вперше роботи щодо зменшення викиду токсичних речовин з відпрацьованими газами автомобільних двигунів почали проводити в штаті Каліфорнія (США). Це пояснюється як великою кількістю автомобілів в цьому регіоні, так і специфікою метеорологічних умов. Зараз подібні роботи проводять в інших країнах з розвинутою автомобільною промисловістю та інтенсивним дорожнім ру-

хом, у тому числі і в Україні. Поширення робіт, спрямованих на зменшення вмісту токсичних речовин у відпрацьованих газах пов'язане як із збільшенням виробництва автомобілів, так і з розвитком зовнішньоторговельних економічних зв'язків. В сучасних умовах безперервного зростання автомобільного парку найважливішим завданням є збереження існуючого рівня чистоти повітряного басейну, а в деяких випадках – і зниження його забруднення. Тому для автомобільного двигуна токсичність відпрацьованих газів є таким же важливим критерієм досконалості його конструкції як паливна економічність, потужність і надійність конструкції. Проблема зниження токсичності на автомобільному транспорті вимагає комплексного підходу шляхом поліпшення планувальних і містобудівних рішень, створення нових малотоксичних енергетичних установок, вдосконалення техніко-експлуатаційних властивостей транспортних засобів, підтримка в експлуатаційних умовах технічного стану рухомого складу на необхідному рівні, оптимізації режимів руху транспортних засобів і створення раціональної структури автомобільного парку.

Разом з вище викладеним важливою є проблема правової охорони навколишнього середовища від автотранспортного забруднення, і великого першу чергу – повітряного середовища.

Сьогодні до проблеми правової охорони повітряного басейну від автотранспортного забруднення необхідно підійти як до комплексу наступних напрямів, потребуючих одночасного вирішення:

- вдосконалення містобудівного законодавства з урахуванням проблем, що накопичилися в сфері охорони міського повітряного басейну від автотранспортного забруднення;

- вдосконалення законодавства, що відноситься до автомобілебудування, сертифікації автомобіля як товару, що відповідає певним вимогам і в частині параметрів забруднення атмосферного повітря;

- вдосконалення законодавства, що відноситься до сфери виробництва і реалізації моторного палива, мастил і добавок до них з позиції екологічних вимог;

- вдосконалення законодавства, що відноситься до сфери організації контролю за станом забруднення атмосферного простору автотранспортом.

До того ж таке вдосконалення законодавства сьогодні доводиться здійснювати не тільки в умовах збільшення автотранспорту, але і переходу економіки країни на ринкові рейки. Тому йдеться не тільки про поточне вдосконалення законодавства, розрахованого на охорону атмосферного повітря від автотранспортного забруднення, але і про істотне переосмислення даного законодавства стосовно різкого розширення такого забруднення і з урахуванням впливу на це законодавство ринкових механізмів.

На шляху розв'язання виникаючих проблем багато що може зробити відповідне правове регулювання. За допомогою вдосконалення правового регулювання можна стимулювати як виробництво екологічно оптимальних автомобілів, так і сприяти зниженню рівня забруднення навколишнього середовища вихлопними газами в процесі експлуатації автотранспорту. Ця проблема стає все більш гострою і актуальною, а розв'язання її вимагає проведення комплексних заходів з відповідним вдосконаленням законодавства в області охорони атмосферного повітря від автотранспортного забруднення.

В даний час в Україні ще не налагоджений безпосередній контроль за дотриманням екологічних вимог на стадії проектування і виготовлення автомобілів. Хоча Закон України "Про охорону атмосферного повітря" і передбачає, що "забороняється проектування, виробництво та експлуатація транспортних та інших пересувних засобів і установок, вміст забруднюючих речовин у відпрацьованих газах яких перевищує нормативи або рівні впливу фізичних факторів", але порядок реалізації цих вимог ще чітко не визначений.

Практично в країні не налагоджений і порядок розробки і затвердження технічних нормативів викидів стосовно автотранспортних засобів, а також особливості змісту цих технічних нормативів.

Важливі напрями діяльності з охорони атмосферного повітря від автотранспортного забруднення великого даний час пов'язані з діяльністю органів управління міст та інших населених пунктів.

Питанням охорони атмосферного повітря від забруднення транспортом велику увагу повинно надаватися в програмах, розрахованих на оздоровлення навколишнього середовища в містах.

В цілому чинне законодавство про охорону атмосферного повітря від автотранспортного забруднення повинне зазнавати якісні зміни. Воно має безпосередньо визначати стадії створення автотранспорту, палива до нього, розміщення автозаправних станцій, автомобільних магістралей і т.д. Сюди ж слід віднести і проблеми вдосконалення правового регулювання взаємостосунків між органами державними управління в сфері охорони атмосферного повітря і органами, що виробляють автотранспортні засоби і паливо до них, а також між органами державними управління охороною атмосферного повітря і містобудівними установами і організаціями.

Таким чином, вимагає вдосконалення весь комплекс управління процесом охорони атмосферного повітря від автотранспортного забруднення, включаючи єдине програмування (планування) заходів, що проводяться тут, організацію спільної роботи всіх міністерств, відомств, організацій, органів місцевого самоврядування, що мають відношення до охорони атмосферного повітря від автотранспортного забруднення.

А.Ю. Пекин

кандидат экономических наук, доцент,
начальник кафедры экономико-правовых дисциплин
*(Луганский государственный университет
внутренних дел имени Э.А. Дидоренко)*

Т.В Малаева

кандидат экономических наук
*(Луганский государственный университет
внутренних дел имени Э.А. Дидоренко)*

SWOT-АНАЛИЗ КАК ИНСТРУМЕНТ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО АУДИТА

I. Введение. На современном этапе развития общества все более актуальными становятся проблемы обеспечения экологической безопасности человека, общества, государства, планеты. В связи с этим в настоящее время предпринимаются усилия в различных направлениях, целью которых является стабилизация и улучшение со-

стояния природной среды. Основной акцент делается на модернизацию производственных процессов с целью соблюдения экологических нормативов. Позитивная направленность подобной деятельности очевидна, однако ее эффективность вызывает некоторые сомнения, поскольку только с помощью технологических инноваций не всегда удается положительно повлиять на состояние природной среды.

Воздействие современных технических средств на окружающую среду столь велико, что принимает ярко выраженные глобальные масштабы, а экологический контроль и управление природопользованием осуществляются с чрезвычайно низкой эффективностью. Такое положение приводит к возникновению зон экологического бедствия, аварийных ситуаций, влекущих за собой значительный экономический ущерб, и проявлению принципиально новых негативных экологических факторов.

Таким образом, становится очевидной необходимость разработки и использования нетрадиционных подходов к решению существующих и потенциальных эколого-экономических проблем. Наиболее перспективным направлением деятельности является экологический аудит, под которым понимают:

- документально оформленный, системный, независимый процесс оценки объекта экологического аудита, который включает сбор и объективную оценку доказательств для установления соответствия определенных видов деятельности, мероприятий, условий, систем управления окружающей природной среды и информации, относящейся к этим вопросам, требованиям законодательства Украины об охране окружающей природной среды и другим критериям экологического аудита [1];

- предпринимательскую деятельность экологических аудиторов или экологических аудиторских организаций по осуществлению независимых вневедомственных проверок хозяйственной деятельности, оказывающей влияние на окружающую среду и здоровье населения [2];

- экологическое обследование предприятия, определение экологической эффективности управления с целью сохранения окружающей природной среды [7, 8].

Данная форма аудита настоятельно требует разработки научно-методических подходов к его осуществлению, поскольку в нашей стране она появилась сравнительно недавно и в связи с экономическими преобразованиями получает все большее распространение. Как всякая новая область деятельности, экологический аудит нуждается в разработке концептуальных основ, методических и организационных форм его проведения.

Проведение экологического аудита базируется на применении широкого круга методов [12]. В частности, применяемый для оценки экологической безопасности метод экспертного опроса [4, 9] позволяет охватить анализом весьма широкий перечень индикаторов, однако при его применении достаточно значительна степень субъективизма мнений экспертов. Расчетно-аналитические методы [12, 13] характеризуются отсутствием субъективизма в оценке уровня экологической безопасности, однако их можно применить к весьма ограниченному набору индикаторов. Метод аналогий [6, 10] предполагает использование исторического опыта для новых условий функционирования социально-экономической системы без учета особенностей ее развития. Таким образом, каждый из указанных методов имеет присущие ему недостатки, снижающие эффективность проведения аналитических процедур.

II. Целью статьи является обоснование возможности применения метода SWOT-анализа для повышения объективности выводов экологического аудита.

III. Результаты. Как известно, SWOT-анализ заимствован из стратегического анализа [3, 4, 10]. SWOT – это аббревиатура слов Strengths (сила), Weaknesses (слабость), Opportunities (возможности) и Threats (угрозы). Этот вид анализа предназначен для исследования сильных и слабых сторон деятельности предприятия, а также благоприятных возможностей и угроз, связанных с внешней средой. Исходя из этого, данный метод представляется целесообразным применять для оценки различных аспектов функционирования объекта экологического аудита.

Проведение SWOT-анализа основано на том, что весь мир делится на две части – внешнюю и внутреннюю среду предприятия, а события в каждой из этих частей – на благоприятные и неблаго-

приятные (сила – слабость, возможности – угрозы). В качестве возможностей, предоставляемых внешней средой функционирования предприятия как объекта экологического аудита, можно рассматривать: повышение спроса на экологически чистую продукцию, высокую экологическую культуру населения и пр. К угрозам следует отнести: 1) концентрацию в регионе базирования предприятия экологически опасных производств; 2) соседство с предприятиями, на которых вырабатываются, перерабатываются, используются, транспортируются, уничтожаются опасные (в том числе легковоспламеняющиеся, окисляющие, горючие, взрывчатые, токсичные и пр.) вещества; 3) опасности набирающей темпы урбанизации; 4) высокую смертность населения и пр. Сильные стороны предприятия могут включать внедрение в производство техники и технологий, способствующих сохранению окружающей природной среды. К числу слабых сторон функционирования объекта экологического аудита относится, к примеру, высокий удельный вес опасных для человека и окружающей природной среды веществ в общем объеме используемых в производственном процессе сырья и материалов.

После того, как составлен конкретный список сильных и слабых сторон предприятия, а также угроз и возможностей среды, между ними устанавливаются связи, для этого строится SWOT-матрица. Слева выделяются два раздела (сильные стороны, слабые стороны), в верхней части матрицы также выделяются два раздела (возможности и угрозы). На пересечении разделов образуются четыре поля. На каждом из данных полей необходимо рассмотреть все возможные парные комбинации и выделить те, которые должны быть учтены при разработке экологической политики предприятия. При построении матрицы применяется так называемая дихотомическая процедура, когда элементы матрицы представляют собой дихотомические пары (т.е. пары взаимоисключающих признаков), что позволяет снизить неопределенность взаимодействия внешней и внутренней среды предприятия.

Выявление слабых сторон объекта экологического аудита позволяет частично устранить эти недостатки, а относительно сильные стороны (преимущества) еще более целенаправленно исполь-

зовать, поддерживать и развивать. Комбинация сильных сторон и предоставляющихся возможностей предопределяет направленность экологической политики на получение максимальной отдачи. Комбинация слабых сторон и появляющихся возможностей нацеливает предприятие на использование этих возможностей для преодоления существующих недостатков. Комбинация сильных сторон и угроз ориентирует на борьбу с опасностями за счет использования имеющихся внутренних резервов. Наконец, комбинация слабых сторон и угроз выявляет необходимость выработки такой экологической политики, которая бы позволила не только укрепить свой потенциал в сфере соблюдения экологических нормативов, но и предотвратить возможные неприятности, грозящие из внешнего окружения.

Использование данного метода как инструмента экологического аудита может быть осложнено следующими обстоятельствами:

- наличием субъективного фактора, при этом оценка параметров SWOT-анализа носит описательный, качественный характер, что при отсутствии творческого подхода способно снизить обоснованность выводов относительно возможных вариантов экологической политики предприятия;
- необходимостью тщательного подбора показателей, определяющих внешние и внутренние возможности и угрозы;
- отсутствием алгоритма учета рисков, связанных с объектами анализа;
- необходимостью привлечения больших массивов информации, что требует значительных затрат средств и времени, иначе эксперты будут оценивать важные факторы, не имея достоверной информации о них;
- сложностью разделения будущего и настоящего времени при оценке факторов внешней и внутренней среды предприятия.

Кроме того, на результат, как утверждают специалисты, может повлиять не только квалификация, аналитические способности, интуиция и опыт экспертов, а также уровень их информированности о степени опасности, связанной с окружающей средой и предприятием, но даже последовательность заполнения клеток матрицы. Сле-

дует также учитывать, что SWOT-анализ представляет собой лишь один из способов систематизации уже существующих знаний. Если эти знания неверны или их слишком мало, то и результаты анализа будут иметь небольшую ценность.

IV. Выводы. Несмотря на значительные трудности, связанные с применением SWOT-анализа, его целесообразно включить в число инструментов экологического аудита, поскольку данный метод:

- является универсальным: его можно использовать на различных уровнях и для различных объектов в самых разнообразных сферах деятельности;
- можно использовать для любого предприятия, чтобы предотвратить его попадание в кризисную экологическую ситуацию;
- предполагает свободный выбор анализируемых элементов в зависимости от поставленных задач экологического аудита;
- можно использоваться как для оперативного контроля деятельности предприятия (в плане соблюдения экологических нормативов), так и для долгосрочного планирования (в контексте разработки экологической политики предприятия).

Использованная литература:

1. Закон України "Про екологічний аудит" від 24 червня 2004 року № 1862-IV // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2006. – №4. – С. 261-274.
2. Байдаков С.Л., Серов Г.П. Экологический аудит. Постатейный комментарий к Федеральному закону "Об аудиторской деятельности". – М.: Ось-89, 2002. – 224 с.
3. Воронина В.М., Кокарев Д.В. SWOT-анализ как современный инструмент исследования в целях антикризисного управления предприятием // Ежемесячный аналитический журнал "Слияния и Поглощения", 2007. – №3 (49). – С. 23-26.
4. Гвозденко А.Н. Использование методики многофакторного SWOT-анализа для разработки стратегических направлений деятельности // Маркетинг и маркетинговые исследования, 2006. – №4. – С. 13-16.
5. Екологічний аудит: Підручник / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, В. М. Навроцький – К.: Вища школа, 2000. – 344 с.

6. Мишенин Е. В. Экологический механизм экологизации производства. – Суми: Мрія – 1, 1996. – 138 с.
7. Мусієнко М.М. та ін. Екологія: Тлумачний словник. – К.: Либідь, 2004. – 376 с.
8. Орлов Н.А. Правовые основы экологического аудита в Украине. – Симферополь: Крымское учебно-педагогическое государственное издательство, 2005. – 160 с.
9. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: За заг. ред. Л.Г. Мельника та М.К.Шапочки / Підручник. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2006. – 759 с.
10. Пастухова В.В. Использование SWOT-анализа в процессе выбора глобальной стратегии предприятия: Практическое пособие. – АООТ Донецкий Торговый Дом "Донбасс", 2000. – 74 с.
11. Петрик Е. Экологический аудит в Украине: проблемы методики и организации // Бухгалтерский учет и аудит. – 2004. – №8. – С. 51-56.
12. Серов Г. П. Экологический аудит. – М.: "Экзамен", 1999. – 480 с.
13. Шапоренко О. І. Екологічний менеджмент: Навч. посіб. – Донецьк: НОРД комп'ютер, 2004. – 312 с.

А.П. Головін

кандидат юридичних наук, доцент
*(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка)*

УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ЧИННИК ПОЛІПШЕННЯ СТАНУ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Положення статті 50 Конституції України закріплюють право громадянина на безпечно для життя і здоров'я довкілля, а також на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Водночас, кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки (стаття 66 Основного Закону). Саме тому завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є регулювання від-

носин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, а також забезпечення екологічної безпеки.

У національному законодавстві, суспільній свідомості міцно закріпився термін "екологія". Більш того екологія стала одним із основних показників ставлення людини до життя, довкілля. Так, згідно ст. 50 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Але вихідні засади екологічної безпеки в Україні були сформульовані та проголошені ще у Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, де виділено окремий розділ "Екологічна безпека". У ньому було передбачено, що Україна дбає про екологічну безпеку громадян, про генофонд народу та його молодого покоління. Подальший розвиток екологічна безпека одержала в Концепції (основах державної політики) національної безпеки України, схваленої постановою Верховної Ради від 16 січня 1997 р., та постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. "Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки".

При цьому систему безпеки утворюють органи законодавчої, виконавчої та судової влади, державні, громадські, інші організації та об'єднання, громадяни, які приймають участь у забезпеченні безпеки відповідно до закону, а також законодавство, що регламентує відносини у сфері безпеки. І як правильно вважає Є.О. Шевкунова, дотримання нормативів і правил екологічної безпеки забезпечується державою за допомогою створення системи сучасного законодавства, ефективного адміністративного контролю, провадження економічного механізму природокористування, формування та розвитку правової культури громадян [1, С. 371].

За таких умов помітно зростає важливість оперативного реагування на факти екологічних правопорушень та притягнення

винних до відповідальності. Серед різновидів юридичної відповідальності чільне місце займає адміністративна відповідальність. Актуальність застосування останньої визначається й тим, що суб'єктами порушень екологічного законодавства досить часто є юридичні особи.

Водночас у правовому інституті адміністративної відповідальності, як і в інших основних складових галузі адміністративного права, сьогодні відбуваються істотні зміни внаслідок правової реформи в Україні. З цього приводу, слушною є думка В.К. Колпакова про те, що після набуття Україною незалежності адміністративно-деліктні питання, на жаль, не посіли потрібного місця в роботах учених-адміністративістів, а висвітлення концептуальних аспектів адміністративного проступку залишається в межах, що були окреслені доктриною радянського адміністративного права [2, С. 9-10].

Проблемам вдосконалення адміністративно-деліктного законодавства, оновлення інституту адміністративної відповідальності присвячено роботи багатьох вітчизняних науковців. Так, обґрунтуванню нових поглядів на природу адміністративного делікту, розкриттю його онтолого-гносеологічних властивостей й співвідношення зі злочином і управлінським правопорушенням, висвітленню історико-правових аспектів, радянської доктрини, аналізу сучасного стану досліджень проблем адміністративного проступку і відповідальності за його вчинення слугували праці Ю. П. Битяка, Л. Р. Білої, І. Л. Бородіна, І. П. Голосніченка, С. Т. Гончарука, Е. Ф. Демського, Є. В. Додіна, В. В. Доненка, М. М. Дорогих, В. В. Зуй, А. П. Ключніченка, Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, М. Й. Коржанського, Є. Б. Кубка, О. В. Кузьменко, Д. М. Лук'янець, О. І. Миколенка, Н. Р. Нижник, В. І. Німченка, В. І. Олефіра, О. І. Остапенка, М. І. Панова, Ю. С. Педька, В. Г. Перепелюка, В. П. Петкова, О. П. Рябченко, А. О. Селіванова, В. С. Стефанюка, В. Д. Сущенко, М. М. Тищенко, Н. В. Хорошак, В. К. Шкарупи, Х. П. Ярмачі та деяких інших фахівців.

Особливого інтересу з цього приводу набуває наукова оцінка системи правовідносин і норм у сфері адміністративної відпо-

відальності. Такий інтерес обумовлений, по-перше, положеннями що зафіксовані у п. 22 статті 92 Конституції України і стосуються визначення виключно законами України діянь, які є адміністративними правопорушеннями і відповідальності за них; по-друге, численністю державних органів, посадових осіб, громадян, які є суб'єктами вказаних правовідносин; по-третє, специфікою правових норм, відносин, методу регулювання, законодавства.

Традиційно правові норми, що регулюють відповідальність за адміністративні правопорушення (проступки) визначаються як інститут адміністративної відповідальності, який у свою чергу розглядається як складова частина адміністративного права, а правові відносини, що виникають у сфері відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, автоматично сприймаються як складова частина предмету адміністративного права [2, С. 73-74].

Теоретичним підґрунтям для визначення предмету регулювання адміністративно-деліктного права є концепція поділу правових норм і відносин на регулятивні й охоронні. Дослідження проблем адміністративно-деліктного права дозволяє стверджувати, що розбіжності у теоретичних поглядах на розвиток і зміст методу правового регулювання не мають принципового значення. Для адміністративно-деліктного права домінуючим способом впливу виступають саме заборони, які встановлюються законодавцем шляхом імперативного визначення небажаних для суспільства діянь і погрози застосування адміністративного стягнення у випадку їхнього вчинення. Цю обставину, на думку вчених, необхідно визнати вагомим аргументом щодо відмежування його у самостійну підгалузь адміністративного права [3, С. 20].

Відомо, що за порушення адміністративно-правових установлень можуть застосовуватися як стягнення, так й інші заходи впливу. Серед стягнень виділяються: а) адміністративні стягнення; б) дисциплінарні стягнення; в) стягнення, що накладаються в адміністративному порядку на юридичних осіб. Адміністративні стягнення чітко детерміновані й відповідно до чинного законодавства застосовуються до фізичних осіб за вчинення адмініст-

ративних правопорушень. Їх застосування регламентовано перш за все Кодексом України про адміністративні правопорушення, Митним кодексом України, а також іншими нормативними актами.

Аналіз останніх дозволяє стверджувати про застосування адміністративно-примусових заходів до юридичних осіб (підприємств, установ, організацій). Стягнення, які накладаються в адміністративному порядку на юридичних осіб, належать до нових заходів адміністративного примусу. Сьогодні вони, як і дисциплінарні стягнення, належним чином не кодифіковані. Як правило, такі стягнення занадто розосереджені та передбачаються нормами спеціальних законів, як-то, наприклад, законами України "Про охорону прав на сорти рослин" від 21 квітня 1993 року, "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" від 24 лютого 1994 року, "Про виключну (морську) економічну зону України" від 16 травня 1995 року, "Про патентування деяких видів підприємницької діяльності" від 23 березня 1996 року, "Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними" від 18 листопада 1997 року, "Про природні монополії" від 20 квітня 2000 року, "Про виноград та виноградне вино" від 16 червня 2005 року та іншими.

За таких умов важливими напрямками наукового пошуку у сфері адміністративно-деліктного права і оновлення законодавства про адміністративну відповідальність є визначення методології адміністративно-деліктного законодавства та адміністративно-деліктної політики. Останню вчені пропонують визначати як частку правової політики, котра, у свою чергу, утворює один з найважливіших видів політики як родового інтеграційного поняття. Тому не можна усвідомити її суть не знаючи, що таке політика взагалі. А будь-яке визначення адміністративно-деліктної політики не повинне суперечити загальному представленню про політику в її традиційному змісті.

Реалізація адміністративно-деліктної політики має відбуватися шляхом вирішення низки актуальних проблем у зазначеній

сфері. Так, на слушну думку вчених, до найважливіших проблем адміністративного деліктного законодавства слід віднести:

- розпорошеність та несистемність його норм;
- еkleктичність (поєднання різнорідних за своєю природою елементів) змісту матеріального адміністративного деліктного законодавства;
- застарілість основних інститутів адміністративно-деліктного права [4, С. 127].

Вирішенню зазначених проблем сприятиме доопрацювання і прийняття змістовно оновленого кодифікованого акту у сфері адміністративно-деліктних відносин. Актуальність питань, що розглядаються, підтверджується наявністю окремого розділу у проекті Кодексу України про адміністративні проступки і стягнення. Зокрема, до розділу 5 "Адміністративні проступки проти порядку управління у сфері забезпечення екологічної безпеки та охорони довкілля" за видовими об'єктами включено 3 глави, а саме: "Адміністративні проступки проти порядку управління у сфері забезпечення екологічної безпеки"; "Адміністративні проступки у сфері використання повітря, землі, надр, вод, інших ресурсів"; "Адміністративні проступки у сфері охорони рослинного і тваринного світу". Останні містять 49 складів адміністративних екологічних правопорушень. [5, С. 19-30].

Крім того, відповідальність за екологічні правопорушення містяться і в інших розділах проекту Кодексу. Зокрема це стосується адміністративних проступків проти порядку управління у сфері охорони благоустрою, забезпечення радіаційної безпеки тощо.

Дослідження положень законопроекту дозволяє стверджувати про те, що більшість з адміністративних проступків потребують удосконалення у частині нормативного визначення суб'єктів таких порушень, ознак об'єктивної та суб'єктивної сторони. Одночасно додаткового врегулювання потребують механізми процедур провадження у справах про екологічні проступки.

Серед глобальних проблем, що стоять перед людством, особливе місце займає вихід з екологічної кризи. Йдеться не просто про охорону природи у традиційному розумінні, не лише про рятування окремих представників рослинного та тваринного світу, очист-

ки від забруднення цінних природних об'єктів, необхідно створити цілий комплекс заходів політичного, економічного, технологічного та правового характеру, які забезпечили б екологічну безпеку людства.

Слід зауважити, що охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки в життєдіяльності людини є невід'ємною умовою сталого економічного та соціального розвитку України. З цією метою Україна, на думку Є. Шевкунової, здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів [1, С. 373].

Ризик підвищеної екологічної небезпеки зобов'язує еколого-правову науку по-новому оцінювати факти її прояву – від природної стихії до техногенних негативних дій на довкілля і людину. Такі обставини набувають юридичного значення і потребують правового виникнення відносин щодо забезпечення екологічної безпеки. Зазначені юридичні факти передбачають виникнення специфічних обов'язків для держави в частині гарантування безпеки від прояву стихії, а також юридичних та фізичних осіб, які здійснюють екологічно небезпечні види діяльності та експлуатують екологічно небезпечні об'єкти [6, С. 588]. Вагомим внеском у вирішення цих питань має стати удосконалення адміністративно-деліктного законодавства.

Використана література:

1. Шевкунова Є.О. Правовий аналіз вирішення екологічних конфліктів / Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 13. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – 568 с.

2. Колпаков В.К. Деліктний феномен в адміністративному праві України: Дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. – К., 2005. – 455 с.

3. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктне право у юридично-галузевій парадигмі // Право України. – 2002. – № 4. – С. 17 – 21.

4. Адміністративно-деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / Автор-упорядник О.А. Банчук. – К.: Книги для бізнесу, 2007. – 912 с.

5. Матеріали міжнародної конференції "Реформування процедур накладення адміністративних стягнень і застосування заходів адміністративного примусу", 30-31 жовтня 2008 р. – К., 2008. – 186 с.

6. Гетьман А. Термінологія екологічного законодавства: методологічні засади та перспективи уніфікації // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2 (33). – № 3 (34). – 840 с.

С.І. Саєнко

кандидат юридичних наук
(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

При здійсненні державної політики в екологічній сфері органи виконавчої влади можуть застосовувати різні адміністративно-правові засоби державного впливу, серед яких слід виокремити: дозволи та відводи на спеціальне використання природних ресурсів; установлення лімітів використання природних ресурсів; надання висновків екологічної експертизи; обмеження, тимчасову заборону (зупинення) чи припинення діяльності суб'єкта; примусові заходи, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення тощо.

Прикладом дозвільної діяльності в екологічній сфері є порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів. Дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів – це офіційний документ, який засвідчує право підприємств, установ, організацій, громадян на використання конкретних природних ресурсів у межах затверджених лімітів. Видача дозволів на спе-

ціальне використання природних ресурсів залежно від видів природних ресурсів здійснюється різними органами, а саме: органами Держкомприроди, органами Держкомлісгоспу, користувачами мисливських угідь, природних ресурсів місцевого значення (крім корисних копалин) – місцевими радами за погодженням з органами Мінприроди, а в разі видачі дозволів на використання ресурсів тваринного світу – також за погодженням з органами Держкомлісгоспу.

Видача дозволу на спеціальне використання природних ресурсів здійснюється на підставі клопотання (заявки) природокористувача з обґрунтуванням потреби в цих ресурсах. Видача дозволів на спеціальне використання лісових ресурсів здійснюється відповідно до Правил відпуску деревини на пні в лісах України. Щодо надр, то Положенням, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р., встановлено порядок надання гірничих відводів (частини надр) користувачам на території України для розробки родовищ корисних копалин, а також будівництва й експлуатації підземних споруд, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин. Право на користування надрами засвідчується актом про надання гірничого відводу.

Постановою Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. визначено порядок установлення лімітів використання природних ресурсів загальнодержавного значення (крім водних): природних ресурсів континентального шельфу та виняткової (морської) економічної зони; лісових ресурсів державного значення; природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення; корисних копалин, за винятком загальнопоширених.

На основі лімітів визначаються обсяги природних ресурсів і видаються дозволи на спеціальне їх використання. Такі ліміти (квоти) на видобування корисних копалин (у тому числі континентального шельфу), за винятком загальнопоширених, і терміни їх дії затверджує Кабінет Міністрів України за поданням Мінекономіки та Мінприроди, погодженим із обласними державними адміністраціями.

Відповідно до Правил відпуску деревини на пні в лісах України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 1999 р., встановлюються ліміти використання лісових ресурсів загальнодержавного значення. Ліміти використання рибних запасів та інших об'єктів водного промислу, віднесених до природних ресурсів загальнодержавного значення, у розрізі річкових басейнів, морських районів промислу, основних типів і категорій водойм затверджуються щорічно. Ліміти використання мисливських видів затверджуються на мисливський сезон і повідомляються не пізніше ніж за місяць до початку полювання на відповідний вид тварин. Використання інших мисливських тварин регулюється нормами відстрілу, що встановлюються на мисливський сезон Мінприроди разом із Держкомлісгоспом. Ліміти використання немисливських видів тварин затверджуються за кожним окремим видом цих тварин.

Поряд із зазначеними заходами відповідні органи можуть застосовувати й інші адміністративно-правові засоби впливу в екологічній сфері. Наприклад, надання обов'язкових до виконання висновків екологічної експертизи – один із найважливіших адміністративно-правових засобів впливу органів державного управління в екологічній сфері. Питання організації і здійснення екологічної експертизи регулюються Законом України "Про екологічну експертизу" від 9 лютого 1995 р.

Екологічна експертиза передбачає проведення екологічних досліджень, аналіз і оцінку передпроектних, проектних та інших матеріалів і об'єктів, реалізація та дія яких можуть негативно впливати або впливають на стан довкілля, здоров'я людей. Результатом проведення екологічної експертизи є підготовка висновків про відповідність указаних документів та об'єктів вимогам екологічного законодавства.

Серед адміністративно-правових заходів державного впливу в екологічній сфері особливе значення мають заходи адміністративного примусу. Серед них можна виокремити обмеження, тимчасову заборону (зупинення) та припинення діяльності підприємств, установ, організацій, які порушили законодавство про охорону на-

вколишнього природного середовища. Діяльність указаних суб'єктів, що здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, може бути:

1) обмежена – на певний період (до виконання необхідних заходів) встановлюються зменшені обсяги викидів і скидів забруднюючих речовин та розміщення відходів у цілому по підприємству чи по окремих його цехах (дільницях) і одиницях обладнання;

2) тимчасово заборонена (зупинена) – до виконання необхідних заходів зупиняється експлуатація підприємства чи окремих його цехів (дільниць) і одиниць обладнання;

3) припинена – повністю припиняється експлуатація підприємства чи окремих його цехів (дільниць) і одиниць обладнання.

Рішення про обмеження, тимчасову заборону (зупинення) та припинення діяльності підприємств, установ, організацій можуть приймати в межах своєї компетенції органи виконавчої влади АРК, місцеві органи виконавчої влади, Мінприроди та його органи на місцях, органи державного санітарно-епідеміологічного нагляду, інші спеціально уповноважені державні органи (та органи місцевого самоврядування).

Підставою для припинення діяльності указаних суб'єктів є систематичне перевищення ними лімітів використання природних ресурсів, порушення екологічних нормативів та екологічних стандартів, що не можуть бути усунуті з технічних, економічних чи інших причин. Відновлення їх діяльності здійснюється з письмового дозволу органу, який прийняв рішення про тимчасову заборону (зупинення) діяльності, або його вищого органу.

Серед інших адміністративно-правових засобів державного впливу в екологічній сфері своїм примусовим потенціалом вирізняються заходи, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення. До них відносяться заходи припинення правопорушень (адміністративне затримання, доставлення правопорушника, вилучення речей і документів тощо) і адміністративні стягнення (попередження, штраф, конфіскація предмета та ін.). За допомогою вказаної групи заходів державні органи здебільшого впливають на поведінку правопорушників природоохорон-

ного законодавства. Проте, ст. 23 КУпАП не виключається, що під час застосування, наприклад, адміністративних стягнень може здійснюватися опосередкований вплив і на інших суб'єктів (загальна тенденція).

Резюмуючи наведене, можна зазначити, що в арсеналі України зосереджені різні адміністративно-правові засоби державного впливу, за допомогою яких вона може ефективно регулювати суспільні відносини у сфері охорони навколишнього природного середовища. Однак, на сьогоднішній час в умовах економічної кризи пріоритетним завданням для держави має стати збереження їх системи, законодавче забезпечення механізму їх застосування, наповнення окремих із них новим змістом правозабезпечувального характеру.

К.К. Афанасьєв

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
права та адміністративної діяльності
(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка)

ДОЗВІЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПЕРЕВЕЗЕННЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ ВАНТАЖІВ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ ЯК СКЛАДОВА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Автомобільний транспорт є однією з важливих галузей господарства, оскільки забезпечує поряд з іншими видами транспорту виробництво та обіг продукції промисловості й сільського господарства, потреби будівництва, задовольняє потреби населення в перевезеннях, а також сприяє зміцненню оборони України¹. Як правильно підкреслює С.Г. Стеценко, сфера транспорту не може

¹ Див.: Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - С. 354.

функціонувати сама по собі. Про суттєву присутність держави в цій сфері свідчать різноманітні завдання державного управління в галузі транспорту, що визначені положеннями Закону України "Про транспорт"¹. З урахуванням тематики серед завдань доцільно навести такі: своєчасне, повне та якісне задоволення потреб населення і суспільного виробництва в перевезеннях і потреб оборони України; захист прав громадян під час їх транспортного обслуговування; безпечне функціонування транспорту; ліцензування окремих видів діяльності в галузі транспорту; охорона навколишнього природного середовища від шкідливого впливу транспорту тощо².

Метою даної роботи є розгляд питань правового регулювання дозвільного порядку перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом, висвітлення впливу порушень такого порядку на екологічну ситуацію та внесення пропозицій щодо його поліпшення.

Відразу акцентуємо, що забезпечення екологічної безпеки має загальнодержавне значення. Так, Конституцією України визначено, що забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави (стаття 16)³. Важливими є й багато інших положень Основного Закону. Наприклад: кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ч. 1 ст. 50); кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані ним збитки (ст. 66); виключно законами України визначаються засади використання природних ресурсів, виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу, освоєн-

¹ Про транспорт: Закон України від 10 листопада 1994 р. № 232/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 51. - Ст. 446.

² Див.: Стеценко С.Г. Адміністративне право України: Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2007. - С. 355-356.

³ Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.

ня космічного простору, організації та експлуатації енергосистем, транспорту і зв'язку (п. 5 ч. 1 ст. 92) тощо. Також згідно вимог Конституції виключно законами визначається правовий режим зон надзвичайної екологічної ситуації (п. 19 ч. 1 ст. 92).

Крім того Основний Закон відніс до завдань Кабінету Міністрів України забезпечення проведення політики у сферах охорони природи, екологічної безпеки і природокористування (п. 3 ст. 116).

Актуальні вимоги щодо державної діяльності, спрямованої на забезпечення екологічної безпеки, містять положення Закону України "Про основи національної безпеки України" (далі - Закон)¹. Так, Закон відносить до пріоритетів національних інтересів забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів (ст. 6). Слід вказати й на факт включення до основних напрямів державної політики з питань національної безпеки в екологічній сфері недопущення неконтрольованого ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин і матеріалів, збудників хвороб, небезпечних для людей, тварин, рослин, організмів (ст. 8).

На забезпечення екологічної безпеки у певній мірі спрямовані й інші нормативно-правові акти. Серед них можна виокремити Закон України "Про дорожній Рух", положення якого визначають правові та соціальні основи дорожнього руху. Вказаний акт регулює суспільні відносини у сфері дорожнього руху та його безпеки, визначає права, обов'язки і відповідальність суб'єктів - учасників дорожнього руху, міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, об'єднань, підприємств, установ та організацій.

Про необхідність посилення державного контролю у сфері дорожнього руху свідчить невтішний стан аварійності. Так, протягом 2008 року мали місце понад 300 тисяч дорожньо-транспортних пригод (у порівнянні з 2007 роком зростання аварійності складає 12,2%).

¹ Про основи національної безпеки України. Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 39. - Ст. 351.

Останнім часом помітний суспільний резонанс викликають ДТП за участю автомобільного транспорту, який здійснює перевезення небезпечних вантажів, внаслідок яких виникає реальна небезпека, а іноді й помітне погіршення екологічної безпеки України. Для підтвердження цієї тези наведемо окремі приклади вказаних пригод.

Так, 4 листопада 2005 року близько 17 години 30 хвилин на автодорозі Київ - Луганськ - Ізварине в районі с. Богуслав (Дніпропетровська область) водій автомобіля MAN-403 з напівпричіпом-цистерною, що перевозив 45 тон легкозаймистої рідини, під час заміни колеса порушив правила техніки безпеки, не врахував вагу автопоїзда та наявність в цистерні рідини. В результаті цистерна перекинулась і 15 тон небезпечної речовини вилилося в ґрунт, а водій та його напарник отримали тілесні ушкодження.

28 листопада 2005 року приблизно о 19 годині 20 хвилин в м. Перещепино (Дніпропетровська область) водій автомобіля MA3-64229 з напівпричіпом-цистерною, в якій знаходилося 20 тон мазуту, виконуючи розворот на перехресті не справився з керуванням та перекинувся. В результаті ДТП 19,5 тон мазуту вилилося в довкілля, забруднивши територію понад 200 кв. м.

Проведеними службовими перевітками встановлено, що вищевказані перевезення виконувались без відповідних дозволів ДАІ. При цьому автомобілі та вантажі не були укомплектовані відповідними розпізнавальними знаками та додатковим обладнанням.

27 березня 2009 року близько 4 години 30 хвилин на автодорозі Краснодар - Антрацит (Луганська область) водій автомобіля MAN-18.460TGA з напівпричіпом-цистерною не обрав безпечну швидкість, відволікся від керування, виїхав на узбіччя, де скоїв перекидання транспортного засобу. І хоча виток небезпечної речовини не відбулось і навколишньому середовищу збитків не завдано, реальна загроза екологічній безпеці мала місце.

Наведені приклади та причини ДТП зайвий раз свідчать про важливість дозвільного режиму перевезень небезпечних вантажів, контролю за дорожнім рухом за участі підрозділів ДАІ та необхідність суворого дотримання водіями транспортних засобів ви-

мог правил, норм і стандартів з питань дорожнього перевезення небезпечних вантажів, а також правил техніки безпеки.

Підрозділи Державтоінспекції МВС України згідно положень розділу 10 Закону України "Про дорожній рух" виконують важливі завдання щодо забезпечення безпеки дорожнього руху. Зокрема, законом до повноважень ДАІ у вказаній сфері серед іншого віднесено контроль за безпекою дорожнього руху під час надання послуг з перевезення пасажирів чи вантажів, у тому числі небезпечних, додержанням законодавства у зазначеній сфері, у тому числі за забезпеченням організації підготовки водіїв транспортних засобів, прийманням іспитів з перевірки знань правил перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом та видачею відповідних свідоцтв установленого зразка, розробленням і видачею в установленому порядку документів щодо погодження маршрутів руху транспортних засобів під час дорожнього перевезення небезпечних вантажів (ст. 52-1).

Відповідно до вимог Законів України "Про перевезення небезпечних вантажів", "Про автомобільний транспорт", "Про приєднання України до Європейської угоди про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (ДОПНВ)", а також з метою забезпечення безпеки перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом Міністерством внутрішніх справ України було видано наказ № 822 від 26 липня 2004 року "Про затвердження Правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів". Згідно даного відомчого нормативного акту суб'єкти перевезень небезпечних вантажів зобов'язані вжити відповідних виду та ступеню небезпеки заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, а в разі аварії, що відбулася, – заходів, що дозволяють максимально обмежити важкі наслідки цієї аварії (п. 1.5. наказу).

Аналіз положень наказу свідчить про досить ретельну регламентацію вимог, які висуваються до перевезення небезпечних вантажів. Наприклад, до перевезення небезпечних вантажів в упаковках без перевищення максимальних кількостей на транспортну одиницю застосовуються вимоги значної частини розділів відом-

чого акту, а саме: розділу 2 "Підготовка небезпечного вантажу до перевезення"; розділу 3 "Маркування упаковок"; розділу 4 "Способи перевезення небезпечних вантажів"; розділу 5 "Загальні вимоги до транспортних одиниць та їх обладнання"; розділу 7 "Підготовка водіїв та інших осіб, обов'язки яких пов'язані з автомобільними перевезеннями небезпечних вантажів"; розділу 9 "Перевізні документи"; розділу 11 "Завантаження, розвантаження та оброблення небезпечних вантажів"; розділу 13 "Вимоги до екіпажу транспортного засобу, що здійснює перевезення небезпечних вантажів"; розділу 14 "Нагляд за транспортними засобами, що перевозять небезпечні вантажі"; розділу 15 "Обов'язки учасників перевезень у сфері забезпечення безпеки дорожнього перевезення небезпечних вантажів"; розділу 16 "Контроль за дорожнім перевезенням небезпечних вантажів".

Водночас хотілося б звернути увагу на відсутність у згаданому наказі положень, які б визначали вимоги до термінів виконання окремих правил та поведінки представників контролюючих інстанцій з учасниками перевезень небезпечних вантажів. Не дивлячись на загальний технічний характер нормативного акту, вважаємо істотним недоліком його певну безсуб'єктність. Йдеться про суцільне викладення технічних вимог та відсутність вимог до змісту взаємовідносин і спілкування їх учасників. Останні визначаються у наказі побічно й неконкретно. Наприклад: підрозділу ДАІ МВС України забороняється вимагати від перевізників інші документи, не вказані в цих Правилах (п. 10.2); ДАІ МВС України при внесенні змін до маршруту руху інформує перевізника про причини цих рішень (п. 10.5) тощо.

Вважаємо, що це не відповідає сучасним вимогам, які висуваються до управлінської діяльності, у тому числі й проведення контрольно-наглядових заходів. Адже останні здобутки науки адміністративного права говорять про необхідність суттєвого перегляду змісту дозвільного режиму в нашій державі.

Перш за все, йдеться про подальший розвиток інституту надання державних управлінських послуг. Такі послуги уявляють собою діяльність компетентних органів публічної адміністрації

по створенню організаційних та правових умов для реалізації приватними особами наданих їм прав у сфері державного управління. Результатом цих послуг є видача органами влади різноманітних дозволів приватним особам за їх заявою на здійснення певних видів діяльності, або на придбання предметів чи об'єктів, користування якими передбачає встановлення й дотримання вказаними особами правил спеціального адміністративно-правового режиму.

Тому для України, яка проголосила себе правовою державою, наявність належного правового режиму є обов'язковою ознакою, чинником, який визначає її міжнародне визнання. А сучасне розуміння України як демократичної держави полягає в тому, що не громадяни служать державі, а держава є організацією на службі у суспільства. Це означає, що держава не управляє громадянами, а надає їм відповідні послуги, тобто її різноманітні дії спрямовані на створення умов для реалізації громадянами своїх прав і свобод.

Прийняття упродовж останніх років низки нормативно-правових актів, положення яких були спрямовані на поліпшення якості управління, зайвий раз підкреслили важливість розроблення теорії надання управлінських послуг та їх впровадження у практичну діяльність органів державної влади України. До таких можна віднести положення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 р. № 90-р. Останні визначають адміністративну послугу як результат здійснення владних повноважень уповноваженим суб'єктом, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації тощо)¹.

¹ Див.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 року № 90-р. "Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади" // Офіційний вісник України. - 2006. - № 7. - Ст. 376.

Аналіз ознак адміністративних послуг, що надаються органами виконавчої влади, у тому числі послуг ОВС, свідчить про актуальність вдосконалення правових засад "сервісної" діяльності з метою адекватного супроводження реалізації принципів верховенства прав та законності як обов'язкових умов діяльності органів державної влади у правовій державі. При цьому наявність необхідної кількості та якості законів і прийнятих на виконання їх положень підзаконних нормативно-правових актів є першочерговою умовою утворення належного правового режиму дозвільної системи.

Систему законодавства, положення якого регламентують діяльність органів виконавчої влади, пов'язаної з видачею дозволів приватним особам, складають численні та різні за юридичною силою правові акти, а саме: законодавчі акти, акти Президента України та Уряду України, відомчі та міжвідомчі підзаконні нормативно-правові акти.

Слід підкреслити, що внаслідок складної організації дозвільної системи, численні правові акти, норми яких регулюють правовідносини у даній сфері, не дивлячись на їх різну мету й значущість, є тісно взаємопов'язаними, а у цілому забезпечують різні аспекти вказаного правового режиму. Одночасно треба враховувати, що окремі законодавчі акти містять лише незначну кількість норм, що регламентують адміністративно-правові відносини дозвільного характеру, пов'язані з наданням послуг у вигляді видачі дозволу, а головний обсяг нормативного регулювання такої діяльності компетентних державних органів відбувається завдяки підзаконним актам. Це певним чином пов'язано з тим, що спеціального Закону України "Про державні управлінські послуги" дотепер, на жаль, не прийнято.

Тому, не дивлячись на закріплення у Законі України "Про перевезення небезпечних вантажів" цілої низки вимог щодо отримання суб'єктами підприємницької діяльності у галузі автомобільного транспорту дозволу на перевезення небезпечних вантажів, на наш погляд, сьогодні існує необхідність подальшого вдосконалення встановленого порядку. Зокрема необхідно підвищити якість

діяльності посадовців, які надають ці дозволи. У даному питанні важливу роль відіграватимуть адміністративні регламенти з видачі дозволів на перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом.

Адміністративний регламент із надання державних послуг у сфері життєдіяльності суспільства уявляє собою нормативно-правовий акт, що приймається компетентним органом державної влади та визначає:

- терміни і послідовність дій органу (служби) держави в рамках надання послуги;
- порядок взаємодії між органами публічної адміністрації (їх структурними підрозділами та посадовими особами), результатом якої є видача дозволу (у нашому випадку – на перевезення небезпечного вантажу);
- порядок взаємодії з іншими органами виконавчої влади й організаціями;
- порядок оскарження дій (бездіяльності) та рішень органу влади (або його підрозділу, установи, посадових осіб), що здійснювалися чи приймалися в ході надання відповідних державних послуг.

Наведена структура регламенту свідчить про те, що даний нормативний акт має встановлювати різноманітні адміністративні процедури, яких повинен дотримуватися компетентний орган під час надання державної послуги. А загалом адміністративна процедура визначається вченими як послідовність урегульованих нормами адміністративного права управлінських дій органу виконавчої влади під час надання державної послуги¹.

На підставі зазначеного можна зробити наступні висновки:

1. Вдосконалення правового регулювання дозвільного порядку здійснення перевезень небезпечних вантажів автомобільним транспортом сприятиме поліпшенню стану екологічної безпеки України.

¹ Див.: Методика розроблення адміністративних регламентів із надання державних послуг органами та підрозділами внутрішніх справ: методика / І.П. Голосніченко, О.Г. Циганов, І.В. Бойко / за заг. ред. Т.О. Проценка. - К.: ДП "Друкарня МВС України, 2009. - С. 6.

2. Одним з перспективних шляхів поліпшення якості надання державної управлінської послуги у вигляді видачі дозволу на перевезення небезпечних вантажів є запровадження у діяльність компетентних органів публічної адміністрації відповідних адміністративних регламентів.

3. Впровадження вказаних регламентів і створення належної нормативної бази для надання управлінських послуг позитивно впливатиме не лише на екологічну безпеку, але й на стан забезпечення та реалізації конституційних прав і свобод громадян України.

О.О.Бритюк

голова громадської організації
(*"Луганська археологічна спілка"*)

О.В. Принь

провідний науковий співробітник
(*Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*)

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Наскільки б різноманітними не були камуфляжі такого небезпечного для Української держави явища як корупція, вона завжди з'являється в тому місці, де є можливість закритого перерозподілу ресурсів. Головним і найбільш цінним ресурсом, до перерозподілу якого частіше за все бувають прив'язані корупційні дії в галузі охорони пам'яток історії і культури є земельні ресурси. Практично всі пам'ятки археології укрите під землею, пам'ятки архітектури та садово-паркового мистецтва, історичні ареали, монументальні споруди – всі вони також прив'язані до земель історико-культурного призначення, як це відбито в главі 10 Земельного кодексу України. Саме неналежне виконання вимог чинного законодавства про землю та про обіг старожитностей і становить левову частку корупційних ризиків у пам'яткоохоронній сфері і мають дві складові. Унеможливлення корупційних випадків та вдосконалення

самої системи охорони пам'яток – ось головні задачі діяльності нашої організації на даному етапі.

Аналізуючи підвалини, наслідки та прояви можливих корупційних дій ми відмічаємо декілька головних напрямків, на які варто звернути першочергову увагу. Для початку, юристи організації на підставі досвіду реалізації проекту "Історична спадщина без корупції" та спираючись на існуючу законодавчу базу, спробували накреслити головні напрямки, які формують корупційні ризики в царині охорони історичної спадщини.

1. Порушення, які можуть відбуватися перед відведенням землі. Всі земельні трансакції, згідно з положеннями Земельного кодексу України (п. 9 ст. 118, п. 6 ст. 123, опосередковано іншими), повинні бути погоджені з відповідними органами охорони культурної спадщини. Наразі в Україні не опрацьовані механізми та відсутні нормативні акти, на підставі яких мають проходити узгодження відводів земельних ділянок ще на етапі проектування. Тобто, ці узгодження робить регіональний орган охорони пам'яток, на підставі археологічних експертиз, проведених на місцевостями фахівцями Інституту археології НАНУ (ст. 12 Закону України "Про охорону археологічної спадщини"). Відсутність підзаконних актів призвела до того, що в кожному регіоні все робиться на свій власний розсуд. Має місце використання для проведення археологічних експертиз недержавних підприємств, що є прямим порушенням законодавства. Також не визначені види взаємовідносин підприємств, які проводять експертизи та державні органи охорони пам'яток. Не укладаються відповідні договори про співпрацю, відсутні переліки посадових осіб, відповідальних за наслідки проведених експертиз.

2. Порушення, що можуть мати місце в процесі виділення земельних ділянок. На відміну від стадії проектування, на стадії чинне законодавство не передбачає ніяких археологічних експертиз па стадії відведення землі. У разі, якщо під час проектування відведення пройшло з порушеннями, то практично немає юридичного інструментарію для визначення наявності на відведених площах пам'яток археології. Більше того - фактично, перший отриманий під-

приємцем дозвільний документ часто використовується ним в якості своєрідної індульгенції для подальших дій – тобто руйнування пам'ятки, що знаходиться на сумнівним чином оформленій ділянці.

3. Порушення пам'яткоохоронного законодавства, щодо земельних ділянок, які містять пам'ятки, та були відведені раніше, до проведення поточних земельних операцій. Цей блок порушень є найбільш поширеним. Адже, у випадку відсутності інформації про пам'ятку, наявну на площі приватної (або орендованої) ділянки власник начебто вільний робити з нею все що завгодно. Але ж, ст. 1 Закону України "Про охорону археологічної спадщини" визначає, що увесь комплекс пам'яткоохоронних заходів, зусиль як держави так і недержавних установ, громадян, спрямовані на охорону об'єктів археологічної спадщини. Об'єкти можуть бути як внесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток, так і нововиявлені – невідомі, наразі знайдені. Охорона і захист таких об'єктів ніяким чином не відрізняється від заходів, щодо збереження об'єктів зареєстрованих. Таку охорону, згідно зі ст. 6 Закону України "Про охорону культурної спадщини" на теренах області має здійснювати державний орган – відповідний підрозділ управління культури і туризму Луганської облдержадміністрації, або відділи культури державних районних і місцевих рад.

4. Порушення, пов'язані з нецільовим використанням земельних ділянок. Цей блок порушень є наслідком неадекватно проведеного розпаювання та розмежування земель. Формально, передача у приватну власність земель сільськогосподарського призначення (а, власне для початку – визначення їх як таких) відбулося ще до прийняття Земельного кодексу України. Саме тому, фактично, до складу сільгоспземель зараз потрапили майже усі землі, на яких розташовано за різними даними від 10 до 15 тисяч курганів та могильників – безцінна частка нашого історико-культурного надбання. Ця проблема бачиться нам найбільш серйозною і такою, що майже не має вирішення на базі існуючого законодавства. Насправді – відносно кожної ділянки, що містить археологічний об'єкт повинна бути розпочата процедура виведення землі під об'єктом

120

та охоронної зони зі складу земель сільгосппризначення, включення цієї землі до складу земель історико-культурного призначення, а також компенсування землевласнику відповідної площі за рахунок сільгоспземель або земель резерву. Передумовою цих непростих процесів має бути повна інвентаризація археологічних об'єктів та формування пропозицій для включення їх у Державний реєстр нерухомих пам'яток. Наскільки складно виконати останню умову за недостатнього фінансування, настільки ж непростим ми бачимо пошук вільних земель для компенсації, апіорі розуміючи, що під розпакування свого часу потрапили всі землі, які малися в області під сільгоспугіддями.

Треба брати до уваги те, що до наведених вище схем, що характеризують корупційне підґрунтя в пам'яткоохоронній сфері ми свідомо не включили початково кримінальні, наприклад грабіжницьких розкопок, "фришування" незаконного обігу вилучених під час розкопок предметів, тощо. Ми констатуємо, що, на жаль, фантазія правопорушників у сфері грабування історичних об'єктів є майже невичерпною.

В ході реалізації проекту "Історична спадщина без корупції" громадською організацією проведено низку інформаційно-просвітницьких заходів, фокус-груп, круглих столів. Все це дало нам змогу сформувати цілісну картину проблеми та розробити стратегію просування до головної мети.

Ми вважаємо, що чине законодавство, якими б суперечливими не були його окремі положення, дає змогу реалізувати потенціал різних складових: органів публічної влади, правоохоронців, громадянського суспільства. Що може за таких умов запропонувати громадськість для вирішення поставлених задач – унеможливлення корупційного підґрунтя на тлі покращення пам'яткоохоронної роботи?

В першу чергу плідна співпраця фахових громадських організацій та науковців з правоохоронними органами може включати в себе міцну інформаційно-просвітницьку складову. Через проведення адресних заходів (зустрічей, круглих столів, семінарів, тощо) правоохоронці отримують певні специфічні знання в галузі іс-

торії, археології, юридичних аспектах охорони пам'яток. Такі заходи з одного боку сформуують у працівників МВС цілісну картину ситуації, доповнять їх спеціальні юридичні знання, стануть на допомозі під час вирішення питань правопорушень в сфері охорони пам'яток. З другого боку, громадські організації зможуть отримати від правоохоронців певну інформацію, щодо порушень, які не є кримінальними, але потребують на увагу – наприклад, зафіксовані випадки природного руйнування пам'яток, тощо. Формування зворотного зв'язку, а в перспективі і плідного діалогу, вигідного для обох сторін, ми бачимо своєю надзадачею.

Друга площина можливої взаємодії громадськості та органів МВС, задіяних в охороні історичного надбання – це залучення фахових експертів до проведення громадських експертиз. Проведення таких експертиз передбачено профільним законодавством (ст. 8 Закону України "Про охорону культурної спадщини", ст. 13 Закону України "Про охорону археологічної спадщини"). Подібна оперативна співпраця може одразу зняти цілу низку питань, які працівники МВС не можуть вирішити самі, тобто з'ясування культурної приналежності пам'ятки, її виду, віку, стану збереження, можливості подальшого науково вивчення, тощо. Ми розуміємо, що юридичної сили такі висновки можуть і не мати, але цілком можливо використовувати їх в якості опорних для роботи, таких, що будуть в подальшому підтверджені відповідними науковими та державними установами.

І, звісно, що доволі розгалужена мережа громадських організацій, активістів і краєзнавців в області може слугувати для працівників правоохоронних органів своєрідним джерелом оперативної інформації, щодо стану пам'яток, можливих випадків їх навмисного руйнування, пограбування, вилучення цінних предметів, незаконного обігу старожитностей. Це джерело дуже об'ємне і інформативне, нехтувати ним було б просто нерозсудливо. При такій співпраці, ми вважаємо, що навіть потенційні правопорушники стануть по іншому відноситися до можливих наслідків своїх дій.

Таким чином, на нашу думку, окреслені напрямки взаємодії громадськості та правоохоронних структур, за умови плідного ви-

користання потенціалу кожної зі сторін вже в недалекому майбутньому призведе до оздоровлення криміногенної ситуації в царині історико-культурного надбання Луганської області.

С.В. Ворущило

ад'юнкт кафедри організації контролю
безпекою дорожнього руху
*(Донецький юридичний інститут
Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка)*

ОХОРОНА АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ

Встановлені державою норми і правила раціонального природокористування та охорони довкілля в силу будь-яких причин не завжди виконуються і дотримуються. Завжди є особи (фізичні чи юридичні), які за певних обставин порушують норми природоохоронного законодавства. Навіть незважаючи на наявність в українському законодавстві численних правових актів, що регулюють питання користування та охорони атмосферного повітря, кількість порушень у названій сфері не зменшується. Об'єктивною передумовою подолання таких негативних явищ, недопущення завдання шкоди навколишньому природному середовищу, запобігання забрудненню атмосферного повітря, а також припинення порушень природоохоронного законодавства та притягнення винних у зв'язку із цим осіб до юридичної відповідальності, є застосування державою певного набору адміністративно-правових засобів. Останні виступають дієвим інструментом забезпечення законності та дисципліни за всіма напрямками природоохоронної діяльності. Основний зміст такої діяльності у сфері охорони атмосферного повітря полягає у виявленні всіх випадків порушення законів і підзаконних актів та притягненні винних до юридичної відповідальності, в усуненні причин та умов, що сприяють порушенню норм, правил, нормативів і стандартів у галузі охорони атмосферного повітря.

Аналіз юридичної літератури, присвяченої проблемам охорони довкілля, свідчить, що вчені у переважній більшості під адміністративно-правовими засобами, спрямованими на боротьбу з порушеннями природоохоронних норм, розуміють, в першу чергу, заходи адміністративного попередження, заходи адміністративного припинення та адміністративні стягнення [1, с. 281-282; 2, с. 15]. Звичайно така позиція вчених є цілком обґрунтованою та достатньо виправданою, адже застосування адміністративно-примусових заходів є на сьогодні одним з найбільш ефективних напрямків охорони навколишнього природного середовища. Однак, звертаючись більш предметно до досліджуваної сфери, слід констатувати, що адміністративно-правові засоби охорони атмосферного повітря включають не тільки заходи адміністративного примусу, але й дещо інше.

Вивчення юридичної літератури, присвяченої проблемам охорони навколишнього природного середовища, та чинного законодавства, показує, що до адміністративно-правових засобів охорони атмосферного повітря крім встановлення правових норм, правил, нормативів і стандартів (їх було розглянуто у попередніх підрозділах), належать: державний контроль за охороною атмосферного повітря; заходи переконання; заходи адміністративного примусу, що застосовуються з метою попередження, припинення правопорушень в галузі охорони атмосферного повітря та притягнення винних до адміністративної відповідальності; відновлювальні заходи.

Так, основними формами переконання, які застосовуються при забезпеченні виконання загальнообов'язкових правил у сфері охорони атмосферного повітря, можуть виступати: виховання (правове, економічне, моральне); пропагування, роз'яснення сутності нормативних актів, що регулюють повітряноохоронні відносини; інструктаж власників або уповноважених ними органів підприємств, установ, організацій та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності, які зобов'язані забезпечувати переробку, утилізацію та своєчасне вивезення відходів, що забруднюють атмосферне повітря (ст. 20 Закону України "Про охорону атмосферного повітря"); заохо-

чення та стимулювання (наприклад, законодавець передбачає надання підприємствам, установам, організаціям та громадянам – суб'єктам підприємницької діяльності податкових, кредитних та інших пільг у разі впровадження ними маловідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, застосування заходів щодо регулювання діяльності, що впливає на клімат, здійснення інших природоохоронних заходів з метою скорочення викидів забруднюючих речовин та зменшення рівнів впливу фізичних і біологічних факторів на атмосферне повітря (ст. 22 Закону України "Про охорону атмосферного повітря"); публічна критика господарюючих суб'єктів, які не дотримуються вимог законодавства України про охорону атмосферного повітря.

Тісно з заходами переконання пов'язана профілактика порушень повітряноохоронного законодавства. Метою профілактики у зазначеній сфері є своєчасне виявлення причин та умов, які сприяють скоєнню правопорушень у повітряноохоронній сфері, а також у виявленні факторів, які перешкоджають вчиненню цих правопорушень; в усуненні безпосередніх причин та умов, які сприяють вчиненню названого виду правопорушень.

Незважаючи на різноманітність профілактичних заходів та важливості методу переконання, досягти бажаного результату у справі охорони атмосферного повітря вдається в основному застосуванням заходів адміністративного примусу.

По-перше, це адміністративно-запобіжні заходи, що застосовуються у галузі охорони атмосферного повітря:

1) видача дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Так, стаціонарними джерелами можуть здійснюватися викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря після отримання дозволу, який видається територіальним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів за погодженням із територіальним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань охорони здоров'я (ч. 5 статті 11 закону). Дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря видаються за умови: неперевищення протягом терміну їх

дії встановлених нормативів екологічної безпеки; неперевикнення нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарних джерел; дотримання вимог до технологічних процесів у частині обмеження викидів забруднюючих речовин. Зазначені дозволи відповідно до ч. 1 статті 16 та ч. 1 статті 20 Закону України "Про охорону атмосферного повітря" видаються також на діяльність: спрямовану на штучні зміни стану атмосфери та атмосферних явищ у господарських цілях; пов'язану із складуванням, розміщенням, зберіганням або транспортуванням промислових та побутових відходів, які є джерелами забруднення атмосферного повітря забруднюючими речовинами та речовинами з неприємним запахом або іншого шкідливого впливу. Втім, як недолік чинного законодавства, слід зазначити відсутність єдиного уніфікованого порядку видачі таких дозволів.

2) погодження проектів забудови, будівництва та реконструкції підприємств та інших об'єктів, які впливають або можуть впливати на стан атмосферного повітря;

3) розгляд та погодження матеріалів щодо вибору та відведення земельних ділянок під будівництво об'єктів та участь в державних комісіях, створюваних для вирішення питань про місце будівництва того чи іншого об'єкта [3, с. 162-165]. Так, в якості адміністративно-запобіжного заходу може розглядатися відмова давати погодження на відведення земельної ділянки під будівництво промислових та інших об'єктів, що здійснюють викиди в атмосферу [4, с. 125];

4) встановлення санітарно-захисних зон. Застосування такого запобіжного заходу здійснюється з метою забезпечення оптимальних умов життєдіяльності людини в районах житлової забудови, масового відпочинку і оздоровлення населення при визначенні місць розміщення нових, реконструкції діючих підприємств та інших об'єктів, які впливають або можуть впливати на стан атмосферного повітря;

5) проведення державної екологічної та санітарно-гігієнічної експертизи;

6) перевірка документів (ліцензій, дозволів тощо);

7) обстежування в установленому порядку підприємств, установ і організацій;

8) огляд в пунктах пропуску через державний кордон, на митницях призначення та відправлення усіх видів транспортних (у тому числі авіаційних і плавучих) засобів, в порядку, визначеному законодавством, з метою виявлення екологічно небезпечних і заборонених до вивезення з України та ввезення в Україну вантажів;

9) заборона будівництва та введення в експлуатацію нових і реконструйованих підприємств та інших об'єктів, які не відповідають встановленим законодавством вимогам про охорону атмосферного повітря;

10) надання обов'язкових для виконання приписів;

11) подання пропозицій щодо припинення діяльності підприємствами, установами і організаціями та експлуатації об'єктів у разі порушення ними вимог законодавства про охорону атмосферного повітря;

12) використання за погодженням з органами МВС спеціальних транспортних засобів, які мають кольорографічне забарвлення та напис з емблемою.

По-друге, це заходи адміністративного припинення. Вивчення норм чинного законодавства та практики його реалізації дозволяє віднести до заходів адміністративного припинення, що застосовуються у сфері охорони атмосферного повітря, наступні:

1) обмеження, тимчасова заборона (зупинка) або припинення господарської чи іншого виду діяльності, пов'язаної з порушенням умов і вимог до викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря і рівнів впливу фізичних та біологічних факторів на його стан (стаття 12 Закону).

2) опломбування приміщень, устаткувань та апаратури підприємств, установ, організацій та об'єктів, стосовно яких було прийняте в установленому порядку рішення про обмеження чи зупинення (тимчасово) їх діяльності;

3) зупинка транспортних (в тому числі плавучих) засобів та проведення їх огляду,

4) обмеження, зупинення або заборона викидів (скидів) забруднюючих речовин;

5) вилучення з реалізації (конфіскація) небезпечних хімічних та радіоактивних речовин, біологічних матеріалів у порядку, що встановлюється законодавством;

6) внесення до відповідних органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування клопотань щодо припинення порушень законодавства про охорону атмосферного повітря;

7) тимчасова заборона експлуатації транспортних засобів (невипуск на лінію);

8) обмеження в'їзду автомобільного транспорту та інших транспортних засобів та установок у селищні, курортні, лікувально-оздоровчі, рекреаційні та природно-заповідні зони, місця масового відпочинку та туризму;

9) анулювання виданого дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Останню групу заходів адміністративного примусу, застосовуваних у повітряноохоронній сфері, становлять адміністративні стягнення. Характерною особливістю адміністративних стягнень є те, що вони, на відміну від інших заходів, мають за мету покарання особи, до якої застосовуються, вони є заходами карального характеру та передбачають встановлення вини правопорушника, як обов'язкової умови їх застосування.

Використана література:

1. Петров В.В. Правовая охрана природы в СССР. Учебник. – М.: Юрид. лит., 1984. – 384 с.

2. Ткач Г.И. Административно-правовая охрана зеленых насаждений в городах (на материалах Украинской ССР): Автореф... диссер. канд. юрид. наук: 12.00.02 / Ткач Галина Иосифовна. – М., 1989. – 20 с.

3. Федоришин А.П. Предупредительный санитарный надзор за охраной атмосферного воздуха // Охрана окружающей среды: управление, право: Сборник научных трудов. – Киев: "Наукова думка", 1982. – С. 162-165.

4. Малышко Н.И. Государственный контроль за охраной атмосферного воздуха. – К.: Наукова думка, 1982. – 131 с.

Р.Ф. Сабіров

ад'юнкт кафедри адміністративного права
та адміністративної діяльності
(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка)

ВПЛИВ АВТОМОБІЛЬНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ НА СТАН НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

Традиційно вважається, що найбільший негативний вплив на навколишнє природне середовище здійснюють саме великі промислові підприємства, які в основному сконцентровані на території Східної України. Так, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України підготувало та оприлюднило "Перелік 100 об'єктів, які є найбільшими забруднювачами довкілля в Україні" [1], серед яких сім об'єктів знаходяться саме на території Луганської області, а п'ять і шість відповідно у Донецькій та Харківській областях – наших найближчих сусідах.

Луганщина відноситься до найбільш екологічно забруднених регіонів України. За обсягами викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря Луганська область посідає третє місце (після Донецької та Дніпропетровської областей). Фактором, що ускладнює стан атмосферного повітря, є зростання протягом останніх років обсягів викидів забруднюючих речовин, значною мірою, обумовлений нарощуванням обсягів виробництва основних видів промислової продукції, відновленням роботи багатьох об'єктів в умовах зношеності основних фондів, недосконалості технологічних процесів, недостатньої забезпеченості очисними спорудами для уловлювання забруднюючих речовин.

Основними чинниками високого рівня забруднення повітряного басейну області, на нашу думку, є:

- значна питома вага в структурі промисловості підприємств енергетичної, металургійної, вугледобувної та хімічної галузей;
- використання у виробництві застарілого енергоємного обладнання та технологій;

- відсутність необхідного обладнання та ефективних технологій уловлення та знешкодження шкідливих речовин;
- недостатнє фінансування заходів щодо зменшення викидів в атмосферу;
- значне збільшення парку автомобільних транспортних засобів.

Але, слід зазначити, що наряду зі стаціонарними джерелами, значним забруднювачем повітряного басейну Луганської області була і залишається транспортна галузь, зокрема пересувні її засоби (автомобілі, тепловози та ін.), що значно ускладнює і без того вкрай напружену ситуацію з якістю атмосферного повітря у нашому регіоні.

Проблема забруднення атмосферного повітря викидами автотранспорту та впливу його фізичних факторів найбільш гостро проявляється в великих транспортних вузлах – індустріально розвинутих містах області через несприятливу територіально-планувальну структуру міст внаслідок сформованого у минулі роки оточення промислових підприємств житловими масивами та проходження транзитного транспорту через міста, що значно збільшує їх загазованість.

Означені проблеми щодо зменшення негативного впливу автомобільних транспортних засобів на навколишнє природне середовище ґрунтовно розглядали такі автори, як Бугай О.В., Валов В.Д., Злобін Ю.А., Клименко Л.П., Новиков Ю.В., Плахотнік О.В., Собакар А.О., Солошенко Е.М. та ін.

Адже автомобіль – є одним з головних джерел забруднення природного середовища. При цьому особливо актуальна та обставина, що основними шкідливими компонентами вихлопних газів є оксид вуглецю, оксиди азоту, вуглеводні, формальдегід, які є найбільш розповсюдженими забруднювачами атмосфери. Автомобіль перебуває в безпосередній близькості до людей та здійснює шкідливі викиди в найнижчих шарах атмосфери, де їх розсіювання є найгіршим, а це посилює його негативний вплив на навколишнє природне середовище, людину, флору і фауну.

За даними статистичних спостережень в 2007 р. викиди в атмосферне повітря від автотранспорту на території Луганської

області становили 89,681 тис. тон (14,2% від загальної кількості викидів). Більше, як половину викидів 49,3 тис. тон (54,9%) здійснювали автомобілі індивідуальних власників. За даними вимірів СЕС поблизу автомобільних доріг міста Луганська питома вага проб атмосферного повітря з відхиленнями від санітарно-гігієнічних нормативів по оксиду вуглецю склала від 12,8% до 46,6%, що оцінюється за ступенем небезпечності як небезпечний і дуже небезпечний [2].

Розглядаючи позитивний європейський досвід щодо зменшення негативного впливу автомобільних транспортних засобів на природне середовище, можна дійти висновків, що одним з найбільш розповсюджених засобів вирішення цього питання є обладнання автомобілів пристроєм для нейтралізації ядучих фракцій вихлопних газів автомобіля (далі – каталізатор). Каталізатор почав впроваджуватися західними автомобілебудівниками ще у 80-х роках минулого сторіччя. Майже всі європейські легкові автомобілі вироблялися з каталізаторами вже з початку 90-х. Автомобілі ВАЗ, що експортувалися, у відповідних цехах в Німеччині обов'язково обладнувалися каталізаторами, ще до реалізації, інакше їх не можна було продати в Західній Європі. В європейських країнах наявність каталізатора це законодавчо закріплена норма.

Спроби обов'язкового запровадження в Україні каталізатора на легкових автомобілях, як найбільш розповсюдженому виді автомобільного транспорту робились неодноразово. Впровадження цієї норми почалося не з заохочення встановлення каталізатора, а з заборони експлуатації автомобіля без нього. Зокрема, 17 вересня 1996 року Кабінет Міністрів України видав Постанову № 1139 "Про деякі питання ввезення імпортованих автомобілів" [3], де у п. 2 вказано, що "заборонити з 1 січня 2003 р. експлуатацію легкових автомобілів, не обладнаних каталізатором". Тобто, на момент прийняття Постанови, для підготовки до її виконання зацікавленим особам було надано більше шести років.

Отже на сьогодні в Україні заборонено експлуатацію автомобільних транспортних засобів не обладнаних каталізатором, але про-

цесуальний механізм контролю за виконанням цієї норми практично відсутній. А тому на місцях, підрозділами ДАІ та Державної екологічної інспекції контроль за виконанням цього положення практично не здійснюється.

У більшості європейських країн контроль екологічних параметрів автомобілів здійснюється при проходженні техоглядів, з обов'язковою сплатою екологічного платежу (збору) всіма власниками автомашин. Так, у країнах ЄС при експлуатації автомобілі проходять екологічний огляд, із видачею зеленої наліпки (талона, марки) на спеціально атестованих пунктах, станціях техобслуговування, майстернях тощо. Дорожня поліція безпосередньо на шляхах екологічного контролю не проводить, але перевіряє наявність екологічного огляду. Відсутність "зеленої наліпки" і невідповідність екологічним нормам є підставою для стягнення штрафу і платного екологічного огляду. При цьому жорстко контролюється робота пунктів з екологічного огляду.

В Україні склалася досить парадоксальна ситуація з приводу контролю екологічних параметрів автомобілів. Сьогодні у Кодексі України про адміністративні правопорушення [4] чинні дві статті: ст. 80 Випуск в експлуатацію транспортних та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах і ст. 81 Експлуатація автомототранспортних та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах, а жодної відповідальності за експлуатацію транспортних засобів не обладнаних каталізатором не існує.

Відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення притягувати до відповідальності осіб, винних у скоєнні даних правопорушень мають право лише працівники Державної екологічної інспекції. Слід відзначити, що досить часто виміри, проведені інспекторами Державних екологічних інспекцій, відбуваються з порушеннями методик і правил роботи з газоаналізаторами. Особливо поширені порушення з температурного режиму роботи приладів. Всі газоаналізатори не можуть працювати при температурі нижче + 4 - 5оС, тобто перевірки на дорогах восени

та взимку вочевидь неправомірні. Не виконується також комплекс вимог, закріплений у Законі України "Про метрологію і метрологічну діяльність" від 11 лютого 1998 р. [5], відповідно до якого виміри, пов'язані з охороною довкілля, дорівнюють до вимірів у сфері державного метрологічного контролю, який потребує акредитації обладнання, персоналу, приміщення тощо. Найголовніша вимога - стаціонарність умов, за яких проводяться виміри концентрації відпрацьованих газів, у боксах, станціях, екологічних постах.

Підсумовуючи вищевикладене, хотілося б зауважити, що проблема зменшення негативного впливу автомобільних транспортних засобів на стан навколишнього природного середовища потребує комплексного підходу. А тому виникає необхідність законодавчого закріплення у єдиному нормативно-правовому акту порядку, форм і методів перевірки автомобілів на відповідність екологічним нормам, законодавчо встановити положення про заборону експлуатації та ввозу на митну територію України транспортних засобів не обладнаних пристроєм для нейтралізації ядухих фракцій вихлопних газів автомобіля.

Використана література:

1. Перелік 100 об'єктів, які є найбільшими забруднювачами довкілля в Україні // <http://www.menr.gov.ua/cgibin/go?node=Za-brud%20NPS>
2. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Луганської області у 2007 році // http://menr.gov.ua/documents/RD_lugansk_2007.doc
3. Постанова КМУ № 1139 "Про деякі питання ввезення імпортованих автомобілів" від 17 вересня 1996 р. // Електронний ресурс. Законодавство України: правова інформаційно-пошукова система. - Комп'ютерна бібліотека "Инфодиск", версія 01.01.2009
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення // ВВР УРСР. - 1984. - Ст. 1122
5. ЗУ "Про метрологію та метрологічну діяльність" від 11.02.1998 р. // ВВР України. - 1998. - № 30 - 31. - Ст. 194

Д.О. Пештієв

здобувач кафедри адміністративного
права та адміністративної діяльності
*(Донецький юридичний інститут
Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка)*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАГУВАННЯ НА ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ЗЛОЧИНИ ТА НАДЗВИЧАЙНІ ПОДІЇ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.[1, ст. 3]

За цих обставин велике значення з боку держави і суспільства надається підвищенню ефективності правоохоронної діяльності, провідна роль у якій належить органам внутрішніх справ. На ці органи покладається широке коло завдань щодо забезпечення особистої безпеки громадян, захисту їх прав, свобод та законних інтересів, запобігання правопорушенням та їх припинення тощо.

Діяльність органів внутрішніх справ має складний, різноплановий характер і виконується за багатьма напрямками, із використанням різноманітних засобів як правового, так і організаційного змісту.

Одним із таких напрямків є своєчасне реагування на повідомлення про злочини та надзвичайні події, створює передумови для скорішого розкриття злочинів і стабілізації криміногенної обстановки.

Негайне реагування на всі злочинні прояви, направлення на місця подій сил і засобів, максимально необхідних для їх розкриття та відновлення порушених конституційних прав громадян є одним з основних завдань органів внутрішніх справ.[2, п. 1.2.3]

Вказаний напрямок роботи органів та підрозділів внутрішніх справ регламентується ЗУ "Про міліцію", відомчими документами МВС України (накази МВС України №№ 400-2004, 485-1992, 845-2004, 1155-2003).

Найпоширенішою проблемою оперативного реагування є своєчасність прибуття на місце події та вжиття необхідних первинних заходів щодо затримання злочинців та розкриття злочинів. Так, на наш погляд, необхідно визначити ряд проблемних напрямків, які безпосередньо впливають на якість роботи чергових частин та слідчо-оперативних груп міськрайлінорганів.

По-перше - недостатнє матеріально-технічне забезпечення чергових частин (автотранспорт, паливо та ін.), тому непоодинокі випадки, коли один автомобіль використовують декілька нарядів міліції (основна та додаткова СОГ, оперативні групи). Наприклад, коли основна СОГ вже виїхала на місце злочину, повідомлення про наступну подію залишається без реагування протягом тривалого часу, поки додаткова СОГ очікує повернення автомобілю, або обслуговується, знову-таки, екіпажем основної групи.[4, с. 3]

По-друге - особливе занепокоєння викликає значний некомплект чергових частин, а підмінні чергові не мають достатніх практичних навичок роботи, що певною мірою сприяє порушенням порядку оперативного реагування в окремих ОВС.[4, с. 2] Наприклад, 08.04.2009 на телефон "02" чергової частини Ц-Міського РВ Горлівського МУ ГУМВС в Донецькій області надійшло повідомлення від гр. М. про виявлення трупу. Повідомлення прийняв підмінний черговий - оперуповноважений СКР райвідділу, який зареєстрував його до ЖРЗПЗ, однак, в порушення вимог п.п. 4.2.2, 4.2.3 Інструкції з організації оперативного реагування..., затвердженої наказом МВС України № 1155-2003, заходів щодо негайного направлення на місце події СОГ, дільничного інспектора міліції, інших нарядів або окремих посадових осіб не вжив, як наслідок повідомлення залишилось без реагування протягом тривалого часу. [4, с. 3]

По-третє - несумлінне виконання службових обов'язків працівниками чергових частин ОВС та недостатній контроль з боку

керівництва міськрайлінорганів. Наприклад, при перевірці оперативного реагування за фактом звернення гр. С. до Ворошиловського РВ Донецького МУ встановлено, що 26 березня 2009 року до канцелярії райвідділу із прокуратури Ворошиловського району м. Донецька поштою надійшло звернення гр. С. за фактом замаху на його життя невідомими особами, які заклали вибухівку у його квартирі, зазначений матеріал цього ж дня зареєстровано до ЖРЗПЗ, проте у порушення вимог Інструкції з організації оперативного реагування..., затвердженої наказом МВС України № 1155-2003, оперативний черговий на місце події СОГ не направив, до вищестоящої чергової частини не доповів, вибухотехнічну службу не поінформував та не залучив. Відповідальний від керівництва, у свою чергу, контроль за роботою добового наряду не здійснив, як наслідок - повідомлення про виявлення вибухового пристрою в житловому будинку залишалося без реагування понад добу.[5, с. 7]

Такі факти, як нетактова поведінка, бракування підмінним черговим достатніх практичних навичок роботи, несумлінне виконання своїх службових обов'язків та неналежне реагування працівників чергових частин ОВС області на повідомлення про злочини, в подальшому призводить до звернення громадян ГУМВС області та органів прокуратури.[3, с. 22]

Незадовільна організація оперативного реагування на повідомлення про вказані злочини призводить до низьких результатів з розкриття злочинів по "гарячих" слідах. Так, жодного злочину, протягом чергової доби за чотири місяці 2009 року не розкрито наступними ОВС області: Петровським РВ Донецького МУ не розкрито розбійних нападів (зареєстровано 9 злочинів); Пролетарським РВ Донецького МУ не розкрито грабежів (зареєстровано 34 злочини); Орджонікідзовським РВ Маріупольського МУ не розкрито незаконних заволодінь АМТ (зареєстровано 4 злочини); Куйбишевським РВ Донецького МУ не розкрито хуліганств (зареєстровано 735 злочинів). [6, с. 8]

Окремих питанням в діяльності органів внутрішніх справ, виступає оперативне реагування на виникнення надзвичайних ситуацій, природних або техногенних катастроф, епідемій, пандемій,

які дестабілізують життєдіяльність регіону та різко ускладнюють оперативну обстановку.

Можливі масові заворушення і групові правопорушення, паніка. Створюються умови для скоєння специфічних злочинів, таких як навмисне списання продуктів харчування з метою наступного їх розкрадання, а також матеріальних і транспортних засобів, техніки під приводом їх хімічного, бактеріального чи радіаційного зараження; розкрадання з корисливою метою заражених продуктів та ін. Активізуються дії організованих угруповань.

Саме оперативне реагування під час виникнення різного плану надзвичайних ситуацій дозволяє своєчасно попереджати та припиняти злочини майнового характеру, забезпечити громадський порядок та безпеку.

З метою удосконалення організації службової діяльності міськрайорганів, штабних підрозділів та чергових частин ОВС області пропонуємо у м. Донецьку передати оперативне управління нарядами (у тому числі СОГ) черговій частині Донецького міськуправління із забезпеченням електронного контролю за рухом цих нарядів по території обслуговування у реальному часі засобами GPS-навігації, що у подальшому принципово підвищить рівень оперативного реагування та у найкоротший строк стабілізує криміногенну обстановку.

Використана література:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 - 1996 р., № 30, стаття 141;

2. Наказ МВС "Про вдосконалення реагування на повідомлення про злочини, інші правопорушення і події та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України" від 04.10.2003 N 1155 // Офіційний вісник України від 19.03.2004 - 2004 р., № 9, стор. 115, стаття 551;

3. Ганшин О., Попов В. Прокуратура і право громадянина на звернення // Вісник Прокуратури. 2003 р. - № 11 (29) -85с.;

4. Аналіз оперативного реагування та оперативного інформування про злочини та події ОВС України в Донецькій області за три місяці 2009 року - від 01.04.2009 вих. № 23/457;

5. Аналіз оперативного реагування та оперативного інформування про злочини та події ОВС України в Донецькій області за чотири місяці 2009 року – від 04.05.2009 вих. № 23/601;

6. Матеріали селекторної наради керівництва ГУМВС України в Донецькій області від 05.05.2009 року;

7. Лекційні матеріали проведення зональних занять з працівниками чергових частин сектору ВМРТЦО ГУМВС України ГУМВС України в Донецькій області.

М.А. Болелая

курсант

*(Луганский государственный университет
внутренних дел имени Э.А. Дидоренко)*

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ БОРЬБЫ С ПРЕСТУПЛЕНИЯМИ В СФЕРЕ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ

Борьба с экологическими преступлениями является составной частью деятельности государственных органов и общественных формирований. В современной природоохранной деятельности государства эта борьба сведена на нет. На сегодняшний день состояние окружающей природной среды и ее ресурсы требуют эффективных предупредительных мер, касающихся недопущения экологических правонарушений. Все это обусловлено прежде всего социально-экономическим состоянием государства, низким уровнем эколого-правового сознания в обществе, неэффективной природоохранной деятельностью государственных органов, и в частности природоохранных.

Экологическая ситуация в стране за последние годы еще больше обострилась, число районов экологического бедствия увеличилось, повысилась степень общественной опасности экологических правонарушений. Все это вызывает настоятельную необходимость расширить арсенал средств эколого-правовой, в том числе и уголовно-правовой, защиты [1,167].

Экологическую преступность можно рассматривать как крайнюю форму экологического правонарушения. Экологической пре-

ступности присуща высокая степень латентности, по оценке многих специалистов она достигает 99%. С учетом этого удельный вес посягательств подобного рода в Украине составляет не доли процентов, по мнению специалистов, а около 11-20% от всех преступлений. Латентность экологической преступности вызвана прежде всего слабым контролем соблюдения требований законодательства и отсутствием оперативных систем контроля за экологической ситуацией. Все это в свою очередь приводит не только к анонимности виновников преступления, но и к неустановленности самого факта преступления. За последние годы проблеме борьбы с экологическими преступлениями уделялось большое внимание, которое нашло свое отражение в законодательных документах и публикациях как в Украине так и зарубежом. На территории нашей страны эту проблему рассматривали: Коновалова Е.В., Матусовский Г.А., Дудников А.Л., Дубовик О.Л., ЯЛазаренко., Туманов В.А., Прохорова О.А., Петров В.В., Розовский Б.Г. и другие. Однако и законодательство и практика в решении данной проблемы имеют недостатки, которые приводят к тому, что цель-борьба с экологическими преступлениями не находит своего практического отражения, так как большинство вопросов остаются без внимания.

В этой связи целью данной статьи выступают: поиск наиболее действенных правовых форм борьбы с экологическими преступлениями, усиление внимания общественности к проблеме, которая связана с борьбой с данным видом антисоциального поведения, которое достигло на сегодняшний день апогея. Необходимость в углубленном исследовании данной проблемы обусловлена, прежде всего, коренными социально-экономическими изменениями в нашем обществе в условиях формирования товарно-денежных рыночных отношений, а также особой сложностью самого объекта исследования, поскольку борьба с экологическими преступлениями в сфере природопользования – это специфический аспект системного управления эколого-значимыми негативными процессами и явлениями в разных сферах жизнедеятельности людей, который представляет собой широкий комплекс взаимосвязанных мероприятий, и имеет многоуровневый, разно-

масштабный характер и совершается многими общими и специальными звеньями антикриминогенной системы. Экологические, как и иные правонарушения, имеют в своей основе определенные причины, под которыми понимаются явления и процессы, вызывающие намерение совершить противоправные действия и формирующие отрицательный нравственный облик правонарушителя [2,81]. Условно причины совершения экологических преступлений можно разделить на три группы: социальные (социально-психологические, культурологические и т.п.), организационно-правовые и технико-технологические. В свою очередь уместно обратить внимание на сложившуюся систему взглядов, несущую ярко выраженные устойчивые пробелы и деформации общественного экологического сознания. К ним, в первую очередь, относятся: явная переоценка возможностей человека, его якобы способности оптимально воздействовать на окружающую природную среду, своевременно познавать природу и процессы взаимодействия с ней; ложное мнение о неисчерпаемости природных ресурсов и нереальные оценки способности природы к самовосстановлению; ориентация на сомнительные цели и приоритеты в сфере взаимодействия человека и природы; безразличное отношение к судьбе природы, ее состоянию, нанесенному ущербу окружающей среде; явное неуважение к экологическому законодательству, регламентирующему взаимодействие человека и природы. В процессе профилактики и борьбы с экологическими преступлениями мы сталкиваемся со многими проблемами, в-первых, работа экологических прокуратур, которые занимаются расследованием экологических преступлений, на сегодняшний день малоэффективна. Система надзора практически не выработана, да и состояние законности в сфере экологии анализируется поверхностно, а проверки исполнения законов проводятся преимущественно по заданию Генеральной прокуратуры. Данной прокуратуре в своей деятельности недостает познаний в области экологического законодательства, остроты и принципиальности в оценке выявляемых нарушений природоохранного законодательства. Слабо применяются меры уголовного и гражданско-правового воздействия, экологические прокуратуры порой пассив-

ны в работе по выявлению и предупреждению экологических правонарушений. На современном этапе, осуществляя борьбу с экологическими преступлениями в сфере природопользования, мы сталкиваемся еще с одной проблемой, которая заключается в следующем, что имеющиеся в стране многочисленные природоохранительные органы и их подразделения не осуществляют должный контроль за соблюдением экологического законодательства. Их действиям мешает параллелизм, компетенции этих структур нечетко определены. К недостаткам следует отнести и отсутствие тесного сотрудничества между милицией, прокуратурой и судами, а также между ними и инспекторскими службами органов охраны природы, а также представителями общественности, трудовыми коллективами, общественными формированиями. Мы считаем, с целью усовершенствования механизма борьбы с экологическими преступлениями, целесообразно было бы предложить следующие пути решения данной проблемы, а именно:

1. Преодолеть латентность экологической преступности можно только при технической оснащенности средствами экологического оперативного контроля органов, которые осуществляют контроль за состоянием окружающей природной среды. Они должны работать в реальном времени, регистрируя факт любой аномалии в природной среде и отреагировать на него: подать сигнал тревоги, и отобрать представительную пробу для криминалистического исследования. Системы такого типа уже существуют в России. Стоимость создания сети контроля экологической ситуации соизмерима со стоимостью автоматических датчиков пожарной и охранной сигнализации и инфраструктуры для их использования. Мы считаем, что следует рассмотреть возможность и целесообразность ее применения и в Украине. Все это будет способствовать улучшению системы учета природных ресурсов, а также получению реальных данных о состоянии экологической преступности в стране, области, регионе.

2. Отсутствие у природоохранных подразделений при раскрытии преступлений в области экологии специальных познаний в данной сфере, вызывает необходимость проведение кур-

сов повышения квалификации хотя бы раз в полгода. Где сотрудники природоохранных органов могли бы повысить свою осведомленность не только в области уголовного права и процесса, оперативно-розыскной деятельности, но и в области экологии, а именно: ознакомиться с уголовно-правовыми и криминологическими исследованиями в области борьбы с экологическими преступлениями, с особенностями их квалификации и методики расследования.

3. Необходимо также внести изменения в Инструкцию "О взаимодействии правоохранительных органов и других государственных органов в борьбе с преступностью", так как эта инструкция полностью игнорирует вопросы связанные с решением природоохранных задач. Чтобы разрешить данную проблему необходимо включить в нее комплекс мер, относящихся к сфере экологии, включая создание организационно-правового механизма, позволяющего устранить разрозненность действий правоохранительных и контролирующих природоохранительных органов. В этой инструкции необходимо уделить внимание стратегии и тактике борьбы с экологической преступностью, показать ее общественную опасность, размах и проявление новых видов преступных посягательств, предусмотреть разработку адекватных мер противодействия, выделить ее из целого комплекса преступлений в отдельное звено, требующее пристального внимания.

4. Между правоохранительными органами и представителями общественности могут образовываться различные формы взаимодействия, а именно: разработка различных планов профилактики преступлений (общего и индивидуального характера); взаимный обмен необходимой информацией; совместное проведение целевых профилактических мер общего и конкретно-направленного характера-рейды, патрулирование, обходы, объезды. Исходя, из выше изложенного, можно сделать вывод, что эффективность борьбы с экологическими правонарушениями и их наиболее опасным видом - преступлениями требует разработки и применения научных рекомендаций в области уголовного права, криминалистики. Важную роль в этом играет разработка эффектив-

них правових норм, криміналістических методів и средств расследования, методик устаовления обстоятельств, способствующим этим деяниям и их предупреждения [3,3]. Необходимо также стремиться преодолеть экологический нигилизм, повысить моральную ответственность. Для этого недостаточно осознания экологической опасности, владения элементарными знаниями в области экологии, но и правоведения, в частности, ее криминалістической отрасли. Это важно для того, чтобы в необходимых случаях можно было бы оказать помощь в расследовании и предупреждении экологических преступлений, достигших по количеству критической точки.

Использованная литература:

1. Конституція України.-Х.: ООО "Одисей", 2007. Ст.14-64с.
2. Закон України "Про охорону навеолищного природного середовища": Витяг із змінами і доповненнями// Відомості Верховної Ради (ВВР).- 1991.№41.Ст.546.
3. Шемшученко Ю.С., Мунтян В.Л., Розовский Б.Г. Юридическая ответственность в области охраны оруджающей среды.- Киев, 1978.
4. Інструкція "Про взаємодію правоохоронних органів та інших державих органів у боротьбі зі злочинністю" від 10.08.1994р. № 4348/138/151/11-2-2870/172/18-407/2-90-442.
5. Мышко Ф.Г. Профилактика экологических правонарушений // Экологическое право.-2004.-№1.-С.45-53.

Є.В. Новікова

студентка економіко-правового
відділення ВП "Політехнічний коледж"
(Луганський національний аграрний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЇ У ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Економічний розвиток держави обов'язково має супроводжуватись збереженням і відновленням довкілля, інакше під загрозу

ставиться життєдіяльність суспільства в цілому і кожної людини зокрема. Ключовим принципом взаємодії людського суспільства і природи мають бути не споживацтво і насильство, а гармонійне співіснування. На даному етапі розвитку людства це вбачається мені неможливим без підкріплення відповідною законодавчою та нормативно-правовою базою та реально діючими економічними механізмами. Очевидно, що екологічні проблеми сьогодні є великою загрозою повноцінному існуванню країни. Очевидно, що без державного втручання в природно-екологічну сферу неможливо досягнути збалансованого стану. Стратегія держави у сфері екологічної безпеки визначається "Основними напрямками державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки". Реалізація цього документу вбачається через державну інституційну інфраструктуру проведення природоохоронної політики; законодавчо-правовий механізм регулювання виробничої діяльності юридичних і фізичних осіб щодо охорони; екологічний механізм природокористування та природоохоронної діяльності.

На мою думку, цілком доцільно на основі згаданого вище документа розробити адаптовану до регіональних умов модель екологічної політики в масштабах адміністративних областей, адже кожен регіон має свої історичні, соціально-економічні, природні, економічні та інші особливості. Унаслідок цього екологічна ситуація в Україні має свої територіальні відмінності за характером, гостротою проблем, а особливо з точки зору реальних можливостей їх практичного вирішення.

При згадці про міста Луганськ більшість українців уявляють собі шахти, вугілля і відвали переробленої породи. Такі результати опиту громадської думки, проведеної дослідницьким центром порталу SuperJob.ua січні 2008 року. "Вугілля. Гори, терикони", – так характеризують місто і прилеглу місцевість 18% респондентів з однієї тисячі двохсот опитаних жителів України. "Містом трудівників" назвали Луганськ 12% громадян. Вислови: "Промислове місто" і, як наслідок "занапащена екологія", – дуже часто звучало в коментарях.

Основними чинниками високого рівня забруднення повітряного басейну області є:

- значна питома вага в структурі промисловості підприємств енергетичної, металургійної, вугледобувної та хімічної галузей
- використання у виробництві застарілого енергоємного обладнання та технологій
- відсутність необхідного обладнання та ефективних технологій уловлення та знешкодження шкідливих речовин
- недостатнє фінансування заходів по зменшенню викидів в атмосферу
- збільшення автомобільного парку.

Найбільшу кількість автотранспорту зосереджено в обласному центрі - 29% всього парку автомобілів області.

За даними статистичних спостережень більше половини викидів, а саме 54.9% здійснювали авто індивідуальних власників.

Збільшення викидів найбільш поширених забруднюючих речовин (оксид азоту, діоксид та інші сполуки сірки, оксид вуглецю, речовини у вигляді суспендованих твердих частинок (пил), свинець та його сполуки, формальдегід озону) в атмосферне повітря в цілому відбулося за рахунок енергетичної галузі, процесів в чорній металургії та видобувничій галузі.

На території області знаходиться 7 екологічно небезпечних (в плані впливу на стан повітряного басейну) об'єктів загальнодержавного значення. Основним забруднювачем атмосфери в області залишається енергетична галузь (37% від валового обсягу викидів області).

Викиди від основних виробничих процесів підприємств чорної металургії - 19.6% від валового обсягу викидів області.

Рівень здоров'я людини в значній мірі залежить від якості середовища його перебування. По оцінках багатьох авторів фактори навколишнього середовища в 18-20% визначають стан здоров'я і перебувають на другому місці після способу життя.

У містах з високою концентрацією промисловості і недопустимим рівнем забруднення атмосфери реєструється значно підвищений рівень захворюваності дітей до 14 років новоутвореннями,

хворобами органів дихання, уродженими аномаліями розвитку, хворобами крові, ендокринної системи. У цілому показники дитячої захворюваності можна віднести до індикаторів санітарно-гігієнічного стану навколишнього середовища.

Так у містах Стаханов, Северодонецьк, Лисичанськ, Луганськ загальна розповсюдженість захворювань перевищує середньо обласний показник майже в півтора рази. Захворюваність дітей новоутвореннями в містах в 2.5 рази вища, ніж у містах.

Взагалі, з 1995 року чисельність населення зменшилася на 17.2%.

Основний шлях до істотного зниження викидів і поліпшення якості атмосферного повітря в промислово розвинутих містах області – реалізація традиційного напрямку зниження викидів: будівництво нових, реконструкція й удосконалення існуючих споруд, впровадження передових технологічних процесів і устаткування, які відповідають вимогам промислової екології.

Стабільність екологічного законодавства; відсутність в ньому прогалин та комплексність охоплення предмету правового регулювання; наявність чіткої екологічної політики на всіх рівнях управління та усталеної структури державних органів, що здійснюють екологічне управління в цілому або його окремі аспекти; ефективність правозастосовчої діяльності, – ці та інші чинники впливають на можливість держави вирішувати існуючі екологічні проблеми та запобігати виникненню нових. На жаль, з огляду на сучасний стан розвитку еколого-управлінських відносин, можна із впевненістю констатувати, що більшість із перелічених факторів ще не знайшли свого адекватного відображення в національному законодавстві або мають декларативний характер.

Удосконалення і наближення системи управління та законодавства України про охорону навколишнього середовища до європейського, зміцнення інституційного потенціалу природоохоронної діяльності та створення ефективних інструментів екологічної політики передбачають зокрема:

- розвиток системи управління навколишнім середовищем;
- укріплення інституціональної спроможності системи управління навколишнім середовищем;

- удосконалення економічного та фінансового механізмів реалізації екологічної політики, визначення джерел фінансування;

- наукове забезпечення екологічної політики, що спрямовуватиметься на здійснення переходу України на принцип сталого розвитку, раціональне використання природно-ресурсного потенціалу Луганської області, поліпшення стану поверхневих і підземних вод, оздоровлення басейнів річок Луганської області. Очищення сточних вод, поліпшення стану атмосферного повітря, поліпшення стану поводження з відходами, зокрема впровадження системи рециклінгу, розвиток чистих виробництв. Організацію і проведення державної екологічної експертизи та екологічного аудиту, збереження біо- та ландшафтного різноманіття та розвиток заповідної справи, моделювання та прогнозування можливої зміни клімату з метою пом'якшення її наслідків, проведення стратегічної екологічної оцінки, оцінки ризиків та реабілітації територій.

За допомогою реалізації екологічної політики стане можливим стабілізація та поліпшення стану навколишнього середовища, усунення прямого зв'язку між економічним зростанням та погіршенням стану навколишнього природного середовища, упровадження системи екологічно збалансованого використання природних ресурсів, створення розгалуженої екомережі та припинення втрати біорізноманіття, упровадження дієвої системи інформування населення з питань охорони та збереження навколишнього природного середовища, екологічної політики та сталого розвитку.

В роботі використані матеріали: річний звіт про стан навколишнього середовища в Луганській області Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Луганській області, матеріали семінару "екологічне законодавство, екологічні аспекти господарської діяльності, екологічний аудит, екологічне страхування, екологічно-економічне нормування, сталий розвиток", правове регулювання реалізації екологічного управління в Україні та шляхи його вдосконалення - матеріали надані Державним управлінням охорони навколишнього середовища в Луганській області, ecologyic.com.ua.

Є.Ю Просолупова

студентка економіко-правового
відділення ВП "Політехнічний коледж"
(Луганський національний аграрний університет)

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ У ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Нинішню екологічну ситуацію на Луганщині можна охарактеризувати як дуже складну, що формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку й відтворення її природно-ресурсного комплексу. Економіці області притаманна висока питома вага ресурсо- та енергоємних технологій, впровадження та нарощування яких здійснювалося найбільш "дешевим" способом – без будівництва необхідних очисних споруд. Ці та інші чинники, зокрема низький рівень екологічної свідомості і правової культури суспільства, призвели до значної деградації довкілля, надмірного забруднення водних об'єктів, атмосферного повітря й земель, нагромадження у дуже великих кількостях шкідливих, у тому числі токсичних, відходів виробництва. За валовими обсягами промислових викидів забруднюючих речовин в атмосферу Луганська область посідає 3 місце в Україні. Загальна кількість викидів від стаціонарних джерел забруднення підприємств та від автотранспорту становить 568 тис. тонн. Щільність викидів на 1 км² території перевищує майже в 5 разів середній показник по країні і становить 17 тонн, а на душу населення-понад 184 кг. Луганщина – найменш забезпечений водними ресурсами регіон в Україні, а річка Сіверський Донець є найбільш забрудненою в Україні. Уже на вході в область вона не відповідає вимогам водним рибогосподарського водокористування, а протікаючи територією області, отримує додаткове забруднення. Разом із тим, починаючи з 1994 р., спостерігається певне покращення якості поверхневих вод басейну р. Сіверський Донець, відбувається також зниження обсягів використання і забору води та відведення зворотних вод. Проте, загальний обсяг стічних вод, що скидаються у водні об'єк-

ти, протягом останніх років залишається стабільним і досягає 400 млн м³ на рік, при цьому більше 70% із них належить до категорії забруднених. Проблему захисту Сіверського Дінця необхідно вирішувати на державному та міждержавному рівні - разом з урядом Російської Федерації. Ще у 2003 році Кабінетом Міністрів України була схвалена Концепція екологічного оздоровлення басейну р. Сіверський Донець. Вже розроблений проект Закону "Про схвалення Загальнодержавної програми екологічного оздоровлення басейну р. Сіверський Донець". Тому, необхідно, щоб Верховною Радою України як найшвидше був прийнятий цей закон, а в щорічних державних бюджетах були передбачені видатки для її реалізації.

Стан лісових насаджень області визначається несприятливими для зростання лісів кліматичними умовами, високими техногенним та рекреаційним навантаженням на ліси. При цьому лісівничі заходи, що здійснюються в лісах, потребують негайного виправлення та приведення у відповідність із природоохоронними. В результаті проведення рубок дубових насаджень в області відбувається небажана зміна дуба похідними породами: ясенем, берестом, кленом. Усі байрачні ліси є переважно порослевими 2-3 генерації з низьким бонітетом та запасом. Вони біологічно нестійкі, тому подальша вирубка дуба призведе до повного випадіння його зі складу насаджень та до загибелі лісових екосистем. Як свідчить аналіз ведення лісового господарства в області, роботи з відновлення дубових лісів малоефективні. Не виконуються запроєктовані лісовпорядкуванням обсяги переведення дубових культур у покриті лісом землі. Правове підпорядкування ползахисних смуг залишається невизначеним. Тому, для збереження існуючих ползахисних лісосмуг, що виконують виключно природоохоронні функції, передати їх під контроль територіальних органів лісового господарства. Окремим стратегічним питанням, що з роками буде відігравати все вагомішу роль у справі забезпечення раціонального невиснажливого лісокористування та забезпечення екологічної стабільності в області є наукове забезпечення всіх природоохоронних галузей лі-

сового господарства. Природно-заповідний фонд області складає 132 об'єкта, які розташовані на площі 66726 га (2,5% від площі області). Ще у 2001 році на загальній площі 14011 га створений регіональний ландшафтний парк "Біловодський" у Біловодському районі, а у жовтні 2003 року рішенням Луганської обласної ради затверджений проект організації цього парку. У 2005 році була розширена територія ботанічного заказника загальнодержавного значення "Юницький" на площу 149 га. Крім того, у тому ж році створено два лісових заказники "Білогоровський" і "Золотарівський" загальною площею 403 га. З метою розвитку природно-заповідної справи необхідно ініціювати перед Урядом України питання щодо виділення коштів із державного фонду охорони навколишнього природного середовища України на розробку обґрунтування створення національного природного парку "Сіверсько-Донецький".

Унаслідок закриття вугільних шахт у гірничопромислових регіонах суттєво загострюється екологічний стан. Масштабне закриття шахт здійснюється впродовж 10 років і за цей час унаслідок хронічного недофінансування та невиконання проектних рішень, а також певних прорахунків при проектуванні накопичилось багато невирішених екологічних проблем. На даний час ведуться ліквідаційні роботи по 40 шахтах, по 29 з них завершена фізична ліквідація, але жоден з проектів ліквідації шахт не виконано повністю. Через це прогнозується підтоплення земель площею близько 1017 га на гірничих відводах 16 шахт, що ліквідуються. На сьогодні шахтні води підтоплюють населені пункти на територіях 7 ліквідованих шахт, загальна площа підтоплених земель складає 425 га. З метою стабілізації і поліпшення екологічної ситуації у містах та промислових центрах Луганщини, де відбувається закриття вугільних шахт, треба: вийти до Верховної Ради України із законодавчою ініціативою щодо заборони ліквідації шахт, якщо не забезпечене 100-відсоткове фінансування заходів, спрямованих на забезпечення екологічної безпеки; терміново розглянути на засіданні Уряду питання щодо поновлення Мінвуглепромом робіт по ліквідації нас-

лідків підтоплення; проектним організаціям при складанні проектно-кошторисної документації на ліквідацію шахт серед інших розглядати варіанти переселення населення з територій, що піддаються негативному впливу внаслідок закриття шахт (підтопленню, загазовуванню, деформації земної поверхні); Мінвуглепрому визначити перелік шахт, закриття яких призведе до критичного погіршення екологічного стану, і забезпечити першочергове цільове фінансування передбачених проектами природоохоронних робіт.

Першочергові задачі, які повинні вирішуватися в рамках реалізації регіональної екологічної політики:

1. Для стабілізації і поліпшення екологічної обстановки в шахтарських містах і селищах, де відбувається закриття вугільних шахт:

- необхідно виступити із законодавчою ініціативою про заборону ліквідації шахт, якщо не гарантовано 100-відсоткове фінансування заходів, спрямованих на забезпечення екологічної безпеки;

- необхідно ініціювати проведення суспільних слухань і незалежної суспільної екологічної експертизи кожного проекту на закриття шахт за участю місцевих органів самоврядування і громадськості тих регіонів, де розташовані шахти, що закриваються;

- необхідно в проектах ліквідації шахт розглядати варіанти переселення людей на безпечні місця з територій, які схильні до підтоплення, загазовування і деформації земної поверхні внаслідок закриття шахт;

- необхідно у обов'язковому порядку відновити роботи по запобіганню і ліквідації підтоплення територій, викликаного закриттям шахт;

- необхідно завершити роботи і забезпечити радіоекологічну безпеку територій і об'єктів, що піддалися радіоактивному забрудненню на шахтах "Луганська" і "Пролетарська" ГП "ЛОД"Луганськ-углереструктуризація";

- необхідно запровадити практику узгодження поточних і перспективних планів природоохоронних заходів, що виконуються "ЛОД

"Луганську глеструктуризація", з місцевими органами самоврядування.

2. З метою поліпшення екологічної обстановки в басейні ріки Сіверській Донець необхідно ініціювати розгляд і ухвалення Верховною Радою України проекту Закону "Про схвалення Загальнодержавної програми екологічного оздоровлення басейну ріки Сіверській Донець".

3. Необхідно вимагати від підприємств, що здійснюють водопостачання населення, реалізацію заходів, спрямованих на зниження втрат води при транспортуванні, які зараз досягають 50%, а то і 70%; зниження втрат дозволить зменшити навантаження на водозабори, що підвищить якість води, що добувається, це також знизить енерговитрати і дозволить припинити або знизити темпи зростання цін на воду.

4. Для збереження біологічної і ландшафтної різноманітності необхідно розширювати мережу об'єктів природно-заповідного фонду і добиватися виділення коштів з госфонда охорони навколишнього природного середовища на розробку обґрунтування і створення національного природного парку "Сіверско-Донецький".

5. Необхідно зміцнювати і розвивати систему регіонального екологічного моніторингу на території Луганської області і підвищувати ефективності його функціонування.

6. Необхідно досягти збалансування бюджетних витрат на охорону природи на загальнодержавному і місцевому рівнях на основі пропорційності між внеском нашої області в бюджетні надходження і станом її екологічної безпеки. Не менше 75%, що відраховуються в госфонд охорони навколишнього природного середовища, повинні повертатися в область для вирішення проблем забезпечення екологічної безпеки.

7. Необхідно оптимізувати структуру і суттєво поліпшити ресурсне забезпечення природоохоронних органів, насамперед – Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Луганській області. Не виключається можливість залучення для цих цілей коштів з обласного і державного фондуюохорони навколишнього природного середовища.

Д.Э. Клименко

студентка економіко-правового відділення
ВП "Політехнічний коледж"
(Луганський національний аграрний університет)

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ КАТАСТРОФА И ЕЕ СУЩНОСТЬ В ЛУГАНСКОЙ ОБЛАСТИ

Совсем недавно, вступив в новое, 3-е тысячелетие, люди начали все больше задумываться о том, какое воздействие несет созданная человечеством техногенная сфера на состояние его здоровья. Ведь еще Гиппократ – великий ученый древней Греции, говорил, что здоровье является высшим богатством человека. Однако развитие цивилизации, направленное на повышение нашего уровня жизни, очень даже поспособствовало увеличению количества опасных для здоровья элементов окружающей среды. Одним из таких неприятных факторов наших будней является радиация.

"Практически все, что нас окружает, да и сам человек" – в один голос говорят ученые. Ведь радиоактивность в определенной степени является естественной средой обитания человека, если она, конечно, не отличается от изначального, природного уровня. Так, на планете имеется огромное множество территорий, где, по нашему разумению, значительно повышен уровень радиационного фона, однако каких-либо серьезных отклонений в состоянии здоровья населения там не наблюдается, ибо для них это естественная среда обитания.

Но кроме природной радиоактивности существует еще и техногенная, т.е. изменение радиоактивности под воздействием человека (добыча ископаемые, выбросы и сбросы промышленных предприятий и многое другое). А из всех естественных радионуклидов наибольшую опасность для здоровья человека представляют продукты распада природного урана (П - 238), радия (Ка - 226) и радиоактивного газа радон (Кп -222). Основными же поставщиками радия - 226 и радона в окружающую природную среду являются предприятия, занимающиеся добычей и перера-

боткой различных полезных ископаемых материалов, в частности, та же угольная промышленность.

На Луганщине, по данным Государственного управления экологии и природных ресурсов в Луганской области, выявлено всего три шахты, деятельность которых значительно влияет на радиоэкологическую ситуацию региона. Это шахта "Луганская", "Пролетарская" и наша родная – им. Г.Капустина.

Как видно из материалов ежегодного отчета, о состоянии окружающей среды в Луганской области за 2004 год: "На шахте Капустина угрозу радиоактивного загрязнения окружающей среды представляют шахтные воды, которые содержат радиоактивные вещества и сбрасываются в р. Северский Донец. А также радиоактивные шламы, что создаются в результате механического очищения шахтных вод и скапливаются в шламовых отстойниках. Кроме этого, в процессе демонтажа оборудования, непригодного к дальнейшему использованию, на шахте присутствуют отходы металла, которые имеет уровень радиации выше установленной нормы".

А вообще, если верить экологическому атласу Луганской области, то Луганщина является регионом с достаточно высоким уровнем облучения населения радоном. Так, на ее территории довольно четко выделяются бее большие полосы радиоактивных аномалий – Марковско-Стрельцовская и Попаснянско – Лисичанская. Именно здесь присутствуют непромышленные залежи урана, да и не только.

Так, уже на закате своего правления, если верить некоторым местным чиновникам от партии, существовал проект создания на базе трех городов –Лисичанск, Северодонецк и Рубежное – одного мегаполиса под названием Менделеевск.

Весьма содержательно. Ведь только огромный, промышленно-химический центр можно было бы назвать именем великого создателя периодической системы.

Но Союз распался, проект "приказал долго жить", а вот химические предприятия остались, в действительности "обогащая" окружающую среду всеми элементами таблицы Менделеева. И видать не за горами тот час, когда жители несостоявшегося Мен-

делеевска будут выглядывать в окошко и задавать себе вопрос: "А стоит ли вообще выходить, или все-таки лучше дома остаться? А может необходимо надеть на себя средства химической защиты?".

И все это далеко не сказка. Ведь не даром Луганская область ныне находится в тройке украинских лидеров – регионов, в которых сложилась самая неблагоприятная экологическая ситуация, пропустив впереди себя только Донецкую и Днепропетровскую области.

И если Луганщина – бронзовая призерша страны, то наш "Менделеевск" занимает первое место в области и производит более /4 всех имеющихся на ее территории опасных отходов. Да более того, только один Лисичанск, практически "не напрягаясь", сумел обеспечить в 2007 году опасными отходами Луганскую область на 53%.

Государственная экологическая инспекция как отдельное структурное подразделение была создана совсем недавно, каких-то полтора года назад. Но именно данная служба имеет довольно обширные полномочия в сфере воздействия на нарушителей экологического законодательства, начиная от простых штрафных санкций и заканчивая приостановкой деятельности предприятий – нарушителей.

Однако как сказал Анатолий Анатольевич Гацко, начальник Государственной экологической инспекции в Луганской области: "Штрафные санкции за нарушение экологического законодательства являются мало ощутимым средством воздействия на природоохранную деятельность предприятий, поскольку незначительны и применяются, как правило, не к руководству завода".

И действительно. Наше законодательство неизвестно по какой причине, но довольно-таки гуманно относится к различного рода нарушителям. Так, только за 8 месяцев 2008 года отделом экологического контроля по Лисичанскому региону проведено 452 проверки соблюдения требований природоохранного законодательства предприятиями региона. По результатам проведенных проверок 560 должностных лиц и граждан привлечено к административной ответственности на общую сумму 57953 грн., насчитано 30 ущербов на общую сумму 22798 грн., 1ущерб на сумму 249150 грн., пе-

редано в органы прокуратуры, деятельность 4 объектов за нарушение ими природоохранного законодательства временно приостановлена. Но что значит для завода с годовым оборотом в несколько миллионов штраф на 10 или 20 тысяч гривен? Так, пустячок, тем более что к ответственности привлекаются не собственник предприятия, а обычные, хоть и высокопоставленные наемные работники.

Как же уберечь жителей города от очередного возможного порыва рассолопровода (только за период 2006-2008 гг. в зимнее время произошло порядка 10 порывов рассолопровода, и участки в некоторых случаях агрессивная среда практически заливала приусадебные участки горожан, нанося колоссальный вред подсобному хозяйству)? А то ведь у нас существуют не только "температурные перепады воздуха, приводящие к смещению рассолопровода", но, странное дело, существуют еще и тектонические плиты, которые своим движением могут "привести к смещению почвенных масс и повлиять на состояние рассолопровода".

Еще один яркий, но противоположный пример - ЗАО "Северодонецкое объединение Азот", которое также входит в сотню наиболее экологически опасных объектов Украины.

"Однако завод немало внимания уделяет вопросам охраны природы. За последние несколько лет предприятиям выполнен ряд природоохранных мероприятий, которые позволили уменьшить негативное влияние завода на окружающую природную среду. Так, затраты предприятия на выполнение данных мероприятий в 2007 - 2008 гг. составили 14 млн. 480 тыс. грн. Природоохранный эффект от выполненных мероприятий состоит в уменьшении количества затрат свежей воды, снижение сбросов загрязняющих веществ в реку Северский Донец, выбросов загрязняющих веществ в атмосферный воздух.

Исходя из вышесказанного, вполне возможно предположить, что в скором времени жители "Менделеевска" будут просто - на просто вынуждены находится на "свежем воздухе" родного города, предварительно надев на себя респиратор типа "лепесток" или, как минимум, обмотав нижнюю часть своего лица шарфом. А такая простая доселе вещь как отдых на берегах Северского Донца с

непременным купанием в реке станет сродни нечто фантастическому и нереальному.

Использованная литература:

1. "Час Пик", 10 сентября 2008г.- с.-5
2. "Час Пик", 1 октября 2008г.- с.-3
3. "Жизнь Луганска", №22,30мая 2007г.с-6

Д.В. Полтавец

курсант

*(Луганский государственный университет
внутренних дел имени Э.А. Дидоренко)*

**ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДОБЫЧИ
НЕФТИ И ГАЗА В УКРАИНЕ**

Никто не станет возражать, что рост добычи полезных ископаемых является основой нашего нынешнего экономического благополучия. Однако "другая сторона медали" не может не беспокоить. Растущие объемы добычных работ неизбежно ведут к росту техногенных нагрузок на недра, почву, к нарушению геодинамики геологических структур и системы подземных вод, их загрязнению, увеличению радиации и концентрации вредных веществ в воздухе. Особенно болезненно это отражается на всем живом и неживом в тех регионах страны. Подсчеты специалистов показывают, что каждая тонна добытой нефти сопровождается выбросом более 500 кг попутного газа, в котором содержится не менее 160 кг сероводорода. Одноразовая предельно допустимая концентрация (ПДК) этого газа в атмосферном воздухе не должна превышать 0,008 мг/куб. м. Следовательно, добыча каждой тонны нефти отравляет более 20 кубических метров атмосферы. Выбрасывать в воздух или сжигать газ нельзя, как это сейчас делается, поскольку он обладает сильным нервно паралитическим действием. В случае же пожара, что также случается на производстве, по мнению ученых, окислы серы попадают в верхние слои

атмосферы и будут сотни лет оседать на землю кислотными дождями. Не меньшую опасность для источников жизнеобеспечения представляет используемый способ обратной закачки попутного газа в пласт, потому что при этом сохраняется опасность проникновения газа в водоносные горизонты, отравления их. Зачастую у нас все эти нюансы игнорируются, и чиновники занимают позицию страуса.[6, 15]

И так что же такое недра и полезные ископаемые. В ст.1 Кодекса Украины о недрах сказано, что недра-это часть земной коры, которая расположена под поверхностью суши и дном водоемов и распространяется до глубин, доступных для изучения и освоения. Полезные ископаемые – природно-минеральные создания органического и неорганического происхождения в недрах, на поверхности земли в источниках вод и газов, на дне водоемов, а так же техногенные минеральные создания в местах удаления отходов, производства и потерь продуктов переработке минерального сырья, пригодного для промышленного производства.

Теперь рассмотрим краткую характеристику состояния недр Луганской области. Добывающие запасы нефти учитываются на 1 нефтяному месторождению (Львовское) по промышленным категориям А+В+С1 в количестве 0,015 млн. т (0,01% от общих запасов в Украине). Добыча нефти в 2005 г. не осуществлялся.

Газовый конденсат подсчитан на 12 объектах учета по категориям А+В+С1 в количестве 0,187 млн. т (0,29% от общих запасов конденсата в Украине). Добыча конденсата в 2005 г. составил 2 тыс. т.

Кроме того, на территории области расположено 16 нефтегазоперспективных объектов, подготовленных к глубокому бурению, перспективные ресурсы свободного газа которых (палач. С3) оцениваются в 32,778 млрд. м3, нефти – 0,745 млн. т.

На территории области учитывается 590 месторождений и 151 объект учета (с учетом комплексности) разнообразных полезных ископаемых, из которых 245 месторождений и 56 объектов разрабатываются.

Минерально-сырьевая база области на 62,8% состоит из топливно-энергетического сырья (каменный уголь, свободный газ, метан,

конденсат), 21,7% - сировина для виробництва будівельних матеріалів, 14,9% приходить на підземні води.[5, 26]

Розглянувши власний потенціал і проблеми видобути корисних копалин необхідно приділити увагу міжнародному співробітництву. Ця необхідність відображена в резолюціях Генеральної Асамблеї ООН по проблемам навколишнього середовища. Право навколишнього середовища стало нормативною базою природоохоронного співробітництва країн. Воно є інтегрованою галуззю міжнародного права, яка визначає режим охорони і використання міжнародних територій Мирового океана, атмосфери Землі, космічного простору, міжнародних природних ресурсів. В цій галузі досягнуто понад 300 міжнародних угод, конвенцій, договорів, які регулюють взаємовідносини країн у справі охорони природи і організації раціонального природопольовання на регіональному і глобальному рівнях.

В 1989 г. був опублікований документ "Правові принципи охорони навколишнього середовища і сталого розвитку", підготовлений спеціальною Комісією міжнародної групи експертів-юристів по завданню ООН.

В межах міжнародного співробітництва вирішуються найбільш складні проблеми і конкретні проекти, реалізацією яких займаються різні міжнародні спеціалізовані як державні (ЮНЕП, ЮНЕСКО, ВМО, ВООЗ, МАГАТЕ і д.р.), так і громадські організації.

Українські вчені підтримують ділові відносини зі своїми колегами в Росії, Польщі, Канаді, і інших країнах. Общими силами ведуться геологічними в Харківській, Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Запорізькій обл. дослідження, розробляються заходи для безпечної видобути корисних копалин по відношенню до природи.

І так вивчаючи цю тему слід звернути увагу на законодавчу базу об цьому нам повідомляє ст.3 Кодексу України о недрах Горні відносини в Україні регулюються Конституцією України Законом України "Об охороні навколишнього природ-

ной среды" этим Кодексом и другими актами законодательства Украины, которые издаются в соответствии с ними. Земельные, лесные и водные отношения регулируются соответствующим законодательством Украины. Необходимо осознать, что добыча полезных ископаемых должна быть прежде всего безопасной для недр, а потом уж рентабельной. Кстати, западные недропользователи у себя на родине следуют этому принципу, что добыча полезных ископаемых должна быть прежде всего безопасной для недр, а потом уж рентабельной однако в Украине аналогичные работы ведутся, используя устаревшую и дешевую технологию, нанося колоссальный, внешне пока незримый урон недрам. Производственные раны, наносимые недрам земли, если их не лечить, проецируются на поверхность в виде утечки газов, радиации, отравленной воды в источнике и т.д. Причем это может происходить не обязательно в контуре конкретного месторождения, а зачастую за сотни километров от него, распространяясь на нетронутые горными работами районы.

Следует также уделить внимание непосредственной добычи полезных ископаемых. В идеале следовало бы извлекать природные ресурсы избирательно, минимально воздействуя на околорудный массив, а после отработки в образовавшиеся глубинные пустоты закачать соединения экологически безвредных веществ, по свойствам, составу и строениям близких к извлеченным материнским породам. То есть проводить подземную рекультивацию, заодно устраняя очаги будущих землетрясений.

Суть геотехнологических методов заключается в переводе полезного ископаемого в подвижное состояние и выдаче на поверхность земли через систему скважин. Уже давно геотехнология в виде кучного выщелачивания металлов применяется в России, США, Португалии, Австралии, Мексике и Японии. Она может найти эффективное использование и в Казахстане при добыче железа, марганца, золота, полиметаллов, цветных металлов. Существуют подобные "бережные" технологии и в нефтегазодобыче. Увлечение эффектом сиюминутной отдачи без осознания последствий стало причиной внедрения на известных месторождениях нефти стра-

ны примитивного способа гидроразрыва пластов, который хотя и дает временный рост извлечения нефти, но при этом недра испытывают нагрузку не хуже ядерного взрыва. Нефтедобывающие страны Западной Европы, Америки давно отказались от этой высокозатратной технологии на собственной земле, тогда как у нас этот способ рекламируется как новейшее достижение и активно внедряется.

Мы уже рассмотрели проблемы добычи полезных ископаемых нашего государства и иностранных стран, но не касались охраны и правового обеспечения. И так какие органы занимаются регулированием отношений добычи полезных ископаемых осуществляют: Государственное управление в области геологического изучения, использования и охраны недр осуществляют Кабинет Министров Украины, Министерство охраны окружающей природной среды Украины, Государственный комитет Украины по геологии и использованию недр, Государственный комитет Украины по надзору за охраной труда, Совет Министров Республики Крым, другие государственные органы, местные Советы народных депутатов и органы исполнительной власти на местах в соответствии с законодательством Украины.

Граждане и их объединения содействуют местным Советам народных депутатов и специально уполномоченным органам государственной исполнительной власти в осуществлении мер относительно рационального использования и охраны недр.

Исходя из вышеуказанного, можно выделить следующие проблемы: растущие объемы добычных работ неизбежно ведут к росту техногенных нагрузок на недра, почву, к нарушению геодинамики геологических структур и системы подземных вод, их загрязнению, увеличению радиации и концентрации вредных веществ в воздухе. Особенно болезненно это отражается на всем живом и неживом в тех регионах страны; не меньшую опасность для источников жизнеобеспечения представляет используемый способ обратной закачки попутного газа в пласт, потому что при этом сохраняется опасность проникновения газа в водоносные горизонты, отравления их; массовая добыча полезных ископаемых ино-

странцами, которые не уделяют большого значения экологии и правилам добычи; закрытие шахт, которые вследствие затопления приводят к провалам земной коры.

Для решения приведенных проблем мы хотим вынести следующие пропозиции: обеспечить финансирование, необходимое для своевременного и в полном объеме выполнения предусмотренных проектами ликвидации шахт природоохранных мероприятий; инициировать разработку Комплексной программы улучшения экологического положения угольных регионов и предоставление ей статуса государственной программы.

Для усиления действенности мероприятий по прекращению несанкционированной добычи полезных ископаемых необходимо:

1. Государственному комитету Украины по геологии и использованию недр разработать проект закона "Про порядок взаимодействия органов исполнительной власти, юридических и физических лиц, которые ведут деятельность по использованию недр, в случае выявления случаев несанкционированной добычи полезных ископаемых", в следующей структуре:

Раздел 1. Общие положения

Раздел 2. Экологические права и обязательства граждан и органов исполнительной власти

Раздел 3. Государственный контроль и надзор за соблюдением правил добычи полезных ископаемых

Раздел 4. Особенности взаимодействия государственных органов и граждан, которые ведут деятельность по использованию недр.

Раздел 5. Решение споров в отрасли охраны добычи полезных ископаемых

Раздел 6. Ответственность за нарушение законодательства в сфере добычи полезных ископаемых.

2. Министерству охраны окружающей природной среды Украины разработать и утвердить в установленном порядке нормативно-правовой документ "Методика определения размеров вреда, обусловленной добыча полезных ископаемых через нарушение

природоохоронного законодавства", в якій збільшить денегну оцінку корисних копалин;

3. Кабінету Міністрів України издати розпорядження "Об усилении взаимодействия между органами государственной власти и местного самоуправления, правоохранительными и специально уполномоченными органами по вопросам контроля за соблюдением субъектами предпринимательской деятельности требований природоохоронного законодательства при использовании недр, что позволит усилить контроль за добычей полезных ископаемых.

Это позволит обеспечить полный контроль над соблюдением правил добычи полезных ископаемых, что в следствии должно не только уменьшить негативное влияние на природу, но и должно повысить экономическое состояние нашей страны. Ведь она полна полезными ископаемыми, и если их правильно добывать, то это, безусловно приведет к повышению прибыли в этой отрасли.

Использованная литература:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. - К.: Україна, 1996, ст. 47.

2. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25.06.1991 (із змінами, внесеними згідно із Законом № 1863-IV від 24.06.2004 (а також № 2285-IV від 23.12.2004)) // Вісник Верховної Ради України, 2004, № 45, ст. 501.

3. Постанова Кабінету Міністрів України "Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення" від 10.08.1992. - № 459 (із змінами, внесеними згідно із Законом № 792 від 21.06.2004)// Голос України, 2004, № 32, ст. 14.

4. Кодекс України про надра від 27.07.1994 (зі змінами та доповненнями згідно із Законом № 1578-IV від 04.03.2004)) // Вісник Верховної Ради України, 2004, № 23, ст. 324.

5. Про порядок і періодичність обнародування відомостей про екологічну, в тому числі радіаційну обстановку, і стан захворюваності населення: Постанова Ради Міністрів України від 25.04.1990 № 100 // Голос України. - 1990. - № 8. - ст. 42.

6. Екологічне право України. Академ. Курс: Підруч. За заг. ред. Ю.С.Шемшученка. - К.: Юр. думка, 2005. - 848 с.

М.С. Пономарьова

студентка

*(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка)*

ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

Вода - один із найважливіших ресурсів нашої планети. Чільне місце водних ресурсів обумовлено унікальними властивостями води як складової природного середовища. Загальні запаси її водних ресурсів у середній за водністю рік становлять 94 млрд м³. Запаси водних ресурсів на душу населення в такий же рік дорівнюють близько 1,7 тис. м³, у маловодний рік - 1 тис. м³, у Донецькій, Луганській, Харківській областях та в Криму - 0,24-0,50 тис. м³. У цілому в республіці запаси води на душу населення в 15 разів менші, ніж у Російській Федерації. Саме тому воду потрібно не тільки ретельно охороняти, а ще й притягувати громадян до відповідальності за скоєні ними правопорушення.

Особливість екологічної відповідальності в сфері водних ресурсів полягає в об'єкті екологічного правопорушення, яким є водні ресурси.

Водокористувачі звільняються від відповідальності за порушення водного законодавства, якщо вони виникли внаслідок дії непереборних сил природи чи воєнних дій.

Відповідальність передбачається за такі порушення водного законодавства: самовільне захоплення водних об'єктів; забруднення та засмічення водних об'єктів; порушення режиму господарської діяльності у водоохоронних зонах та на землях водного фонду; порушення правил ведення державного обліку вод або перекручення чи внесення недостовірних відомостей в документи державної

статистичної звітності; пошкодження водогосподарських та гідрометричних споруд і пристроїв, порушення правил експлуатації та встановлених режимів їх роботи; незаконне створення систем скидання зворотних вод у водні об'єкти, міську каналізаційну мережу або злива в каналізацію та несанкціоноване скидання зворотних вод; використання земель водного фонду не за призначенням; неповідомлення (приховування) відомостей про аварійні ситуації на водних об'єктах; та інше.

Питанням відповідальності у сфері вод займалися такі вчені як Герасименко Є.С., Лук'янець Д., Кравченко Л.М., Дмитренко І.А., Баб'як О.С., Барабашова Н.В., Петров В.В., Малишко М. І., Баб'як О. С., Біленчук П. Д., Чирва Ю. О та інші.

Детально ми зупинимося на адміністративній відповідальності за порушення правил охорони водних ресурсів, передбаченої частиною першою ст. 59 Кодексу України Про адміністративні правопорушення (далі - КпАП).

Адміністративна відповідальність у вигляді штрафів може наставати за порушення правил охорони водних ресурсів – забруднення і засмічення вод, порушення водоохоронного режиму на водозаборах, яке спричиняє їх забруднення, водну ерозію ґрунтів та інші шкідливі явища; введення в експлуатацію підприємств, комунальних та інших об'єктів без споруд і пристроїв, що запобігають забрудненню і засміченню вод або їх шкідливому діянню;

Адміністративні штрафи за зазначені правопорушення накладаються згідно зі ст. 239 КпАП органами по регулюванню використання і охорони вод системи Державного комітету водного господарства України, органами системи Комітету України з питань геології та використання надр.

Громадяни і службові особи, винні в порушеннях водного законодавства, несуть адміністративну відповідальність, якщо ці порушення не тягнуть за собою кримінальної відповідальності за чинним законодавством.[3]

Через те, що права свідомість українського народу в цілому є дуже низькою і мешканці України не досить серйозно ставляться до невеликих санкцій, передбачених за правопорушення у сфері

вод до того ж адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення – найпоширеніший вид юридичної відповідальності в екологічній сфері.

Треба приділити увагу й посадовим проступкам для яких характерно, що протиправне діяння повинно бути скоєне через дію по службі і несуть підвищену суспільну небезпеку

Ми вважаємо необхідно адекватно збільшити санкції для фізичний і посадових осіб .

Проблемним є ще питання адміністративної відповідальності юридичних осіб. Норми чинного Кодексу України Про адміністративні правопорушення України 7 грудня 1984 р. стосуються лише фізичних осіб, а на юридичних осіб дія норм цього Кодексу не поширюється. Але в умовах розвитку ринкових відносин і появи великої кількості суб'єктів підприємницької діяльності різних організаційно-правових форм це положення виявляється таким, що не відповідає вимогам сьогодення. Значна частина вітчизняних дослідників сьогодні погоджуються з тим, що коло суб'єктів адміністративної відповідальності має бути розширене за рахунок включення до них юридичних осіб і що у зв'язку з цим слід внести певні зміни й доповнення до сучасного адміністративного законодавства.

Виключити з санкції ч.1 ст.59 КпАП термін "громадянин", бо суб'єктами цих правопорушень можуть бути не лише громадяни України а й інші особи: іноземець, особа без громадянства, біженець та інші особи, які ще не набули статусу громадянин України у порядку, встановленому законодавством України.

Таким чином слід викласти частину першу статті 59 Кодексу України про адміністративні правопорушення у такій редакції:

Забруднення і засмічення вод, порушення водоохоронного режиму на водозборах, яке спричиняє їх забруднення, водну ерозію ґрунтів та інші шкідливі явища, –

тягне за собою накладення штрафу:

на фізичних осіб від двадцяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян,

на посадових осіб від тридцяти до тридцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян,
на юридичних осіб від ста'пятидесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Використана література:

1. Водний Кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР) 1995, № 24, ст.189.
2. Кодекс України Про адміністративні правопорушення// Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до N 51, ст.1122. В редакції Закону України N 552-IV (552-15) від 20.02.2003. с.32.
3. Проблеми адміністративної відповідальності юридичних осіб // Юридичний журнал , 2004 №8.с.43.
4. Перспективи вдосконалення юридичного механізму реалізації права громадян на відшкодування шкоди, заподіяної екологічними правопорушеннями. // Юридичний журнал ,2006 №6, с.71.
5. Екологічне правопорушення. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення. // Екологічний вісник, 2007 №15 с.24.

М.В. Саннікова

студентка

(Національна юридична академія

України імені Я. Мудрого)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАГАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ

Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" (ст. 9) визначає, що кожний громадянин України має право на здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів. Цей закон також передбачає, що законодавством України громадянам гарантується право загального використання природних ресурсів для задоволення життєво необхідних потреб (естетичних, оздоровчих, рекреаційних, матеріальних тощо) безоплатно, без закріплення цих ресурсів за окремими особами і надан-

ня відповідних дозволів, за винятком обмежень, передбачених законодавством України.

Поняття "загальне використання природних ресурсів", як і поняття "загальне землекористування" законом безпосередньо не визначено. Щодо останнього, то Земельний кодекс не встановлює його ознак. Проте, враховуючи, що землекористування виступає одним із видів використання природних ресурсів, йому притаманні ті ж ознаки, але із певною специфікою, обумовленою об'єктом такого користування.

Традиційно, з точки зору теорії держави і права, право загального землекористування в населених пунктах можна розглядати в декількох аспектах: суб'єктивному, об'єктивному та як правовий інститут. Проте аналізуючи дане питання з боку проблем правового регулювання, актуальним є саме суб'єктивний аспект.

При дослідженні права загального землекористування в населених пунктах, зокрема в наведеному вище суб'єктивному аспекті, слід проаналізувати гарантії його здійснення. Вони покликані забезпечити безперешкодне здійснення загального землекористування громадянами та захистити його від реальних чи потенційних загроз. Такі загрози можуть бути обумовлені, з одного боку, знищенням, псуванням земель, зміною їх властивостей шляхом забруднення, засмічення в результаті антропогенної діяльності та інших чинників, що унеможливають вільний доступ до земельних ділянок та розташованих на них природних об'єктів, та, з іншого боку, – встановленням обмежень чи заборон власниками та спеціальними землекористувачами в реалізації громадянами досліджуваного права.

До таких гарантій Земельний кодекс України, зокрема, відносить: а) визнання землі основним природним ресурсом, тобто на нього поширюється право загального землекористування (ст. ст. 1, 5); б) виділення окремих категорій земель в межах населених пунктів, які не можуть передаватись у приватну власність (п. а) ч. 3 ст. 83); в) встановлення обмежень на окремі земельні ділянки, виділення земель природно-заповідного, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного призначення, лісового та водного фонду із відпо-

відним правовим режимом, що накладає обмеження у здійсненні господарської діяльності та передбачає можливість їх використання необмеженим колом громадян для задоволення рекреаційних, оздоровчих, естетичних та інших потреб.

Складовою частиною змісту правових гарантій здійснення права загального землекористування прийнято вважати способи його захисту. В ч. 3 ст. 152 Земельного кодексу України визначені способи захисту прав на земельні ділянки, серед яких: визнання права; відновлення стану земельної ділянки, який існував до порушення права, і запобігання вчиненню дій, що порушують право або створюють небезпеку такого порушення; визнання правочину недійсним; визнання недійсними рішень органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування; відшкодування заподіяних збитків тощо.

Проте дієвість як вказаних вище гарантій, так і відповідних способів захисту, уявляється дещо сумнівною, адже вони не мають детальної правової регламентації в контексті загального землекористування, зокрема в населених пунктах.

Правове забезпечення механізму визнання права загального користування в межах населених пунктів здійснюється за допомогою цивільного та цивільно-процесуального законодавства. Проте специфіка саме досліджуваних земель говорить про необхідність попередження виникнення таких спорів, зокрема шляхом розробки дієвих механізмів реалізації визнання права, зокрема за допомогою згаданого вище встановлення обмежень на окремі земельні ділянки, виділення земель природно-заповідного, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного призначення, лісового та водного фонду із відповідним правовим режимом, що накладає обмеження у здійсненні господарської діяльності та передбачає можливість їх використання необмеженим колом громадян для задоволення рекреаційних, оздоровчих, естетичних та інших потреб.

Питання про недоторканість земель загального користування в межах населених пунктів стала особливо гострою в останні роки, оскільки масового характеру почали набувати неправомірні дії окремих осіб, пов'язані із самовільним зайняттям земельних діля-

нок. Попередження таких дій і притягнення до відповідальності винних осіб є надзвичайно важливим, адже при посяганні на земельні ділянки загального користування в межах населених пунктах, порушуються права не окремої однієї особи, а права багатьох осіб та територіальної громади вцілому.

Відновлення стану земельної ділянки, який існував до порушення права, і запобігання вчиненню дій, що порушують право або створюють небезпеку такого порушення тісно пов'язані з такими способами захисту права загального землекористування, як визнання недійсними рішень органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування та відшкодування заподіяних збитків. Існуючі у роботі суддів труднощі при вирішенні таких справ насамперед пов'язані з відсутністю єдиного законодавчого підходу до регулювання цивільно-правової відповідальності за порушення земельного законодавства. Норми земельного та екологічного законодавства окреслюють лише загальні положення з цих питань, хоча підхід до їх вирішення має бути ретельним і виваженим. Разом з тим, розміри відшкодування шкоди, завданої земельним ресурсам, визначають на основі спеціальних такс, методик, правил, положень. Проте, і науковці, і практики відзначають їх недосконалість і невідповідність економічним реаліям сьогодення.

Ч. 2 ст. 157 Земельного кодексу України відсилає до Порядку визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19.04.1993 р. №284), у п. 3 якого вказано на можливість відшкодування і інших збитків, не перелічених у зазначеному Порядку. У п.16 постанови Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004 р. №7 "Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ" роз'яснено, що при вирішенні спорів про відшкодування власникам землі й землекористувачам шкоди, заподіяної самовільним заняттям або забрудненням земельних ділянок та іншими порушеннями земельного законодавства, суди мають виходити з того, що відповідно до ст. 156 ЗК, ст. 1166 ЦК така шкода відшкодовується у повному обсязі.

Однак слід пам'ятати, що власникам землі і землекористувачам мають бути відшкодовані, якщо інше не передбачено законо-

давством, будь-які заподіяні їм збитки. У частині, не врегульованій спеціальним земельним законодавством, застосовується екологічне і цивільне, тобто ч. 4 ст. 68 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" і ст. 1166 ЦК. Саме вони містять загальні підстави відповідальності за будь-яку шкоду, в тому числі заподіяну довкіллю. Тому не можна посилається на ст. 156 ЗК на обґрунтування звільнення від відшкодування збитків через відсутність відповідної підстави у наведеному у статті переліку.

Не менш важливим для охорони права загального землекористування громадян є забезпечення дієвості такого способу захисту даного права, як визнання недійсними рішень органів виконавчої влади або місцевого самоврядування. Згідно з Законом України "Про звернення громадян" звернення, у тому числі до органів місцевої влади та самоврядування мають бути розглянуті протягом 15 днів, а у випадку необхідності додаткового вивчення питання – протягом 30 днів. Якщо ж відповідь не надійшла, або надійшла невчасно, громадянин має право звернутися до органів прокуратури або до суду. Відповідно терміни відповіді на ці звернення такі ж. Як бачимо, процедура досить складна та забирає багато часу. Специфіка земельних відносин така, що в деяких випадках захист земель, в тому числі загального користування в межах населених пунктів та прав на них має бути здійснений у якнайкоротші строки, негайно. Описана вище складна процедура в більшості випадків призводить до того, що рішення органів місцевої влади та місцевого самоврядування визнаються недійсними запізно, коли шкода вже завдана і відновити попередній стан земельної ділянки або дуже важко, або неможливо взагалі. Уявляється, що в таких випадках було б дієво надати громадянам можливість звертатися безпосередньо до органів прокуратури, а останні зобов'язати невідкладно відповідати на такі звернення актом прокурорського реагування.

Досліджуючи описані вище способи захисту права загального землекористування населених пунктах, можна зробити висновок, що з них витікає ще одна не менш важлива проблема – розробка правил обчислення і удосконалення механізму компенсації збитків. Уявляється доцільним зробити такі правила якомога жорсткі-

шими, з урахування ринкової вартості заходів по ліквідації завданних шкідливих наслідків та витрат на відновлення попереднього якісного стану земельних ділянок.

Таким чином, варто зазначити, що право загального землекористування в населених пунктах є невід'ємним і невідчужуваним. Воно виникає у суб'єкта при народженні і реалізується ним на власний розсуд. Без такого права людина не може існувати, воно є об'єктивно необхідним. Джерелом цього права вважаються цінності, які потребують державного визнання. Важко уявити собі ситуацію, коли особа могла б обійтися без земель, які використовуються як шляхи сполучення, для задоволення її культурно- і комунально- побутових потреб, зокрема це яскраво ілюструється при використанні земель загального користування в населених пунктах. Право загального землекористування забезпечує повноцінне життя індивіда, і умовно його можна називати абсолютним, оскільки його неможливо ані змінити, ані припинити.

СЕКЦІЯ 2

ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

М.В. Зось-Кіор

доцент, кандидат економічних наук
кафедра менеджменту і права
*(Луганський національний
аграрний університет)*

А.В. Ковнеров

аспірант кафедри статистики
та економічного аналізу
*(Луганський національний
аграрний університет)*

Н.М. Полякова

аспірант кафедри
менеджменту і права
*(Луганський національний
аграрний університет)*

КОНЦЕПЦІЯ ТОЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА ЯК ОСНОВА ЕКОЛОГІЗАЦІЇ АГРОВИРОБНИЦТВА

Постановка проблеми. Матеріали обстеження ґрунтів Луганської області свідчать, що орні землі значно погіршили свої якості. Ґрунти області знаходяться в кризовому стані, тому що з інтенсивними ерозійними процесами спостерігається комплекс деградаційних факторів, таких як: зниження вмісту гумусу та

азоту, декальцинація та інше. Чорноземні ґрунти за 35-річний період втратили близько 10-12% гумусу. Тривале використання цих ґрунтів у сільськогосподарських цілях без належних агротехнічних заходів привело до фізико-хімічної деградації ґрунтів. Проблема незацікавленості природо користувачів в збереженні природних ресурсів є особо актуальною в період становлення системи аграрного виробництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як свідчать інформаційно-аналітичні огляди Міністерства охорони навколишнього природного середовища України про стан довкілля за період з 1990 р. по 2007 р. площа деградованих земель збільшилась на 0,505 тис. га і займає площу 1,7 тис. га, або 0,13% від площі ріллі по області.

Постановка проблеми. Наявність окресленої проблеми потребує формування такого еколого-економічного механізму, який би враховував сумісні інтереси як користувачів природних ресурсів, так і природоохоронних організацій в формуванні політики природокористування.

Основний матеріал дослідження. Протягом останніх трьох десятиріч в Україні була сформована система управління природоохоронною діяльністю.

Найважливішими функціональними елементом державної системи управління природоохоронною діяльністю є наступні складові економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності, а саме:

- механізми зборів за забруднення навколишнього природного середовища та за спеціальне використання природних ресурсів;
- механізм відшкодування збитків, заподіяних внаслідок порушення законодавства про охорону довкілля;
- система державного бюджетного фінансування природоохоронних заходів.

Головною метою економічних механізмів природокористування та природоохоронної діяльності є:

- стимулювання шляхом впровадження еколого-економічних інструментів природокористувачів до зменшення шкідливого

впливу на довкілля, раціонального та ощадливого використання природних ресурсів та зменшення енерго- і ресурсомісткості одиниці продукції.

- створення за рахунок коштів, отриманих від екологічних зборів та платежів, незалежного від державного та місцевих бюджетів джерела фінансування природоохоронних заходів та робіт [1].

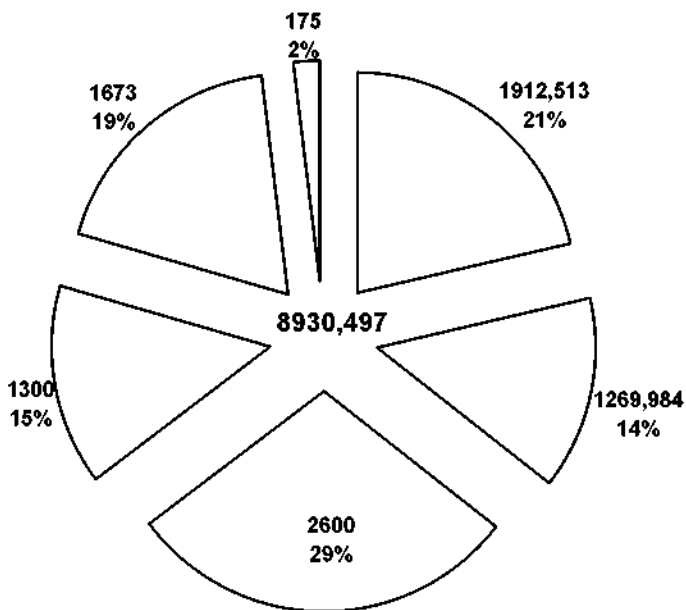
Враховуючи це відмітимо, що за 2007 р. на фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів з Луганського обласного фонду охорони навколишнього природного середовища було виділено 16618,0 тис. грн.

З них по КФКВ:

• 240601	охорона та раціональне використання природних ресурсів	10011,207 тис. грн.	на 85,8%
• 240602	утилізація відходів	3471,546 тис. грн.	на 99,8%
• 240604	інша діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища	1405,940 тис. грн.	на 97,4%
• 240605	збереження природно-заповідного фонду	40,0 тис. грн.	на 100%

Під час формування основних напрямків використання коштів обласного фонду ОНПС пріоритети надавалися за такими критеріями: природоохоронний ефект; ступінь масштабності екологічного впливу; готовність об'єкту на час подання запиту.

Розподіл коштів направлених на будівництво природоохоронних об'єктів Луганської області за різними напрямками представлений у діаграмі на рис. 1

- 21% - завершення реконструкції очисних споруд стічних вод
- 14% - продовження робіт на очисних спорудах
- 29% - охорона і раціональне використання земель
- 15% - завершення будівництва полігонів твердих побутових відходів
- 19% - продбання машин для збору, транспортування, знешкодження і складування побутових відходів
- 2% - закінчення будівництва сховища для зберігання заборонених і непридатних до використання хімічних ЗЗР

Рис. 1. Розподіл коштів направлених на будівництво природоохоронних об'єктів

Наведені показники свідчать про те, що значна частина коштів виділяється на ліквідацію наслідків господарської діяльності і лише третина – на попередження виникнення екологічних проб-

лем. Це є результатом того, що використовувана система екологічного моніторингу направлена виявлення джерел забруднення та здійснення політики лімітування по відношенню до підприємств.

Вивчення передового досвіду формування систем промислового моніторингу дозволяє нам зробити висновок, що використання концепції Точного землеробства при формуванні Єдиної системи екологічного моніторингу дозволить ефективно співпрацювати органам екологічного контролю та виробникам сільськогосподарської продукції [5].

Основою наукової концепції Точного землеробства є уявлення про існування неоднорідностей в межах одного поля. Для оцінки і виявлення таких неоднорідностей використовуються найновіші технології, такі як системи глобального позиціонування (GPS, ГЛОНАСС), спеціальні датчики, аерофотознімки і знімки з супутників, а також спеціальні програми для агроменеджменту на базі геоінформаційних систем (ГІС). Зібрані дані використовуються для більш точної оцінки оптимумів щільності висіву, розрахунку норм внесення добрив і засобів захисту рослин (ЗЗР), точнішого прогнозування урожайності і для фінансового планування. Ця концепція вимагає обов'язкового врахування локальних особливостей ґрунту і кліматичних умов. В окремих випадках вона дозволяє легше визначати локальні причини хвороб або погіршення родючості ґрунтів (рис. 2) [3].

Крім того, як визначенням спеціалістів з США (Палата Представників, 1997 рік) точне землеробство (ТЗ) - "інтегрована інформаційно-виробнича система ведення сільського господарства, призначена для підвищення ефективності виробництва, продуктивності і рентабельності в довгостроковій перспективі, на конкретних ділянках і в цілому по господарству при одночасному зведенні до мінімуму шкідливого впливу на дику природу і навколишнє середовище". Ключовим у цьому визначенні є те, що фермер розглядає ТЗ як стратегію цілісного управління господарством, а не окремими полями, причому ця стратегія використовує інформаційні технології, а метою управління є удосконалення виробництва

і мінімізація впливу на навколишнє середовище. Це визначення також вводить різницю між сталим сільським господарством і власне агровиробництвом.

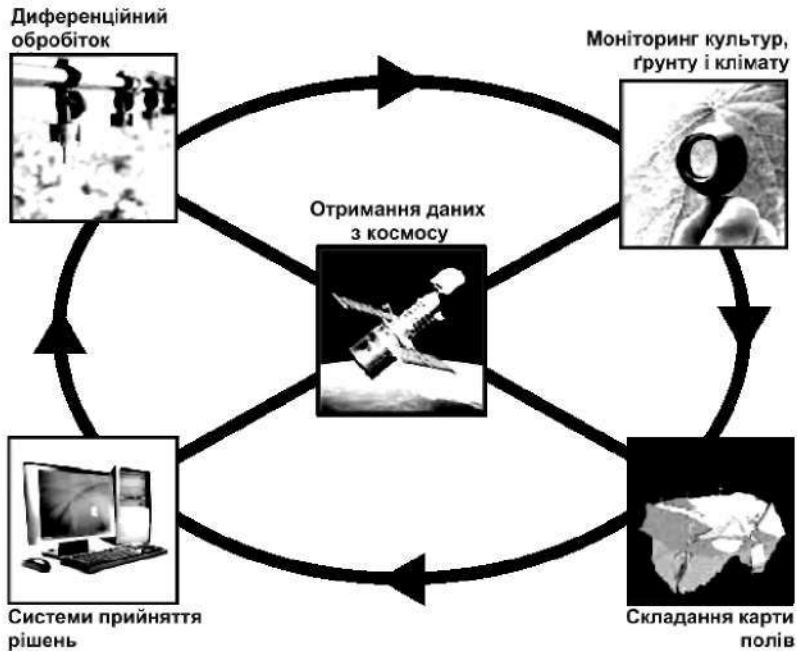

Рис. 2. Система поточного землеробства

Відповідні зрушення в цьому напрямку були зроблені сільгоспвиробниками. Як зазначає заступник голови Луганської облдержадміністрації Ольшанський О.П. "значно підвищилася увага керівників до застосування ЗЗР. Особливо відносно використання пестицидів на посівах озимої пшениці. По суті, багато господарств почали працювати з ними не за фактом необхідності, а профілактичними, попереджувальними заходами, що передбачає технологія". Продовжується активне оновлення технічної бази з використанням імпортової техніки, що підтримує викорис-

тання супутникових технологій, наприклад системи бортових комп'ютерів Greenstar компанії John Deere (локальне внесення добрив).

Значну допомогу в впровадженні технологій точного землеробства можна отримати від "Аграрного інформаційного консультативного центру" (Білорусь), який має значний досвід в інформаційній підтримці точного землеробства.

Висновок. При взаємодії в рамках концепції точного землеробства відбувається поділ функцій між сільгоспвиробниками та екологічними службами: екологічний моніторинг дозволяє виявити проблеми окремих ділянок полів та сформувавши гідні рекомендації сільгоспвиробникам щодо поліпшення стану. Робота в рамках Єдиної системи моніторингу дозволяє отримати синергетичний ефект від взаємодії суб'єктів господарювання, що є істотним кроком до формування сталого розвитку.

Використана література:

1. Лукьянчиков Н.Н. Экономика и организация природопользования. 3-е изд., перераб.и доп / Лукьянчиков Н.Н., Потравный И.М. - М. : Юнити-Дана, 2007 - 600, [327] с.

2. Теория и практика образования для устойчивого развития [Электронный ресурс]. - Режим доступа.: <http://www.oseko.spb.ru>.

3. Материал Википедии - свободной энциклопедии "Точное земледелие" [Электронный ресурс]. - Режим доступа.: http://en.wikipedia.org/wiki/Точное_земледелие.

4. Дробот В. І. Економічний довідник аграрника / В.І. Дробот, Г.І. Зуб, М.П. Кононенко та ін. / [за ред. Ю.Я. Лузана, П.Т. Саблука]. - К.: "Преса України", 2003. - 800с.

5. Проблема забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період: Матеріали Десятих річних зборів Всеукраїнського конгр. вчен. економістів-аграрників, Київ, 10-11 квіт. 2008р. / Ред кол.: П.Т.Саблук та ін. - К.: ННЦ "ІАЕ", 2008. - 618 с.

С.Н. Жугастр
научный сотрудник
*(Луганский филиал
Института экономико-правовых
исследований НАН Украины)*

ОПТИМИЗАЦИЯ ЭКОЛОГО-ГРАДОСТРОИТЕЛЬНЫХ МЕРОПРИЯТИЙ В ПЕРИОД ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА

Город Луганск - многоплановый социальный организм, сложный экономический, инженерно-строительный и культурный противоречиво развивающийся комплекс, в котором должна быть решена сложнейшая задача "создания" гармоничного и сбалансированного города, с присущей ему потребностью в здоровой окружающей среде, основанной на эффективном использовании живого вещества биосферы, обеспечении надлежащего качества жизни населения.

Одной из проблем, требующей оптимального решения, является проблема защиты воздушного бассейна города от промышленных и транспортных выбросов, нарушающих ход естественных процессов, протекающих в биосфере. "Возрождение" промышленности после распада Союза привело к постепенному росту промвыбросов. 11,3% - вклад Луганской области во всеукраинское загрязнение атмосферы стационарными источниками в настоящее время, аналогичный вклад Луганска в общеобластное загрязнение воздушной среды значительно больше - 27,8%. За 2007 год выбросы в воздух от стационарных источников города увеличились на 7%, а их плотность составляет 526,5 т/км².

Негативное влияние на городскую атмосферу также оказывают передвижные источники выбросов, основным загрязнителем которых является автомобильный транспорт, дающий 24,9% областных автовывбросов. За год в атмосферу Луганска в среднем поступает до 20 тыс. т выбросов автотранспорта, многие ингредиенты которых - окись углерода, окислы азота, соединения свинца, ароматические альдегиды, канцерогенные углеводороды, - сильные яды.

Ущерб здоровью горожан является грозным последствием загрязнения атмосферного воздуха, вредные вещества которого

вливают на состояние жизненно важных систем и органов, увеличивая число генетических, онкологических, аллергических и хронических заболеваний. В загрязненном воздухе быстрее изнашивается одежда, наносится ущерб растениеводству и животноводству близлежащих хозяйств, повышаются расходы на содержание города.

Среди методов природоохранного регулирования – административно-пра-вового, экономического, технологического и других, не следует забывать и о архитектурно-планировочном, способствующем устранению вредного воздействия промышленно-транспортных выбросов путем их нейтрализации. Одним из направлений эколого-градостроительных мероприятий по оптимизации воздушной среды Луганска, особенно в период экономического кризиса, должен стать биологический метод защиты от загрязнения, основанный на уникальной способности живой природы к самоочищению. Среди природных факторов наиболее мощным средством решения проблемы нейтрализации токсических выбросов является растительность.

Луганск нуждается в рациональном озеленении, так как дорогостоящее совершенствование техники предотвращает загрязнение среды, необходимо же не только прекратить ее загрязнение, но и создать оптимальные гигиенические условия, не "обескровливая" городской бюджет. Растения аккумулируют многие химические вещества, являясь не только универсальным "фильтром", но и продуцентом кислорода и фитонцидов, убивающих болезнетворных микробов, ионизатором воздуха, выравнивают перепады микроклимата, приглушают шумы, ослабляют вредные излучения. Особое значение имеет способность зелени нейтрализовать отрицательное действие промышленной пыли и газов, аэрозолей.

В решении проблемы оздоровления атмосферы Луганска путем озеленения важное значение приобретает не просто посадка деревьев, а подбор оптимальной качественно-видовой структуры зеленых насаждений, зависящий от породного состава и полноты древостоев, ширина полос, форма и ажурность крон, наличие подраста, подлеска, способность растительности усваивать вредные

ингредиенты выбросов, почвенно-климатические, метеорологические факторы.

Насаждения ограниченного пользования Луганска, особенно растения, произрастающие на территории учреждений здравоохранения, детских дошкольных и учебных заведений, интернатов для престарелых и инвалидов, спортивных комплексов должны продуцировать повышенное количество кислорода, фитонцидов, отрицательных ионов, обладать шумозащитными свойствами.

Высокой кислородопродуктивной способностью отличаются в местных условиях тополь берлинский, дуб черешчатый, липа, сосна обыкновенная.

Наиболее эффективны в повышении количества легких ионов в воздухе Луганска акация белая, дуб черешчатый, клен серебристый, сосна обыкновенная, тополь черный, ель обыкновенная, ива белая, рябина, туя западная, сирень.

Наибольшее фитонцидное действие в условиях областного центра характерно для сосны обыкновенной и колючей, пихты одноцветной, ели обыкновенной, туи западной, дуба черешчатого, черемухи, березы пушистой, осины, ивы белой пушистой, мелко- и крупноцветных хризантем, райграса пастбищного.

Нужно соблюдать нормы озеленения территорий ограниченного пользования:

жилые районы – не менее 25%	школы – 45-50%
общественные здания – 40%	учебные заведения – около 50%
детские учреждения – 45-55%	спортивные сооружения – 30-50%
культпросвет учреждения – 40-60%	учреждения здравоохранения – 55-65%

Наилучшими шумозащитными свойствами обладают клен остролистный, вяз мелколистный, тополь черный, липа, шелковица, бирючина обыкновенная.

Активно поглощает промвыбросы аммиака абрикос обыкновенный, акация белая, вяз гладкий, береза бородавчатая, липа мелколистная, гледичия, сирень.

Ферментативная система клена полевого, лоха узколистного, грецкого ореха, черешни, аморфы кустарниковой, вишни обыкновенной, конского каштана, яблони, тополя канадского, сирени способна поглощать и усваивать бензол.

Для утилизации промышленно-транспортной пыли можно предложить айлант высочайший, акацию белую, вяз гладкий, клен татарский и полевой, тополь Болле и пирамидальный, конский каштан, орех грецкий, ель колючую.

В областном центре для утилизации как промышленных, так и транспортных выбросов оксида углерода необходимы клен остролистный и ясенелистный, вяз мелколистный, тополь пирамидальный, ольха, осина, ель, шелковица, лох узколистный, скумпия, бирючина обыкновенная, кизильник блестящий.

Отличными детоксикаторами сернистого газа промышленно-транспортных выбросов являются тополь канадский и пирамидальный, акация белая, гледичия трехколючковая, вяз мелколистный, черемуха обыкновенная, вишня степная, аморфа кустарниковая, лох узколистный, шиповник обыкновенный.

Хорошо поглотят окислы азота промышленно-транспортных выбросов Луганска абрикос обыкновенный, айлант высочайший, клен полевой, татарский и ясенелистный, акация белая, тополь пирамидальный и китайский, вяз гладкий, гледичия, черемуха обыкновенная, вишня степная, шиповник, тamarisk.

Свинец автомобильных выбросов могут накапливать: конский каштан, клен остролистный, тополь пирамидальный, липа крупнолистная, бирючина обыкновенной. Для детоксикации углеводородов можно предложить гледичию трехколючковую, абрикос, вишню степную, лох узколистный, иргу.

Снижение концентрации автомобильных выбросов растениями зависит от породы, характера посадок, времени года, интенсивности движения автотранспорта и его состава. Эффективность детоксикации зависит от ширины, ажурности посадки, вида и высоты растений, от их размещения относительно источника загрязнения.

Для парков и скверов Луганска, входящих в рекреационную зону города, необходимы растения, обладающие повышенной

кислородо-, фитонцидо- и ионопроизводящей силой. Внешняя часть тех из них, что находятся в окружении транспортных магистралей, должна содержать растения, поглощающие транспортные выбросы, а на участках, подверженных воздействию промышленных выбросов, следует высаживать растения-детоксикаторы промвыбросов.

Луганск, как промышленный центр, ощущает острую нехватку рекреационных ресурсов. Площадь его насаждений общего пользования составляет около 250 га. На одного жителя сегодня приходится 5,13 м²/чел., что ниже норматива (14,4 м²/чел.), для достижения которого площадь насаждений общего пользования должна быть не менее 700 га. Для увеличения зоны отдыха города следует использовать балки и овраги, пересекающие его густонаселенные районы. Необходимо провести рекультивационные работы, способствующие оптимизации гидрологического состояния водосбора балок, озеленение которых древесно-кустарниковыми породами позволит остановить дальнейшее оврагообразование, высев же трав защитит от выноса полезных компонентов почвы.

В верхней части склонов оврагов следует высаживать светолюбивые, не требующие увлажнения деревья: вяз мелколистный, акацию белую, клен Гиннала, тополь канадский и китайский, а также кустарники: акацию желтую, лох узколистный, розу коричную, тamarиск, ниже по склону – светолюбивые, средне увлажняемые растения – клен ясенелистный, березу пушистую, сосну обыкновенную, иву белую, сирень персидскую и обыкновенную, чубушник венечный и средне светолюбивые – клен остролистный, ясень обыкновенный, бирючину обыкновенную, малину душистую. Для влажной части оврага подходят: липа мелколистная, ель обыкновенная, рябина, бересклет бородавчатый, дерен.

Учитывая экологическую ситуацию и недостаток рекреационной базы областного центра, можно расширить ее за счет Мوشинского яра, балки в районе бывшей военной части в Каменном бросе, Калмыцкого, Глубокого, Иванищева и Бабыного яров, большей части урочища Острая могила.

Необходимо соблюдение норм озеленения территорий общего пользования:

городские парки – 65-80%	мемориальные парки – 30-65
детские парки – 40-55%	скверы – 75-85%

В Луганске требуется проведение инвентаризации и паспортизации городских насаждений для оценки реального состояния растительности и научных выводов по улучшению состояния зеленого хозяйства города.

В Генплане областного центра должна быть отражена целостность системы озеленения, отведены резервные территории, чтобы новые предприятия и жилые здания не заняли в будущем предназначенные под озеленение участки, предусмотрено создание озелененных разрывов между промышленной и селитебной частью города, максимально сохранены уже имеющиеся насаждения.

Охрана окружающей среды решает не только вопросы теории, но и практики на основе рационального подхода, особенно в кризисных условиях.

Необходимо, чтобы экологическое сознание базировалось на научных данных и обоснованной оценке значимости прогнозируемых изменений.

В. М. Величко
доктор технічних наук, професор
(Херсонський юридичний інститут
Харківського національного університету
внутрішніх справ)

ЗМІНА СТРУКТУРИ КЕРУВАННЯ ЕКОНОМІКОЮ Й КОНТРОЛЮ ЗА ЇЇ ЕФЕКТИВНІСТЮ

Нехай є два підприємства А і Б. "Б" працює набагато ефективніше, ніж "А". Голова "А" дає вказівку своїм розумним співробітникам вивчити, як і що таке робить "Б" і по можливості запозичити їхній досвід і впровадити у себе.

Давайте проаналізуємо, як управляється реальний сектор економіки в провідних країнах світу /1,2/ й оцінимо, чи можна схожий менеджмент застосувати для України.

Ріст обсягів експорту сприяє загальоекономічному росту країн-експортерів. Наприклад, у США за рахунок експорту щорічно створюється близько 2 млн нових робочих місць. При цьому зайнятість в американських компаніях-експортерах росте на 20% швидше, ніж у "внутрішніх" компаніях, а заробітна плата на 10-15% вище. У Канаді кожен мільярд доларів, виручений на експортних поставках, дозволяє створити більше 10 тис. нових робочих місць. А в Китаєві експорт є основою економічного росту, що представляє останнім часом 7-10% щорічно (Сьогодні – у часи кризи Пекін очікує, що у 2009 р. економіка країни зросте на 6,5%). Сучасна структура системи державного стимулювання експорту фактично є дзеркальним відбиттям держрегулювання імпорту. Імпорт регулюється за допомогою економічних інструментів (мита, податки й збори), що приводить до його подорожчання, а також адміністративними засобами (квотування, ембарго, ліцензування). Заходи для державного стимулювання експорту також можна умовно розділити на два основних види. Перший – економічний. Це, як правило, фінансова підтримка, спрямована на зниження цін на експортну продукцію й, відповідно, на підвищення її конкурентноздатності за рубежом (зв'язані кредити). Другий вид – допомога експортерам безпосередньо з боку державного апарата і його керівників, аж до глав держав й урядів (наприклад, досить часто урядові службовці країни-експортерів приймають участь у переговорах про поставки військової техніки, енергоресурсів).

Міністерство міжнародної торгівлі в Канаді об'єднано з міністерством закордонних справ, і в об'єднаному відомстві працюють два міністри – іноземних справ і торгівлі. Відповідно, торговельне відомство займає досить серйозне положення в політичній системі цієї країни. Часто міністерство закордонних справ і міжнародної торгівлі Канади викликає дорікання з боку світового ділового співтовариства у зв'язку з надмірно активним лобюванням інтересів канадського бізнесу на міжнародній арені.

До складу органів державного керування США входять представники торговельного відомства. США експортують набагато більшу кількість товарів й у набагато більшу кількість країн, чим Канада, і в Америці вже досить давно вибудований потужний й ефективний механізм госпідтримки експорту і захисту своїх національних інтересів.

Організації СТО й ОЕСР зацікавлені й сприяють лібералізації торгівлі, тому що при формальному проголошенні рівності в торгівлі, насправді економічно слабкі країни не можуть поставляти на світовий ринок конкурентно-здатні товари й тому вони стають постійними імпортерами продукції країн з високими технологіями. Наприклад, у рамках СТО заборонені субсидії, які підсилюють експортну конкурентноздатність національних товарів або ті, що дають можливість використати товари внутрішнього виробництва на пільгових умовах у порівнянні з імпортними, що змушує слабкі країни назавжди залишатися на щаблі що розвиваються.

Самим потужним державним торговельним відомством у світі, як неважко догадатися, є міністерство торгівлі США, що зіграє головну роль у зовнішньоекономічній діяльності країни. США мають найбільший у світі торговельний обіг, зокрема, самий значний обсяг експорту, а міністр торгівлі очолює міжвідомчий координаційний комітет сприяння розвитку торгівлі, відповідальний за розробку й реалізацію зовнішньоекономічної політики. Крім мінторгу зовнішньоекономічними питаннями в США також займаються держдепартамент, міністерство фінансів, енергетики, сільського господарства, праці й ін. Крім тих функцій, які безпосередньо пов'язані з торгівлею, у число завдань мінторгу США входять і розвиток економічної інфраструктури, і розвиток депресивних регіонів, а також збір й обробка статистичної інформації. Основне офіційне завдання відомства – це перетворення в життя національної експортної стратегії президента США разом з координаційним комітетом сприяння розвитку торгівлі. У рамках рішення цього завдання відомство всіляко сприяє американському бізнесу в конкуренції на світовому ринку, забезпечує йому доступ на зовнішні ринки й робить інформаційно-консульта-

ційні послуги. У складі Мінторгу функціонує комерційна служба, що складає близько 100 внутріамериканських центрів по сприянню експорту й 150 закордонних представництв, розташованих у більш ніж 80 країнах миру. Служба виявляє можливості для просування на ринок продукції американських виробників, а також перспективні проекти для реалізації при участі американського бізнесу, проводить ринкові дослідження й аналіз питань торговельної політики й ін. Також мінторг проводить роботу з підтримки високого рівня конкурентноздатності американської промисловості – регулює потік капіталовкладень у розвиток НДОКР і реалізацію програм створення нових технологій. Наприклад, відомство визначає обсяг і строки бюджетного фінансування робіт зі створення технологічної бази для виробництва автомобілів нового покоління, підвищенню продуктивності праці в будівництві, зміцненню взаємодії в сфері розвитку нових технологій між штатами й федеральним урядом (виявлення в штатах і на регіональному рівні досягнень у використанні нових технологій).

Фінансова підтримка експорту покладена на Експортно-імпортний банк США (кредитування, страхування й надання гарантій), Корпорацію закордонних приватних інвестицій (страхування від політичних ризиків інвестицій у країни, які розвиваються, і "нові" ринки), Агентство по торгівлі й розвитку США (незалежне державне агентство, що фінансує американські компанії для проведення ТЕО великих проектів) і ін.

Міністерство торгівлі США курирує діалог між державою й приватним сектором, у тому числі через діяльність експортної ради при президенті США. Також відомство здійснює контроль за дотриманням торговельного законодавства й угод, відповідає за застосування захисних заходів у зовнішній торгівлі. При цьому розслідуваннями випадків заподіяння збитку американським виробникам у результаті збільшення імпорту займається комітет США по міжнародній торгівлі. Результати цих розслідувань є основою для введення захисних заходів мінторгу. Так, в 1990-х роках було порушено антидемпінгове розслідування відносно росіян поставальників сталевого прокату. У результаті російські поставки бу-

ли жорстко квотировані, а на поставки понад квоти були встановлені так названі загороджувальні ввізні мита. Таким чином, збільшився обсяг продажів на внутрішньому ринку американських металургійних компаній. У той же час в економічному блоці американського уряду функціонує апарат торговельного представника США, що входить до складу виконавчого керування президента (включає апарат Білого дому, у тому числі радників президента, а також ряд спецвідомств – адміністративно-бюджетне керування, економічна рада при президенті, рада національної безпеки й ін.). Торговельний представник має ранг міністра й у той же час є ключовим радником президента з питань зовнішньої торгівлі і його офіційним представником. Він очолює згадуваний вище комітет з міжнародної торгівлі США, до складу якого входять держсекретар, міністри сільського господарства, торгівлі, роботи й фінансів, а також представники інших міністерств і відомств по розсуду глави комітету. Торговельний представник відповідає за ведення міжнародних переговорів і висновок угод у зовнішньоекономічній сфері, займається питаннями залучення прямих іноземних інвестицій. Крім того, торгпред несе персональну відповідальність за забезпечення дотримання ряду статей закону "Про торгівлю", що регулює випадки несумлінної торговельної практики щодо американського експорту.

Міністерство міжнародної торгівлі Канади є провідним державним органом у системі міжнародної діяльності країни. Головні завдання цього відомства – визначення торговельної політики Канади, підготовка міжнародних договорів і розробка методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) і коштів підтримки експорту товарів і послуг, а також інвестицій і туризму. Канадські провінції мають виняткові повноваження в порівнянні з регіонами в інших федеративних державах. Наприклад, у Канаді немає такого поняття, як національні природні ресурси – всі ресурси належать тим провінціям, на території яких вони перебувають. Зокрема, у провінції Альберта добувається нафта, і всі нафтові роялті надходять у бюджет Альберти, а не у федеральний центр. Відповідно, внутрішня торгівля головним чином регулюється регіональною владою. За всім, що виходить за межі

країни, стежить федеральний уряд, що оточує експорт гарячою турботою. Кілька років назад влада США обвинуватила канадських постачальників лісу в демпінгу й вирішила підвищити для них ввізні мита. Торговельне відомство Канади в короткий строк зуміло зробити те, що більшості інших країн виявляється не під силу: через СТО й НАФТ (Угода про Північноамериканську зону вільної торгівлі, які уклали США, Канада й Мексика) домоглося визнання відсутності факту демпінгу й скасування підвищення імпорتنних мит. У системі ЗЕД Канади крім міністерства закордонних справ і міжнародної торгівлі задіяні більше десятка інших міністерств – промисловості, природних ресурсів, сільського господарства й продовольства, Канадське агентство прикордонних служб й ін. А крім них питаннями підтримки й розвитку експорту, страхування зовнішньоторговельних операцій, експортних кредитів і закордонних інвестицій займається ще ряд державних організацій. Серед них, наприклад, Корпорація по розвитку експорту, Канадська комерційна організація, Канадське агентство міжнародного розвитку.

У Японії питання торгівлі перебувають у розпорядженні міністерства економіки, торгівлі й промисловості (МЕТП) – ключового економічного відомства країни з 1946 року. Основні функції міністерства покладені на чотири департаменти. Макроекономічне планування, корпоративне керування й галузева промислова політика є прерогативою департаменту економічної й промислової політики. Технічні регламенти й стандарти, впровадження передових технологій – зона відповідальності департаменту політики в області промислової науки, технологій і захисту навколишнього середовища. При цьому департамент торговельної політики відповідає за багатобічні торговельні переговори й питання двосторонніх торгово-політичних відносин із закордонними країнами. А департамент торговельного й економічного співробітництва – за контроль зовнішньоторговельних операцій, сприяння інвестиційної діяльності й страхування експорту. Разом з тим міністерству також підлегли Агентство по природних ресурсах й енергетиці, Агентство по малих і середніх підприємствах, Патентне відомство Японії, а також ряд інших економічних агентств і

служб, включаючи систему регіональних представництв у всіх префектурах країни. Високий ступінь включення японської економіки в систему міжнародних відносин вимагає високого ступеня гармонізації проведення економічної політики – зовнішньої й внутрішньої. Саме це й забезпечує МЕТП як державний орган, у якому сконцентровані основні управлінські функції в сферах економіки, торгівлі й промисловості. Міністерство визначає й реалізує економічну політику країни, сприяє розвитку експорту й прямих інвестицій японських компаній за рубежом, забезпечує національну економіку необхідними сировинними, інвестиційними й технологічними ресурсами. Японія офіційно декларує прихильність вільній торгівлі. У законі про валютний обмін і зовнішню торгівлю, зокрема, говориться, що "зовнішньоекономічні операції будуть здійснюватися в принципі вільно". Але разом з тим у законодавстві передбачене право держави застосовувати "мінімально необхідні" міри регулювання в сфері торгівлі. Так, наприклад, у постанові уряду Японії про контроль за експортною торгівлею втримується перелік товарів, для експорту яких потрібне спеціальне схвалення МЕТП.

На підставі сказаного для України доцільно визначитися зі схемою сучасної структури системи державного регулювання й твердого контролю розвитку економіки (на погляд автора цієї статті найкращим для України є зразок США по керуванню економікою й захисту національних інтересів), вивчити як це робиться в інших країнах й як можна ретельніше скопіювати те, що відповідає нашим проблемам, завданням і можливостям. При цьому врахувати, що основна відповідальність за розвиток науки й техніки лягає на державу й механізм державного регулювання опирається на всебічно розроблені правові норми/2/.

Використана література:

1. Мищенко В. В., Государственное регулирование и планирование национальной экономики – "ММЦ АлтГу", Барнаул, 2003 р.

2. Б. Чумаченко, К. Лавров Стратегическое управление научно-техническим развитием: опыт США/ журнал "Управление инновационной и инвестиционной деятельностью"-М: "РАН", 2006 р.

Е.Н. Чугунова

заведующая эпидемиологическим отделом
*(Железнодорожная санитарно-
эпидемиологическая станция г. Луганска)*

А.А. Шкурат

врач-паразитолог
*(Артемовская районная санитарно-
эпидемиологическая станция г. Луганска)*

АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕРОПРИЯТИЙ ПО СНИЖЕНИЮ ПОРАЖЕННОСТИ ДЕТЕЙ ЭНТЕРОБИОЗОМ

Мы много говорим о заболеваниях, вызванных вирусами, бактериями и грибами. Широко обсуждаются проблемы СПИДа, гепатита, туберкулеза, гриппа. Однако серьезные заболевания могут быть вызваны и гельминтами, которые являются причиной наиболее распространенного и массового паразитарного заболевания человека - гельминтоза. Термин "гельминтоз" (от латинского глист) был введен Гиппократом, он первым подробно описал клинику поражения некоторыми гельминтами.

При поражении гельминтами возникают сложные отношения между двумя живыми организмами - паразитом и хозяином, которые имеют тенденция к затяжному или хроническому течению. Гельминтозам свойственен достаточно широкий диапазон клинических проявлений: от бессимптомных до крайне тяжелых, представляющих угрозу для жизни человека.

Общая пораженность населения гельминтозами достаточно высока. В Украине известно 25-30 паразитозов, опасных для человека. Причем, на долю гельминтозов приходится примерно 99% всех паразитозов. По статистическим данным гельминтозами поражен каждый третий житель, 85-95% взрослого населения имеют паразитов, но не знают об этом.

В Украине ежегодно официально регистрируется 300-400 тысяч случаев гельминтозов, из них 80% составляют дети. По экспертным оценкам специалистов истинная цифра пораженных гельминтозами в десятки раз выше. Об истинном распространении

гельмінтозов в Україні можна судити по кількості продаваних антигельмінтних препаратів, істинна цифра щорічно реєструваних гельмінтозов в країні досягає 1-2 мільйона випадків.

На території Луганської області реєструється від 10 до 13 форм цих захворювань. 24 форми гельмінтозов відносяться до числа захворювань, супроводжуваних розладом шлунково-кишкового тракту.

Серед всіх гельмінтозов, зареєстрованих в Україні, за даними офіційної статистики, найбільш поширеним вважається контагіозний гельмінтоз – ЕНТЕРОБІОЗ.

Удельний вага ентеробіозу серед інших гельмінтозов досягає 70-95%. На дитяче населення припадає 90-95% всіх інвазованих ентеробіозом. Особливо висока інвазованість ентеробіозом дітей дитячих дошкільних закладів і шкіл. Кожен 20 дитина ДДУ і кожен 10 учень школи уражені острицями.

Ентеробіоз найбільш широко і повсюдно поширений на Україні гельмінтоз. Актуально стоїть питання про ураженість ентеробіозом населення м. Луганська, в тому числі Артемівського району.

Ентеробіоз – контагіозний гельмінтоз, тому заразитися їм дуже легко. За експертними оцінками спеціалістів при проведенні паразитологічного дослідження об'єктів навколишнього середовища на наявність яєць остриць було встановлено, що найбільш забруднені яйцями остриць гроші, комп'ютерні мишки, мобільні телефони, дитячі пісочниці, ручні громадського транспорту, книги, ручки і ін. предмети побуту.

Возбудитель ентеробіозу – остриця, гельмінт довжиною 2-13 мм, товщиною 0,1 – 0,5 мм. Задній кінець тіла самки заострений, тому гельмінти і отримали назву "остриць".

Ентеробіоз має повсюдне поширення, але більш широко зустрічається в розвинутих країнах помірного клімату. Во всіх країнах світу найбільша ураженість ентеробіозом відзначається серед дітей. В даний час ентеробіоз на території України вважається найбільш поширеним гельмінтозом.

Взрослые особи обитают в толстом кишечнике, преимущественно в области слепой кишки. Перемещаясь вместе с фекальными массами они попадают в прямую кишку, выползают через задний проход наружу и ползают по его окружности, где преимущественно в перианальной области и на ягодицах самки откладывают яйца. Одна самка может отложить 10-15 тысяч яиц. Острицы могут также заползать на бедра, нижнюю часть спины, во влагалище. Яйца гельминтов, отложенные на коже или внутренней поверхности белья созревают в течение 4-6 часов. При заглатывании яиц гельминтов цикл развития повторяется. Во время расчесов зудящих мест больной загрязняет яйцами остриц свои пальцы, затем заносит их в рот и на предметы окружающей среды.

Легкость заражения энтеробиозом при контакте с инвазированным и устойчивость яиц гельминтов во внешней среде обуславливают широкое распространение этих гельминтов среди населения, особенно в детских коллективах и среди лиц, проживающих в общежитиях. Длительность жизни остриц с момента заражения до выхода зрелых самок для яйцекладки составляет около 30 дней. Однако, вследствие частых повторных заражений энтеробиоз может продолжаться много лет.

Наиболее частым симптомом энтеробиоза является анальный зуд. Зуд возникает во время ползания остриц вследствие механического раздражения и выделения гельминтами токсических веществ. Зуд нарушает сон, вплоть до развития бессонницы, снижает работоспособность больного, вызывает невротическое состояние. Дети становятся капризными, снижается аппетит. Однако у некоторых больных энтеробиоз протекает бессимптомно.

Учитывая высокую поражающую способность, контагиозность, легкость заражения, высокий уровень пораженности энтеробиозом детей нами была изучена пораженность гельминтозом детей детских дошкольных учреждений (как самой высокой группой риска), проведен анализ эффективности рекомендуемых мероприятий по снижению пораженности контагиозным гельминтозом детей ДДУ, а так же клинико-лабораторной эффективности антигельминтных препаратов в лечении энтеробиоза.

Нами проведено аналіз ураженості ентеробіозом дітей ДДУ Артемівського району за 2003-2009 гг., для виконання якого була розроблена спеціальна програма по збору і обробці інформації. Для аналізу були привнесені матеріали щорічних звітів, щомісячних звітів і досліджень.

Отримані матеріали піддалися ретроспективному аналізу і статистичній обробці.

Щорічно в першому-другому кварталах проводиться планове дослідження дітей ДДУ Артемівського району на ентеробіоз. Методом вибору для діагностики ентеробіоза є дослідження періанального соскоба методом липкої стрічки або методом Грехема. Планове дослідження проводиться медичними працівниками дитячих комбінатів. Щорічно досліджується близько 2800 дітей, що відвідує ДДУ. З метою контролю збору біоматеріалу проводиться випадкове дослідження паразитологами Артемівської райСЭС і залізничної СЭС. Досліджується близько 800 дітей щорічно. Виявлені інвазовані беруться на увагу, проводиться повний комплекс заходів по оздоровленню дитячого колективу від ентеробіоза. При аналізі проведеної роботи встановлено:

К 2008 г. зросло кількість ДДУ вільних від ентеробіоза (при планових і випадкових дослідженнях), їх кількість становить 5,8-17,6%.

Більшу частину становлять сади з єдиничними випадками ентеробіоза (до 5% ураженості) і низьким рівнем ураженості дітей ентеробіозом (5-10%).

Ураженість ентеробіозом дітей ДДУ при планових і випадкових дослідженнях знаходиться на дуже низькому рівні, відповідно в середньому 4,9% при плановому дослідженні і 3,03% при випадковому. Крім того цифри при дослідженнях в розрізі кожного ДДУ відрізняються незначительно.

Загальна ураженість дітей ДДУ ентеробіозом знаходиться на дуже низькому рівні (до 5% ураженості) і має тенденцію до зниження. За період 2003-2009 гг. спостерігалося два підйоми ураженості ентеробіозом дітей ДДУ в 2004г. до 5,1% і в 2007 г. до 4,6%.

Для более точного определения тенденции мы провели выравнивание динамического ряда пораженности энтеробиозом детей ДДУ по прямой – за исследуемый промежуток времени отмечается тенденция к снижению пораженности энтеробиозом детей ДДУ.

По литературным данным при полном обследовании детей ДДУ методом Грехема каждый 20 ребенок поражен энтеробиозом как и по данным нашего анализа. Однако в 2008, 2009 г. пораженность детей снизилась в 2 раза.

Более эффективным считается 3-х кратное (через 7-10 дней) обследование детей методом Грехема. По литературным данным при однократном обследовании выявляемость энтеробиоза составляет около 50%, при 3-х кратном – около 93%. В нашем случае дети некоторых ДДУ обследовались 2-хкратно (Артемовской райСЭС после плановых обследований детей ДДУ ежегодно проводились внезапные обследования по плану). Выявляемость энтеробиоза при 2-х кратном обследовании составляет от 60 до 80%.

Проведя ряд несложных вычислений можно сделать вывод о количестве недовыявленного энтеробиоза среди детей ДДУ – истинная пораженность детей ДДУ энтеробиозом значительно (от 1,7 до 4 раз) выше регистрируемой. Это без учета того, что некоторые родители самостоятельно, без назначений врача проводят своим детям профилактическое лечение энтеробиоза и инвазия не выявляется.

По литературным данным удельный вес энтеробиоза среди других гельминтозов у детей составляет 70-95% (как и в нашем случае).

Удельный вес энтеробиоза у детей ДДУ среди всех инвазированных энтеробиозом детей составляет весомую долю и находится в пределах от 30% до 54%. Это может быть связано с несовершенными навыками личной гигиены у детей в возрасте 3-7 лет, низким уровнем санитарной культуры родителей, не знанием и несоблюдением санитарно-гигиенического режима в ДДУ (вероятнее всего из-за отсутствия квалифицированных сотрудников и качества кадров) и др.

Так же была изучена эффективность лечения энтеробиоза у детей ДДУ. За последние годы разработаны и получили широкое

распространение эффективные и хорошо переносимые больными препараты против гельминтозов. Благодаря разработке этих средств роль химиопрофилактики в борьбе с гельминтозами, в том числе энтеробиозом, значительно возросла и появилась реальная возможность снижения пораженности населения гельминтозами.

Всего за период 2003-2009 годы под наблюдением находилось 669 инвазированных. Из них 8 человек выявлены при проведении контрольных после проведенного лечения обследований, однако ранее инвазированными не были. Это составляет 1,2% и указывает на не качественное соблюдение санитарно-гигиенического и противоэнтеробиозного режимов.

Не эффективность лечения энтеробиоза у детей в ДДУ отмечается в 2-х случаях, что составляет 0,3%, вероятнее всего из-за не качественного соблюдения санитарно-гигиенического и противоэнтеробиозного режимов. 1 чел. был пролечен вормилом в возрастной дозировке, 1 чел. – вермоксом в возрастной дозировке. При контрольных обследованиях у этих же детей выявлен энтеробиоз. Хотя повторное лечение было проведено не грамотно (теми же препаратами, что и первый раз) при повторном контрольном обследовании результаты обследований были отрицательные.

Из 669 инвазированных получили лечение в возрастных дозировках:

- пирантелом – 576 чел., при контрольном обследовании результаты отрицательные
- вормилом – 79 чел., выявлен 1 инвазированный, неэффективность 1,3%
- вермоксом – 7 чел., выявлен 1 инвазированный, неэффективность 14,3%
- декарисом – 4 чел., при контрольном обследовании результаты отрицательные
- мебендазолом – 3 чел., при контрольном обследовании результаты отрицательные

Для лечение инвазированных детей ДДУ предпочтение было отдано:

- пирантелу в 86,1% случаев
- вормилу в 11,8% случаев

- вермоксу в 1% случаев
- декарису в 0,6% случаев
- мебендазолу в 0,4% случаев.

Не смотря на то, что в последнее время появилось большое количество антигельминтных препаратов, в лечении энтеробиоза у детей 3-7 лет по-прежнему врачи отдают предпочтение пирантелу.

Строго судить об эффективности применяемых для лечения энтеробиоза антигельминтных препаратов не следует, так как недостаточно данных для обработки полученных результатов, сомнительная их достоверность. Для выводов об эффективности лечения инвазии необходимо еще большое количество данных, таких как качество соблюдения противэнтеробиозного режима дома, качество и достоверность лечения, ответственность и добросовестность родителей по данному вопросу и др., которыми мы не владеем.

В борьбе с энтеробиозом имеет большое значение не только соблюдение санитарно-гигиенического и протозооэнтеробиозного режимов, но и медикаментозное лечение инвазии, которое проводится современными лекарственными средствами, хорошо проведенная санитарно-просветительная и разъяснительная работа.

Почему может снижаться пораженность энтеробиозом детей ДДУ.

- В аптечной сети имеется большое наличие и выбор антигельминтных препаратов. Лекарственные средства имеют более широкий спектр действия, низкую токсичность для организма, высокую эффективность. Наблюдается доступность их покупки для всех социальных слоев населения.

- Многие родители используют антигельминтики для профилактики гельминтозов и неоднократно в году.

- В прессе, на радио, телевидении появилось большое количество передач с советами по профилактическому лечению гельминтозов, в том числе и энтеробиоза.

- Натальное белье стало более качественно в том плане, что трусы для детей и взрослых имеют резинки вокруг бедер.

- Из-за экономических трудностей в ДДУ не всегда соблюдается температурный режим. Дети целый день находятся в группе, гуляют и даже спят в одежде (колготы, брюки, спортивные штаны).

- Повторяючися в одні і те жє місяці обстеження дітей дають можливість родителям профілактически пролечить своїх дітей, а персоналу ДДУ підготуватися к проверкам.

- На виявляемость ентеробиоза у дітей впливає і не укомплектованность кваліфікованими кадрами клініко-діагностических лабораторий лечебно-профілактических учреждений, текучесть кадров в них, из-за низкой заробітної плати, отсутствие в КДЛ учебных препаратов по лабораторной диагностике гельминтозов, в том числе и ентеробиоза.

В ходе проведенного нами ретроспективного епіданализа пораженности ентеробиозом детей ДДУ Артемовского района за период 2003-2009 гг. мы пришли к следующим заключениям:

1. Регулярно ежегодно с сотрудниками ДДУ проводятся зачетные семинарские занятия по профілактике контагиозных гельминтозов. Имеются перечень основных вопросов и учебной литературы.

2. Регулярно ежегодно с детьми ДДУ проводятся уроки здоровья по профілактике контагиозных гельминтозов. Имеются примерные тексты.

3. Из-за систематического контроля санитарно-гигиенического и противоентеробиозного режимов в ДДУ режим стал соблюдаться более качественно и добросовестно.

4. К 2008 г. уменьшилось количество стойких микроочагов ентеробиоза. Улучшилась санитарно-просветительная работа в них. Стойких микроочагов более 2- лет не зарегистрировано.

5. К 2008 г. увеличилось количество ДДУ свободных от ентеробиоза (при плановых и внезапных обследованиях).

6. Большую часть составляют сады с единичными случаями ентеробиоза (до 5% пораженности) и низким уровнем пораженности детей ентеробиозом (5-10%).

7. К 2008 г. результаты планового и внезапного обследования практически на одном уровне. Медсестрами ДДУ более качественно стал проводиться забор биоматериала для исследований.

8. С целью более полного выявления всех инвазированных обследования детей стали проводиться без предупреждения родителей.

9. Улучшилось ведение медицинской документации в связи с систематическим контролем работы ДДУ по профилактике энтеробиоза.

10. Снизилась вероятность заноса в ДДУ энтеробиоза длительно отсутствующими и вновь поступающими в ДДУ детьми. Из их числа уменьшилось количество инвазированных.

11. Профилактика энтеробиоза не сложна: тщательная влажная уборка помещений, строгое соблюдение правил личной гигиены.

Использованная литература:

1. "Паразитарные болезни человека" под редакцией Лукшиной Р.Г. Харьков 2005г.

2. "Гельминтозы у детей" Крамарев С.А., Ершова И.Б. Киев- Луганск 2006г.

3. "Инфекционные болезни и эпидемиология" Покровский В.И., Пак С.Г., Брико Н.И., Данилкин Б.К. Учебник для ВУЗов, Москва 2004г.

4. "Медицинская паразитология" Виноградов А.Б., Учебное пособие 2006г.

5. Методические рекомендации МОЗУ "Энтеробиоз как медико-социальная проблема. Новые подходы к оздоровлению от энтеробиоза" Киев 2007г.

6. Методические рекомендации МОЗУ "Схема обследования больных на паразитозы по клиническим показаниям" Бодня Е.И., Холтоби-на Л.В. Харьков 2005г.

7. Методические рекомендации МОЗУ "Современные методы лечения основных паразитарных болезней человека" Лукшина Р.Г., Бодня Е.И., Холтобина Л.В. Харьков 2004г.

8. Приказ МЗ УССР №579 от 15.10.87г. "Об усилении борьбы с гельминтозами в Украине".

9. Приказ Луганского горЗО №142 от 03.03.86г. "О мерах по снижению пораженности энтеробиозом детей ДДУ города".

10. Медицинская газета "Здоровье Украины" №15-16, август 2005г. Статья "Кишечные гельминтозы: состояние проблемы".

11. Украинская медицинская газета №7-8, июль-август 2006г. Статья "Гельминтозы у детей".

12. Материалы Интернета, разделы "Научные статьи", "Медицинская энциклопедия".

В.И.Бондарь

кандидат сельскохозяйственных наук,
доцент кафедры экологии
(Восточноукраинский национальный
университет имени В. Дзя)

В.В. Гаврик

кандидат медицинских наук,
доцент, заведующий
(Санитарно-эпидемиологическая
станция в Луганской области)

В.М.Юркевич

заведующий отделом
(Санитарно-эпидемиологическая
станция в Луганской области)

ОЦЕНКА УРОВНЯ СОДЕРЖАНИЯ ТЯЖЕЛЫХ МЕТАЛЛОВ В КОМПОНЕНТАХ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ ЛУГАНСКОЙ ОБЛАСТИ

Загрязнение окружающей среды соединениями тяжелых металлов относится к глобальным проблемам экологии, требующим приоритетного внимания в XXI веке. В значительной степени это связано с тем, что многие из них биологически активны. Значимость соединений тяжелых металлов имеет двойственную природу, ряд из них жизненно необходимы в определенных количествах для нормального развития и функционирования организмов, а с другой стороны, при высокой концентрации они могут быть токсичными и губительными. Важно отметить, что для тяжелых металлов помимо прямого токсического эффекта установлены отдаленные последствия, выраженные в виде канцерогенного, мутагенного, гонадотоксического и эмбриотоксического эффектов. В результате этого поражаются важнейшие биологические функции: воспроизводство и наследственность. Для возникновения перечис-

ленных реакций уровни концентраций значительно ниже, чем для общетоксического эффекта. Специфической особенностью биологических реакций на загрязнение среды является в ряде случаев быстрота их проявления после длительного скрытого периода.

Вспышки необъяснимых заболеваний детей в Черновцах с синдромом тотальной алопеции могут представлять собой прямое следствие загрязнения внешней среды токсичными микроэлементами.

При этом отмечается не только выпадение волос, но и неврологическая симптоматика, свидетельствующая о патологии гипоталамуса.

Проблема развития и здоровья детей в связи с влиянием тяжелых металлов заслуживает самостоятельного рассмотрения.

Уже имеются сведения о том, что в условиях микроэлементных загрязнений происходит интенсивное накопление различных токсичных компонентов в плаценте. Избыток некоторых микроэлементов (как и их дефицит) воздействует на репродуктивную функцию, может оказывать эмбриотоксическое действие различной степени тяжести, проявляющиеся в те или иные периоды раннего индивидуального развития [3].

Так, избыток меди и марганца оказывает эмбриоцидное действие; цинка – эмбриоцидное действие и перинатальную смерть; свинца – стерильность, некроз плаценты, выкидыши, перинатальную и неонатальную смерть, замедление роста; кадмия – хромосомные аномалии, эмбриотоксическое действие, изменение скелета; мышьяка – дефекты формирования нервной трубки, аномалии скелета и мочеполовой системы, замедление роста [4].

Специальный доклад ВОЗ подчеркнул высокий риск для плода (и вообще для потомства) одновременного контакта матерей не с одним, а с несколькими воздействующими химическими агентами. Группой японских ученых установлено, что однократное комбинирование воздействия кадмия, марганца, меди, цинка, железа и свинца в виде внутривенных инъекций тяжело поражало плод и практически не вредило организму матери. Кадмий проникал через плаценту и накапливался во всех изученных тканях.

Организм может реагировать не только развитием болезней. Могут появиться признаки дисадаптации, а также нарушения физического и психического развития.

Работы, выполненные в конце 90-х годов Институтом медицины труда АМН Украины, ГПП "Западукргеология" и др. на территории Львовского угольного бассейна, свидетельствуют о загрязнении окружающей среды такими элементами, как свинец, медь, молибден, цинк, бериллий, барий, ванадий и др. и повышенном уровне заболеваемости детей.

В связи с этими оценками многие из экологически опасных веществ включены в международные и национальные списки загрязняющих веществ, которые должны контролироваться в окружающей среде.

По рекомендациям ЮНЕП (программы ООН по окружающей среде) в системах контроля должны постоянно наблюдаться ртуть, свинец, кадмий, фтор, мышьяк. Международным научным комитетом по проблемам окружающей среды рекомендуется детальное изучение элементов, для которых доказано на уровне современных знаний отрицательное воздействие на экосистему, а также элементов, не представляющих пока особой опасности, но поступающих в окружающую среду в больших количествах [1].

Луганская область относится к регионам с высокой концентрацией промышленности. На территории области в 26,7 тысяч квадратных километров (4,3% площади Украины), расположено более тысячи предприятий угольной промышленности, металлургии, коксохимии, нефтеперерабатывающей и химической промышленности, где перерабатывается и сжигается большое количество каменного угля, мазута, бензина и дизельного топлива, накоплены значительные объемы промышленных отходов, что приводит к изменению состава среды, окружающей человека.

В расчете на один квадратный километр территории области приходится 16,4 тонн вредных выбросов, что в 2,4 раза больше, чем по Украине и в 4,6 выше фонового выпадения аэрозольных загрязнений, характерных для умеренных широт, значительно удаленных от урбанизированных зон.

Ежегодный выброс в атмосферный воздух только от стационарных источников составляет более 438 тыс. тонн, из которых 48,6 тонн составляет марганец и его соединения; 6,96 тонн хром шестивалентный; 5,1 т свинец и его соединения, 4,9 тонн никель металлический и др., обладающих канцерогенной активностью [2].

Значительное антропогенное влияние на окружающую среду и распространение в ней соединений тяжелых металлов оказывают автомобильный транспорт, промышленные отходы, сброс сточных вод в водные объекты, применение минеральных и органических удобрений, используемых в сельском хозяйстве.

Так, эмиссия вредных веществ от автотранспорта составляет почти 20% (107 тыс. тонн) от общего объема выбросов в атмосферу, плотность выбросов от автомобилей более 4,0 тонн на квадратный километр территории.

На полигонах и территориях предприятий накоплено более 100 млн. тонн токсичных отходов, из которых 1,6 млн. тонн относятся к 1-III классу опасности. В водные объекты в 2002 году сброшено 399,8 млн. м³ сточных вод, из которых 272,48 млн. м являются загрязненными и по своему количеству составляют 20% стока р. Северский Донец в районе г. Лисичанска.

Высокая антропогенная нагрузка на окружающую среду приводит к созданию напряженной экологической обстановки, ухудшению здоровья людей.

В городах области (Алчевск, Стаханов, Луганск и др.), где наблюдается многократное превышение средних выбросов в расчете на квадратный километр территории, заболеваемость злокачественными новообразованиями превышает среднеобластные показатели в 1,3 раза и составляет более 340-384 случаев на 100 тысяч населения.

В структуре заболеваний населения области преобладают хронические заболевания (хронический бронхит, ишемическая болезнь сердца, болезни системы кровообращения и др.), которые имеют тенденцию роста и по сравнению с 1995 г. увеличились в 1,-2,3 раза.

Имеют тенденцию роста болезни органов пищеварения, заболевания эндокринной системы, нарушения обмена веществ, врожденные аномалии.

За последние годы общая заболеваемость взрослого и детского населения увеличилась в 1,2 и в 1,4 раза соответственно.

В целом, неудовлетворительная эколого-гигиеническая ситуация и показатели здоровья населения свидетельствуют о весомой роли факторов окружающей среды на здоровье населения, о необходимости проведения комплексных исследований окружающей среды и здоровья населения на основе критериев реальной опасности воздействия загрязняющих веществ, приоритетное значение среди которых занимают соединения тяжелых металлов.

Основными направлениями деятельности государственной санитарно-эпидемиологической службы является охраны окружающей природной среды:

- изучение, оценка и прогнозирование показателей здоровья населения в зависимости от состояния среды жизнедеятельности человека;

- определение факторов окружающей среды, которые вредно воздействуют на здоровье населения;

- контроль за устранением причин и условий возникновения массовых неинфекционных заболеваний, отравлений и радиационных поражений людей.

Существенную роль при оценке уровня содержания микроэлементов играет сбор и анализ информации об уровнях их содержания в различных компонентах окружающей среды, на урбанизированных и природных территориях.

Целью данной работы явилась оценка уровня содержания важнейших соединений тяжелых металлов (микроэлементов) в поверхностных водоемах и водотоках, источниках водоснабжения и питьевой воде, в верхнем горизонте почв урбанизированных территорий, сельскохозяйственных и заповедных зон, основных источниках загрязнения окружающей среды и особенностях распространения отдельных элементов.

Особого внимания заслуживает вопрос безопасного водопользования. Неудовлетворительное состояние водных объектов – одна из главных причин низкого качества питьевой воды.

Поверхностные водоисточники подвержены интенсивному воздействию различных источников загрязнения, из которых приори-

тетное значение (порядка 200 млн. м³ в год, что составляет 50% от общего сброса) имеет сброс шахтных вод. Многие из малых рек области (Ровенек, М.Каменка, Б.Каменка, Вишневетская, Юськина, Нагольная и др.) формируются за счет шахтных вод и оказывают немаловажное влияние на основные источники водопользования населения.

Следует отметить, что на юге области и других вододефицитных территориях пруды-отстойники шахтных вод активно используются населением для рекреационных целей и купания, многие из прудов расположены в черте населенных мест. Поэтому оценка шахтной воды имеет важное гигиеническое значение.

Качество шахтной воды оценено по 20 основным ингредиентам, в состав которых вошли ртуть, свинец, мышьяк, цинк, медь, ванадий, висмут, алюминий, кадмий, сурьма и др. соединения металлов. Превышения предельно-допустимых концентраций для водных объектов культурно-бытового назначения для абсолютно большинства соединений тяжелых металлов не установлено.

Содержание большинства соединений тяжелых металлов, за исключением алюминия и лития, в шахтных водах обнаруживаются в концентрациях ниже предельно допустимой концентрации (ПДК) для водотоков культурно-бытового водопользования, и находится на стабильном уровне, среди них и особо токсичные элементы. Соединения ртути обнаруживаются на уровне менее 0,00025 мг/л (менее 0,5 ПДК), мышьяка - 0,005 мг/л (0,1 ПДК), кадмия менее 0,001 мг/л (менее 1,0 ПДК), свинца - менее 0,02 мг/л (0,2 ПДК), сурьмы - 0,01 мг/л (0,2 ПДК), ванадий и висмут - менее 0,001 мг/л (0,01 ПДК), никель и кобальт - менее 0,01 мг/л (0,1 ПДК) и т.д.

К элементам, концентрации которых колеблются в широких пределах и в отдельных пробах, содержание которых может превышать гигиенические нормативы, относится алюминий. Содержания алюминия обнаруживаются в концентрациях 0,05-0,85 мг/л (среднее значение 0,13 мг/л или 0,3 ПДК).

В повышенных концентрациях в шахтной воде по сравнению с фоновыми концентрациями и ПДК обнаруживается литий. По данным [5] распространенность лития в пресной воде составляет

0,002 мг/л, фонові забруднення лиття для поверхневих водоисточників області становлять 0,0130 мг/л, підземних джерел – 0,0161 мг/л (дані Восток ГРГП), ПДК – 0,03 мг/л (III клас небезпечності лімітуючий ознак шкідливості санітарно-токсикологічний). Обнаруженні концентрації лиття в шахтних водах південних регіонів області обнаружені в концентраціях 0,053-0,554 мг/л (середнє значення – 0,27 мг/л або 9,0 ПДК). По даним деяких авторів (Я.М. Грушко) в хронічних дослідах на теплокровних тваринах токсичне діє литий оказав в концентрації 5 мг/л води.

По результатам оцінки біотоксичності методом біотестування на червоношкірних в шахтних водах не виявлено гостра летальна токсичність.

Аналогічні концентрації сполучень важких металів обнаружуються в малих водотоках юга області.

В річці Северський Донець, основному водотоці області, перевищення ПДК сполучень важких металів для водних об'єктів культурно-бутового водопольовання не встановлено. В створах урбанізованих територій концентрація сполучень металів перевищує їх значення, виявлені в створах розташованих вдали від великих населених місць.

При цьому концентрація міді в р. Северський Донець зменшується на 0,01 мг/л або 55% (с 0,018 мг/л до 0,008 мг/л), марганця на 0,019 мг/л або 58% (с 0,033 мг/л до 0,014 мг/л).

В підземних джерелах водопостачання, розташованих в поймі річок, в окремих пробах в концентраціях, перевищують гігієнічні нормативи обнаружуються марганець, литий і бром.

Слід відзначити, що в основних джерелах централізованого водопостачання населення (Айдарський, Петровський, Кондрашевський і др.), розташованих за межею населених місць концентрації досліджуваних мікроелементів не перевищують санітарно-гігієнічних нормативів, їх вміст характеризується стабільністю і становить по міді менше 0,01 мкг/л, свинцю менше 0,0005 мг/л, міді менше 0,01 мг/л, молибдену менше 0,025 мг/л і т.д.

Для подземных источников, расположенных в черте населенных мест крупных индустриальных центров отмечается рост отдельных токсичных элементов. Так, в подземных источниках водозаборов №№ 1-1 а, расположенных в черте г. Луганска (бассейн р. Лугань) концентрация мышьяка достигает уровня 0,016-0,024 мг/л, что в 1,6-2,4 раза выше фоновых и гигиенических нормативов по ГСанПиН № 383 от 23.12.96 г. Концентрация свинца обнаруживается на уровне 0,001-0,0011 мг/л, что в 2 раза выше содержания фоновых значений и в 1,1 раза гигиенических нормативов.

Специалисты по геохимическим загрязнениям техногенного происхождения большое значение придают исследованию окружающей среды за счет выпадения загрязняющих веществ из атмосферы и характеру в результате этих формируемых аномалий. К элементам, формирующим повышенную нагрузку на воздушный бассейн обширные аномалии в почвах и других компонентах окружающей среды, относятся свинец, сурьма, ртуть, молибден, цинк, никель, кадмий и др. элементы.

Основными элементами – загрязнителями почвогрунтов и донных отложений в области являются мышьяк, свинец, фтор, ртуть, цинк, барий. Контрастность аномалий увеличивается вблизи промышленных предприятий, угольных шахт, отвалов горной породы, шламонакопителей. Геохимический фон почв Луганской области по величине мало отличается от кларков и регионального фона и почв Донецкой области.

Для оценки экологической ситуации в шахтных регионах области были выполнены работы по оценке уровней содержания металлов в верхнем (0-0,1 м) горизонте почв, выборочно травянистой растительности по площади порядка 30 км², включающую в себя территорию населенного пункта, промплощадку предприятий и территорию санитарно-защитной зоны (СЗЗ), зону рекреации населения и прилегающие сельскохозяйственные поля и огороды.

В основу проведения работ взяты МУ МЗ СССР № 4266-87 временные методические рекомендации по проведению геолого-экологических исследований при геологоразведочных работах (для условий Украины), Киев, 1990 г.

Были выполнены работы по оценке отвалов горной породы, других отходов угледобычи и переработки угля как основных источников загрязнения окружающей среды. Установлено, что в горной породе, угле и золе углей приоритетными токсичными компонентами являются мышьяк ($K_0=12,0$), свинец ($K_0=4,0$), ртуть и сурьма не превышали ПДК для почв, но их распространенность в 10 и более раз превышала геохимический фон почв. Такие опасные элементы как кадмий, таллий, никель, хром и др. находятся на уровне природной распространенности в почве в труднорастворимых формах. Подвижные формы цинка, обнаруженные на уровне 4,5 мг/кг, кадмия менее 0,3 мг/кг, никеля менее 2,0 мг/кг, свинца менее 1,0 мг/кг, хрома менее 5 мг/кг, меди - 2,6 мг/кг, марганца 60 мг/кг.

При исследовании почвы особое внимание было уделено исследованию мышьяка как одного из наиболее экологически опасных элементов, имеющих высокую распространенность в источниках загрязнения окружающей среды.

Наряду с валовым содержанием определялись подвижные и водорастворимые формы мышьяка. В почвах района работ валовое содержание мышьяка обнаружено в пределах 0,25 - 91,4 мг/кг (ПДК - 2,0 мг/кг, кларк в почве по Виноградову - 5 мг/кг).

На территориях, удаленных от источников загрязнения, валовое содержание мышьяка обнаружено на уровне 0,25 - 2,1 мг/кг, водорастворимые формы - на уровне 0,03 - 0,25 мг/кг, подвижные - 0,1 - 1,75 мг/кг. В зоне источников загрязнения - валовое содержание мышьяка находилось на уровне 3,8 - 91,6 мг/кг, водорастворимые формы не превышали значений 0,15 - 0,2 мг/кг. К элементам, имеющим распространенность в повышенных концентрациях по сравнению с региональным геохимическим фоном, а в отдельных случаях и с ПДК для почв, кроме мышьяка относятся свинец, ртуть, сурьма, барий, марганец и другие вещества.

Детальный анализ оценки степени загрязнения территорий в зоне влияния шахты позволяет отнести территорию селитебной зоны к наиболее загрязненной. Степень влияния источников загрязнения наглядно просматривается на примере определения кислотности почв (рН) в зоне влияния шахты и других источни-

ков загрязнения. Для почв в районе шахты характерна слабощелочная ($pH=7-8$) и нейтральная среда. В непосредственной близости к источникам загрязнения (как правило, это отвалы и терриконы горной породы) pH почв в отдельных пробах имеет слабокислую ($pH>5,0$) и даже кислую ($pH=5-4$) среду. Удельный вес таких проб составляет 11,5%.

Все площадные ареалы загрязнений расположены в черте поселка и формируются непосредственно вокруг источников загрязнения окружающей среды (промышленных площадок, свалок мусора и т.д.) и, как правило, по своей конфигурации принимают контуры промышленных площадок и свалок мусора. Близкое (500 м и менее) по отношению друг к другу расположение источников загрязнения окружающей среды наряду с особенностями природно-климатических факторов и рельефа местности могут способствовать усилению формирования ареалов загрязнения рядом с другими источниками загрязнения окружающей среды.

Всего на территории поселка выявлено 7 площадных аномальных ареалов загрязнения, по суммарному показателю загрязнения относящихся к категории умеренно-опасного загрязнения ($2c = 16-32$), внутри которых выделяются участки, степень загрязнения которых относится к категории опасного ($2c>32$) и чрезвычайно опасного ($2c>128$) загрязнения. Зоны опасного и чрезвычайно опасного загрязнения приходятся на территории промышленных площадок, санитарно-защитных зон предприятий, территорий в районе свалок мусора и отходов, территории зон рекреации.

Приоритетными загрязнителями окружающей среды в центре аномалии являются сурьма ($K_c=250$), мышьяк ($K_c=43,6$), свинец ($K_c=11$), молибден ($K_c= 11,1$), медь ($K_c=10,7$) и другие металлы.

Анализ концентраций тяжелых металлов в травянистой растительности, отобранной в непосредственной близости (С33) к источникам загрязнения окружающей среды и вдали от них, за исключением свинца, практически не выявляет различий в их содержании. Обнаруженные концентрации находятся на уровнях, не превышающих их порог токсичности для растений, и составляют (в пересчете на сухое вещество) для ртути 0,013-0,014 мг/кг,

меди - 2,6-2,7 мг/кг, марганца - 86,73-92,17 мг/кг, никеля - 1,73-2,76 мг/кг, молибдена - 0,26-0,46 мг/кг, цинка - 6,07-6,45 мг/кг. Концентрація свинца в трав'янистій рослинності на території СЗЗ склала 6,07 мг/кг, в той час як в трав'янистій рослинності зони рекреації вона вирівнялась 1,71 мг/кг.

Головними принципами державної політики в сфері гігієни оточуючої середовища, які визначені міжгалузевим комплексним програмним "Здоров'я нації" на 2002-2011 рр. є безумовна профілактична спрямованість. Прогнозуючий принцип повинен діяти навіть в тому випадку, коли ризик тільки передбачається, а доказальство впливу фактора на здоров'я ще знаходиться під сумнівом.

Однією з основних завдань моніторингу за важкими металами в оточуючій середовищі є розробка і впровадження доступних медико-біологічних досліджень, які дозволяють встановити взаємозв'язок між станом оточуючої середовища і здоров'ям населення, виявляти початкові передпатологічні зміщення в організмі і найбільш ранні відхилення в стані здоров'я. Оцінка ступеня цього впливу може бути дана за допомогою тестів накоплення мікроелементів (важких металів і др.) в різних діагностичних біосубстратах (волосах, зубах, мочі і т.д.), що відображають суммарне надходження елементів в організм з оточуючої середовища.

Использованная литература:

1. Обзор и анализ доклада ООН ГЕО-2000 "О состоянии окружающей среды в конце тысячелетия". Специальный выпуск № 15-16, 2002 г, Зеленый Мир.
2. Луганське обласне управління статистики. Стан довкілля Луганської області в 2005 р. Луганськ, 2006.
3. Воздействие на организм человека опасных и вредных экологических факторов. Метрولوجические аспекты. Под ред. Исаева Л.К. Том 1, Москва, 1997 г. (стр. 11-24).
4. А.Л. Авцин, А.А. Жаворонков, М.А. Риш, Л.С. Строчкова. "Микроэлементозы человека".

5. (Этиология, классификация, органопатология), Москва, "Медицина", 1991 г. (стр. 26-36).

6. Х.Зигель, Некоторые вопросы токсичности ионов металлов. М.: Мир, 1993 г. С.155.

Л.Н. Дмитриева

главный гидрогеолог

(*"Восток ГРПП"*)

С.К. Черных

заместитель председателя

(*Луганская областная организация УООП*)

МИНЕРАЛЬНЫЕ ВОДЫ ЛУГАНЩИНЫ

Минеральная вода, которая течет в глубинах Луганской земли на протяжении нескольких миллионов лет, с давних времен используется в лечебных целях.

Первые попытки научного объяснения лечебного действия минеральных вод показали, что оно обусловлено химическим составом этих вод.

Термин "**минеральные воды**" подчеркивает отличие химического состава минеральных вод от питьевых.

К минеральным водам принято относить подземные воды, которые можно использовать в лечебных целях.

Минеральные воды - полезное ископаемое.

Формируются подземные минеральные воды путем взаимодействия ювенильных, седиментационных и метеорных вод с горной природой.

Выходы минеральных лечебных вод всегда были связаны с местом проживания людей, а также развитием животного и растительного мира.

На сегодняшний день, Луганщина обладает значительным количеством разведанных эксплуатационных запасов подземных вод, типа "Ижевская", "Есентуки", "Миргородская", "Криворожская" и т.д. достаточно для строительства большого количества курортов-санаториев.

Несмотря на то, что Луганщина обладает большим объемом лечебных минеральных вод, используются они всего на 1-2,5% от общего количества.

Причина такого минимального использования луганских минеральных лечебных вод проста: нет инвесторов для строительства санаториев.

Согласно существующему законодательству, для того, чтобы "делать деньги" и получить прибыли на минеральных водах, необходимо сначала провести комплекс геологоразведочных работ, установка оборудования и т.д. Дело это дорогостоящее и окупается не сразу, а только через несколько лет.

История изучения минеральных вод на территории Луганской области началось с 40 годов прошлого столетия, когда в 1933 году в г. Луганска при бурении скв.1500 глубиной 760 м (трест "Луганскуголь") были выявлены два водоносных горизонта: триасовый и каменноугольный с свободным газом, высокоминерализованные, с ценными бальнеологическими свойствами. Позднее на базе этой скважины начала функционировать физиотерапевтическая поликлиника.

В 1935 году на окраине г. Старобельска была пробурена разведочная скважина глубиной 602 м, которая в интервале 370-380 м, вскрыла высокоминерализованные воды каменноугольных отложений с бальнеологическими свойствами, что дало возможность построить водолечебницу.

В дальнейшем аналогичные минеральные воды были открыты в триасовых отложениях скважинами №74 (с. Веселая Гора) и скв.№75 (с. Раевка) на глубинах 300-400 м.

В 1960 годах трест "Луганскгеология" с целью обобщения существующих данных по минеральным водам сделал атлас "Обзор минеральных вод". В 1964-1965 годах по результатам гидрогеологической съемки масштаба 1:200000 на территории области несколькими скважинами были открыты минеральные воды разной минерализации в триасовых и каменноугольных отложениях, в селах Лиман, Пурдовка, Епифановка, пгт. Белокуракино с водой хлоридно-натриевого типа с присутствием брома.

Использоваться минеральные воды для разлива воды начали со второй половины 50 годов прошлого столетия.

В 1965 году были проведены специальные работы по разведке минеральных вод на территории Луганского участка по их оценке, и утверждены в ГКЗ СССР в 1967 году.

В 1969 году проведены работы по оценке запасов минеральных вод на Лиманском участке Старобельского района.

В том же 1969 году специалистами треста "Луганскгеология" была проведена работа по обобщению материалов распространения минеральных вод, пригодных для разлива воды на территории Луганской области. В результате были выделены воды "Московского", "Ижевского" и "Миргородского" типа.

В начале 70 годов прошлого столетия Одесским НИИ курортологии было обследовано множество источников (родников) в разных районах Луганской области. Источники подземных вод были опробованы для дальнейшего использования (бальнеологии и разлива) в с. Новопавловка, Мануиловка, Золотаревка; балок Дарьевка, Джимульта, Бурчак.

Однако, многие источники (родники), которые разгружают минеральные воды, имеют плачевный вид и это заслуга человечества, которое не охраняет этот бесценный дар природы.

С конца шестидесятых по конец девяностых годов были разведаны минеральные воды в Антрацитовском, Беловодском, Кременском, Марковском, Новопсовском, Перевальском, Попаснянском, Свердловском районах. На Новопсовском участке проведена детальная разведка минеральных вод. Выявлено значительное количество перспективных участков минеральных вод, в т.ч. в Станично-Луганском районе.

В последние годы в 2001-2006гг была проведена работа по созданию кадастра месторождений и проявлений минеральных вод на территории Луганской области, эти продолжены до настоящего времени.

Минеральные воды по типу использования делятся на лечебно-столовые, лечебные (для питья) и на бальнеологические (наружно-применения).

Луганская область богата различными минеральными водами, которые необходимо правильно применять и с помощью минеральной лечебной воды можно поставить "на ноги" практически весь организм человека.

Т.о. использование подземных минеральных вод в хозяйстве Луганской области имеет огромное значение уже сегодня, потому что оно связано с решением главных проблем: сохранения здоровья человека.

Минеральные воды, особенно лечебные, есть природным ресурсом, который невозможно оценить экономически. И этому бесценному сырью угрожает большая опасность - истощение, а еще больше - загрязнение.

Т.о., вопрос изучения условий происхождения и формирования подземных минеральных вод, поиски и разведка, оценка эксплуатационных запасов, использование и охрана их от истощения и загрязнения должны решаться комплексно, на основе целенаправленной экологической стратегии.

Мы все живем и работаем в одном регионе, пьем одну и ту же воду, дышим одним и тем же воздухом. Окружающая нас среда не делится на государственную и частную, на министерства и ведомства, она у нас - одна, общая. Выражаю уверенность, что после этой статьи, мы все, не зависимо от ведомственной принадлежности, сообща, будем решать экологические проблемы, возникшие в регионе и принимать меры по недопущению новых.

В.Б. Ференц

начальник відділу

рослинного та тваринного світу

(Природно-заповідний фонд та екомережа)

РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Станом на 01 липня 2009 року природно-заповідний фонд області складає 138 територій, які розташовані на площі понад

71,6 тис. га. Відсоток заповідності по області складає 2,6% при середньому по Україні 4,9%.

Для Луганської області науково визначений показник розвитку заповідних територій повинен складати не менше 5% від площі області, тому Луганська область ставить собі завдання збільшити природно-заповідний фонд в 2 рази.

Сучасна структура природно-заповідного фонду Луганської області включає 6 категорій територій і об'єктів загальнодержавного і місцевого значення. Близько 91% від кількості всіх існуючих об'єктів припадає на пам'ятки природи, заказники та заповідні урочища. За площею біля 71% природно-заповідного фонду становлять заказники та регіональний ландшафтний парк.

Території та об'єкти загальнодержавного значення займають 5% площі природно-заповідного фонду області. Серед них один природний заповідник (3,1% від загальної площі природно-заповідного фонду), один заказник (1,6%), 2 пам'ятки природи (0,2%), 2 парку – пам'ятки садово-паркового мистецтва (0,2%).

З об'єктів високого статусу заповідання є лише один – Луганський природний заповідник. Йому належить особлива роль у збереженні степів Україні, оскільки тут представлені і зберігаються еталони східних варіантів природної степової рослинності – Старобільських ("Стрільцівський степ") і Донецьких степів ("Провальський степ"). Сьогодні степові відділення заповідника – це майже все, що удалося зберегти в східній Україні від степів, що в минулому мали зональне поширення, тому невеликі ділянки заповідного степу є винятковою природоохоронною, науковою і естетичною цінністю.

Однак площа заповідника замала для заповідної території такого статусу і покладених на нього природоохоронних завдань – 2122 га. У зв'язку з цим в області впродовж 2007-2008 років проведені організаційні і технічні роботи з підготовки проекту розширення території заповідника.

Указом Президента України (від 17.12.2008 № 1169/2008) було збільшено територію Луганського природного заповідника на площу 3281 га шляхом створення четвертого відділення "Трьохізбенський степ" за рахунок земель державної власності (земель запасу),

які знаходяться на території Трьохізбенської сільської ради Слоб'яносербського району (3064 га) та Гречишкинської сільської ради Новоайдарського району (217 га). Сьогодні загальна площа Луганського природного заповідника складає **5403 га**.

За останні роки зібрані пропозиції громадських і наукових організацій, державних установ по створенню понад 37 нових територій на площі більше 55 тис. га з метою їх подальшого заповідання на території майже всіх районів Луганської області.

Обласною радою прийняті рішення про створення цілого ряду нових заповідних територій в Старобільському, Новопокровському, Антрацитівському, Краснодонському, Лутугинському і Попаснянському районах. Загальна площа цих територій складає понад **5000 га**.

Продовжується робота по створенню заповідної території "Ведмежанська" площею біля **2000 га**. На неї отримані позитивні узгодження сільських, районних рад і райдержадміністрацій Краснодонського і Свердловського районів. На території Свердловського району визначена територія, що виділяється під створення заповідного об'єкту площею **536 га**. У Краснодонському районі ведеться робота з визначення остаточних меж запланованої заповідної території на площі близько **1500 га**.

За пропозицією Луганського природного заповідника плануються роботи по розширенню відділення "Провальський степ" в Свердловському районі. Його площа на сьогодні складає **587 га**. Пропонується збільшити територію за рахунок включення прилеглих земель на **1-2 тис. га**, обмеживши зі сходу державним кордоном. Дана територія включена в програму міжнародної співпраці Луганської і Ростовської областей по створенню білатеральних заповідних об'єктів.

Облдержадміністрація підтримала проект Указу Президента "Про території і об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення", а саме про оголошення **4-х ботанічних заказників** загальною площею **800,5 га**:

- "Церковний ліс" в Старобільському районі (117,8 га);
- "Елізаветівський степ" в Антрацитівському районі (610 га);
- "Сафоново" в Кремінському районі (21,7 га);

- "Дельфінієвій схил" в Лутугинському районі (51 га);
лісового заказника;
- "Каліново-Довге" в Попаснянському районі (477 га).
комплексної пам'ятки природи;
- "Лобове" в Краснодонському районі (463,6 га).

У I півріччі 2009 року обласною радою за поданням облдержадміністрації прийняті рішення про створення нових заповідних об'єктів: ботанічних заказників загальнодержавного значення "Добрянські гори" та "Ельба", ботанічного заказника місцевого значення, ландшафтного заказника загальнодержавного значення "Урочище Терське" загальною площею 1268 га. Проекти створення зазначених заповідних об'єктів загальнодержавного значення направлені до Мінприроди України для підготовки проекту Указу Президента України про їх оголошення.

Рішенням обласної ради (від 17.04.2009 № 28/38) оголошено ботанічним заказником місцевого значення "Лісне" у Лутугинському районі площею 271 га.

Проведена значна робота по створенню на землях державного підприємства "Кремінське лісомисливське господарство" національного природного парку. Територія майбутнього парку представляє собою цілісний лісовий масив за межами населених пунктів, що на заході межує з Донецьким національним парком "Святі гори", на півночі - з м. Кремінна, на півдні - р. Сіверський Донець та є базовою територією Степового національного екологічного коридору.

Підтвердженням відповідності території Кремінських лісів вимогам чинного законодавства щодо національних парків є характер рекреаційного використання, що історично склався в частині заплави р. Сіверський Донець. В східній частині території майбутнього парку розміщено 17 об'єктів рекреаційно-оздоровчого призначення (санаторії, бази відпочинку, турбази, піонерські табори), що розташовані по берегах численних озер та стариць. Навпаки, південно-західна частина території майбутнього парку є молодоступною мало трансформованою територією, що характеризується великим різноманіттям флори та фауни. Аналогів такому біорезерву в степовій зоні України і в басейні Сіверського Дінця

більше немає. Порівняєте: територія України всього багата 360 видами птахів, а на території парку зустрічаються 160 видів птахів. Тут мешкають 45 видів ссавців із 117 видів в Україні, з них 5 видів занесено в Червону книгу України. З 20 видів плазунів фауни України на території майбутнього парку мешкають 9 видів, з них 3 види, які підлягають охороні у всій Європі. Тут зростає близько 900 видів вищих рослин, 35 з яких занесені в Червону книгу України.

Досягнення прогресу у подальшому розвитку заповідної справи може бути забезпечено при умові продовження невпинного руху у вибраному напрямку для вирішенні таких першочергових завдань:

1. Створення регіональної екологічної мережі.
2. Створення нових заповідних територій та розширення існуючих з метою доведення відсотку заповідності до 5% від загальної території області.
3. Запровадження нових елементів системи моніторингу територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
4. Створення міждержавних (українсько-російських) заповідних територій для збереження ландшафтного та біологічного різноманіття.
5. Забезпечення широкої участі державних, наукових і громадських організацій у виконанні міжнародних проектів, спрямованих на вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища та розвитку заповідної справи.
6. Удосконалення ведення кадастру природно-заповідного-фонду.
7. Забезпечення широкої пропаганди в засобах масової інформації ідей охорони регіональної природи, розширення випуску науково-популярних видань та іншої літератури з проблем заповідної справи.
8. Розвиток мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду, які об'єднують завдання охорони місцевої природи і культури.
9. Запровадження заходів заохочення землекористувачів та землевласників, що мають у віданні заповідні об'єкти та території до сумлінного виконання своїх обов'язків, покращення їх фінансового та матеріально-технічного забезпечення.

Л.Г. Гіленко

завідувач відділом

(Луганський обласний центр

еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді)

ЕКОЛОГІЯ І ПРАВО

(РОЗДУМИ ЩОДО ПРОБЛЕМИ)

Якщо аналізувати стан даної проблеми, то жахаєшся висновків до яких приходиш, бо якого аспекту не розглянеш, переконалися у недосконалої дії законодавчої бази про природні ресурси й екологію. Навіть при наявності дійсно потрібних і реальних законів в Україні складається тенденція – всіма ланками суспільства декларувати екологічні норми, природозахисні закони і не дотримуватись їх, ігнорувати і порушувати, та ще й видавати підзаконні акти, які нівелюють вимоги цих законів. Наприклад, Кодекс України "Про надра". У розділі 1, главі 1, статті 4 "Власність на надра" читаємо "Надра є виключною власністю народу України і надаються тільки у користування. Угоди або дії, які в прямій або прихованій формі порушують право власності народу України на надра, є недійсними. Народ України здійснює право власності на надра через Верховну Раду України, Верховну Раду Республіки Крим і місцеві Ради народних депутатів." У Водному кодексі України, в розділі 1, главі 1, статті 2 "Водне законодавство України" записано "Завданням водного законодавства є регулювання правових відносин з метою забезпечення збереження, науково обґрунтованого, раціонального використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування". Водні відносини в Україні регулюються цим Кодексом, Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища" (1264-12) та іншими актами законодавства ... Аналогічний зміст статей лісового Кодексу України та й правових актів про природні ресурси і екологію.

Все йдеться про народ, природу та забезпечення умов їх взємозв'язків для оптимального співіснування. Та й зрозуміло, що вирішення проблеми "Екологія і право" становить основу нормального, достойного співжиття в суспільстві. Людині, як це не банально звучить, потрібні чисті повітря, вода, ґрунти, корисні копалини, зелені зони для фізичного, і духовного життя, насолодження природними звуками, утворами тощо.

Та чи забезпечено співжиття людини в суспільстві таким необхідним у повній мірі?!

Сумно говорити про екологію і право, коли навкруги забруднені ріки, озера, навіть моря; загороджені парканами і оточені охороною паркові зони, лісові ділянки; будівництво ведеться на берегах водоймищ, на територіях заповідників, вивозиться пісок та гравій з русел рік, вирубуються лісові насадження, що призводить до розливів, паводків, чи, навпаки, до обміління водойм. А що казати про варварське відношення до землі-годувальниці?! Люди також страждають від задимленого повітря підприємствами і тими, хто палить; від непомірно гучної музики в сусідських квартирах, від якої дрижать стіни і зупиняється серце... А в міліції розводять руками, кажуть, що мешканці мають право гриміти з 8 до 23 години в будні дні... Це все екологічні і правові проблеми. Прикладів безліч, на жаль. Позитивних дуже мало.

Все це нашогує на висновок, що "не все добре у нашому королівстві" – і з екологією, і з правом, і з господарюванням, і з освітою, і з вихованням як населення, так і підрастаючого покоління, та й з професіоналізмом, рівнем культури, мораллю, патріотизмом багатьох представників різних владних структур.

Чому до влади добираються здебільшого непатріотичні і непорядні люди? Та тому, якщо говорити відверто, кожне наше покоління, за відомих причин, залишається недоосвіченим і недовихованим, бо ще не викорінена "совкова", лозунгова технологія організації життя людини в суспільстві, коли людина всупереч лозунгам і деклараціям про щасливе комуністичне майбутнє, намагалась жити для себе, а що там інші, та й країна... – думати ніколи, треба шукати засоби виживання. А коли в минулому можновладці розтягли "пиріг" народного добра, та ще й активізувались кри-

мінальні елементи, то й з'явилась така потреба у владі, щоб захищати та й примножувати "придбане" добро,

Дуже наочною стала необ'єктивність розшарування суспільства на багатих і бідних, а звідси і сприйняття проблеми "Екологія і право"- як "право"- для багатих, а "екологія" – для бідних.

Щемить образа за Україну – яка ж вона злиденна порівняно з європейськими країнами, що недавно теж були в соціалістичному таборі, і зневажена здебільшого своїми ж мешканцями!

Не хочеться вірити, що представники влади, науковці, спеціалісти-професіонали не мають вміння, чи то бажання, патріотизму виробити стратегічний проект, тактичну технологію реалізації системи екологічного господарювання, співжиття в суспільстві, а також реальної системи виховання екологічно свідомого, що володіє знаннями і вміннями, патріотичного громадянина рідної України, які б запобігали порушенням законодавства.

Це важка робота та – вдячна. Якщо від декларування в державі перейти до заходів моніторингу і необхідних адекватних покарань за порушення і невиконання екологічних норм, права, то співжиття в Україні буде достойним.

Це можливо зробити, якщо представники влади всіх рівнів, науковці, інтелігенція, керівники підприємств і установ своєю роботою, відношенням, мораллю, екологічною культурою стануть прикладом і поведуть людей до гідного особистого життя і співжиття в суспільстві.

І.В. Крюкова

завідувач відділу

(Луганський обласний центр

еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді)

ЧИ ВИСТАЧАЄ ЕНЕРГІЇ КОЖНОМУ МЕШКАНЦЮ УКРАЇНИ?

Клімат Землі постійно змінювався з моменту створення нашої планети. Це залежало від різноманітних геологічних та астроно-

мічних явищ, таких як вулканічна активність та коливання орбіти Землі. Але характер та інтенсивність цих змін на відміну від багатомільйонної історії Землі носить небезпечний характер, ставлячи під загрозу саме існування людства на Землі. Ми повинні бути дуже обережні з втручання у наявний тепловий баланс, оскільки далеко не всі чинники і закономірності, що формують глобальний клімат, відомі науці.

Добро і зло завжди співіснували. От так і використання енергії має свої переваги і вади, які треба чітко собі уявляти.

Сьогодні людство споживає таку велику кількість енергії, що це має значний вплив на екологію Землі і вже призвело до низки екологічних катастроф (спустелювання, ерозія ґрунтів, скорочення біологічного розмаїття, "озонові діри", надмірний парниковий ефект через підвищення концентрації CO₂ в атмосфері, отруєння водних басейнів).

Сучасна енергетика – це переважно промислові підприємства. В усьому світі вони щорічно викидають на поверхню Землі близько мільярда тонн відходів, а ефективні технології їх переробки, на жаль, здебільшого відсутні. Відтак токсичні відходи чим далі частіше спричиняють виникнення масових захворювань людини, рослин і тварин.

Луганщина відноситься до найбільш екологічно напружених регіонів України. Складність ситуації посилюється високою урбанізацією території області та наявністю значної кількості об'єктів та видів діяльності, підвищеної екологічної небезпеки. Тому запрошення до участі в Міжнародному конкурсі "Енергія і середовище" учнівської молоді Луганщини мало широкий відгук.

16-17 лютого 2009 року в м. Києві на базі Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді проходив очний етап Національного туру Міжнародного конкурсу "Енергія і середовище" під гаслом: "Ми можемо зменшити викиди парникових газів".

Національний тур проводився за участю Національного координатора проекту SPARE В Україні; громадської організації Екологічний клуб "Еремурус" і за підтримки Комітету з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпе-

ки Верховної Ради України; програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН); Української національної інформаційної агенції; Національного радіо УР-1 та національного спонсора конкурсу компанії "Danfoss".

Від Луганської області делегацію було представлено найбільшою кількістю учасників. Всього було 8 представників: Зелик Богдан – учень Марківської гімназії; Мартинюк Артем – учень Золотівського професійного ліцею м. Первомайська; Колмагоров Артем, Юшин Олександр, Позняк Михайло, Титаренко Марина, Петрик Марина, Левченко Юлія – учні Лисичанського багатопрофільного ліцею. Учні цього ліцею є вихованцями вчителя фізики вищої категорії Назаренко Наталії Сергіївни. Слід відмітити, що учні цього закладу стають фіналістами зазначеного конкурсу другий рік поспіль – це є одним з найкращих кількісних і якісних показників серед навчальних закладів України.

Метою Національного туру в Україні є пошук, підтримка талановитої, обдарованої учнівської молоді; належне представлення їх творчих робіт на Міжнародному етапі конкурсу та залучення шкіл до навчально-практичної діяльності з проблем енергоефективності та раціонального використання ресурсів, пом'якшення змін клімату; виховання у молоді принципів енергозбереження.

В двох номінаціях конкурсу учні Луганщини посіли перші місця. Зелик Богдан представив проект "Енергозбереження у власному домі". Ключовим моментом його роботи є ефективне і розумне використання енергії та ресурсів, тому що це одна з найбільш актуальних проблем людства. Другий фіналіст Колмагоров Артем виступив з не менш важливою темою: "Теплорегулятори – як спосіб поліпшення екології і економіки". На третьому місці були – Юшин Олександр та Позняк Михайло з дуже перспективною роботою: "Удосконалення джерел опалювання будівлі – як метод зменшення викидів парникових газів".

Однією з найкращих робіт у місті Києві була визнана робота Зелика Богдана. Актуальність його роботи полягає в ефективності використання енергії в будівлях, поліпшення умов, заощадження коштів. Саме тому вона отримала визнання і в Норвегії, а Богдан

отримав сертифікат учасника Міжнародного конкурсу "Енергія і середовище".

Переможцям цього конкурсу їх педагоги допомогли перейти ідеєю сталого розвитку, заснованого на безпечному для довкілля ощадливому використанню енергії та ресурсів. Вони навчили вихованців мистецтву дбайливого, розумного енергоспоживання, познайомили з новими сучасними технологіями збереження енергії.

Маємо подякувати педагогам, керівникам цих проєктів: Зелику Дем'яну Михайловичу – вчителю трудового навчання Марківської гімназії; Назаренко Наталії Сергіївні – вчителю фізики Лисичанського багатoproфільного ліцею; Лонській Валентині Іванівні – майстру виробничого навчання Золотівського професійного ліцею м. Первомайська.

Бажаємо їм подальших успіхів, а всім нагадуємо слова відомого письменника Антуана де Сент-Екзюпері: "Ми взагалі не отримали Землю в спадок від наших предків – ми всього лише взяли її в борг у наших дітей".

Л.С. Зинченко

начальник отдела обращения с отходами, опасными химическими веществами, и радиационной безопасности
(Управление охраны окружающей природной среды г. Луганска)

ОПЫТ БЕЗОПАСНОГО ОБРАЩЕНИЯ С ОТРАБОТАННЫМИ НЕФТЕПРОДУКТАМИ (МАСЛАМИ)

Проблема загрязнения окружающей среды особо опасными отходами производства сейчас актуальна как на территории нашей области, так и на территории Украины, а так же активно обсуждается в мировом экологическом сообществе. В первую очередь это касается утилизации отработанных смазочных материалов, среди которых первое место по образуемому объему занимают отработанные масла.

При работе в машинах и аппаратах нефтяные масла соприкасаются с металлами, подвергаются действию окружающего возду-

ха, температуры, давления, электрического поля, естественного света и других факторов, под влиянием которых с течением времени происходит изменение свойств масла: разложение, окисление, полимеризация и конденсация углеводов, обугливание, полимеризация и конденсация углеводов, обугливание (неполное сгорание), разжижение горючим, загрязнение посторонними веществами и обводнение. В результате в маслах накапливаются асфальто-смолистые соединения, коллоидальные кокс и сажа, различные соли, кислоты, а также металлические пыль и стружка, минеральная пыль, волокнистые вещества, вода и т.д. При соприкосновении масел с нагретыми частями машин происходит термическое разложение (крекинг); в результате которого образуются легкие летучие и тяжелые продукты. Весь этот сложный процесс изменения физико-химических свойств масла называется его старением.

Знаете ли вы, какой вред приносит окружающей среде отработанное машинное масло? С.В. Губин, сотрудник Института физико-химических и биологических проблем почвоведения РАН, в своем докладе "Изменение структурной организации материала верхних частей профилей криоземов, загрязненных нефтепродуктами" пишет: "Отработанное масло - очень серьезная угроза здоровью. Судите сами: отравление организма происходит при прямом контакте "отработки" с кожей, при вдыхании, при попадании в систему пищеварения. Причем воздействие отработанного масла носит кумулятивный характер, что означает постепенно накопление его в организме. Это что касается непосредственного воздействия на человека. А ведь есть еще и косвенное воздействие! Проникновение нефтепродуктов в почву влечет за собой отмирание питающих корней и, как следствие, гибель растительности. У листьев, "питающихся" таким образом, сокращаются темпы фотосинтеза, происходит задержка роста молодой поросли". Кроме того, "4 л отработанного масла могут загрязнить 3,8 тыс. л воды или сформировать масляную пленку площадью 32 кв. км", а "1 л отработанного масла делает непригодными для питья до миллиона литров подземной воды". В процессе сжигания нефтепродуктов

образуются устойчивые химические соединения, в частности, крайне опасные для здоровья человека и животных полихлорированные бифенилы, которые обладают высокой термоустойчивостью и не уничтожаются, а выбрасываются в атмосферу, и тем самым загрязнение распространяется на многие тысячи километров.

Рациональный сбор и вторичная переработка отработанных нефтепродуктов – отличительные признаки цивилизованного государства. Они осуществляются практически во всех развитых странах мира и в большинстве развивающихся, во-первых, вследствие экологической необходимости – защиты окружающей природной среды от загрязнения особо опасными отходами; во-вторых, из-за чрезвычайной экономической выгоды и привлекательности этого вида деятельности.

Отработанные нефтепродукты токсичны, имеют невысокую степень биоразлагаемости (10-30%). Они способны накапливаться в окружающей природной среде и рано или поздно могут вызвать нарушение экологического равновесия. Поэтому соответствующими решениями мирового сообщества отработанные нефтепродукты отнесены к категории опасных отходов. Верховный Совет Украины ратифицировал практически все международные документы в области экологии, так или иначе касающиеся проблем обращения с отработанными нефтепродуктами, и создал собственную законодательную базу, полностью отвечающую требованиям этих документов. В соответствии с нормами законодательства, отработанные нефтепродукты, являясь опасными отходами, подлежат обязательному сбору и утилизации, а в отдельных случаях и уничтожению.

Проведенный Минприроды Украины сравнительный анализ показывает, что на территории Украины ежегодно поступает в обращение до 500 тыс. т новых технических масел. В то же время, на переработку или утилизацию передается только около 200 тыс. т. То есть до 300 тыс. т вышеуказанных опасных отходов ежегодно попадают либо непосредственно в окружающую среду (вызывая высокотоксичное загрязнение), либо могут нелегально передаваться

другим предприятиям для изготовления фальсифицированной продукции.

Аналогичная ситуация имеет место и в Луганской области. Согласно статистических данных, в обращение ежегодно поступает 20-25 тыс. т масел технических, а перерабатывается и утилизируется только 10-12 тыс. т. То есть на территории области существуют еще 8-15 тыс. т неучтенных отходов масел. С одной стороны, данные отходы являются высокотоксичными материалами, а с другой, могут быть переработаны и использованы как вторичное сырье.

Сбор и переработка отработанных нефтепродуктов является видом деятельности для осуществления которого необходимо получение лицензии Минприроды Украины. На основании полученных лицензий на территории области осуществляют сбор нефтепродуктов ООО "Луганский специализированный центр промышленных отходов" ЛСЦПО, ООО "Юнона". Активную деятельность по сбору отходов на территории нашей области осуществляют Харьковское НПП "Экосфера", ЗАО "Экоресурс" (г.Полтава), ООО "Виктория" (г.Харьков) и ряд других предприятий.

Учитывая объемы потребления масел, уровень сбора и утилизации отработанных масел на территории области очень низкий, необходимо увеличить объемы собираемых масел и необходимо осуществлять их переработку на территории нашей области.

С целью предупреждения загрязнения окружающей среды отработанными техническими маслами издано распоряжение Главы Луганской областной государственной администрации № 1587 от 14.12.2007 года, разработаны и утверждены мероприятия по улучшению обращения с отработанными техническими маслами на территории области. Одним из этих мероприятий предусмотрено содействие местных органов власти созданию специализированных предприятий всех форм собственности для сбора и утилизации отработанных масел.

Во исполнение этого распоряжения в г. Рубежное было создано общество с ограниченной ответственностью "А.Д.Т.", которое получило лицензию Минприроды (серия АВ № 433528 от 14.11.2008)

на сбор, перевозку, хранение и переработку отработанных нефте-продуктов.

А.Е. Решетникова

сотрудник

*(Государственное управление охраны
окружающей природной среды в Луганской области)*

Е.В. Решетников

начальник отдела

*(Юго-восточная государственная инспекция по ядерной
и радиационной безопасности Госатомрегулирования)*

РЕЗУЛЬТАТЫ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ОБРАБОТКИ ДАННЫХ РАДИАЦИОННЫХ ОБСЛЕДОВАНИЙ ПОМЕЩЕНИЙ

Описание проблемы. После Чернобыльской аварии население Украины, в большинстве своем, обеспокоено опасностью ее последствий. И это объяснимо: даже на Луганщине удельная активность ^{137}Cs в сушеных дикорастущих грибах достигает 9125 Бк/кг [1]; несмотря на это, среднегодовая паспортная доза вероятного "чернобыльского" облучения человека невелика - 0,06-0,3 мЗв [2]. В тоже время для населения Украины вклад природных источников радиации в суммарную дозу облучения человека составляет 5,05 мЗв, или 82,1% годовой средневзвешенной дозы; радиоактивный газ радон (Rn) в воздухе помещений ответственен за 4,62 мЗв в год [4]. Поэтому, одним из заданий радиационной безопасности является уменьшение влияния на здоровье населения природных источников ионизирующего излучения, в первую очередь Rn; программа снижения суммарной дозы облучения населения предусматривает снижение радиационной нагрузки за счет использования в строительстве материалов, имеющих ограниченное количество естественных радионуклидов (ЕРН), корректировки архитектурных решений и принципов размещения строений относительно мест с повышенным природным радиационным фоном [3].

Постановка задачи. Во многих странах радоновая опасность изучается давно и системно: исследуются пути проникновения Rn в здания, роль различных факторов, влияющих на скорость его проникновения и величину объемной активности (ОА) в воздухе. Однако до сих пор отсутствуют достоверные методы расчета (прогноза) ОА Rn в воздухе зданий и единственным способом оценки их радоноопасности является измерение ОА Rn. Так, например, если дома, построенные рядом с новостройкой, безопасны, то новый дом может оказаться опасным потому, что у него другой фундамент или качество работ, или режим эксплуатации, способ отопления и вентиляции. Поэтому представительный результат, позволяющий проанализировать и сделать выводы относительно факторов, влияющих на радоноопасность зданий, можно получить только в ходе длительного обследования большого количества различных зданий. При этом особо актуальным является накопление и анализ информации о радиоэкологических параметрах как внутри, так и вне зданий, об их архитектурных и конструктивных особенностях, эксплуатационных режимах и т. п.

Первые радиоэкологические обследования зданий на Луганщине выполнены в 1992 году. Тогда, при обследовании детсадов и школ населенных пунктов Ровеньковского горсовета, было установлено: эквивалентная равновесная ОА ^{222}Rn в воздухе превысила 50 Бк/м³ в 61% помещений первого этажа; средняя величина ОА $^{222}\text{Rn}_{\text{ф}}$ в воздухе составила 194, а максимальная – 862 Бк/м³ [5].

С 2001 по 2005 год были выполнены выборочные радиоэкологические обследования детсадов и школ в южных районах области. Для математической обработки и анализа их результатов необходимо было разработать соответствующую базу данных (БД). Такая БД была разработана.

Изложение основного материала. БД "РАДОН-П1" имеет структуру, разработанную в процессе анализа предметной области. На ее основе была создана информационная система в среде MS Access. Диалог с пользователем начинается с главной формы, на которой расположены кнопки: "Ввод новых данных"; "Работа с данными"; "Таблицы данных"; "Назад". Нажав кнопку "Ввод новых данных", пользо-

ватель вводит в інформацію о местонахождении объекта обследования, его конструктивных особенностях и физических факторах. Здесь же имеется кнопка "Открыть форму "Измерения", нажав которую, пользователь вносит результаты измерения.

Нажав кнопку "Работа с данными", пользователь получает доступ к данным в печатных отчетах, списках и диаграммах. Опции "Данные в печатных отчетах" и "Данные в списках" предназначены для просмотра и печати интересующих пользователя данных. Опция содержит отчет "Подробности об объекте"; нажав на кнопку одноименной формы, открывается окно диалога, в котором из выпадающих списков предлагается выбрать район, населенный пункт и ввести название объекта обследования (здания); этот отчет предоставляет информацию о конструктивных особенностях здания. Отчет "Подробности об измерениях" позволяет пользователю получить информацию о местонахождении интересующего его объекта, месте и дате измерений, величинах ОА ^{222}Rn и мощности эквивалентной дозы (МЭД); отчет "Полный список измерений" предоставляет информацию об ОА ^{222}Rn и МЭД во всех учреждениях выбранного населенного пункта; диалог с пользователем аналогичен предыдущему.

Опция "Данные в диаграммах" позволяет анализировать: ОА $^{222}\text{Rn}_{\text{cp}}$ в зданиях по районам области, а также - по назначению зданий (дошкольные, лечебно-оздоровительные и учебные заведения) в районах области. Так, например, из четырех обследованных районов, наибольшие значения ОА $^{222}\text{Rn}_{\text{cp}}$ (205 Бк/м^3) в воздухе помещений отмечаются в Антрацитовском; в Краснодонском и Лутугинском - $181\text{-}182 \text{ Бк/м}^3$, в Попаснянском - 157 Бк/м^3 . Эта опция также включает опцию "Зависимости", предназначенную для анализа зависимости измеренных величин ОА ^{222}Rn от конструктивных особенностей зданий. Она содержит 4 диаграммы: зависимости ОА ^{222}Rn от наличия подвала в здании, от сообщения подвала с помещением, от материала межэтажных перекрытий и пола, от материала стен. Выполненный с помощью БД анализ позволил выявить конструктивные особенности зданий, препятствующие поступлению радона. Так, средняя величина ОА $^{222}\text{Rn}_{\text{cp}}$ в воздухе помещений на первых этажах зданий, имеющих подвалы, составляет

166 Бк/м³, а в зданиях без подвалов – 204 Бк/м³. Тот, подвал под зданием выполняет радонозащитную функцию, "препятствуя" проникновению высокоактивного (по Rn) воздуха из грунтов напрямую в помещения первого этажа.

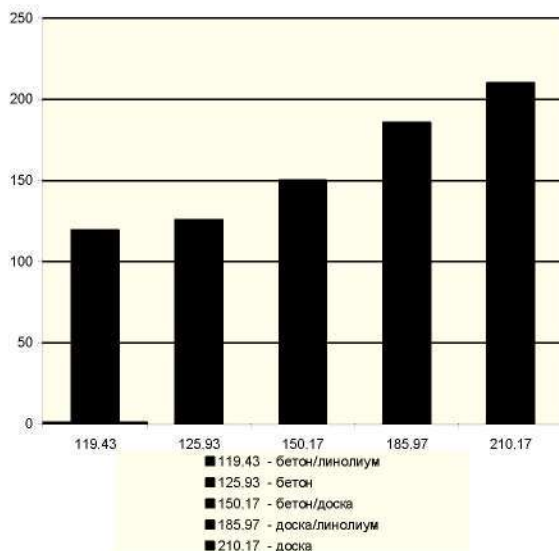

Рис. 1. Диаграмма "Зависимость ОА ²²²Rn от материала пола в помещении"

Анализируя зависимость ОА²²²Rn в воздухе помещений от материалов, из которых устроены полы и перекрытия между первым этажом и подвалом (а случае его отсутствия – грунтом), установлено, что этот фактор существенно влияет на защищенность помещений первого этажа зданий от проникновения в них Rn. Лучшие защитные свойства имеют полы из линолеума в сочетании с бетонным перекрытием (ОА²²²Rn_{ср.} – 119,43 Бк/м³), наихудшие – дощатые полы и деревянные перекрытия (ОА²²²Rn_{ср.} – 210,17 Бк/м³). Был также проведен анализ зависимости величины ОА ²²²Rn в воздухе помещений первых этажей зданий от материалов, из которых построены их стены (рис. 2). Как известно, наиболее радиобезопасным материалом является дерево, потому что содержит малые активности ЕРН (²²⁶Ra и ²³²Th), и поэтому выделяет наименьшее ко-

личество Rn. Бетон и кирпич выделяют больше Rn, т.к. активность указанных ЕРН в исходном сырье намного выше.

Однако анализ показал, что воздух деревянных домов имеет наибольшую ОА $^{222}\text{Rn}_{\text{ср.}}$ – 317 Бк/м³, а наименьшую – бетонных (127 Бк/м³). Такой парадокс объясняется просто: вклад Rn, выделяющегося из стройматериалов, в величину его ОА в воздухе помещений незначителен. ОА Rn в воздухе помещений зависит, прежде всего, от скорости проникновения Rn из грунтов, залегающих в основании зданий, которая, в свою очередь, зависит от того, насколько капитально они построены. Деревянные здания, как правило, имеют такие же полы и перекрытия, которые не препятствуют проникновению Rn из грунтов. Кирпичные здания имеют полы и перекрытия, как из бетона, так и из дерева. Бетонные же здания, всегда имеют железобетонные перекрытия и, как правило, полы из линолеума, которые служат барьером для радона. Поэтому так необычно и выглядит зависимость, представленная рис. 2.

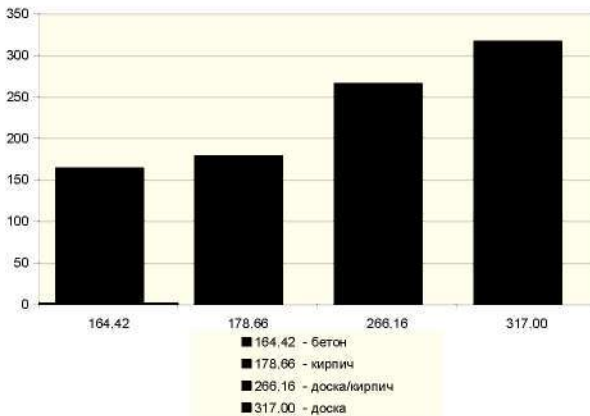

Рис. 2. Диаграмма "Зависимость ОАР от материала стен в помещении"

Выводы. Приведенный пример практического использования БД, работающей в среде MS Access, для оперативного анализа данных радиэкологических обследований помещений показал насколько эффективно можно применять такие БД. Однако более привлекательным может оказаться использование геоинформацион-

них технологій, позволяючих аналізувати як атрибутивні, так і просторові характеристики дослідюваних об'єктів.

Использованная литература:

1. Отчет по теме: "Внедрение новых элементов государственной системы мониторинга окружающей природной среды в природно-заповедном фонде", Луганский институт агропромышленного производства, лаборатория экологии почв, 2002 г.

2. "Дозиметрична паспортизація населених пунктів України, що зазнали радіоактивного забруднення після Чорнобильської аварії", "Зведені дані", зб. №5, МОЗ України.

3. Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, 05.03.1998, № 188/98-ВР.

4. Павленко Т.А. "Дозы облучения и принципы нормирования техногенно-усиленных источников природного происхождения", НЦРМ АМН Украины, Материалы международной конференции "Радиационная безопасность, здоровье человека и окружающая среда. Проблемы и пути их решения на современном этапе", г. Мариуполь, 2002 г.

5. Отчет о научно-исследовательской работе "Исследование радиационного воздействия района, выделяющегося в жилые помещения с поверхности почв и из строительных материалов" (промежуточный), НТЦ "КОРО", Желтые Воды, 1992 г.

В.Ю. Лыїн

асистент кафедри "Облік і аудит"

(Луганський національний аграрний університет)

**ЕКОЛОГІЧНА І СОЦІАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ
РОЗВИТКУ АГРАРНИХ КОРПОРАЦІЙ**

Сьогодні в світі великі корпорації стали фактично приватними урядами. Вони впливають на економічне, політичне, екологічне, соціальне становище багатьох країн. Майже 10% корпорацій у світі дають 80% обсягу реалізації продукції та послуг і 90% прибутку [1, с. 10]. Відсутність комплексної правової структури корпоративного

управління в Україні робить концентрацію власності ефективнішою [2, с. 12-13], оскільки це найліпший спосіб, у який власники можуть гарантувати управління фірмами в їхніх інтересах.

Каталізатори корпоратизації – подальший розвиток фондового ринку та поширення різних видів корпоративної форми організації бізнесу, в т. ч. в агропромисловому виробництві держави [3, с. 164; 4; 5; 6, с. 1; 5, с. 21; 7, с. 14-16; 8, с. 41]. В сучасних умовах членства України у СОТ потребують вирішення проблеми розвитку конкурентоспроможних організаційно-правових форм в АПК, в першу чергу – аграрних корпорацій, як найбільш адаптованих до жорстких конкурентних умов глобального характеру. Це обумовило актуальність прогнозування їх розвитку та структури.

Формування мети статті – дослідити перспективи розвитку корпоративних структур в аграрному секторі Луганської області з урахуванням екологічної і соціальної їх спрямованості.

Для підвищення роботи аграрних корпорацій нами пропонується в сферу її інтересів включити саме ефективне співіснування, взаємодоповнення і отримання синергійного ефекту не тільки від II і III сфер АПК, а і від I і IV її сфер. Це можливо через спрямованість за перспективними напрямками діяльності аграрної корпорації (рис. 1).

I сфера АПК – виробництво засобів виробництва: хімічні засоби; технічні засоби; насіння і посадковий матеріал; технології; виробництво біопалива та електроенергії з альтернативних джерел; будівельні матеріали тощо.

II сфера АПК – сільське господарство:

1. Рослинництво: вирощування продовольчих культур, в т.ч. за технологією органічного, екологічного землеробства; вирощування кормових культур; вирощування лікарських культур; вирощування декоративних культур; вирощування непродовольчих технічних культур (медоносних для виробництва біопалива, фармакології, косметології тощо); виробництво культур на насіння.

2. Тваринництво: виробництво продукції тваринництва, в т.ч. за технологією органічного, екологічного тваринництва; племінна справа.

3. Боротьба з ерозійними процесами (робота щодо лісосмуг, лісів, схилівих земель, ярів, осушення, зрошення тощо).

III сфера АПК – зберігання, транспортування, переробка, торгівля: зберігання продукції АПК, в т.ч. у вигляді послуг; транспортування будь-якої дозволеної продукції в будь-яких межах, в т.ч. у вигляді послуг; переробка молока, м'яса, зерна, соняшника, яєць тощо, в т.ч. на давальницькій основі; фасування продуктів переробки молока, м'яса, зерна, соняшника, яєць тощо, в т.ч. у вигляді послуг; реклама власної продукції, особливо екологічної та переробки, реклама неконкуруючих товарів інших виробників на транспорті, будівлях, спецодрязі, продукції тощо; утримання торгівельних баз, в т.ч. за рядом позицій орієнтованих на експорт; торгівля в роздріб, в т.ч. через систему фірмової торгівлі (продовольчі та супутні товари, зоомагазини) та супермаркети (власні та орендовані площі) тощо.

IV сфера АПК – невиробнича інфраструктура: готельний бізнес (в ареалах розташування відділень корпорацій); зелений туризм; підвищення кваліфікації та перекваліфікація кадрів; розвиток системи лазне-прачечного обслуговування; фінансування об'єктів сільських фельдшерсько-акушерських пунктів; фінансування сільських закладів освіти, культури, спорту; фінансування об'єктів ЖКГ – газо-, водо-, теплопостачання за енергозберігаючими технологіями; транспортна і дорожня інфраструктура; власна мережа громадського харчування.

Нами проведено і представлено чотирьохваріантний прогноз динаміки виручки через реалізацію окресленої схеми поєднання сфер АПК в Групі підприємств "Агро-Агротон" на період до 2032 р. Якщо абстрагуватися від постійного нагромадження земельних і майнових ресурсів Групою (зокрема пов'язаних з 2007 р. зі спекулятивним інтересом на ринку землі) і прийняти за основу усереднений потенціал Групи станом на 2004-2006 рр., то темп середній темп росту виручки складатиме 1,2%. Однак, враховуючи можливості використання екстенсивного фактору (щорічне нарощування площ за останні 4 роки сільськогосподарських земель на 7,5%), при існуючій продуктивності земель можливим є щорічний темп приросту доходу 8,7% – II варіант. Третім варіантом розвитку подій окрім вищевказаних напрямків слід вважати розвиток I і IV сфер АПК у аграрній корпорації та удосконалення, в т. ч. за рахунок диверсифікації, II і III сфер АПК в них. Четвертим варіантом є поєднання II і III варіантів.

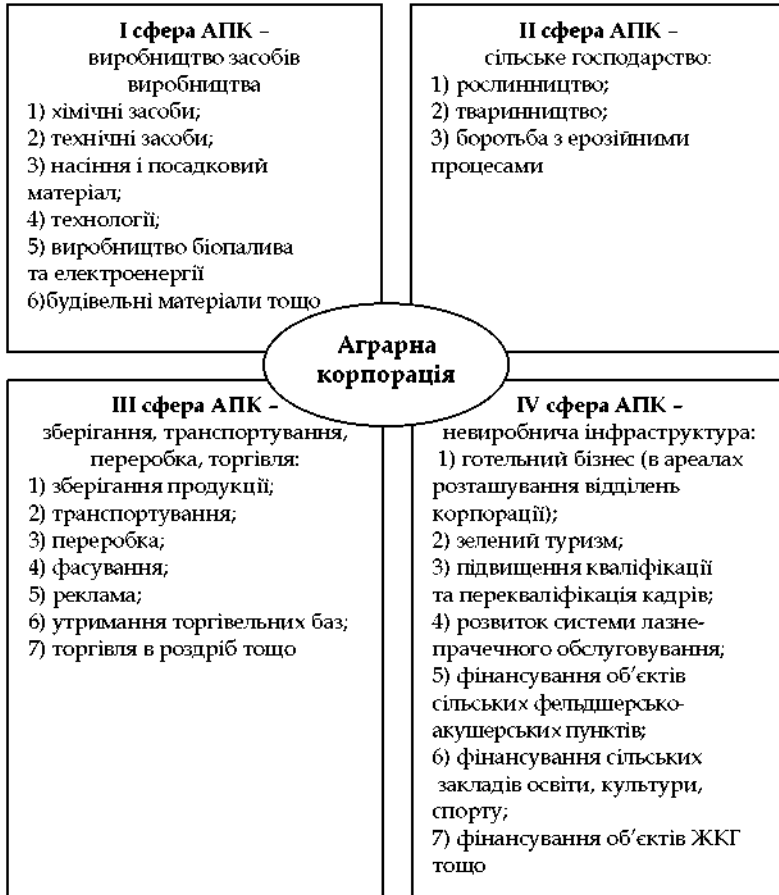

Рис. 1. Перспективні напрямки діяльності аграрної корпорації

Як встановлено за всіма варіантами спостерігається збільшення абсолютного вартісного значення всіх показників, однак у четвертому варіанті – дані значення максимальні. До того ж спостерігається надто різна структура валового доходу, що в кінцевому рахунку позначається і на ефективності вкладення капіталу (так відношення чистого прибутку до валового доходу в 2007 р. – 4,6%; в 2012 р. – 4,6%; 4,6; 8,0; 8,0% за варіантами; в 2032 р. – 4,6; 4,6; 9,8; 3,7% за варіантами).

Тобто найефективнішим є варіант III. Слід також зазначити, що спостерігається різна спрямованість операційних витрат і чистого прибутку (табл. 1). Це пояснюється в основному впливом екстенсивних та/або інтенсивних факторів на темпи приросту валового доходу. Наведені розрахунки доречно вписуються в національну концепцію протидії негативним наслідкам глобалізації, зокрема експансії іноземних ТНК, що мають аграрні підрозділи.

Таблиця 1

Прогноз розподілу чистого прибутку та операційних витрат в аграрній корпорації, %

Елементи розподілу	2007 р. факт	Варіанти прогнозу							
		I		II		III		IV	
		2012 р.	2032 р.	2012 р.	2032 р.	2012 р.	2032 р.	2012 р.	2032 р.
Чистий прибуток:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
в т.ч.									
- дивідендний фонд	45,8	45,8	45,8	45,8	45,8	26,4	21,4	26,4	19,1
- фонд накопичення	50,2	50,2	50,2	50,2	50,2	54,9	57,2	54,9	61,7
- на розвиток IV сфери АПК	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	18,7	21,4	18,7	19,1
Операційні витрати	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
в т.ч.									
на розвиток:									
- I сфери АПК	-	-	-	-	-	12,0	18,1	8,4	9,3
- II сфери АПК	46,0	44,3	35,6	46,0	46,0	38,9	31,2	42,2	45,5
- III сфери АПК	54,0	55,7	62,4	54,0	54,0	49,1	50,7	49,4	45,2

Саме III і IV варіанти здатні вивести Групу підприємств "Агро-Агротон" на вищій щабель у конкурентних відносинах України – члена СОТ. За даними варіантами максимальна сума коштів концентрується у фонді накопичення і спрямовується на розвиток не тільки II і III, але й I та IV сфер АПК, що є ознакою соціально-спрямованої, високотехнологічної, орієнтованої на кінцевого споживача аграрної корпорації. Дані варіанти нівелюють нестаток конкурентних переваг даної компанії для роботи на міжнародному ринку, підвищуючи щорічно її капіталізацію. До того ж у 238

вирішенні цього питання, як на наш погляд, доцільно змінити організаційно-правову форму на ВАТ. Інвестиції спроможні прискорити приріст валового доходу даної аграрної корпорації.

Підсумовуючи вищесказане, можна запропонувати власну розробку перспективної моделі, аграрної корпорації (рис. 2).

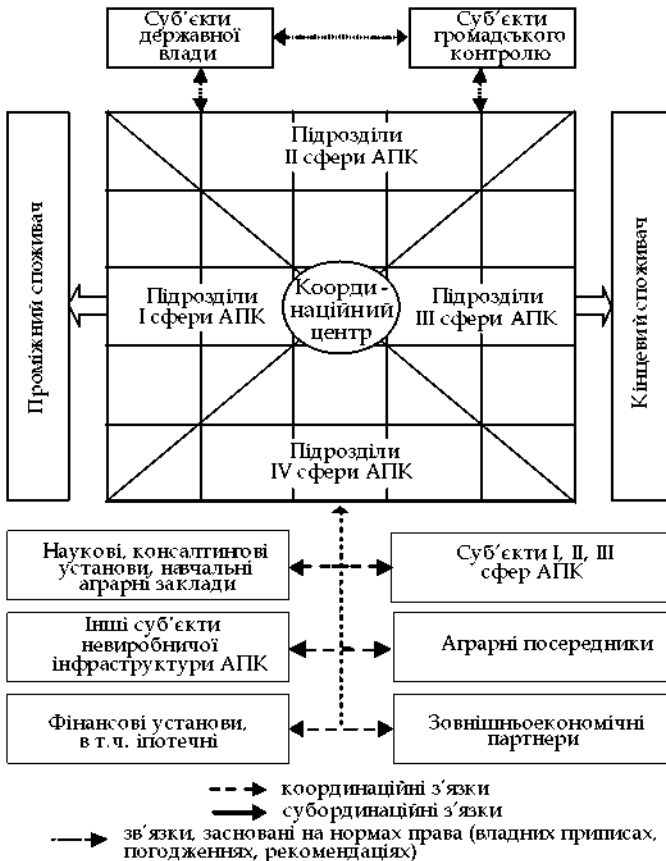

Рис. 2. Перспективна регіональна модель аграрної корпорації

Запропонована власна розробка перспективної моделі регіональної аграрної корпорації в кінцевому рахунку може стати і на-

ціональною корпорацією, і ТНК. Крім економічних, за нашими дослідженнями, рекомендовані заходи матимуть значний позитивний екологічний та соціальний ефекти.

Використана література:

1. Небава М.І. Теорія корпоративного управління: вузлові питання. Навчальний посібник. - К.: ЦНЛ, 2004. - 295 с.
2. Корпоративне управління в Україні в сучасних умовах / Б. Лесер, І. Бондарчук, З. Борисенко та ін.; За заг. ред. І. Розпутенка та Б. Лесера. - К.: Вид-во "К.І.С.", 2004. - 306 с.
3. Білоченко А.М. Корпоративний механізм залучення фінансових ресурсів в агропромислове виробництво: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / ІАЕ УААН. - К., 2003. - 20 с.
4. Кириленко І.Г. Про хід реформування та заходи щодо поліпшення ситуації на селі // Економіка АПК. - 2003. - № 1. - С. 3-11.
5. Соловьев Н.Ф. О концентрации производства и размерах сельскохозяйственных предприятий // Вісник ХНАУ. Серія "Економіка АПК і природокористування." - 2004. - № 8. - С. 10-25.
6. Парсяк В.Н. Формування корпоративних відносин в системі малого підприємництва: Автореф. дис... докт. екон. наук: 08.06.01 / ННЦ "Інститут аграрної економіки". - К., 2004. - 32 с.
7. Мельник Л.Ю., Макаренко П.М. Концентрація виробництва в сільському господарстві: тенденції і перспективи // Економіка АПК. - 2002. - № 2. - С. 11-17.
8. Горлов С. Аграрная сфера США: состояние и перспективы развития // АПК: экономика, управление. - 1999. - № 9. - С. 41-44.

М.В. Мозальова

аспірантка кафедри екологічного права
(Національна юридична академія України імені Я. Мудрого)

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРОХІМІЧНОЇ ПАСПОРТИЗАЦІЇ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

З метою забезпечення ефективного здійснення контролю за динамікою родючості ґрунтів в Україні вже протягом 40 років

проводиться їх агрохімічне обстеження, за результатом якого видаються агрохімічні паспорти власникам земельної ділянки. У них фіксуються початкові та поточні рівні поживних речовин у ґрунтах і рівні їх забруднення. Слід відмітити, що на сьогоднішній день, законодавець приділяє увагу врегулюванню проведення агрохімічної паспортизації земель, зокрема сільськогосподарського призначення. До основних нормативно-правових актів, що закріплюють засади проведення такої класифікації, відносяться Закони України "Про охорону земель" від 19.06.2003 р [1; 2003. - №39. - Ст.349], "Про державний контроль за використанням та охороною земель" від 19.06.2003 р [1; 2003. - №39. - Ст.350], "Про оцінку земель" від 11.12.2003 р [1; 2004. - №15. - Ст.229], постанови Кабінету Міністрів України "Про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення" від 26.02.2004 р [2; 2004. - №13. - Ст.922], "Про державну систему моніторингу довкілля" від 30.03.1998 р [2; 1998. - №13. - Ст.495], "Про Державний технологічний центр охорони родючості ґрунтів" від 4.08.2000 р [2; 2000. - №32. - Ст.1359], наказ Міністерства сільського господарства та продовольчої політики від 30.11.2003 р "Про агрохімічний паспорт поля", Указ Президента України "Про суцільну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення" від 2.12.2005 р [3; 1995. - 12. - N 187 - 188]. Наведена нормативно-правова база створює необхідну правову основу для прийняття самостійного законодавчого акта. Так, у 2006 та 2008 рр, на розгляд Верховної Ради України були представлені проекти закону "Про державну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення", проте прийняття його поки що не відбулось. Разом з тим Законом України "Про Державний бюджет України на 2008 рік" скорочено фінансування видатків на роботи у цьому напрямку. Наприклад, на дослідження і експериментальні розробки в системі агропромислового комплексу зменшено у 5 разів, на проведення агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення - у 10 разів. У останній редакції Закону України "Про Державний бюджет на 2009 рік" стаття видатків на агрохімічну паспортизацію взагалі

виключена [2; 2008. -№ 100. - Ст. 3299]. Цим рішенням практично припиняється функціонування Державної служби охорони родючості ґрунтів України і виконання державних програми щодо охорони земель сільськогосподарського призначення.

Такі зміни у фінансуванні агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення, очевидно, пов'язані з загальною кризовою ситуацією в економіці країни, що склалася на момент формування Державного бюджету 2009. Проте слід зауважити на те що агрохімічна паспортизація є високоефективним заходом з підвищення родючості ґрунтів і безпосередньо впливає на врожаї сільськогосподарських культур. Припинення фінансування з державного бюджету служби з охорони родючості ґрунтів України як неприбуткової державної організації, що прямо не поповнює бюджет практично паралізує її роботу. Така недалекоглядна політика призведе до значно більших збитків у державному бюджеті від зниження врожайності, ніж заощадження за рахунок скорочення проведення агрохімічної паспортизації. До того ж агрохімічна паспортизація спрямована на охорону ґрунтів на майбутнє, тому й наслідки її припинення теж будуть відчутні у майбутньому.

Проведення агрохімічної паспортизації за обставин, коли земельний кадастр фактично не діє є вкрай важливим. Так, агрохімічний паспорт можливо використовувати при веденні обліку земель, при розрахунках грошової вартості землі, проведенні бонітування ґрунтів, визначенні розміру плати за землю. Разом з тим серед науковців активно поширюється думка про необхідне виділення агрохімічного паспорта зі складу моніторингу ґрунтів та віднесення його саме до складу земельного кадастру. Серед аргументів з цього приводу, головним є неорганічне існування агрохімічного паспорта в межах проведення моніторингу ґрунтів. За своєю природою моніторинг ґрунтів – це діяльність, спрямована на отримання інформації про стан ґрунтів, аналіз і адаптування її для прийняття управлінських рішень та складання відповідних рекомендацій і прогнозів. Моніторинг ґрунтів має на меті збір загальної інформації про стан ґрунтів,

на регіональному та державному рівні як саме для проведення екологічної політики у цій галузі. Отже, діяльність з проведення моніторингу ґрунтів можна з певністю віднести до попереджувально-охоронної функції управління природокористуванням та охорони навколишнього природного середовища [4, С. 77-78]. Агрохімічний паспорт земель сільськогосподарського призначення, навпаки, дозволяє індивідуалізувати земельну ділянку за її агрохімічними та агрофізичними ознаками, встановити з урахуванням її якісних характеристик грошову вартість земельної ділянки та визначити адекватний якості розмір плати за землю. Таким чином, агрохімічна паспортизація земель сільськогосподарського призначення належить до організаційної групи функцій державного управління.

До прийняття Закону України "Про земельний кадастр" неможливо з певністю визначити, чи буде він взаємодіяти з моніторингом ґрунтів і, зокрема, з агрохімічною паспортизацією. Поки що спостерігаються інші тенденції законодавства. А саме, якщо буде прийнято Закон України "Про агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення", то ця діяльність буде не тільки відділена від моніторингу ґрунтів, вона отримає можливість розвиватись як самостійна. Але для того щоб здійснити таке відділення, недостатньо тільки прийняти відповідний закон. Агрохімічна паспортизація потребує вирішення багатьох теоретичних проблем пов'язаних з її проведенням. Розглянемо деякі з них. Так, основним завданнями державної агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення є здійснення моніторингу ґрунтів та державного контролю за якісним станом ґрунтів сільськогосподарських угідь, як пріоритетних у складі земель сільськогосподарського призначення. Наукове визначення екологічного контролю екстраполюється з легітимним визначенням державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності як діяльність щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства. Державний орган, уповноважений на проведення моніторингу ґрунтів, відноситься до орга-

ну, що здійснює державний контроль за використанням та охороною земель [2; 2003. – №39. – Ст. 9]. Виходячи з цього, агрохімічний паспорт земельної ділянки необхідно вважати формою державного контролю. Тобто агрохімічний паспорт становить специфічну форму контролю держави за землевласниками та землекористувачами земельних ділянок сільськогосподарського призначення на відповідність їх діяльності вимогам раціонального використання землі.

Необхідно відзначити неоднаковий юридичний вплив агрохімічного паспорта на суспільні відносини. З одного боку, він є обов'язковим документом, який, повинен мати кожен землевласник або землекористувач, а з другого – за своєю юридичною силою має диспозитивний, необов'язковий характер. Іншими словами проводити агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення потрібно імперативно, а додержуватись його положень та висновків необов'язково. Зауважимо, що українське законодавство не встановлює відповідальності за несвоєчасне проведення агрохімічної паспортизації земельної ділянки, що робить вимогу обов'язковості його складання досить умовним.

З огляду на те, що результати контрольної діяльності агрохімічного паспорта не отримали в законодавстві статусу юридичного факту, який породжує виникнення, зміну чи припинення правовідносин у сфері відповідальності за належне використання та охорону ґрунтів, агрохімічну паспортизацію варто вважати *формою превентивного контролю*.

Звісно, за загальним правилом держава не повинна втручатись у господарську діяльність власників, якщо така діяльність не суперечить чинному законодавству. Щоб перевірити законність діяльності землевласників та землекористувачів не порушуючи прав власників, необхідно встановити: 1) стандарти, норми, правила з раціонального використання та охорони ґрунтів, тобто визначити критерій відповідно до якого можна визнати використання незаконним; 2) надати цим критеріям (стандартам, нормам, правилам) статусу державного імперативу; 3) регулярно

(кожні 5 років для земель сільськогосподарського призначення інтенсивного використання) проводити агрохімічну паспортизацію; 4) порівнювати одержані результати з встановленими стандартами, нормами і правилами та вживати необхідних заходів у разі виявлення їх порушень. Агрохімічний паспорт у разі встановлення такої відповідності відіграє роль зв'язкової ланки між діяльністю користувача і державою. Відповідає за реакцією державних органів на правопорушення.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що проведення агрохімічної паспортизації – це захід, спрямований на реалізацію екологічних прав громадян, зокрема, здійснення державного та громадського контролю за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища [1; 1991. – № 41. – ст. 546]. Вирішення проблем фінансування цього заходу можна знайти у частковому проведенні агрохімічної паспортизації не за рахунок бюджетних коштів а за кошти приватних власників. Також надзвичайно важливим кроком по виправленню ситуації на краще видається реалізація наміру Ради національної безпеки і оборони України з питань регулювання земельних відносин, використання та охорони земель про спрямування 30% коштів земельного податку, зокрема, на заходи з раціонального використання і охорони земель, підвищення родючості ґрунтів, здійснення землеустрою та моніторингу земель [5]. Це може суттєво вплинути на покриття дефіциту фінансування агрохімічної паспортизації.

Використана література:

1. Відомості Верховної Ради України;
2. Офіційний вісник України;
3. Урядовий кур'єр;
4. Гетьман А.П. Правовые основы управления природопользованием и охраной окружающей природной среды (экологическое управление). В кн.: Экологическое право Украины: Учебное пособие. – Х.: ООО "Одиссей", 2007. – 325 с.;
5. Землевпорядний вісник №1, 2009, с. 52

І.С.Коваленко

слухачка магістратури

"Адміністративний менеджмент"

(Східноукраїнський національний

університет імені В. Даля)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УТИЛІЗАЦІЇ ВІДХОДІВ: ПРИРОДООХОРОННИЙ АСПЕКТ

Людина, її життя і здоров'я, у відповідності до ст. 3 Конституції України, визнанні найвищою соціальною цінністю в Україні. Цей принцип отримав своє продовження у ст. 50 Конституції України: "Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди" [1].

Під безпечними для життя і здоров'я людини довкіллям розуміється такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується запобігання погіршенню екологічної обстановки та виникненню небезпеки для життєдіяльності населення. Однією з центральних проблем у забезпеченні охорони довкілля є знешкодження і утилізація відходів. Відходи забруднюють ґрунт, води, повітря, займають під звалищами, відвалами значні площі. Є підстави вважати, що людство здатне погубити себе власними відходами [2].

В Луганській області загальна маса накопичених на 01.01.2008 р. небезпечних відходів становила майже 928,811 тис.т. Серед небезпечних відходів, що утворилися протягом 2008 р., велика кількість нафтошлямів механічного очищення стічних вод.

Згідно з останньою інвентаризацією, проведеною у 2006 р., в Луганській області виявлено 112 місць зберігання залишків непридатних, заборонених до використання в сільському господарстві пестицидів та їх сумішей. Загальний обсяг хімічних відходів складає 435,1 т.

На екологічний стан навколишнього середовища негативно впливають місця видалення багатотоннажних відходів - шахтні відвали, у більшості недіючі, та шламонакопичувачі для відходів

збагачення вугілля. У 2007 утворено 11534,6 тис.т. відходів видобутку вугілля [3].

Слід зазначити, що проблема негативного впливу відходів на довкілля в Україні є актуальною для всіх регіонів.

Головним напрямком вирішення проблеми забруднення довкілля є їх утилізація [4].

Аналіз організації заходів, спрямованих на знешкодження відходів, свідчить про незадовільний стан роботи у цьому напрямку. Зокрема, у переважній більшості областей України немає будь-яких полігонів для централізованого зберігання та видалення відходів. Через недостатню кількість підприємств, які спеціалізуються на переробленні токсичних відходів, великі їх обсяги зберігаються на території підприємств, на яких вони утворюються. Загалом, поводження з побутовими відходами є неефективним через низький рівень їх повторного використання. У цілому розрив між прогресуючим накопиченням токсичних відходів і заходами з їх утилізації та знешкодження загрожує поглибленням екологічної кризи й загостренням соціально-економічної ситуації в Україні [5].

Таким чином, з метою забезпечення охорони довкілля та здоров'я населення, необхідно розробити та вжити низку заходів, спрямованих на:

- забезпечення повного збирання та знешкодження відходів;
- здійснення комплексу міроприємств в гірничодобувних регіонах направлених на ліквідацію наслідків гірничих робіт;
- будівництво централізованих місць зберігання відходів та полігонів для їх знешкодження;
- забезпечення утилізації непридатних до використання пестицидів і агрохімікатів;
- здійснення комплексу наукових досліджень з метою підвищення та прискорення природоохоронних заходів;
- забезпечення дотримання екологічного законодавства, екологічних норм, виконання заходів з охорони навколишнього середовища та посилення відповідальності за порушення природоохоронних норм.

Отже, виконання цих та інших заходів, дасть змогу знизити негативний вплив відходів на довкілля в Україні.

Використана література:

1. Коментар до Конституції України / Інститут законодавства Верховної Ради України. – Київ. – 1996.
2. Экологическое право Украины: Курс лекций / Под редак. И.И. Каркаша. –Одесса: Латсар, 2001. – с. 358.
3. Луганщина – край турботи та надії (Річний звіт про стан навколишнього природного середовища в Луганській області у 2007 р.) Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Луганській області. – Луганськ. – 2008.
4. Комарницький В.М., Шевченко В.І., Єлькін С.В. / Екологічне право. Навчальний посібник. – 3-є вид. – К.: Центр навчальної літератури. 2006. – 224 с.
5. Комарницький В.М. Правова охорона довкілля від забруднення відходами. // Вісник ЛАВС МВС ім. 10 річчя незалежності України. – 2004. №4.-с. 12-19.
6. Екологічне право України (загальна частина): Навчальний посібник. – Х., 195.

Е.В. Ануфриєва

студенка факультета естественных наук
(Восточнoукраинский национальный
университет имени В. Даля)

В.П. Форощук

доцент кафедри екології
(Восточнoукраинский национальный
университет имени В. Даля)

**ВЛИЯНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ НА УРОВЕНЬ
ЗАБОЛЕВАЕМОСТИ НАСЕЛЕНИЯ ЛУГАНСКОЙ ОБЛАСТИ**

Ухудшение экологической ситуации неизбежно сказывается на здоровье населения. Так, по заключению медиков, среди факторов, обуславливающих здоровье человека, от экологии зависит не более 20% здоровья.

Таким образом, проблема определения значения экологических условий среди заболеваемости населения становится все более актуальной. Поэтому целью проведенного анализа статистических данных является определение тенденций в изменении уровня заболеваемости населения Луганской области и установление закономерных связей ее с ухудшением экологической обстановки. Для достижения поставленной цели были решены следующие задачи: собран и проанализирован официальный статистический материал по заболеваемости населения в области; проведено сравнение его с показателями экологической обстановки; определено влияние экологических условий на здоровье населения.

В организм человека с пищей поступает около 70% вредных веществ, с водой и воздухом – 30%. Но в тоже время по оценкам ВОЗ до 80% всех заболеваний человека связано с использованием некачественной воды. По уровню заболеваемости в Луганской области на первом месте находятся болезни органов дыхания (пневмония, хронический бронхит, бронхиальная астма), доля которых составляет 43,0% от общей заболеваемости (табл. 1), на втором – болезни кожи и подкожной клетчатки (7,0%), на третьем – болезни системы кровообращения (5,9%) и болезни мочеполовой системы (острый гломерулонефрит, хронический гломерулонефрит) – 5,8% [Дубашена Г. В. и др., 2008]. Обращает внимание тот факт, что заболеваемость в городах всегда выше, чем среднее значение по области (за исключением болезней кожи и подкожной клетчатки), несмотря на более высокий уровень медицинского обслуживания. Вероятнее всего это связано с более худшей экологической ситуацией в городах, которые, как правило, являются главными центрами развития промышленного производства (Луганск, Лисичанск, Рубежное и т.д.). А такие виды заболеваемости, как болезни органов дыхания и болезни мочеполовой системы в большей степени обусловлены экологическими причинами, чем другие. Болезни органов дыхания зависят в первую очередь от загрязнения воздушной среды, нарушения мочеполовой системы – от качества питьевой воды, которая характеризуется в первую очередь повышенной жесткостью [Батарчуков А. В. и др., 2004]. Так, в г. Стаханове (47,1-82,5% по химпоказателю

телям и 10,5% по бакпоказателям) и Лисичанске (35,0% по химпоказателям), а в Троицком (57,2-87,7% и 3,8-7,1%) и Лутугинском (53,4 - 59,6% и 3,7 - 4,5%) районах доля нестандартных проб воды при централизованном водоснабжении превышает среднеобластные значения [Аналіз еколого-гігієнічної та санітарно-епідеміологічної ситуації у Луганській області, 2006]. Высокая заболеваемость органов дыхания в г. Луганска (более 118,8 тыс. т за год) и Лутугинском районе (более 8,2 тыс. т за год) обусловлена наибольшими в области объемами выбросов загрязняющих веществ от стационарных источников. В г. Рубежном высокая заболеваемость в большей степени связана со спецификой ингредиентного состава выбросов: среднесуточное содержание формальдегида в воздухе в 4 раза превышает ПДК [Матеріали річного звіту держуправління екології та природних ресурсів про стан навколишнього природного середовища в Луганській області у 2006 році], а высокая заболеваемость в таких относительно экологически благополучных районах, как Марковский, Беловодский, Кременской, Сватовский и Старобельский в большей степени обусловлена более низким уровнем медицинского обслуживания, чем ухудшением состояния окружающей среды.

Таблица 1

Заболеваемость в Луганской области, на 100 тыс. населения

Города, районы	2005		2006		2007	
	всего случаев	доля от средн. значения, %	всего случаев	доля от средн. значения, %	всего случаев	доля от средн. значения, %
1	2	3	4	5	6	7
Болезни органов дыхания						
г. Луганск	31439,3	121,2	29432,2	124,6	30246,8	115,8

Продовження таблиці 1

г. Стаханов	27647,3	100,4	26036,3	110,2	31056,4	118,9
г. Рубежное	27752,0	107,0	24061,0	101,9	27685,2	106,0
Средняя по городам	25926,4	104,1	23607,6	103,9	26129,2	103,9
Марковский район	36419,0	164,2	29610,3	145,3	35238,4	156,4
Лутугинский район	34889,7	157,3	32006,5	157,0	33511,5	148,8
Старобельский район	27661,1	124,7	29110,8	142,8	32772,1	145,5
Средняя по районам	22166,5	89,0	20377,8	89,7	22524,8	89,6
Болезни кожи и подкожной клетчатки						
г. Брянка	6001,1	185,3	5953,5	184,4	5498,4	174,8
г. Луганск	5801,2	179,1	5869,0	181,8	5431,9	172,7
г. Ровеньки	4905,8	151,5	4839,7	149,9	5177,3	153,9
Средняя по городам	3238,0	81,6	3226,9	82,0	3145,0	78,9
Марковский район	5006,7	203,8	4217,8	179,3	5157,0	198,1
Лутугинский район	4305,9	175,2	4200,4	178,6	4383,3	168,4
Беловодский район	4300,9	175,0	4207,7	178,9	4255,3	163,5
Средняя по районам	2456,3	61,6	2351,5	59,8	2602,7	65,3
Болезни системы кровообращения						
г. Красный Луч	4383,2	124,1	4592,4	130,3	4299,7	123,7
г. Краснодон	4438,0	125,6	4450,4	126,3	3407,3	98,0
г. Стаханов	4051,2	114,7	4178,5	118,6	3942,0	113,4

Продовження таблиці 1

Средняя по городам	3531,2	105,1	3524,3	105,2	3476,5	103,9
Сватовский район	5124,0	175,7	5053,4	178,7	4313,5	147,6
Беловодский район	4502,0	154,4	3379,2	119,5	6305,6	215,7
Кременской район	4130,0	141,6	4238,7	149,9	4071,1	139,3
Средняя по районам	2913,1	86,7	2827,6	84,4	2923,2	87,4
Болезни мочеполовой системы						
г. Лисичанск	5007,8	140,8	5622,7	161,4	5901,4	169,4
г. Стаханов	4914,3	138,1	5361,8	153,9	5409,3	155,3
г. Алчевск	4107,3	115,5	4654,3	133,6	4197,0	120,5
Средняя по городам	3557,3	108,5	3484,2	107,8	3482,7	106,8
Лутугинский район	5220,7	208,1	5250,1	208,3	5630,8	214,3
Марковский район	4251,4	169,4	4687,7	186,0	6174,4	235,0
Троицкий район	3670,8	146,3	3447,1	136,8	3951,2	150,4
Средняя по районам	2509,3	76,6	2520,7	78,0	2627,2	80,6

І.С. В'юник

курсант

*(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка)*

ПРАВОВА ОХОРОНА ТВАРИННОГО СВІТУ

Охорона навколишнього середовища - завдання не тільки екологів та географів, це вже загальносвітова проблема. Важливе міс-

це в охороні навколишнього середовища належить правовій стороні цієї проблеми. Охорона навколишнього середовища – завдання не тільки екологів та географів, це вже загальносвітова проблема. Важливе місце в охороні навколишнього середовища належить правовій стороні цієї проблеми. Відносини у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, об'єкти якого перебувають у стані природної волі, у напіввільних умовах чи в неволі, на суші, у воді, ґрунті та повітрі, постійно чи тимчасово населяють територію України або належать до природних багатств її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, регулюються Конституцією України, Законом "Про тваринний світ", законами України "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про мисливське господарство та полювання" та іншими нормативно-правовими актами. Відносини у галузі охорони, використання і відтворення сільськогосподарських, свійських тварин, а також діяльність, пов'язана з охороною і використанням залишків викопних тварин, регулюються відповідним законодавством України.

В галузі розробки проблеми охорони тваринного світу багатий внесок зробили такі вчені, як кандидат юридичних наук Харківського національного університету внутрішніх справ Я. Назаренко, професор Дмитренко І.А. У Києві заснован Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, серед співробітників якого були видатні вчені М. Ф. Кашенко, М. М. Воскобойников, В. О. Караваєв. Наукові дослідження проводяться у таких головних напрямках:

- вивчення фауни, еволюційно-морфологічних основ філогенії та систематики тваринного світу України;
- розробка наукових основ охорони і раціонального використання ресурсів тваринного світу, проведення його моніторингу в умовах впливу антропогенних факторів;
- розробка зоологічних основ захисту і підвищення продуктивності рослин і тварин.

Охорона тваринного світу включає систему правових, організаційних, економічних, матеріально-технічних, освітніх та інших

заходів, спрямованих на збереження, відтворення і використання об'єктів тваринного світу.

Охорона тваринного світу передбачає комплексний підхід до вивчення стану, розроблення і здійснення заходів щодо охорони та поліпшення екологічних систем, в яких перебуває і складовою частиною яких є тваринний світ.

Охорона тваринного світу забезпечується шляхом:

- встановлення правил та науково обґрунтованих норм охорони, раціонального використання і відтворення об'єктів тваринного світу;

- встановлення заборони та обмежень при використанні об'єктів тваринного світу;

- охорони від самовільного використання та інших порушень встановленого законодавством порядку використання об'єктів тваринного світу;

- встановлення особливого режиму охорони видів тварин, занесених до Червоної книги України і до переліків видів тварин, які підлягають особливій охороні на території Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя;

- розроблення і впровадження програм (планів дій) щодо збереження та відтворення видів диких тварин, які перебувають під загрозою зникнення;

- розведення в неволі рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин, створення центрів та "банків" для зберігання генетичного матеріалу;

- здійснення контролю у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу;

- проведення заходів екологічної безпеки;

- запобігання проникненню в природне середовище України чужорідних видів диких тварин та здійснення заходів щодо недопущення негативних наслідків у разі їх випадкового проникнення;

- створення системи державного обліку, кадастру та моніторингу тваринного світу;

- урахування питань охорони тваринного світу під час встановлення екологічних нормативів та здійснення господарської діяль-

ності; регулювання вивезення за митний кордон України об'єктів тваринного світу;

- стимулювання діяльності, спрямованої на охорону, раціональне використання і відтворення тваринного світу;

- проведення відповідно до законодавства інших заходів і встановлення інших вимог щодо охорони об'єктів тваринного світу.

Громадяни відповідно до закону зобов'язані: охороняти тваринний світ і середовище перебування диких тварин; сприяти відтворенню відновлюваних об'єктів тваринного світу; використовувати об'єкти тваринного світу відповідно до закону; відшкодовувати шкоду, заподіяну ними тваринному світу внаслідок порушення вимог законодавства про охорону, використання і відтворення тваринного світу.

Державне управління та регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу здійснюють Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, до яких належать Держкомлісгосп, Держуправління екоресурсів в областях, Державне управління екологічної безпеки, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань мисливського господарства та полювання, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади питань рибного господарства та їх територіальні органи, інші спеціально уповноважені на це органи виконавчої влади з питань рибного господарства та їх територіальні органи, інші спеціально уповноважені на це органи виконавчої влади

До повноважень Кабінету Міністрів України у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу належить: забезпечення реалізації визначеної Верховною Радою України державної політики у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу; забезпечення державного регулювання і конт-

ролю у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу; здійснення управління об'єктами тваринного світу державної власності відповідно до закону; розроблення та здійснення загальнодержавних програм у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу; затвердження порядку встановлення екологічних нормативів, лімітів та видачі відповідних дозволів чи інших документів на право використання об'єктів тваринного світу як природного ресурсу загальнодержавного значення.

До повноважень спеціально уповноважених центральних органів виконавчої влади у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу належить: реалізація державної політики у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу; здійснення державного регулювання і контролю у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу; здійснення нормативного регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу; організація робіт з охорони, використання і відтворення об'єктів тваринного світу, збереження та поліпшення середовища їх існування, умов розмноження і шляхів міграції; вирішення відповідних питань у сфері користування об'єктами тваринного світу; координація діяльності органів державної влади, підприємств, установ, організацій та громадян у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.

Порушення законодавства в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу тягне за собою адміністративну (ст. 85, 85^і, 86^і, 87, 88, 88^і, 88², 89, 91², 221, 88-88², 90, 240, 242, 242^і КУпАП), цивільно-правову чи кримінальну (незаконне полювання (ст. 248), незаконне заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249), проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів (ст. 250), порушення ветеринарних правил (ст. 251)) відповідальність відповідно до закону.

Головними завданнями законодавства України про охорону, використання і відтворення тваринного світу повинні бути: регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення об'єктів тваринного світу; збереження та поліпшення середовища

існування диких тварин; забезпечення умов збереження всього видового і популяційного різноманіття тварин.

З метою збереження і відтворення тварин, здійснення окремих видів використання об'єктів тваринного світу, а також вилучення з природного середовища тварин може бути обмежено або повністю заборонено на певній території чи на певні строки, виходячи з її екологічного стану. Під час проведення заходів щодо охорони, раціонального використання і відтворення тваринного світу, а також під час здійснення будь-якої діяльності, яка може вплинути на середовище існування диких тварин та стан тваринного світу, повинно забезпечуватися додержання таких основних вимог і принципів:

- збереження умов існування видового і популяційного різноманіття тваринного світу в стані природної волі;
- недопустимість погіршення середовища існування, шляхів міграції та умов розмноження диких тварин;
- збереження цілісності природних угруповань диких тварин;
- додержання науково обґрунтованих нормативів і лімітів використання об'єктів тваринного світу, забезпечення невиснажливо-го їх використання, а також відтворення;
- раціональне використання корисних властивостей і продуктів життєдіяльності диких тварин;
- платність за спеціальне використання об'єктів тваринного світу;
- регулювання чисельності диких тварин в інтересах охорони здоров'я населення і запобігання заподіяння шкоди довкіллю, господарській та іншій діяльності;
- урахування висновків екологічної експертизи щодо об'єктів господарської та іншої діяльності, які можуть негативно впливати на стан тваринного світу.

Використана література:

1. Закон України "Про тваринний світ" від 13 грудня 2001 року.
2. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 року

3. Кобецька Н.Р. - Екологічне право України. - К: 2007р- 352с.
4. Журнал "Право та екологія", - 2007р., №11 ,стр. 48-51
5. Журнал "Российское право", - 1999г., №10 - стр. 99-10
6. Журнал "Российское право", - 2003г, стр 48-5

Р.И. Ивашов

курсант

*(Луганский государственный университет
внутренних дел имени Э.А. Дидоренко)*

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НЕДР УКРАИНЫ ИНОСТРАНЦАМИ

Недра – это часть земной коры, которая расположена под поверхностью суши и дном водоемов и простирается до глубин, доступных для геологического изучения и освоения (статья 1 Кодекса Украины о недрах).

Недра являются исключительной собственностью народа Украины и даются лишь в пользование. Соглашения или действия, в прямой или скрытой форме нарушающие право собственности народа Украины на недра, являются недействительными. Народ Украины осуществляет право собственности на недра через Верховную Раду Украины, Верховную Раду Автономной Республики Крым, местные советы депутатов и местные государственные администрации.

Месторождения полезных ископаемых – это нагромождения минеральных веществ в недрах, на поверхности земли, в источниках вод и газов, на дне водоемов, которые по количеству, качеству и условиями залегания приемлемы для промышленного использования.

Все месторождения полезных ископаемых, в том числе техногенные, с запасами, оцененными как производственные, составляют Государственный фонд месторождений полезных ископаемых, а все перед этим оцененные месторождения полезных ископаемых – резерв этого фонда. Этот фонд является частью Государственного фонда недр.

Полезные ископаемые по значению делятся полезные ископаемые общегосударственного и местного значения. Отнесение полезных ископаемых к общегосударственному и местному значению осуществляется Кабинетом Министров Украины с подачи Государственного комитета Украины по геологии и использованию недр.

Правовое регулирование использования недр Украины осуществляется с помощью нормативно-правовых актов комплексного характера: Закон Украины "Об охране окружающей природной среды", Горный кодекс Украины, Закон Украины "Об экологической экспертизе"; отраслевого характера: Кодекс Украины о недрах, Постановление КМУ от 2.10.2003г. "Об утверждении порядка предоставления специальных разрешений на пользование недрами", Постановление КМУ от 15.07.1997г. "О предоставлении специального разрешения участками недр с целью геологического изучения и добычи стратегически важных полезных ископаемых"; экологизированных: Конституция Украины (ст.50, 66), Уголовный кодекс Украины (ст. 240), Кодекс Украины об административных правонарушениях (ст. 57, 58, 91², 231, 231¹), Гражданский кодекс Украины (ст. 22, 318, 324), Хозяйственный кодекс Украины (ст. 19).

Конституционный суд рассмотрел дело по представлению 59 народных депутатов относительно конституционности статьи 13, части второй статьи 16 Кодекса Украины о недрах от 27 июля 1994 г. и части третьей статьи 38 Закона "Об охране окружающей природной среды" от 25 июня 1991 г.

Авторы представления просят суд признать эти положения неконституционными, поскольку они допускают возможность предоставления в пользование недр и других природных ресурсов государства лицам, не являющимся гражданами Украины, а также иностранным юридическим лицам.

В частности, статья 13 кодекса определяет, что пользователями недр могут быть предприятия, учреждения, организации и граждане Украины, а также юридические лица и граждане других государств. Часть третья статьи 38 закона об охране окружающей среды предусматривает, что природные ресурсы могут предоставляться

во владение, пользование или аренду на основании специальных разрешений.

Таким образом, обжалованные нормы могут повлечь за собой нарушение конституционных прав украинских граждан, поскольку создают условия для предоставления природных недр страны в пользование иностранцам. Это, по мнению парламентариев, ограничивает права нынешнего и будущих поколений украинцев и усиливает угрозу национальной безопасности и государственному суверенитету нашего государства.

Народные депутаты настаивают, что исключительное право украинского народа на пользование природными недрами страны определено конституционными нормами прямого действия, в частности статьей 13 Конституции, и право собственника от имени народа имеют право осуществлять только органы государственной власти и местного самоуправления.

Комментируя свое выступление в Конституционном Суде, представитель субъекта права на конституционное представление народный депутат Григорий Смитюх заявил что, Украина должна добывать полезные ископаемые на своей территории без привлечения иностранных компаний.

По его словам, Украина должна закупать новейшие технологии и оборудование для того, чтобы добывать собственными силами полезные ископаемые, потому что привлечение к добыче полезных ископаемых нерезидентов приведет к "разбазариванию" невозстановливаемых природных ресурсов. Кроме того, добавил он, добыча полезных ископаемых иностранными компаниями, не отвечает требованиям 13 ст. Конституции, согласно которой природные ресурсы в пределах Украины являются объектами права собственности Украинского народа. В то же время, он сообщил, что если КСУ признает неконституционным ряд норм законодательства, которое сегодня оспаривается народными депутатами в суде, то это не будет иметь последствий для тех иностранных компаний, которые на сегодня уже добывают полезные ископаемые в Украине, поскольку законодательство не имеет обратной силы, добавил Г. Смитюх.

На протяженні засідання суд заслушал представителя суб'єкта права на конституційне представлення Євгенія Герасименко. В частині суд отримав, що оскаржувані в суді норми законодавства не надають права власності на корисні копалини нерезидентам, а лише права користування. Як отримав Євгеній Герасименко, він погоджується з цим тезисом. В той же час він додав, що в силу специфіки корисних копалин право користування, в суттєвості означає право власності, тому що корисні копалини не є відновлюваними.

Виходячи з цього основними проблемами в процесі використання копалин іноземцями є: невиконання правил видобування корисних копалин; перевантаження копалин в час видобування; слабкий контроль і нагляд за виконанням правил видобування.

Для рішення вищезазначених проблем необхідно:

1. Розробити Державним Комітетом України по геології і використанню копалин проект Закону " Про особому контролі і надзорі за виконанням правил видобування копалин " (В наступній структурі: основні положення; суб'єкти підлягають контролю і надзору; правила видобування копалин; відповідальність за порушення правил видобування копалин України; остаточні положення).

2. Створити окремий орган контролю, за іноземними організаціями, які займаються видобуванням корисних копалин при Державному Комітеті України по геології і використанню копалин під назвою Державна інспекція по контролю за використанню копалин України іноземцями.

Отже, аналізуючи вищезазначене можна прийти до висновку, що порушення права власності українського народу на природні ресурси, створюються умови для обмеження прав нинішнього і майбутніх поколінь, посилюється загроза національної безпеки, національному суверенітету України.

Використана література:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. - К.: Україна, 1996, 47 ст.

2. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25.06.1991 (із змінами, внесеними згідно із Законом № 1863-IV від 24.06.2004 (а також № 2285-IV від 23.12.2004)) // Відомості Верховної Ради України, 2004, № 45, 501 ст.

3. Закон України "Про екологічну експертизу" від 9.02.1995 (із змінами, внесеними згідно із Законом № 254-IV від 28.11.2002) // Відомості Верховної Ради України, 2003, № 4, 31 ст.

4. Кодекс України про надра від 27.07.1994 (зі змінами та доповненнями згідно із Законом № 1578-IV від 04.03.2004)) // Відомості Верховної Ради України, 2004, № 23, 324 ст.

5. Цивільний Кодекс України (із змінами, внесеними згідно із Законом № 2146-IV від 03.11.2004) // Відомості Верховної Ради України, 2005, № 2, 39 ст.

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - К.: Атака, 2004, 2458 ст.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення (із змінами, внесеними згідно із Законом № 2252-IV від 16.12.2004 (а також № 2377-IV від 20.01.2005)) // Відомості Верховної Ради України, 2005, № 5, 119 ст.

8. Земельний Кодекс України від 14.12.2004 № 2229-IV // Відомості Верховної Ради України, 2005, № 4, 103 ст.

9. Кобецька Н. Р. Екологічне право Україниб Навч. Посібник. - К.: Юрінком Інтер, 2007. - 352 с.

І.А. Савченко

курсант

*(Луганський державний університет
внутрішніх дел імени Э.А. Дидоренко)*

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЛЕСНОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ

В настоящее время заканчивается подготовка программы "Совершенствование систем правоприменения и управления в лесном секторе стран восточного направления Европейской полити-
262

ки добрососедства и России" В которой Украина примет участие наряду с Россией и другими постсоветскими странами (Армения, Азербайджан, Грузия, Молдова). Есть все основания надеяться на то, что в рамках программы будет оказана поддержка разработке и воплощению в жизнь системных и скоординированных шагов, направленных на борьбу с воровством и коррупцией в лесном секторе страны.

Украина приняла участие в министерской конференции по проблемам правоприменения и управления в лесном секторе стран Европы и Северной Азии (Санкт-Петербург, ноябрь 2005 г.) и поддержала принятую декларацию. Однако, каких либо системных усилий, направленных на выполнение задекларированных намерений, за истекшие три года не предпринято не было. На текущий момент Украина не имеет Национального плана действий, по борьбе с нелегальными заготовками и коррупцией в лесном секторе.

Отсутствуют и какие либо профессионально подготовленные аналитические материалы, характеризующие проблему.

Информацию о проблеме нелегальных заготовок в Украине можно получить из двух источников: официальной статистики Государственного Комитета лесного хозяйства (ГКЛХ); публикаций в прессе.

На данный момент мы можем наблюдать такие проблемы лесного сектора: леса Украины разреженные, низкой полноты. Недостаточный уход в молодых лесах и чрезмерные вырубki в дозревающих и зрелых лесостанах приводят к снижению как производительности, так и биологической устойчивости украинских лесов. Сравнивая показатели реальных и нормальных лесов мы понимаем, что на данный момент типичное состояние украинских лесов характеризуется следующим: густота насаждений и объем древесины в молодых лесах превышают соответствующие характеристики нормального леса; для насаждений среднего возраста характеристики реальных лесостанов близки к характеристикам нормальных лесов; начиная с дозревающих насаждений, наблюдается резкое снижение запасов в реальных лесостанах по сравнению с нормальными лесами; зрелые лесостаны чрезмерно разре-

жены вследствие разного рода вырубок, связанных с "уходом" за лесом. Такие леса, как правило, приближаются к разряду деградировавших.

Таким образом, в молодых лесах, требующих наибольшего ухода – освещения и прочистки, рубки ухода осуществляются недостаточно и не на должном уровне, чем закладываются проблемы на будущее. В среднем возрасте характеристики реальных лесов приближаются к нормальным, а дальше (когда древесина уже становится пригодной для использования) происходит чрезмерное разрежение дозревающих и особенно зрелых лесов вследствие интенсивных санитарных рубок. Добавим, что рубки главного пользования (за которые нужно платить государству) осуществляются преимущественно сплошным методом.

Учитывая истощенность украинских лесов и незначительный вклад лесного хозяйства в экономику страны, целесообразно было бы значительно ограничить рубку. Но это имело бы смысл, будь весь лес в Украине естественным. На самом же деле половина его является искусственными насаждениями.

Ситуация с лесами Украины не безнадежна, несмотря на чрезмерную рукотворную изреженность в группах дозревающих, зрелых и перестойных лесостанов и показатели производительности таких лесов. Важен тот факт, что состояние молодняков и средневозрастных насаждений близко к состоянию нормального леса. Следовательно, в целом лесное хозяйство Украины имеет неплохие перспективы, связанные с наличием хорошего старта для правильного хозяйствования в будущем. Выращивание близких к нормальным лесостанов должно стать стратегическим направлением развития лесоводства Украины. Девиз "хозяйствование следует вести так, чтобы показатели украинских лесов приближались к показателям нормальных лесов" должен стать доминирующим в политике Госкомлесхоза и Минэкоресурсов.

Неэффективная организация ведения лесного хозяйства, объединение функций государственного управления и контроля в сфере использования, охраны, защиты лесного фонда и воспроизведения лесов с предпринимательской деятельностью приводит к

незаконному господарюванню, росту затрат, відсутності інвестицій і, в кінцевому підсумку, до втрати перспектив розвитку не тільки лісного господарства, але і деревообробної, мебельної і целюлозно-бумажної галузей промисловості, які стають заручниками непрозорого менеджменту лісного господарства.

Лісний господарство для держави як власника лісних ресурсів є збитковим. Витрати державного бюджету на ведення лісного господарства значно перевищують надходження від плати за його спеціальне використання.

За право на заготовку деревини шляхом рубки головного користування в 2003 році в бюджет надійшло 58 млн. грн. За той же період держава витратила на фінансування лісного і охотничього господарства вдвічі більше – 108 млн. грн. Тому в якості власника лісних ресурсів держава понесла втрати, оскільки доходи від використання власності були вдвічі менше витрат, витрачених на підтримку власності в нормальному стані. Це свідчить про неефективне використання державної власності.

Що стосується сплати податків, таких як податок на дохід, ПДВ, податок на громадян і інші, то їх сплачує будь-яке підприємство, здійснює підприємницьку діяльність незалежно від того, використовує воно природні ресурси чи ні.

Існуючий механізм сплати податку (плата за дерево на пень, підлягає рубці) стимулює постійних лісокористувачів до проведення надмірних рубок, пов'язаних з веденням лісного господарства. Бо податок сплачується тільки при заготовці деревини в порядку рубки головного користування. За деревину, заготовлену в порядку рубки ухода, плата не береться. Об'єднання в особу державних лісогосподарських підприємств несумісних функцій продавця деревини на пень, покупця деревини на пень і контролера правильності нарахування збору призводить до господарювання за формулою: сам вирощую, сам оцінюю, сам визначаю плату, сам у себе купую, сам рублю, сам себе контролюю. Це говорить про те, що механізми господарю-

вания в лесах абсолютно не соответствуют рыночным принципам развития национальной экономики. По нашему мнению, именно здесь и кроется причина "крайне низкой" производительности украинских лесов. Плата, которую получает Украинское государство от продажи древесины на пне, намного ниже того, что получают владельцы лесов в других странах мира. На рассмотрение Верховной Рады Украины внесены два законопроекта о введении пошлины на вывоз необработанной древесины, но дело пока не движется. В 2003-2007 годах на рассмотрение Парламента Украины были поданы также многие законопроекты оставшиеся без внимания, например: "О маратории на проведение сплошных рубок и вывоза границу древесины и пиломатериалов" Ю. Карамзин; "О заготовке древесины в лесах Украины" Р. Зварич; "О Регулировании экспорта древесины" В. Балогоа; "Об экспортной пошлине на древесину" И. Юхновский.

Проблема в том, что лесное хозяйство до сих пор существует в рамках старой социалистической системы хозяйствования, которая наиболее уродливо вмонтировалась в рыночное окружение. В лесном хозяйстве складывается ряд особенностей, которые делают эту отрасль очень привлекательной для злоупотреблений и нарушений. Неэффективная, непрозрачная организация лесных отношений не способствует ни повышению производительности лесов, ни динамическому развитию отрасли.

Мы считаем, что есть два пути разрешения проблемы.

Первый - совершенствование существующей системы по образцу преобразований, проходящих в России, - она отделила лесное хозяйство от лесной промышленности. Это позволило разграничить функции оценки древесины на пне (продавца древесины на пне) и осуществление рубок главного пользования (покупателя древесины на пне). Второй путь - построение новой системы лесных отношений по опыту Польши, где лесное хозяйство ведется комплексно. Оно включает лесохозяйственную и лесопромышленную деятельность на основе принципов неисчерпаемости лесных ресурсов, самокупаемости отрасли и платности пользования землями лесного фонда.

По нашему мнению, в стратегическом плане более привлекателен польский вариант, поскольку здесь наблюдается системный подход к разрешению проблем. Кроме того, отдельные лесохозяйственные предприятия Украины уже фактически работают по принципу "сбора урожая", хотя до сих пор лесное хозяйство остается убыточным для Украинского государства.

К положительным сторонам польской системы ведения лесного хозяйства следует отнести: самоуправляемость и самокупаемость лесного хозяйства; в системе нет почвы для злоупотреблений с занижением оценки древесины на пне и с искажением отчетности о вырубках ухода и санитарных рубках; польская система поощряет ведение эффективного хозяйствования; необходимость платить условно фиксированный (по площади леса) налог побуждает к повышению производительности насаждений, что улучшает экологические свойства леса; обеспечивается жесткий надзор со стороны Министерства экологии и местной власти за состоянием лесов; особое внимание уделяется статусу лесной охраны.

Внедрение указанной модели реформирования лесного хозяйства должно осуществляться в Украине в два этапа.

На первом этапе для обеспечения перехода к самокупаемости отрасли необходимо размер поступлений за специальное использование лесных ресурсов повысить до уровня, который будет компенсировать затраты государственного бюджета на ведение лесного хозяйства и на содержание Госкомлесхоза с его учреждениями. Для этого необходимо существенно повысить таксовую стоимость древесины на пне и распространить применения такс во время отпуска товарной (ликвидной) древесины на пне на всех заготовителей древесины, включительно с рубками ухода, санитарными и прочими рубками, за исключением ухода за молодняками (до 40 лет).

Зачислять поступление сбора за специальное использование лесных ресурсов на счет специального фонда государственного бюджета (Лесной фонд) и финансировать мероприятия по ведению лесного хозяйства и содержанию Госкомлесхоза с его учреждения-

ми в основном в пределах средств, аккумулируемых в Лесном фонде.

Обеспечить жесткий контроль со стороны Лесной охраны и органов Минэкоресурсов над осуществлением экологически безопасного лесопользования.

Учитывать при определении и проведении рубок главного пользования и рубок, связанных с ведением лесного хозяйства, необходимость приближения таксационных показателей лесостанов к характеристикам нормального леса.

На втором этапе реформы следует начать реорганизацию Государственного комитета лесного хозяйства в направлении создания государственного предприятия "Леса Украины", включив в его состав гослесхозы. Функции государственного управления в сфере охраны, защиты, использования и воспроизводства лесов должны быть переданы Министерству ООПС.

Государственное предприятие "Леса Украины" должно функционировать на принципах самоокупаемости. Вместо платы за специальное использование лесных ресурсов должно быть введено взимание лесного налога. Доходы Лесного фонда от платы за использование лесных ресурсов должны быть заменены отчислениями от доходов организаций, входящих в состав ГП "Леса Украины", и направляться на покрытие недостатка финансовых ресурсов гослесхозам, имеющим неблагоприятные условия лесовыращивания. Из государственного бюджета средства могут выделяться исключительно на частичную поддержку ведения лесного хозяйства южных областей и залеснение территорий, неблагоприятных для ведения сельского хозяйства.

Осуществление реформы в этом направлении устранил почву для злоупотреблений с оценкой древесины на пне и искажением отчетности по рубкам ухода и санитарным рубкам, которые полностью потеряют экономическую привлекательность. Это позволит построить лесные отношения на рациональной, эффективной основе. В лесу будет настоящий хозяин, его деятельность будет направляться не на приспособление к абсурдной в экономическом плане системы, а на осуществление эффективного хозяйст-

вовання, повышение производительности насаждений и улучшение экологических свойств леса.

Исходя из вышесказанного можно надеяться, что реформа способна подтолкнуть развитие лесного хозяйства и, следовательно, улучшить качество украинских лесов. И это – главное.

Использованная литература:

1. Лісовий кодекс України від 21.03.2006 // Одісей 2007 рік
2. Указ президента України № 995/2008 "Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів і зелених насаджень"
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2007 р. № 303 "Про правила відтворення лісів"
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2006 р. № 174 "Про зміни що вносяться до такс на деревину лісових порід, що відпускається на пні, і на живицю"

А.Б. Кирсенко

курсант

*(Луганский государственный университет
внутренних дел имени Э.А. Дидоренко)*

ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ЛЕСНЫМ ХОЗЯЙСТВОМ УКРАИНЫ

На пути становления правового государства в Украине, вполне закономерно идет поиск оптимальной системы государственного управления, способной отвечать динамике развития и изменения общества, а также будет наиболее проста в своем применении, сохраняя при этом прозрачность и эффективность ее использования.

Современное состояние леса вызывает тревогу. В соответствии с официальными данными, только в Луганской области за последние 10 лет лесистость снизилась с 11,45% до 10,7% [9;с.177]. Например, в Украинских Карпатах леса занимают 40,5% от площади, в Крымских горах – 32%, на Полесье – 26,1%, а средний показат-

тель лесистости в лесостепной зоне составляет 12,2%. Не выполняется и норма озеленения, которая составляет 29,3 м² на 1 жителя. А ведь в таких регионах, как Луганская область, лес является единственным источником кислорода. Соответственно, ухудшилось и состояние атмосферного воздуха, что вызывает различные заболевания у населения. Так, по данным на начало 2005г., количество заболеваний органов дыхания возросло до 1974,42 на 10 тыс. населения, нарушение системы кровообращения – до 6066,66; нарушение обмена веществ – до 390,33 [9;с.177]. Органы государственной власти не в силах изменить сложившуюся закономерность ухудшения состояния окружающей природной среды, а политика государства не отвечает требованиям международных стандартов. Всему этому виной является неэффективная система государственного аппарата, несогласованность действий отдельных ее звеньев. Поэтому цель данной статьи состоит в исследовании современных проблем существующей системы государственного управления лесным хозяйством Украины, а также разработка предложений по ее реформированию.

Эта проблема вызывает различные отзывы ученых-теоретиков, но все они сводятся к единому мнению: Украина, в которой до 1991 года существовала плановая экономика, осуществляемая командно-распорядительными методами, за последние 15 лет существования независимого государства еще не успела избавиться от пережитков прошлого. А существующее неэффективное управление различными сферами хозяйства (в том числе лесным) и общественной жизни лишь подтверждают это. Непрофессионализм государственных служащих, необоснованность, а где-то и нецелесообразность принимаемых ими нормативно-правовых актов, приоритет экономической формы взаимодействия человека с природой над экологической, – все это только подтверждает то, что проблема в сфере государственного управления лесным хозяйством существует и необходимо как можно быстрее найти выход из сложившейся кризисной ситуации. А ведь в ст.3 Закона Украины "Об охране окружающей природной среды" закреплен приоритет требований экологической безопасности, а

также обязательность соблюдения установленных стандартов, нормативов и лимитов использования природных ресурсов при осуществлении хозяйственной, управленческой и другой деятельности [2, ст.3].

Государство, а особенно – органы управления регионального уровня, не проявляют надлежащей заинтересованности в организации и осуществлении преобразований в отношении пользования ресурсами древесины [1, с.66].

Мы считаем также, что не решенным остался вопрос права собственности на земли лесного фонда Украины. В соответствии со ст.12 Конституции Украины, земля в Украине отнесена к объектам права собственности Украинского народа, а ст.6 Лесного кодекса Украины определяет, что все леса Украины являются собственностью государства. Такое несоответствие, на наш взгляд, порождает существование юридической проблемы права постоянного пользования землями лесного фонда [6, с.38].

Основной проблемой Лесного кодекса является то, что лес официально не признается недвижимым имуществом, он исключен из финансового и товарного оборота. Кодекс не признает и не определяет лес как объект экономико-правовых отношений, но именно этого требуют рыночные отношения.

Украина сегодня проходит сложный путь реформирования системы государственного управления. Начало его было положено еще Указом Президента Украины "О мерах по внедрению Концепции административной реформы в Украине", принятого 22.07.1994г. Было принято много нормативных актов с этой целью, в частности, Земельный Кодекс Украины от 25.10.01г.; Положение "О Государственном комитете лесного хозяйства Украины", утвержденное Указом Президента Украины от 14.08.2000г.; Положение "Об областных управлениях лесного хозяйства", утвержденное Приказом Государственного комитета лесного хозяйства Украины от 6.12.2004г. и др.

На сегодняшний день действует Государственная программа "Леса Украины" на 2002 - 2015 гг., которая определяет основные направления и источники обеспечения сбалансированного

развития лесного хозяйства страны, направленного на усиление экологических, социальных и экономических функций лесов в условиях реформирования сельхозпредприятий, принятие нового земельного законодательства. Основными направлениями данной программы является увеличение лесистости, повышение продуктивности, улучшение качественного состава лесных насаждений, наращивание природоохранного потенциала лесов и др.

Но сегодня нельзя сказать с уверенностью, что мы близки к поставленной цели. К большому нашему сожалению существует множество противоречий в нормах, как вышеперечисленных правовых актах, так и других, регулирующих правоотношения в сфере государственного управления лесным хозяйством. Так, к примеру, ст.32 Лесного кодекса содержит ссылку на уже не существующее Министерство лесного хозяйства Украины и регламентирует его полномочия в вышеуказанной сфере [6, с.39]. Но на базе данного Министерства создан Государственный комитет лесного хозяйства Украины (по Указу Президента Украины "О создании Государственного комитета лесного хозяйства Украины" от 29.07.1997г. №732), который определен как правопреемник ликвидированного Министерства. На данный комитет возложено выполнение таких заданий:

- принятие участия в формировании и реализации государственной политики в отрасли лесного хозяйства;
- разработка нормативных документов в сфере охраны, защиты, рационального использования лесных ресурсов;
- ведение государственного лесного кадастра, учет лесов и их мониторинг;
- реализует государственную стратегию развития лесного хозяйства;
- обеспечивает выдачу разрешений на специальное использование лесных ресурсов государственного значения и др.

Создание Государственного комитета лесного хозяйства было одной из немногочисленных положительных сторон из принятых мер реформирования существующего аппарата государ-

ственного управления. Еще одной заслугой можно считать, по нашему мнению, принятие Положения "О Государственном комитете лесного хозяйства Украины", который определил его как центральный орган исполнительной власти, деятельность которого направляется и координируется Кабинетом Министров Украины.

Теперь необходимо проанализировать негативные стороны существующего государственного аппарата, да и принятых мер по реформированию. Во-первых, реформирование проходит в центральных органах исполнительной власти, а на местном уровне все практически осталось без изменений. Не были подвергнуты изменениям формы и методы осуществления управления лесным хозяйством, что не может не сказываться на развитии рыночной экономики. Во-вторых, необходимо отметить неэффективность существующего порядка использования лесных ресурсов и земли лесного фонда. В-третьих, сказывается непродуктивная деятельность местных органов власти по осуществлению своих функций по защите лесных массивов и экологических прав граждан.

Возросло количество правонарушений в сфере экологических правоотношений. В частности, это факты самовольной вырубki лесов, а также злоупотребления служебным положением, что проявляется в незаконной выдаче билетов на вырубку леса и другие. Мы считаем, что это лишний раз подтверждает неэффективную работу правоохранительных органов. В настоящем правовом государстве правонарушение должно пресекаться еще на стадии его зарождения. Мы еще не достигли в своем развитии такого уровня.

Конечно, спорить о причине такого состояния сейчас нецелесообразно. Необходимо искать пути выхода из данного кризисного положения. Менталитет нашего человека устроен таким образом, что он хочет лишь быть потребителем, не думая о последствиях, и, тем более, о том, чтобы внести свой вклад в сохранение здоровой экологической обстановки. Происходит смена поколений, а экология только ухудшается.

Как не печально, но необходимо отметить, что сегодня в Украине нет никаких средств, да и обоснованных эффективных методов для устранения сложившегося тяжелого положения в лесном хозяйстве. Разработанные предложения только на бумаге выглядят красиво и спасительно. Но какими бы обоснованными они не были, на практике, мы в этом уверены, не найдется ни средств, ни желания для внедрения их в жизнь. Трудно тут что-либо предложить. Одно мы знаем точно, нам всем необходимо учиться решать такие вопросы у наших иностранных коллег, которые нашли пути решения данной проблемы.

Мы считаем, что необходимо, прежде всего, устранить существующие противоречия в нормах правовых актов, а также принимать лишь юридически и экономически обоснованные законы и подзаконные акты с разработанными основным и дополнительным ("пожарным") механизмами их внедрения в жизнь. С этой целью предлагаем поручить разработку вышеуказанных документов научно-исследовательским институтам, имеющим необходимые знания и навыки в сфере управления лесным хозяйством, а иногда и иностранных специалистов. Для реализации этого, предлагаем создать специальный комитет в Верховной Раде, который будет вести разработку и совершенствование нормативно-правовой базы.

Только тогда необходимо приступать к формированию правового механизма реализации данных нормативных документов органами государственной исполнительной власти, а также механизма, который будет обеспечивать выполнение правоохранительными органами своих функций в сфере защиты и восстановления нарушенных прав в том объеме, который будет свидетельствовать о том, что Украина является правовым государством, что было закреплено еще в 1996г. в ст.1 Конституции – нормативного акта, который имеет высшую юридическую силу на всей территории Украины, но на практике еще не реализовано.

В ст.3 Закона Украины "Об охране окружающей природной среды" установлено, что принципами охраны окружающей природной среды являются: гарантирование экологически безопасной

для жизни и здоровья окружающей среды, сохранение видового разнообразия и целостности природных объектов и комплексов и другие. Но это не реализуется на практике. Пройдет немало времени, необходимо вложить много усилий, пока мы почувствуем себя гражданами независимого правового государства, где наши права будут иметь гарантии их реализации и защиту от противоправных нарушений.

Использованная литература:

1. Бобко А. Совершенствование лесного законодательства // Эка-ка Украины. - 2002. - №8. - С. 63-68.

2. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25.06.1991 (із змінами, внесеними згідно із Законом № 1863-IV від 24.06.2004 (а також № 2285-IV від 23.12.2004)) // ВВР, 2004, № 45, ст. 501.

3. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 (зі змінами та доповненнями згідно із Законом № 1344-IV від 27.11.2003)) // ВВР, 2004, № 17-18, ст. 250.

4. Конституция Украины Принятая на пятой сессии Верховной Рады Украины 28 июня 1996 г. - К., 1996.

5. Мельник В. Деревья рубят – леса летят: Катастрофическое состояние лесных экосистем // Урядовый курьер. - 2005. - №108. - С. 12.

6. Печуляк Ю. Государственное управление лесным хозяйством Украины: Проблемы и перспективы развития // Предпринимательство, хозяйство, право. - 2005. - №10. - С. 37-40.

7. Черненко М. Сохранение лесов – наша забота // Вестник прокуратуры. - 2003. - №8. - С. 24-29.

8. Указ Президента Украины "О создании Государственного комитета лесного хозяйства Украины" от 29.07.1997 № 732/97 // Компьютерная правовая система "Инфодиск".

9. Річний звіт про стан навколишнього природного середовища в Луганській області у 2004 р. - С. 177.

10. Державна програма "Ліси України" на 2002-2015 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. № 581 // Компьютерная правовая система "Инфодиск".

Д.В. Санніков
(Національна юридична академія
України імені Я. Мудрого)

ПРАВОВІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЗАГАЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ САДІВНИЧОГО ТОВАРИСТВА

На пути становлення правового государства в Україні, вполне Земельний кодекс України встановлює можливість громадян використовувати земельні ділянки для садівництва як індивідуально, так і у складі колективу [3]. Колективна форма використання земельних ділянок громадянами відома ще з 30-х років ХХ століття [1]. З тих часів колективне садівництво зазнавало істотних змін, але майже без таких лишився його суб'єкт – садівниче товариство.

Як відомо, використання земельних ділянок для садівництва у складі садівничого товариства є однією з найпоширеніших форм реалізації громадянами права на землю, закріпленого Конституцією України [5]. Земельний кодекс України містить норму, що закріплює за садівничими товариствами право власності на землі загального користування, а саме ті, що зайняті дорогами, проїздами, будівлями, спорудами, захисними смугами та іншими об'єктами загального користування [4]. З моменту виникнення колективної форми садівництва питання приналежності земель загального користування вирішувалося неоднаково. У радянські часи існувала лише одна форма власності – державна. Землі садівничим товариствам надавалися у постійне користування. Але прямого надання вказаних ділянок безпосередньо від власника до користувача не відбувалося. Спочатку земельний масив надавався підприємству, установі, організації, працівники яких виявили бажання займатися садівництвом, а вже після цього вказані суб'єкти передавали земельні ділянки садівничим товариствам.

Ситуація змінилася з прийняттям Земельного кодексу 1992 року, який встановлював не тільки державну форму власності, а й колективну і приватну [3]. Землі садівничих товариств умовно можна було поділити на земельні ділянки, які використовували гро-

мадяни для потреб садівництва та землі, де розташовувалися об'єкти загального користування. У громадян з'явилася можливість отримання земельних ділянок для садівництва у приватну власність. При цьому, землі садівничих товариств набували статус таких, що перебувають у колективній власності. Для переоформлення вказаних земельних ділянок необхідно було отримання Державного акту, який встановлював той факт, що вони є колективною власністю садівничого товариства. Але, як свідчить практика, такого належного оформлення права власності на землі садівничих товариств не відбулося – більшість з них залишилися у державній власності.

Земельний кодекс України не містить такої форми власності, як колективна. Для земель загального користування садівничих товариств, як зазначалося раніше, встановлюється приватна форма власності. Але на сьогодні значна частина земель загального користування садівничих товариств не приватизована. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що садівничі товариства не вважають за необхідне проводити приватизацію, а фактично продовжують використання вказаних ділянок на титулі постійного користування. В пункті 6 розділу X "Перехідних положень" Земельного кодексу України міститься припис, згідно якому особи, які мають в постійному користуванні земельні ділянки, але згідно Земельного кодексу не можуть мати їх на такому праві, повинні були переохормити в установленому порядку право власності або право оренди на них. Тут варто приділити увагу наступним аспектам. Конституція України гарантує право власності на землю, яке набувається і реалізується громадянами, юридичними особами і виключно державою відповідно закону. Згідно Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом, ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, право приватної власності є непорушним. Кожен громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу, відповідно, закону, в тому числі, земельними ділянками.

Оскільки відповідно до частини 2 статті 14 Конституції України право власності на землю гарантується, а ініціатива у зміні раніше набутого права на використання землі громадянами належить не їм, а державі, саме держава має встановити режим диференційованого пільгового переоформлення права на землю. Проте пункт 6 Перехідних положень кодексу зобов'язує громадян та юридичних осіб у встановленому порядку права власності або права оренди на земельні ділянки. При переоформленні права постійного користування у довгострокову оренду, її строк визначається. Це значно звужує об'єм прав користувачів земельними ділянками для садівництва, оскільки при постійному використанні вказаних земельних ділянок строк використання не був обмежений. Земля як об'єкт постійного користування, надана державою користувачам на законних підставах, виконує важливу соціально-економічну функцію. Вона є основою життєдіяльності і господарювання громадян. Тому такі суттєві обмеження прав, як обмеження строку використання земельної ділянки, являються посяганням на конституційні права громадян. Крім того, підставою для виникнення права на земельну ділянку є відповідний юридичний факт. Земельний кодекс України серед підстав набуття громадянами права на землю не називає оформлення або переоформлення прав на земельну ділянку. Конституційний Суд України своїм рішенням № 1-17/2005 від 22 вересня 2005 року визнав такими, що не відповідають Конституції України, положення пункту 6 Перехідних положень Земельного кодексу.

Зобов'язати садівничі товариства пройти процедуру набуття у власність земель загального користування законодавчо заборонено. Хоча така передача земель і є безкоштовною, усі витрати, пов'язані з оформленням технічної документації, несуть замовники такої. Отже, необхідне волевиявлення користувача земель загального користування, в нашому випадку садівничих товариств, для набуття у власність зазначених земель. Але, таке волевиявлення повинно бути належно закріплено, отже необхідно прийняти рішення на загальних зборах товариства. Можли-

во, саме загальні збори садівничого товариства заважають набуттю у власність земель загального користування. По-перше, не всі садоводи – члени садівничого товариства, розуміють необхідність оформлення права власності на землі загального користування, тому вважають недоцільним витрату на це коштів. По-друге, вказані кошти необхідно сплатити членам садівничого товариства, а, враховуючи те, що матеріальне становище пересічних садоводів невисоке, вони не в змозі здійснити цільові внески на ці потреби. По-третє, враховуючи той факт, що для садівничих товариств досить проблемно зібрати загальні збори у складі і кількості осіб, якої достатньо для прийняття відповідного рішення, унеможливується саме волевиявлення користувача земель загального користування.

Таким чином, в сучасних умовах склалася така ситуація, коли більшість садівничих товариств не набула у власність землі загального користування. При цьому, вони продовжують використання цих земель, які фактично знаходяться у державній власності. Більшість садівничих товариств не має навіть державного акту на постійне користування такими земельними ділянками, тобто між цими юридичними особами та державою, яка, як вже зазначалося, є власником цих земель, не існує правовідносин. Отже, держава як власник має право на свій розсуд володіти та розпоряджатися ними. Така ситуація створює можливість істотного звуження прав громадян, які здійснюють колективне садівництво, тому що в будь-який момент держава може розпорядитися своєю власністю.

Останнім часом практика йде хибним шляхом при наданні земельних ділянок для садівництва, а саме вони надаються не громадянам, що прямо передбачено ч. 1 ст. 35 Земельного кодексу України, а садівничим товариствам. Так, наприклад, У Розпорядженні Чернігівської райдержадміністрації № 311 від 05.08.2008 року із земель запасу Уляновської сільської ради надані двом садівничим товариствам. При розподілі дванадцяти гектарів одним із цих товариств, земельні ділянки були передані громадянам з Чернігівської, Рівненської, Київської, Харківської, Житомирської, Донецької

областей та мешканцям Автономної республіки Крим [2]. При цьому мешканці Чернігівського району не мають можливості отримання земельних ділянок для садівництва з причини відсутності відповідних земель у державній та комунальній власності. Це призводить до того, що фактично ускладнюється громадянами свого конституційного права на землю, що викликано саме такими порушеннями законодавства.

Уявляється, є два шляхи здійснення передачі земельних ділянок для садівництва із земель державної та комунальної власності громадянам.

Перший полягає у тому, що земельні ділянки для садівництва надаються громадянам. Громадяни на свій розсуд можуть об'єднатися у садівниче товариство відповідно до Закону України "Про об'єднання громадян". У цьому випадку функціонування садівничого товариства здійснюється для забезпечення належного розвитку інфраструктури. При цьому садівниче товариство як юридична особа отримує у приватну власність відповідно до ч. 4 ст. 35 Земельного кодексу України землі загального користування.

Другий варіант полягає у такому порядку надання земельних ділянок для садівництва, коли створюються як громадські організації садівничі товариства з числа громадян, які мають на меті отримання вказаних земельних ділянок. Садівниче товариство звертається до уповноважених органів із заявою про надання земельного масиву. До заяви садівниче товариство додає перелік своїх членів, план земельного масиву, де вказується кількість, розташування та приналежність садових ділянок, розташування та склад земель загального користування. Таким чином, не дивлячись на те, що за наданням земельних ділянок для садівництва звертається юридична особа, фактично їх отримують громадяни. Слід враховувати, що в даному випадку необхідне оформлення усієї належної документації як громадянами на право власності або оренди земельних ділянок для садівництва, так і садівничим товариством на право власності щодо земель загального користування.

Перший варіант надає можливість громадянину вирішити питання щодо характеру ведення ним садівництва - індивідуально або колективного. Другий варіант стосуватиметься лише колективного садівництва. Уявляється, що для належного застосування норм Земельного кодексу України необхідним є закріплення порядку надання земельних ділянок для садівництва на рівні підзаконного нормативно-правового акту.

Виникає питання про можливість передачі у власність або оренду земель сільськогосподарського призначення, які знаходяться у приватній власності, для ведення громадянам садівництва. Уявляється, що відповідь на це питання буде негативною. Це впливає з таких причин. По-перше, землі сільськогосподарського призначення, приватизовані громадянам України у процесі реалізації земельної реформи та які знаходяться у приватній власності, повинні використовуватися для ведення товарного сільськогосподарського виробництва. Аналогічне цільове призначення передбачено законом і для земель сільськогосподарського призначення, які знаходяться у приватній власності юридичних осіб.

Таким чином, останнім часом в Україні склалася така ситуація, коли необхідна більш детальна регламентація як питань приналежності земель загального користування садівничих товариств, так і питань, які пов'язані з виникненням права власності на них.

Використана література:

1. Аксененок Г.А. Земельные правоотношения в СССР. - М.: Госюриздат, 1958. - 388 с.
2. Калетник І. Земля должна принадлежать народу Украины // Голос України. - 26 грудня 2008 р. - №248. - С.4.
3. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - №25. - Ст.354.
4. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - №3-4. - Ст.27.
5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №30. - Ст.141.

Г.А. Нурдинов

ученик 10-А класса

(Общеобразовательная школа № 54 г. Луганска)

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБРАЩЕНИЯ С БЫТОВЫМИ ОТХОДАМИ

Любая жизненная форма на Земле, развиваясь и изменяясь, потребляет определенные вещества и соответственно выделяет продукты своей жизнедеятельности.

Человек – не исключение. Семимильными шагами, двигаясь вперед, человечество оставляет после себя горы веществ, которые в буквальном смысле убивают окружающую среду. И если с органическими отходами природа еще пытается справиться сама, то с твердыми бытовыми отходами (использованная упаковка, пищевые остатки, отработанные товары и материалы, в том числе опасные – аккумуляторы, батарейки, ртутные и обычные лампы накаливания, бытовая химия, изношенные автомобильные шины, уличный мусор, срезанные ветви, листья и т.п.) ей необходима помощь.

Твердые отходы разделяются на две неодинаковые группы: на отходы производства и отходы потребления. Под отходами производства подразумевают то, что образовалось в результате функционирования основных промышленных областей – добычи и обогащения полезных ископаемых, энергетики, металлургии, химии и коксохимии, машиностроения и металлообработки, деревообработки и целлюлозно-бумажного производства, легкой промышленности, строительной индустрии и т.п. На эту группу приходится 90% объема твердых отходов. Остальные 10% составляют отходы потребления, по другой классификации называющиеся твердыми бытовыми отходами (ТБО). Последние образуются как непосредственно в домашних хозяйствах, так и в коммунальной сфере в целом.

Масса мирового потока бытовых отходов составляет ежегодно около 400 миллионов тонн, из которых 80% уничтожается путем захоронения под землей. Большую опасность представляет фильтрат, попадающий с территории свалок в подземные воды. В отходах дли-

тельное время сохраняются бактерии, вызывающие брюшной тиф, дизентерию, холеру, туберкулез, другие опасные болезни. Проникновение фильтрата в подземные воды может привести к значительному распространению этих микроорганизмов. Наконец, под мусоросвалки отчуждаются большие площади земель, которые практически невозможно использовать после консервации полигона.

В настоящее время на государственном уровне сформирована достаточно развитая законодательная база в сфере обращения с отходами. Она получила закрепление в Законах "Об отходах", "Об охране окружающей среды", "Об обеспечении санитарного и эпидемиологического благополучия населения", "Об обращении с радиоактивными отходами", а так же правительственных и парламентских постановлениях и других нормативно-правовых актах. Лица, виновные в совершении правонарушений в сфере обращения с отходами, могут быть привлечены к дисциплинарной, гражданско-правовой, административной или уголовной ответственности. [3,10]

Базовым нормативно-правовым актом в сфере обращения с отходами является Закон Украины "Об отходах" от 5 марта 1998 года. В соответствии со ст. 1 данного закона, отходы – любые вещества, материалы и предметы, образующиеся в процессе человеческой деятельности, не имеющие дальнейшего использования по месту образования или выявления и от которых их собственник должен избавиться путем утилизации либо удаления. [2,4]

Проблема твердых бытовых отходов, является очень актуальной и для Луганской области. Сегодня системой санитарной очистки охвачено только 67% территории населенных пунктов области, в том числе 36,6% частного сектора. Ежегодно в области образуется около 4 млн. тонн твердых бытовых отходов, из которых лишь 50-60% вывозятся на полигоны и свалки, остальные остаются на территории населенных пунктов в виде несанкционированных свалок. Мусороперерабатывающих и мусоросжигательных заводов на территории области нет, поэтому образовавшиеся бытовые отходы скапливаются на свалках. Все полигоны и предприятия, которые осуществляют сбор, транспортировку и удаление бытовых отходов, находятся в коммунальной собственности.

На протяжении многих лет делались попытки улучшить ситуацию по сбору и захоронению бытовых отходов. Из областного фонда охраны окружающей естественной среды выделялись средства на проектирование, строительство полигонов и приобретения техники для сбора отходов. За период с 2000 по 2007 год на проектирование и строительство полигонов из областного фонда охраны окружающей природной среды выделено свыше 13,8 млн. грн. С целью улучшения ситуации по санитарной очистке территории и захоронения бытовых отходов, по решению сессии областного совета в марте текущего года, принято решение выделить средства на разработку Областной программы обращения с твердыми бытовыми отходами.

В рамках реализации этой Программы планируется решить вопросы создания минимального количества региональных полигонов с двухэтапной системой вывоза бытовых отходов. Это позволит не только планомерно ликвидировать уже имеющиеся свалки, но и не допустить их повторное образование. Внедрение Программы позволит сократить расходы на все технологические процессы по обработке данных о состоянии окружающей природной среды, а также повысить надежность информации за счет автоматизации и математических средств ее обработки. При реализации Программы будет осуществляться оперативный контроль состояния окружающей среды, выявляться причины высокого уровня загрязнения. Это даст возможность предотвращать вероятные социально-экономические убытки. Однако следует понимать, что главное внимание в любой программе обращения с бытовыми отходами должно уделяться работе с населением (в том числе и на учебную работу в детских садах, школах, профессиональных и высших учебных заведениях и пропаганду необходимости отдельного сбора отходов в средствах массовой информации). Именно активная позиция населения – залог успешной деятельности в этом направлении.

Использованная литература:

1. Конституция Украины // ВВР, 1996, № 30
2. Закон України Про відходи (Відомості Верховної Ради (ВВР), 1998, N 36-37, ст.242)

3. Горлицкий Б.А. Проблемы нормативно-правового регулирования обращения с отходами потребления // Экологические технологии и нормативы, К., 2004. – с.10

К.С. Карпенко

учениця 10 класу

(Алчевська інформаційно-технологічна гімназія)

ДОСЛІДЖЕННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ МІСТА АЛЧЕВСЬКА

Взаємовідносини людини і природи споконвіку були непростими. Але особливого загострення вони набули наприкінці ХХ ст., коли господарсько – перетворююча діяльність людства за масштабністю та інтенсивністю зрівнялася з природними геологічними процесами і фактично поставила земну цивілізацію на межу екологічної катастрофи. З метою врегулювання таких взаємовідносин між людиною та природою, розв'язання та попередження виникнення екологічних конфліктних ситуацій держава /суспільство/ реалізує на своїй території певну екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої та неживої природи навколишнього середовища захисту життя і здоров'я населення, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання й відтворення природних ресурсів.

В Україні правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища визначаються базовим у галузі екології Законом України " Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 р. В подальшому розвиток напрямів екологічної політики з різною мірою повноти здійснюється у розроблених відповідно до цього Закону земельному, водному, лісовому законодавстві, законодавстві про надра, про охорону атмосферного повітря. З метою здійснення державного нагляду й контролю у сфері екології прийнято Закон України " Про екологічну експертизу" від 9 лютого 1995 р. З метою поліпшення забезпечення питною водою населення та галузей економіки, розв'язання водогосподарських і екологічних проблем

прийнято низку законів, з яких провідним є Закон України " Про загальнодержавну програму розвитку водного господарства" від 17 січня 2002 р.

Ми живемо у регіоні, де відчувається нестача питної води. Одна велика річка Сіверський Донець не в змозі забезпечити водою Луганську та Донецьку області. У зв'язку з цією проблемою міська влада Алчевська у 2005 році запропонувала до обговорення громадою використання очищення технічної води за західно-європейськими технологіями. Ми, учні інформаційно-технологічної гімназії, провели дослідження з метою визначити можливість використання водоєм на території міста Алчевська у якості джерел питної води.

Треба відмітити, що подача води в м. Алчевск безперервно скорочується, так порівняльний аналіз водоспоживання попередніх років Алчевським міськводоканалом показує, що при споживанні води менше 40 тис. м в добу спостерігаються перебої з водопостачанням околиць міста, що не рідко трапляється особливо у суху пору року. Це пов'язано з економічними причинами - заборгованість в оплаті, із значним зношенням водопроводу, з труднощами підйому від свердловин міста - витрата великої кількості електроенергії та іншими проблемами житлово-комунального господарства. На якість води впливає засміченість водопровідних труб в результаті багаторазових аварій, саме тому якість води на вході в місто і в різних мікрорайонах значно відрізняється. Останніми роками частішали аварійні ремонти, які затягуються на декілька діб.

Місто Алчевск розділене на дві зони: суху і вологу. На його території знаходиться декілька озер штучного характеру. На території міста знаходяться солідні запаси прісної води. По припущенню учених існує декілька водоносних шарів різних видів залягання отже для вирішення питання хоч би часткового забезпечення міста питною водою потрібно вивчити ці джерела.

Враховуючи ситуацію, що склалася нами були досліджені можливі альтернативні джерела питної води з Ісаковського водосховища, Орлових ставків, джерела по вулиці Лиманській і проведено порівняння з нормами питної води і водопровідною водою, що надходить в місто. Вивчалися загальні фізико - хімічні показники

(біологічні характеристики не враховувалися). Були узяті проби з вище перелічених джерел і проведені їх аналізи у Водній лабораторії ЦБРС ВАТ "Алчевський металургійний комбінат". Результати ми звели в таблицю.

Таблиця 1

Фізико – хімічні показники якості деяких джерел води міста Алчевська

Фізико-хімічні показники		Питна вода	Ісаківська вода	Орловська вода	Водопрвідна вода	Джерело по вулиці Лиманській
Прозорість	Через стовп води 500 мл	Висока прозорість	Низька прозорість	Середня прозорість	Прозора	Висока прозорість
Сухий залишок	мг/дм.куб	1000	1154	1824	1054	1100
Зважені частки	мг/дм.куб	-	0,2	0,4	-	-
Лужність	мг.екв/дм.куб	0,5-6,5	6,1	5,0	4,8	7,0
Жорсткість	мг.екв/дм.куб	7	9,8	16,2	15,0	13,0
Кальцій	мг/дм.куб	-	92,2	204,4	234,5	156,3
Магній	мг/дм.куб	10-80	63,2	107,0	40,13	63,2
Азот амонійний	мг/дм.куб	0,5	0,45	0,26	-	-
Нітрити	мг/дм.куб	0,08	0,03	0,3	-	-
Хлориди	мг/дм.куб	250	113,4	439,6	330	240
Сульфати	мг/дм.куб	250	466,6	622,6	66,66	186

Продовження таблиці 1

Залізо загальне	мг/дм.куб	0,3	0,63	0,047	0,31	0,1
Марганець	мг/дм.куб	0,1	-	-	-	-
Фосфати	мг/дм.куб	-	0,11	0,06	0,116	0,1
Нітрати	мг/дм.куб	45	3,0	26,3	-	-

Ми прийшли до висновку, що одне з джерел (по вулиці Лиманській), що знаходиться в центрі міста за фізико – хімічними показниками перевищує за якістю водопровідну воду. З 1927 року по середину 50-х років це джерело використовувалося для водопостачання міської лікарні і прилягаючих будинків.

Більш уважне вивчення геологічної будови місцевості показало, що місто Алчевск знаходиться над водоносними пластами різної глибини залягання. Звідси величезна кількість малих озер на території міста. Колодязі, якими користуються мешканці приватних будинків наповнюються водою з верхніх пластів (3-5 м), а джерело по вулиці Лиманській отримує воду з глибшого рівня (26 м), тому якість води значно вища. Досліджуване джерело захищене старою будівлею водокачки і назовні виходить тільки труба по якій скидається невеликий об'єм води – 130 м. куб. на добу. Які об'єми води йдуть через ґрунт не можна навіть припустити. Якщо порівняти з нормами водоспоживання міста за добу – 40 тис. м. куб., здається це не багато, але ж витікає вода, значно краща, ніж у водогоні.

При відносно невеликих витратах можна в центрі міста Алчевска отримати дешеву питну воду гарної якості. Виходячи з аналізу води, витрати на очищення будуть мінімальні (краще застосувати озонування), довжина трубопроводів невелика і мінімальні витрати на електроенергію (в порівнянні з водою, що подається, від свердловин до міста, вона проходить три підйоми і це визначає великі затрати на електроенергію і збільшення собівартості).

Впровадження повного використання розглянутого джерела по вулиці Лиманській у найближчий час не здається можливим, але вже зараз треба запобігти забрудненню джерела і організува-

ти належні умови для використання цієї води населенням. В умовах коли часто через аварії відбуваються тривалі відключення водопостачання такий об'єкт необхідний.

У даній роботі нами також було проведено дослідження деяких інших джерел водопостачання. Як альтернативні були розглянуті Ісаківське водосховище та Орлові пруди.

По таблиці ми бачимо, що по показникам неорганічних складових Ісаківська та Орловська вода далеко не відповідає нормам. А якщо подивитися на бактеріальну складову, то навіть страшно торкатися руками тієї води. Причини: у Ісаківське водосховище скидають шахтні та каналізаційні води, до Орлових ставків потрапляють технічні води з двох заводів (Алчевських металургійного та коксохімічного комбінатів) і поруч знаходяться очисні споруди. Всі наші проби аналізувались на Алчевському металургійному комбінаті. Там же ми познайомились з сучасною технологією очистки промислових вод: зворотнім осмосом.

У роботі також було зроблено аналіз можливості очищення води з водосховища та стічних вод Алчевського металургійного комбінату методом зворотнього осмосу. Названі джерела забруднені, потрібна значна перед очистка і тільки потім воду можна пропустити через установку зворотнього осмосу. Ще їй потрібно доводити до нормальної смакової якості. Вартість такої води на сьогоднішній день відповідатиме вартості якісної мінеральної бутильованої води. Та ще, не маючи сучасно обладнаних лабораторій, ніхто не знає, що залишилось у цій воді. Та й у світі сучасних теорій про генетичну пам'ять води, після жорсткої обробки вода може бути небезпечною для вживання. Тому ми прийшли до висновку, що метод зворотнього осмосу для очистки в умовах міста Алчевська недоцільний.

Враховуючи світову проблему нестачі якісної питної води і те, що на відміну від водопровідної, досліджена вода не піддавалася впливу технічних і хімічних факторів, вона володіє властивостями "живої" природної води, а також знаходиться в центрі міста, тому це джерело є унікальним.

На підставі "Основних напрямків державної політики України в галузі охорони довкілля середовища, використання природних

ресурсів та забезпечення екологічної безпеки", де визначено два пріоритети, що мають відношення до управління прісними водами, це екологічне відновлення водних джерел та поліпшення якості питної води і реконструкція комунальних та промислових водочисних споруд, а також враховуючі отримані результати, учні гімназії розробили екологічний проект "Джерела живлення малих річок". Його мета – проведення комплексної природоохоронної роботи по виявленню, упорядкуванню та охороні джерел, проведення моніторингу окремих водойм для подальшого використання із якості природних джерел питної води та встановлення рекреаційного значення. В рамках цього проекту розроблено маршрут шкільної екологічної тропи протягом 7 км і 5 км, виявлені, розчищені та взяті під охорону екологічним загоном 23 джерела, їх було названо. На 17 джерелах було проведено капотажні роботи, які передбачають дренаж та встановлення бетонної "пробки" зі сталеву трубою; з дикого каменя зроблено підходи до цих джерел. А також створено каскад з 13 міні-водоймищ, уздовж яких були посаджені верби та обладнані пішохідні мостики. Джерело води по вулиці Лиманській вже три роки знаходиться під наглядом гімназистів, які стежать за його станом, поглиблюючи річний стік та збираючи побутове сміття. Науково – дослідницькі роботи, які велися в цьому напрямку були представлені в різні роки на Всеукраїнських конкурсах "Мій рідний край, моя земля", "Юнацький водний приз", "Природа – людина – виробництво – екологія", "До чистих джерел", та Міжнародній науковій конференції "Вода – джерело життя на Землі". Поширенні інформації відбувається через ЗМІ.

Таким чином екологізація усіх сфер життєдіяльності населення у контексті національної безпеки України від виховання екологічно грамотної людини до активізації участі громадськості у прийнятті і реалізації екологічно важливих рішень відбувається згідно з національною екологічною стратегією і ми сподіваємося, що Україна стане не тільки демократичною, правовою, а і соціально – екологічною державою.

ЗМІСТ

Секція 1

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Комарницький В.М. Еволюційність розвитку права спеціального природокористування.....	3
Кузнецова С.В. Проблеми фінансово-правового регулювання охорони навколишнього природного середовища.....	9
Козьяков И.Н. Опасности и угрозы в сфере пользования недрами: правовой аспект.....	13
Гончаров В.М. Аналіз інвестиційної діяльності переробних підприємств АПК.....	19
Недодаєва Н.Л. Економіко-правові підходи щодо екологізації виробництва.....	24
Устименко В.А. Антикризисный потенциал хозяйственного законодательства.....	29
Шаповалова О.В. Концесія природокористування: актуальність та перспективи розвитку.....	33
Дзюбинський М.Ф. До питання про виснаження ґрунту сільськогосподарськими культурами.....	38
Арапов О.А. Основні екологічні проблеми Луганської області та шляхи їх вирішення.....	41
Бабкинис Т.В. Проблемы аренды водных объектов.....	47
	291

Черних С.К. Роль луганського товариства охорони природи у проведенні екологічної просвіти серед населення та молоді в період сталого розвитку	49
Собакарь А.О. Шкідливий вплив транспортних засобів на довкілля і шляхи його зменшення	53
Шульга А. М. Об'єкт злочинів, пов'язаних із земельними ресурсами в системі об'єкта злочинів проти довкілля	58
Яковлев В.А. Інтеграція позашкільної еколого-натуралістичної роботи в освітній простір Луганщини	62
Сурков А.З. Гнучова С.В. Итоги, проблемы и уроки реформирования агропромышленного комплекса Луганщины	68
Литвинов О.М. Про розподіл гілок влади "по-українськи": пропозиція щодо організації політико-правового простору в державі з урахуванням культурних традицій і реалій	74
Прохорова О.А. Экологический механизм хозяйствования: сущность и формы его развития	82
Пефтієв О.В. Екологічна небезпека автомобільного транспорту – проблема сучасності	88
Пекин А.Ю., Малаева Т.В. SWOT-анализ как инструмент экологического аудита	92
Головін А.П. Удосконалення адміністративно-деліктного законодавства як чинник поліпшення стану екологічної безпеки	98
Саєнко С.І. Адміністративно-правові засоби державного впливу у сфері охорони навколишнього природного середовища	105
Афанасєв К.К. Дозвільний порядок перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом як складова екологічної безпеки України	109
Бритюк О.О., Принь О.В. Протидія корупції в галузі охорони історико-культурної спадщини	118

Ворушило С.В. Охорона атмосферного повітря адміністративно-правовими засобами	123
Сабіров Р.Ф. Вплив автомобільних транспортних засобів на стан навколишнього природного середовища в Україні	129
Пефтієв Д.О. Актуальні проблеми реагування на повідомлення про злочини та надзвичайні події.....	134
Болелая М.А. Некоторые проблемы борьбы с преступлениями в сфере природопользования.....	138
Новікова Є.В. Особливості та проблеми екології у Луганській області	143
Просолупова Є.Ю. Шляхи подолання екологічних проблем у Луганської області.....	148
Клименко Д.Э. Экологическая катастрофа и ее сущность в Луганской области	153
Полтавец Д.В. Правовое регулирование добычи нефти и газа в Украине.....	157
Пономарьова М.С. Питання адміністративної відповідальності за порушення екологічного законодавства в сфері водних ресурсів	164
Саннікова М.В. Проблеми правового регулювання загального землекористування в населених пунктах	167

Секція 2

ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Зось-Кіур М.В., Ковнеров А.В., Полякова Н.М. Концепція точного землеробства як основа екологізації агровиробництва	173
Жугастр С.Н. Оптимизация эколого-градостроительных мероприятий в период экономического кризиса.....	180
Величко В.М. Зміна структури керування економікою й контролю за її ефективністю.....	185

Чугунова Е.Н., Шкурат А.А. Аналіз ефективності заходів по зниженню ураженості дітей ентеробіозом	192
Бондарь В.И., Гаврик В.В., Юркевич В.М. Оцінка рівня вмісту важких металів в компонентах оточуючої середовища Луганської області.....	201
Дмитриева Л.Н., Черных С.К. Мінеральні води Луганщини	212
Ференц В.Б. Розвиток природно-заповідного фонду Луганської області.....	215
Гіленко Л.Г. Екологія і право (роздуми щодо проблеми).....	220
Крюкова І.В. Чи вистачає енергії кожному мешканцю України?.....	222
Зинченко Л.С. Опыты безпечної обробки с отработанными нефтепродуктами (маслами).....	225
Решетникова А.Е., Решетников Е.В. Результаты математической обработки данных радиационных обследований помещений.....	229
Львів В.Ю. Екологічна і соціальна спрямованість розвитку аграрних корпорацій.....	234
Мозальова М.В. Правове забезпечення агрохімічної паспортизації у сфері земельних відносин	240
Коваленко І.С. Проблемні питання утилізації відходів природоохоронний аспект.....	246
Ануфриева Е. В., Форощук В. П. Влияние экологической ситуации на уровень заболеваемости населения Луганской области.....	248
В'юник І.С. Правова охорона тваринного світу.....	252
Ивашов Р.И. Правовое регулирование использования недр Украины иностранцами	258
Савченко И.А. Проблемы правового регулирования лесного сектора Украины	262
Кирсенко А.Б. Правовые проблемы государственного управления лесным хозяйством Украины.....	269

Санніков Д.В. Правові основи використання земель загального користування садівничого товариства	276
Нурдинов Г.А. Некоторые проблемы обращения с бытовыми отходами	282
Карпенко К.С. Дослідження водних ресурсів міста Алчевська.....	285

Науково-теоретичне видання

ВІСНИК
Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

ЕКОЛОГІЯ
ЕКОНОМІКА
ПРАВО

Спеціальний випуск № 3

У двох частинах

Частина 1

Друкується мовами оригіналу

Відповідальний за випуск *О.А. Прохорова*
Технічні редактори *М.О. Михайлюк, О.В. Вуцко*
Комп'ютерна верстка *О.Є. Масалова*

Підписано до друку 09.03.2010.
Папір офсетний. Формат 60×84^{1/16}. Друк RISO.
Гарнітура. Book Antiqua. Ум. друк. арк. 18,5.
Ум. фарбо-відб. 19,75. Обл.-вид. арк. 17,205.
Тираж 300 прим. Зам. № 6

Редакційно-видавничий відділ Луганського державного
університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка
Друкарня РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка
91493, Луганськ, сел. Ювілейне, вул. Генерала Дідоренка, 4